

EL MIRALL

núm. 72

500 ptes

VUITENES JORNADES

*el **n**acionalisme* --- *c a t a l à* --- *a la fi del **s**egle*

FERRAN PORTO • ANTONI MARIMON • DAMIÀ PONS
• JOSEP MELIÀ • JOAN F. MIRA • NADAL BATLE •
JOSEP GIFREU • SALVADOR CARDÚS • JOAN
DOMÈNEC ROS • MAX CAHNER • RAMON MONTAÑA •
JOSEP LLUÍS CAROD • ISIDOR MARÍ • FRANCESC DE
P. BURGUEA • FRANCESC CABANA • ANTONI MIR •

Mil vuit-cents vint-i-cinc dies dedicats plenament a la cultura

El Centre de Cultura "Sa Nostra" celebra el seu 5e aniversari,
al llarg d'aquests anys la nostra màxima preocupació
ha consistit a donar suport i potenciar la cultura,
oferint una programació diària que inclou
exposicions, concerts, projeccions, conferències...
Cinc anys en què, sens dubte, hem contribuït
al benestar cultural dels ciutadans
de Palma.

5
A N Y S
1989 desembre 1994

**"SA
NOS
TRA"**

Obra Social
i Cultural

EL MIRALL

Revista mensual - 500 ptes.

Març-Abril - 1995 - núm. 72

ANY IX

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR

C/ Impremta, 1 - 07001 Palma

Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57

Telefax: (971) 71 93 85

Publica:

Associació EL MIRALL

C/ Impremta, 1 - 07001 Palma

Producció, Administració i Publicitat;

Informació i Correspondència:

C/ Impremta, 1 Pral. 2ª Tel. 72 59 37

07001 Palma (Mallorca)

Apartat de Correus 179

07080 Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:

C/ Montcada, 20 (Palau Dalmases)

08003 Barcelona

Delegació a València:

C/ Moratín, 15

46001 València

Director:

Gaspar Valero i Martí

Subdirector:

Pere Estelrich i Massutí

Secretari de Redacció:

Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:

Macià Blàzquez i Salom

Francesca Bosch i Capó

Rosa Mª Calafat i Vila

Antoni Ginard i Bujosa

David Ginard i Féron

Antoni Marimon i Riutort

Antelm Pujol i Fulgencio

Andreu Ramis i Puiggrós

Pere Rosselló i Bover

Publicitat:

Santi Adrover i López

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels autors.

Coberta: Reproducció del programa de les VIII Jornades *El nacionalisme català a la fi del segle XX*, dissenyat per Clave.

Fotos:

EL MIRALL

Maquetació i Fotocomposició:

Documenta Balear s.a.

Impressió i Coberta:

Xisco Arts Gràfiques

C/ Baix Riera, 1-A, Palma - Tel. 24 03 86

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

Vuitenes Jornades

El nacionalisme català a la fi del segle XX

Celebrades a Palma, Hotel Bellver, els dies 11, 12 i 13 de març de 1994

PONÈNCIES

PRESENTACIÓ

5

El fet insular, l'autogovern, i l'estatut fiscal

FERRAN PORTO

EL NACIONALISME CATALÀ DES DE LES BALEARS

11

El nacionalisme polític a Mallorca
ANTONI MARIMON

22

Del XIX al XX: el nacionalisme a Mallorca davant dos finals de segle
DAMIÀ PONS I PONS

32

Factors favorables i adversos per a un projecte nacional illenc
JOSEP MELIÀ

L'ÀMBIT DE LA IDENTITAT

39

Sobre la nació de Joan Fuster
JOAN F. MIRA

INICIATIVES CULTURALS I DINÀMIQUES POPULARS

45

Acords universitaris i la cooperació científica en el marc dels Països Catalans
NADAL BATLE

50

La comunicació i les indústries culturals
JOSEP GIFREU

54

Una cultura compartida
SALVADOR CARDÚS I ROS

60

Un espai natural a preservar
JOANDOMÈNEC ROS

EL NACIONALISME I L'APROFITAMENT DE LA DEMOCRÀCIA

66

Sistemes electorals i representativitat
MAX CAHNER

69

On va l'Estat de les Autonomies?
RAMON MONTAÑA

75

Cap a una dinàmica unitària de partits: expansió o articulació?
JOSEP LLUÍS CAROD ROVIRA

MANUAL D'ÚS IMMEDIAT

81

Formes possibles d'articulació
ISIDOR MARÍ

87

Acords a nivell polític
FRANCESC DE P. BURGUERA

91

Cooperació econòmica
FRANCESC CABANA

95

Una acció cultural conjunta
ANTONI MIR

Universitat de les Illes Balears

Servei de Biblioteca i Documentació
Edifici Guillem Cifre de Colònia

VUITENES JORNADES

*el nacionalisme
català
a la fi del segle*

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5102891550

VIII Jornades «El nacionalisme català a la fi del segle XX»

Presentació

Mallorca va acollir ara fa just un any les VIII Jornades «El nacionalisme català a la fi del segle XX». Hi assistiren una centenar de persones, científics, investigadors, creadors d'opinió, del món de la cultura, de la docència, de l'empresa i de la política, totes elles nacionalistes que compartien una idea prèvia de catalanitat compartida. No debades el lema genèric de les jornades va ser «Països Catalans: manual pràctic d'ús».

La invitació va partir de les Balears, va partir de Palma, de l'Obra Cultural Balear. Des d'enmig de la mar Mediterrània no volem perdre cap oportunitat per recordar als països catalans del continent que no podem viure els uns d'esquena als altres, que cal conèixer i relacionar a fons les nostres societats, des del mutu respecte però també des de la convicció que els vincles reals, tangibles i efectius s'han d'anar teixint dia a dia. L'oblit, la idealització, la comoditat de quedar cadascú fent feina al seu redol, són actituds nefastes que, des de Mallorca, reclamam que canviïn dràsticament i que es transformin en coneixença, en realisme, en solidaritat nacional. Si la celebració de les Jornades a Palma hi ha contribuït ni que sigui una mica, ja ens donam per ben satisfets.

L'interès de les ponències de les VIII Jornades són a la vista en aquest número monogràfic d'EL MIRALL. Es tracta d'una edició especial, ja que habitualment les ponències de les Jornades es publicaven en la col·lecció de la Fundació Revista de Catalunya (i així i tot, alguna vegada també varen aparèixer en edició específica). Creim que les molèsties que pugui causar sortir de la col·lecció i canviar el format queden àmpliament compensades per la inclusió d'il·lustracions, una difusió molt més àmplia i un preu molt més assequible per al lector.

El nostre agraïment a tots els participants, pel seu interès, pel seu compromís de convertir-se, com els demanàrem, en «cent aliats de les Illes Balears a Catalunya i al País Valencià». I a les institucions i entitats patrocinadores per la seva inestimable i eficaç col·laboració.

Antoni Mir, president de l'Obra Cultural Balear

Palma, febrer de 1995

Conferència inaugural

El fet insular, l'autogovern, i l'estatut fiscal

FERRAN PORTO, PRESIDENT DE LA FEDERACIÓ HOTELERA DE MALLORCA

En primer lloc, he d'agrair a l'Obra Cultural i a tots els qui són aquí presents que m'hagin convidat a aquesta taula. La veritat és que jo venia esperant sentir en Fèlix Pons i em sap molt de greu, com a vostès mateixos, que no hi sigui. Però és que jo no esperava ésser el plat fort, jo només era un poc l'acompanyament.

Perquè, realment, jo no véc preparat per fer una conferència, ni molt manco, sinó, en tot cas, per mantenir una conversa amb tots vostès. De qualque manera m'agradarà de fer, o pretendre de fer, una sèrie de reflexions des de la capacitat que pugui tenir un ciutadà, només un ciutadà d'aquestes illes a l'hora de contemplar la seva pròpia realitat en el món que vivim, en una Europa que s'està construint, allà on s'estan creant, de fet o jurídicament, unes regions econòmiques en les quals s'estan produint canvis importants i de gran transcendència.

És per això que no puc fer una conferència estructurada, sinó que comentaré una sèrie de punts que intentaré desenvolupar en allò que pugui. A la vegada, recolzaré el que diré en un article, que s'ha repartit a tots vostès i que fa un any i mig se'm va ocórrer d'escriure i que es va publicar a un dels mitjans de comunicació d'aquestes illes. Explicaré també el perquè d'aquest article. I si bé és cert que el que diré gira damunt el mateix que vaig escriure, ho faré des de perspectives distintes, perquè la història i el pas del temps són dinàmics, i tot i que el que és substancial no canvia, sí que poden canviar les

Ferran Porto: «Aquí podem fer vies de comunicació importants i ràpides, però no les podem connectar amb la xarxa global europea, les aigües que ens envolten no les deixen passar.» (Foto Magdalena Soler.)

reflexions, els punts de vista o els elements que, al final, potser em duren a una mateixa conclusió.

Aquesta inquietud, en el meu cas com a simple ciutadà, no com a científic, ni com a estudiós, ni com a home especialment tècnic en qüestions econòmiques, perquè no som economista, som simplement un empresari —i hi ha una certa diferència—, es va despertar arran de llegir als mitjans de comunicació una enquesta sociològica damunt la població de les Balears, en la qual només un quatre per cent de la població confiava i creia en el model econòmic que tenim, és a dir, un model vertebrat damunt el turisme i

el fet que el desencadena. Davant això, em vaig plantejar que calia veure quines altres oportunitats teníem des de la nostra situació insular. És que hi ha altres oportunitats? O és que realment la societat d'aquestes illes no té consciència de les limitacions que presenta el fet insular? Bé, sobre aquesta preocupació va sorgir l'article que vostès tenen, i que poden, si volen, llegir.

I ara continuaré un poc amb la meua reflexió.

L'euroregió de l'arc mediterrani

S'ha parlat, i vostès ho saben bé, sobretot i especialment per la repercussió que han tengut les conferències i les intervencions del president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, reproduïdes en algunes publicacions, de l'Euroregió de la Mediterrània Nordoccidental. Nosaltres, jo mateix, i molts dels d'aquestes illes, ens hem entusiasmat amb la idea. És important. Però també vull dir que, realment, en aquest plantejament que es fa no es contemplen, o hi ha la manca de no contemplar-les, les peculiaritats pròpies i distintes d'aquestes illes. Que mesures i plantejaments que es fan respecte a l'euroregió, no són en cap cas aplicables a nosaltres. Hi hauria d'haver un apèndix distint, específic i peculiar pels territoris insulars.

El fonament del plantejament d'aquesta euroregió es basa en que si és cert que històricament el poder econòmic, polític i d'influència gravitava sobre el nord d'Europa (el

Benelux, tot el Rin, el nord de França), ha sorgit una nova zona que començant a València, passant per Barcelona, Saragossa, Tolosa, Marsella, Lleó, Grenoble, Milà, Florència... s'està desenvolupant amb un gran dinamisme econòmic, social, inclús amb pes polític dins la construcció de la unitat europea. És a dir, un territori que estava en una situació de certa discriminació per ser, en gran part, considerat territori perifèric de la Comunitat Econòmica Europea, esdevé dinàmic, adquireix infraestructures importants que li permeten un desenvolupament important i, fins i tot, si bé encara a distància, es va acostant al gran eix econòmic de la zona del Rin. De qualche manera es pot dir que l'arc mediterrani està aconseguint ser la segona alternativa i desplaçar el centre de gravetat econòmic més cap el sud.

Plantejament específic per als territoris insulars

Però, nosaltres, les Illes, a part de l'afinitat de pertànyer-hi geogràficament, tenim realment els avantatges econòmics que va adquirint aquest arc? Jo entenc que no. Per què? Doncs pel mateix fet geogràfic,

present a qualsevol territori insular de tota la Comunitat: la insularitat. La insularitat estableix una sèrie de limitacions, que de cap manera es poden superar per elles mateixes, que hi són, i que no s'analitzen suficientment. I sobre aquestes limitacions intentaré parlar-los, si bé, evidentment, me'n deixaré algunes. Però sobretot intentaré allò que és més important: crear en vostès una certa inquietud sobre la problemàtica dels costos de la insularitat.

Si a nivell europeu, ara dotze països i d'aquí a poc temps, setze països, i d'una forma creixent, faran desaparèixer, en major o menor grau, les barreres de caràcter històric i administratiu que són les fronteres dels Estats; si ens estam submergint dins una economia globalitzada que inclou fins i tot països llunyans; si les noves entitats supranacionals que van sorgint no mantenen cap relació política, i les xarxes de comunicació terrestres s'interconnecten —no oblidem que la base de tot possible desenvolupament és sempre l'existència d'una adequada xarxa de transport intercomunicat—; si desapareixen els aranzels perquè s'obren les fronteres i amb la intercomunicació de les xar-

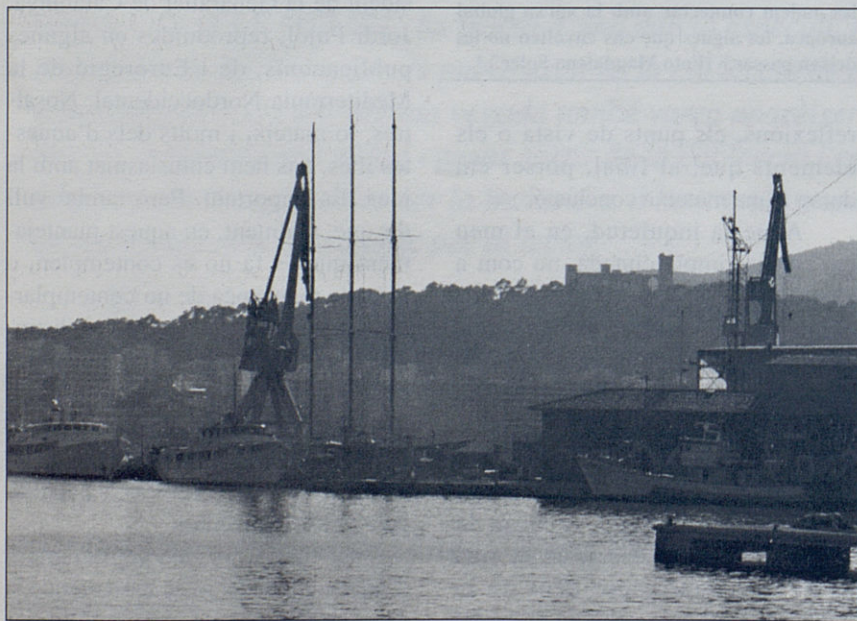
xes arriba el ple desenvolupament econòmic, resulta, però, que les fronteres de les illes mai no desapareixen perquè són naturals, de geografia física, sempre permanents i existents. Les illes, una vegada més, són complexes i presenten una major dificultat per al desenvolupament de moltes de les seves activitats, allò que en termes actuals anomenem manca de competitivitat.

Els transports

Però, anem per parts.. El tema dels transports. Sé cert que vostès mateixos, i qualsevol, maldament no hi visqui, hauran pensat que a les illes el transport sempre ha de ser un fet que estableix una certa discriminació i sempre una dificultat. Per què ho pensen? Perquè creuen que hi ha un major cost. Fins i tot algunes administracions, com la que ara nosaltres vivim a l'Estat espanyol, ha establert des de fa un cert temps una reducció en el preu dels bitllets per als residents.

Però això només és la punta de l'iceberg de la discriminació que suposen realment els transports per a una illa. Primer punt: la xarxa de carreteres i ferrocarrils és la base fonamental de tot el desplaçament de mercaderies. Aquí podem fer vies de comunicació internes importants i ràpides, però no les podem connectar amb la xarxa global europea, i això suposa una manca d'oportunitats competitives. La major inversió del pressupost que la Comunitat Europea farà en els propers anys serà en les xarxes intercomunitàries perquè s'entén que són l'element bàsic del desenvolupament, l'element que permet precisament l'expansió de tots els sectors, industrial, agrícola i de serveis.

Per a nosaltres això està tallat, la barrera física i real de les aigües que ens envolten no ens deixa passar. Per tant, per aquí tenim ja una primera manca d'oportunitats i una discriminació pel fet que les illes no podran participar de la inversió preferent que dedica la Comunitat pre-

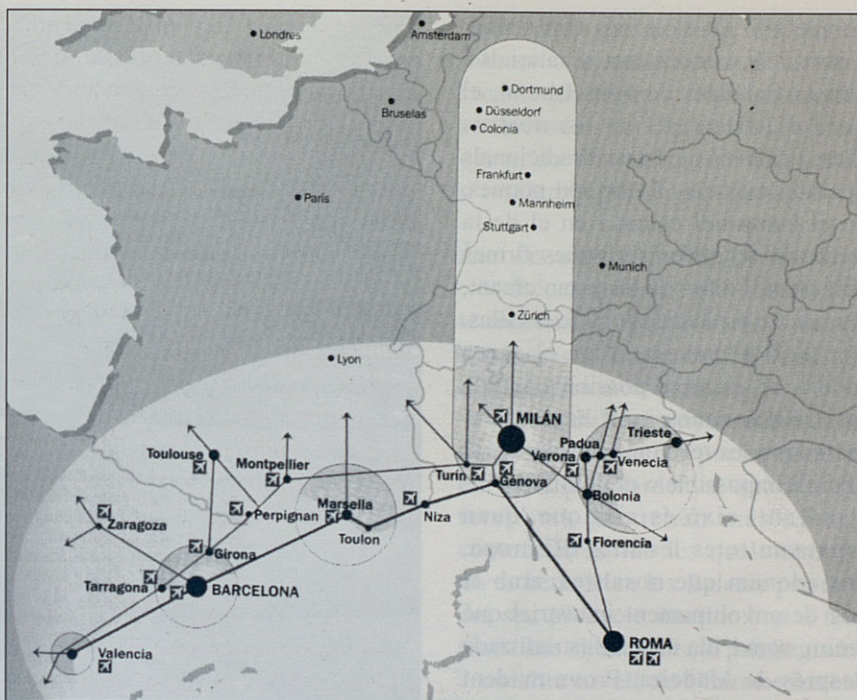
No hi pot haver un passatger que arribi a aquestes illes, sigui pel port o per l'aeroport, que no hagi de pagar una taxa aeroportuària mitjançant el bitllet de l'avió o el vaixell. (El port vell de Palma.)

cisament a la interconnexió de les carreteres i ferrocarrils.

També hi ha, evidentment, un major cost, perquè les mercaderies que han de venir a una illa normalment han de superar diversos sistemes de transport, primer per carretera i/o ferrocarril i després embarcades fins a destí. En qualsevol cas suposa un factor d'encariment, tant pels canvis dels mitjans de transport com per la major manipulació que sofreixen les mercaderies.

Això ens duu a una altra reflexió, que segurament vostès s'hauran fet i que jo la me vaig fer quan en vaig començar a tenir coneixement, ja fa uns anys, quan se'n va començar a parlar: per què una illa de dimensió tan gran com és el cas de la Gran Bretanya, amb una economia important, un país amb un gran sentit de la seva pròpia identitat, fins i tot amb un cert gust en el propi aïllament, feia tants d'esforços per crear una comunicació directa amb el continent a través del túnel del canal de la Mànega, l'obra més faraònica executada en l'àmbit comunitari? La raó bàsica i fonamental és que precisament aquella xarxa de desenvolupament econòmic creada entorn del sistema de carreteres del nord d'Europa havia de quedar connectada amb la pròpia xarxa de la Gran Bretanya. Nosaltres no tenim aquesta oportunitat, evidentment.

D'altra banda, hi ha una sèrie de particularitats sobre les quals m'agradaria cridar-los l'atenció. Tenim dos camps oberts: el transport marítim i el transport aeri. Però són transports que signifiquen també limitacions importants. Per exemple: tot el que s'hi mou està subjecte a taxes i impostos. No hi pot haver un passatger que arribi a aquestes illes, sigui pel port, sigui per l'aeroport, que no hagi de pagar una taxa aeroportuària mitjançant el billet de l'avió o del vaixell. En canvi, en el transport per carretera, excepte aquelles autopistes privades sotmeses a peatge, no hi ha cap tipus de pagament. Vostès mateixos quan han

L'arc mediterrani pot ésser una cosa important per a l'economia de les Balears, però no contempla les peculiaritats pròpies i distintes dels territoris insulars. (Gràfic que apareix al *Gran Atlas de Catalunya*, editat per La Vanguardia i la Generalitat de Catalunya, 1994.)

vengut, i qualsevol que ens visita, dins el cost del passatge tenen inclosa aquesta despesa, perquè així estan concebuts aquests preus. Igual que ho estan al territori peninsular.

Per una altra part, hi ha un problema paral·lel que a vegades apareix de manera recurrent: qualsevol conflicte laboral en el camp del transport pot ocasionar un perjudici extraordinari a un territori insular i colapsar l'economia. No hi ha la possibilitat d'emprar la carretera, no es pot sortir de l'illa. Conflictes semblants en el transport al continent tenen el recurs dels vehicles particulars. Per exemple, la majoria d'empreses privades que desenvolupen la seva activitat a la península poden, amb els mitjans propis de locomoció, seguir perfectament la marxa econòmica sense que els afecti la conflictivitat aeroportuària amb la intensitat amb què afecta les empreses establertes a les illes, que en el nostre cas vol dir quedar absolutament colapsades.

Sense oblidar el fet que dins aquests dos sectors de l'aviació i del transport marítim hi ha parcel·les

importantes de monopoli. Tenim el cas de l'*air handling* als aeroports, ara en via d'extinció, i les companyies de bandera amb els seus privilegis, i tenim que el transport marítim, sobretot el de passatgers, està encara virtualment, absolutament monopolitzat. En el transport de mercaderies via marítima hi havia un consorci que establia un autèntic monopoli, un consorci que es deia *Bal-Con*, avui desaparegut, però que fins fa poc l'hem hagut de suportar.

La indústria

Davant aquest panorama, les nostres possibilitats en el camp industrial són mínimes. Hi ha exemples pragmàtics i de laboratori que permeten veure que, fora de les indústries tradicionals ja assentades de fa molts anys, o aquelles que viuen connectades al món del turisme, es pot dir que totes han fracassat. Hem tingut exemples de japonesos que havien de venir a muntar fàbriques de bombetes i d'altres històries, i tot ha quedat en un no-res: òbviament, no oferíem –i probablement no oferirem mai– un espai

competitiu. És molt més competitiu, a part dels menors costos salarials i altres avantatges de tipus laboral, el nord d'Àfrica que no les nostres Illes. I fins les indústries tradicionals que ara existeixen, que són poques, en el camp del calçat i en el de la indústria de grifons, algunes firmes han creat, i altres ja els estan creant, centres de producció fora de les illes. Per tant, el panorama en el camp industrial, excepte possibles activitats relacionades molt específicament amb les telecomunicacions, cal veure'l impossible o molt difícil.

Tant això és així que, quan repassam totes les illes d'Europa, ens adonam que nosaltres, amb el poc desenvolupament industrial que tenim, som l'illa més industrialitzada després de Madeira. Prova evident n'és que també altres illes, com per exemple el cas de Còrsega que, sobretot després de la segona guerra mundial, va fer algunes incursions en el camp industrial, fins i tot d'indústries en certa manera pesades, avui en dia estan en absolut decliu.

L'agricultura

L'agricultura és un altre tema evident. La nostra terra, com succeeix a moltes illes, no és rica. Els manca aigua i els manca transport, que és car i difícil. Totes aquelles parts d'agricultura que abans aquí eren pròsperes, quan es va eliminar la protecció que tenien, com per exemple la patata, han decaïgut absolutament. De fet la producció agrícola és mínima, els camps es despoblen, els pagesos ocupen els últims escalons del sistema productiu de les Balears.

Els serveis

Per tant, el nostre àmbit econòmic continua essent el dels serveis, i n'hi pot haver diversos, no vol dir només el turisme. Per això em resulta tan preocupant que en una enquesta sociològica només hi hagi un quatre per cent dels entrevistats que tenguin fe en el sistema basat en els serveis, i sobretot en els serveis turís-

Totes aquelles parts d'agricultura que abans a Mallorca eren pròsperes, quan es va eliminar la protecció que tenien, com per exemple la patata, han decaïgut absolutament. (El camp a Mallorca.)

tics, que són els que s'han desenvolupat aquí.

Els costos de l'IVA

El tema de l'IVA: tot el nostre transport aeromarítim ha de dur IVA perquè no hi ha transport privat. És a dir, quan fas un viatge en avió o en vaixell has de pagar l'IVA corresponent, una imposició. En canvi, qualsevol empresa, quan vol transportar les seves mercaderies, o interrelacionar-se amb una altra empresa per traspasar mercaderies, si ho fa amb la seva flota de transport, no té cap problema d'IVA, no té cap qüestió impositiva d'IVA per desenvolupar aquesta activitat. Per tant, una altra.

Són, en definitiva, reflexions que des del punt de vista de les empreses d'aquí serveixen per constatar les limitacions amb què han d'actuar a causa de la manca d'un transport inter-relacionat amb el continent, cosa que tenen les empreses establertes en el món competitiu peninsular.

A més, i ja m'hi he referit, però és molt important i per això insistec,

tant a l'hora d'importar mercaderies com de tornar-les a remetre per vendre-les a fora, succeeix que es produeix el canvi del mitjà de transport, d'embarcació a camions, o viceversa, amb la manipulació subsegüent i la repercussió en els costos del producte, és a dir hi ha un marge important de costos que s'afegeix als preus dels nostres productes. És un factor molt significatiu si recordam que l'economia continental cada vegada és més globalitzada.

Altres camps de discriminació

Però també hi ha altres camps on hi ha discriminació per a nosaltres. Per exemple, el de les energies i els recursos. Per exemple, la manca d'aigua, un tema que en aquests moments és d'actualitat. A Espanya i a altres països de la Comunitat, hi ha regions pròsperes amb mancances de recursos hídrics que necessiten recórrer a d'altres regions que en tenen en abundància perquè els en transfereixin via obres públiques importants, pagades pels impostos, pels pressuposts de l'Estat. Nosaltres

no tenim aquesta possibilitat de recórrer a cap altra zona més afavorida. En aquests moments només podem acudir, tal com s'està intentant, a dur aigua de l'Ebre en vaixells, a un preu que repercutirà directíssimament sobre el propi cost de l'aigua. També en això, doncs, hi ha discriminació.

Les energies. Des del moment que es liberalitzen els preus, resulta que el cost del transport de la refinèria al punt de consum repercuteix en el preu. I nosaltres en això també estam discriminats. Evidentment, tenim les refineries lluny de les nostres illes i ens en beneficiam en molts d'aspectes, alguns importantíssims, des de la conservació del medi fins a la preservació d'accidents. Però, és clar, tendrem els fluids encarits perquè han sofert més transport, més manipulació, més transvassaments.

El cas del gas. S'estan finançant grans xarxes de distribució de gas, per exemple una que ve de Sibèria, una altra d'Argèlia, per facilitar i aba-

ratir el consum —gas natural— en tota la península. Les nostres illes no se'n beneficiaran en absolut sinó que, a més, veuran com l'energia més barata i més assequible millorarà la competitivitat de les empreses peninsulars.

La multiinsularitat. És un tema sobre el qual no m'estendré, però els agrairé que hi pensin un poquet. A part de tot el que hem anat enumerant, el fet de ser un arxipèlag comporta el cost afegit de la multiinsularitat, especialment important per a les illes menors. Per exemple, la sanitat, l'ensenyament, fins i tot l'administració pública i la seva pròpia gestió. I si bé és cert que no hi ha un reconeixement de la insularitat com té Canàries, amb un estatut fiscal especial i unes mesures especials, i que el territori d'aquestes illes es considera com de la península a tots els efectes, a les Balears la pròpia administració, històricament, ja ha reconegut l'encariment, fins i tot per mitjà dels sous als seus funcionaris amb el plus d'insularitat, amb la qual

cosa admet que existeix una discriminació, un major cost, i per tant crea un plus. Fins i tot hi ha empreses privades, concretament la banca, que si no l'ha retirat, manté un plus d'insularitat per als seus treballadors.

Les bases compensatòries

Bé, quin és el panorama que tenim en aquests moments? És un tema extens i intentaré resumir-lo d'una forma molt breu.

Tots els territoris insulars de la Comunitat, excepte potser Sicília, em sembla, i Sardenya, que són els territoris que tenen més ajudes comunitàries —de les quals tampoc no es beneficien les Balears per mor del seu producte interior brut—, tots tenen una situació fiscal privilegiada, a un altre nivell de l'harmonització fiscal europea. Madeira, Azores, Canàries, illes gregues, Còrsega, fins i tot els territoris francesos d'ultramar, molts d'ells en fase de revisió i millora d'aquests avantatges. Les dues bases fonamentals compensatò-

Pianos Can Garcias

Pere Josep Garcias

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

VENDA DE PIANOS VERTICALS I DE COA

Primeres marques europees

BLÜTHNER • BÖSENDORFER • C. BECHSTEIN • FEURICH
FÖRSTER • GROTRIAN-STEINWEG • HOFFMANN • IBACH • PETROF
PFEIFFER • RAMEAU • RONISCH • RÖSLER • SAUTER • SEILER • SCHOLZE
STEINGRAEBER & SÖHNE • WAGNER • WEINBACH • ZIMMERMANN

Especialistes en pianos per a professionals i pianos d'estudi
El millor servei post-venda
Més de 70 anys d'experiència

AFINACIONS • REPARACIONS • RESTAURACIONS
LLOGUER DE PIANOS NOUS O RESTAURATS
INSTRUMENTS HISTÒRICS
(CLAVICÈMBALS • FORTEPIANOS • ORGUES LITÚRGICS)
PIANOS ELÈCTRICS • ACCESSORIS • TRANSPORTS

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Born de Llibres
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Ciutadella	Llibreria Pau	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Quart Creixent
Palma	Alcaide	Palma	Selecta
Palma	Aloma	Palmanyola	Papereria Clips
Palma	Balmes	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a.....
Adreça.....
C/.....Núm.....Pis.....
Codi Postal.....Població.....
Telèfon.....
Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 3.000 ptes. de quota anual.
Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:
Banc/Caixa.....
Agència/Oficina.....
Cte./Lta. núm.....

Signatura

El fet és que la generalitat de les illes d'aquesta Europa de la Comunitat Econòmica tenen especificitats fiscals a causa de la seva insularitat, i que les Balears no les tenen. (A Còrsega és possible la pràctica dels esports de neu.)

ries de la insularitat són, sobretot, els impostos indirectes, amb reduccions del vint al cinquanta-cinc per cent, sobretot en l'IVA, i també en impostos indirectes, bàsicament en l'impost de societats. És a dir, dos cossos impositius fonamentals de la pressió fiscal.

L'harmonització fiscal europea

Però, cara el futur, hi ha un perill molt gran, perquè l'any 1996 s'ha de procedir, si se segueixen les pautes de Maastricht, a l'aprofundiment de l'harmonització fiscal, una cosa que, a les nostres illes, pot agreujar la situació actual. Només en un camp que jo conec, perquè el toc directament: el treball de la indústria hotelera d'aquí es basa —quasi un vuitanta per cent— en serveis que dona a ciutadans del centre i nord d'Europa. És a dir, la nostra economia, o la font principal de la nostra economia, és una economia absolutament oberta, sense aranzels ni cap tipus de protecció duanera, com és propi en els serveis hotelers, i, a més, oberta no a la península, no a l'Estat espanyol, sinó a aquest cost fonamental d'Europa. Hi ha un IVA actual, dins una llista especial, que es permet, la llista H, que és d'un sis per

cent, excepte els hotels de gran luxe. Si s'apliquen els criteris de l'harmonització fiscal, l'IVA passarà automàticament, a partir de l'any 96, al 15 per cent. I en les relacions entre les empreses comercialitzadores del centre d'Europa i els propis hotels, l'IVA no el podem descomptar mai. Els hotelers l'hem d'assumir dins el preu. Per tant, l'harmonització de Maastricht significaria perdre set punts en els nostres marges de beneficis, i, per tant, la nostra competitivitat.

És urgent que les institucions, el govern d'aquestes Illes i el govern de l'Estat Espanyol, i la pròpia societat prenguin consciència d'aquesta situació. Si no és així, no s'aconseguirà res. O ens movem, o agreujarem les nostres dificultats i la discriminació.

A Còrsega, un país difícil, socialment difícil, fa un any totes les forces polítiques —excepte Le Pen— varen aconseguir unir-se per demanar, en la manifestació més gran que mai no hi ha hagut a l'illa, i malgrat que ja tenien de fet un estatut fiscal, l'exclusió absoluta de l'harmonització fiscal europea justificant-la en el seu fet insular. És ben hora que aquí comencem a pensar sobre aquesta realitat com han fet els nostres veïns.

PIB i estatut fiscal

Acabaré referint-me a un tema un poc reiterat que a vegades s'ha utilitzat per enfrontar-lo a l'argument de la necessitat de la nostra fiscalitat. És el següent: «si el producte interior brut d'aquestes illes és un dels més alts, i a vegades el més alt de tot l'Estat espanyol, a què vénen tantes demandes?».

Una cosa no té res a veure amb l'altra. Si tenim aquest producte alt, potser no ens podrem beneficiar d'ajudes europees, però això no ens lleva dels inconvenients de la insularitat. Galícia té un producte interior brut més baix que Canàries, i Galícia no té un estatut fiscal. Extremadura el mateix, i no té un estatut fiscal especial. Allò que dona la base i el fonament d'un estatut fiscal especial és el fet de la insularitat, no el seu grau de riquesa, no la capacitat d'empenta dels seus ciutadans, no la nostra industrialitat, no el nostre esforç, sinó el fet de la insularitat.

En definitiva, com s'aconsegueix això? Difícilment ho pugui saber jo com a ciutadà simple, sense connexió política, un empresari. Però passa, evidentment, per la presa de consciència de la pròpia societat nostra, pels partits polítics, les entitats privades i públiques, i pel Govern d'aquí perquè es convertesquin en defensors i assumesquin aquesta necessitat i la puguin defensar amb raó evident davant Madrid i Brussel·les; pel fet mateix de la insularitat, amb les pròpies característiques; i perquè puguin establir les demandes, que a més no seran excepcionals, sinó que l'excepció és l'actualitat. La generalitat és que les illes d'aquesta Europa tenen especificitats fiscals a causa de la seva insularitat, i que les Illes Balears no les tenen.

Moltes gràcies per l'atenció, i perdonau si he estat un poquet llarg en un tema tan poc literari, a vegades fins i tot agre com és el de l'economia. □

(Conferència enregistrada.)

El nacionalisme català des de les Balears

El nacionalisme polític a Mallorca

ANTONI MARIMON, HISTORIADOR

Quan em demanaren de participar en aquestes jornades sobre nacionalisme català a la fi del segle, estava immers en una tasca que m'ocupava molt de temps i que m'impedia preparar una conferència a propòsit. Però em va semblar que era una bona ocasió per fer conèixer l'arreglada de dades i informació que havia aconseguit en una cosa per a mi molt plaent: l'estudi de les formacions polítiques que del regionalisme al nacionalisme havien intervingut en la vida col·lectiva d'aquest país, de les darreries del segle passat fins avui, i vaig acceptar la invitació. D'altra banda, vaig considerar que a molts de vostès probablement els interessaria saber amb més detall aquest aspecte de la nostra història nacional. Són notes destinades a una obra d'ampli abast com és la Gran Enciclopèdia de Mallorca, que ara he ordenat i sistematitzat un poc perquè serveixin millor a l'objectiu d'aquesta intervenció. I sense més preàmbuls, procedesc a la lectura.

Per entendre el complicat fenomen del nacionalisme a Mallorca és necessari realitzar algunes consideracions prèvies.

A Mallorca cal distingir dins el nacionalisme entre el regionalisme i el nacionalisme pròpiament dit. El regionalisme accepta l'existència d'una nació espanyola, que es caracteritza per la seva diversitat i per l'existència de regions amb una forta personalitat pròpia. El nacionalisme reivindica l'existència de

Antoni Marimon: «En general, el nacionalisme ha propugnat la reforma de l'Estat unitari espanyol i la creació d'un Estat federal o confederal. El nacionalisme polític sempre ha donat suport al nacionalisme cultural.» (Foto Sergi Padura)

diverses nacions dins l'Estat espanyol. Per alguns nacionalistes, la nació dels mallorquins és el conjunt dels territoris de parla catalana, els anomenats Països Catalans, mentre que per altres la nació és Mallorca o les Illes Balears.

Els límits entre nacionalisme i regionalisme són molt difusos i, a més, dins el darrer quart del segle XX el terme regionalisme fou utilitzat pels nacionalistes. També s'ha de distingir entre un nacionalisme cultural i un nacionalisme polític. El primer ha donat sempre molta importància al fet lingüístic català i a la unitat cultural dels Països Catalans.

Dins el nacionalisme polític o mallorquinisme es distingeixen tres corrents. Un, el majoritari, propugna que Mallorca recuperi la sobirania política que considera perduda el 1715 i que s'integri com una entitat diferenciada dins el conjunt del Països Catalans. De fet, aquests nacionalistes han actuat com si Mallorca fos la nació política.

Un altre sector, minoritari, anomenat en ocasions pancatalanista, propugna la incorporació a Catalunya. Per aquests catalanistes l'única nació política són els Països Catalans, que alguns anomenen Catalunya.

Un sector minoritari del mallorquinisme ha rebutjat establir relacions amb els altres països de parla catalana i ha defensat el balearisme.

En general, el nacionalisme ha propugnat la reforma de l'Estat unitari espanyol i la creació d'un Estat federal o confederal. A partir de 1976, han existit alguns partits que s'han declarat partidaris de la independència dels Països Catalans i altres que han adoptat una postura ambigua. Els límits entre els diferents sectors del mallorquinisme polític han estat molt imprecisos, i, a més, tot el nacionalisme polític ha donat suport al nacionalisme cultural.

Dels orígens a la II República

Els precedents. La formulació política del regionalisme

Els precedents al nacionalisme són el *federalisme* i, en menor mesura, el *carlisme* foralista. Aquestes

ideologies eren anticentralistes, però mai no elaboraren una teoria pròpia per a Mallorca. El mallorquinisme polític va sorgir al decenni de 1890-1900. El primer teòric fou l'escriptor i periodista Miquel dels Sants Oliver que propugnà la politització del moviment cultural mallorquí iniciat el 1840. Per Oliver, a Mallorca el regionalisme havia d'impulsar la modernització cultural, social i econòmica i el recobriment de la personalitat del país. Aquest programa fou compartit per un grup d'intel·lectuals anomenats *els Insensats* (1890-91), i, en un sentit més ampli, pels escriptors de l'anomenada generació modernista.

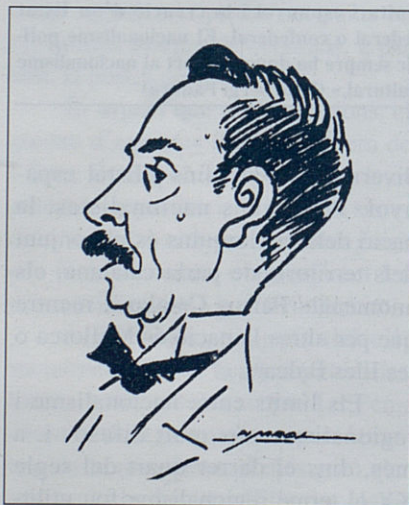
El 1898, arran de la crisi d'Espanya, Oliver recapitulà la seva teoria regionalista en una sèrie d'articles publicats a *La Almudaina*, que després feren part del llibre *La cuestión regional* (1899). En aquesta obra, Oliver constata el fracàs de l'Espanya centralista i proposava una regeneració que començàs a la regió i acabàs a l'Estat. El seu regionalisme es fonamentava en una realitat històrica, l'existència en el si d'un mateix Estat de pobles diferents per la seva llengua i cultura. Així, Espanya seria, en realitat, un conjunt de diverses nacions, *un Estat compost*, en expressió d'Oliver. El model a seguir era Catalunya, però segons Oliver el llaç de l'idioma no bastava per mancomunar les aspiracions polítiques. Almenys des de 1900, utilitzà el terme nacionalisme com a sinònim de regionalisme.

Després de la pèrdua de les colònies (1898), es popularitzà el que s'anomenava la «qüestió regional». El diari regionalista *La Almudaina* polemitzà amb *La Última Hora* i *La Correspondència*. Aquell mateix any s'introduí l'estudi de la llengua i la cultura mallorquines en el Seminari de Mallorca, i la Diputació Provincial de Balears va consultar a diverses corporacions insulars sobre la conveniència per Mallorca de ports francs i concert econòmic. El 1899, es creà l'Orfeó Mallorquí, que col·la-

El 1898, arran de la crisi d'Espanya, M.S. Oliver recapitulà la seva teoria regionalista en una sèrie d'articles publicats a «La Almudaina», que després feren part del llibre «La cuestión regional» (1899).

borà sovint en els actes culturals organitzats per les entitats regionalistes. Les tesis regionalistes no foren acceptades pels grups dominants de la societat illenca. Cap a 1904, la generació modernista restava desfeta. Els partits polítics dependents de Madrid varen continuar

Lluís Martí Ximenis, que amb el seu partit Unió Republicana proposà el 1898 una autonomia regional per Mallorca. Destacà com a republicà i regionalista, dirigí *La Región* (1897) i assistí als actes de la Solidaritat Catalana (1907) en companyia de Francesc Villalonga Fàbregues.

monopolitzant la vida política local. Només els republicans incorporaren alguns elements regionalistes en la seva pràctica política quotidiana. El 1898, el partit Unió Republicana proposà una autonomia regional per Mallorca. Destacaren com a republicans i regionalistes Lluís Martí Ximenis, que dirigí *La Región* (1897) i assistí als actes de la Solidaritat Catalana (1907), i Francesc Villalonga Fàbregues. L'abril de 1898, es creà un efímer Centre Regionalista de Mallorca, que s'integrà dins la Unió Republicana. El 1902, la Unió Republicana defensà l'ús del català en els ajuntaments i propugnà la creació d'un estat mallorquí dins una federació espanyola.

Al final de segle, el regionalisme es va difondre a través de publicacions, com *La Roqueta*, *Nova Palma*, i sobretot *La Veu de Mallorca* (1900). Aquesta publicació dirigida per Joan Torrandell, reivindicava la personalitat política de Mallorca, la germandat de Catalunya, València i Mallorca, i l'establiment d'un concert econòmic entre Mallorca i el govern central. El 1900, Gabriel Alover considerava que existia una nació catalana composta per Catalunya, València i les Balears, però el seu pensament no tenia influència a Mallorca.

També va existir un corrent conservador i catòlic mallorquinista que no va intervenir directament en política i disposà de publicacions, com *Mallorca Dominical*, *Es ca d'Inca*, *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, *Gazeta de Mallorca*, *La Bona Causa*, *Mitjorn*, *La Aurora*, *Sa Llonja* i *Ca Nostra*. Aquest sector va ésser influent a la diòcesi de Mallorca sobretot durant el bisbat de Pere Joan Campins, amb Antoni Maria Alcover com a vicari general (1899-1916). Aquest, considerava que Balears, Catalunya i el País Valencià feien part d'una mateixa nació i defensava la unió amb Catalunya dins una Espanya plurinacional. El 1906, Antoni Maria Alcover impulsà el Primer Congrés Inter-

nacional de la Llengua Catalana, que se celebrà a Barcelona amb la participació d'uns 150 mallorquins, sobretot clergues.

Les primeres formacions polítiques: l'Espurna i el Centre Regionalista de Mallorca

La primera organització política de caràcter regionalista va esser l'*Espurna*, que aparegué el 1909. Tenia el suport d'una part dels escriptors de l'*Escola Mallorquina* i d'alguns republicans federals. Presentà un candidat a les eleccions municipals a Palma, però no fou elegit i l'organització desaparegué poc després. Aquell mateix any, en un cicle de conferències en el Centre Català de Mallorca, Antoni Maria Alcover, Miquel Ferrà i Llorenç Riber consideraven que Mallorca feia part de la nació catalana i que Espanya tenia un caràcter plurinacional.

La difusió del regionalisme a Mallorca topà amb l'existència d'un fort recel contra Catalunya i el catalanisme. Aquest anticatalanisme es fomentava en agravis històrics reals o imaginaris, la competència comercial, i la major influència de Catalunya en el govern de l'Estat. A més, entre els sectors conservadors hi hagué un gran temor a les lluites socials que hi va haver a Barcelona, sobretot després de la Setmana Tràgica de 1909. En aquesta mateixa època, Gabriel Alomar, que tenia una certa influència a Catalunya, fou el primer que va parlar del catalanisme socialista (1910). El 1913, es crea el Partit Autònom d'Unió Republicana que era partidari de l'autonomia regional. Cap el 1916, es creà l'associació *Nostra Parla*, constituïda per catalans, mallorquins i valencians partidaris de la unitat de la llengua catalana. El 1916, el cap del Partit Liberal, Lluís Alemany Pujol, teoritzà un balearisme fonamentat en la geografia i en la història i propugnà, sense resultats, la creació d'una Mancomunitat Balear. En aquesta època, es publicaven diverses revistes de caràcter regionalista,

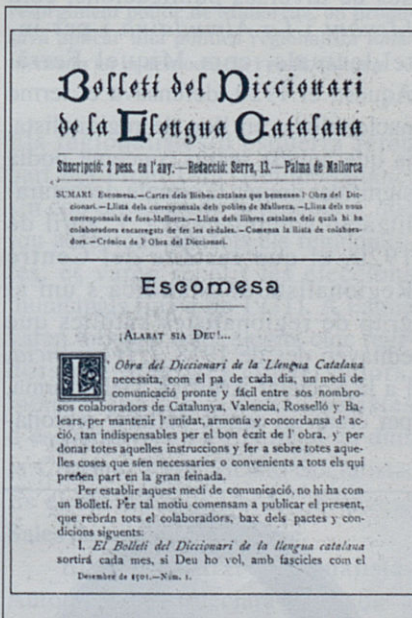
com *sa Marjal* i *La Veu d'Inca* i aparegué una societat cultural carlista clarament mallorquinista, la *Saba Marinenca*, de Lluçmajor.

A Barcelona, Gabriel Alomar participà en la fundació del Bloc Republicà Autonomista (1916) i del Partit Republicà Català (1917) pel qual fou elegit diputat per Barcelona (1919). El juny de 1917, el president de la Diputació, Lluís Alemany, viatjà a Barcelona amb Lluís Martí per estudiar el funcionament de la Mancomunitat de Catalunya.

El juliol d'aquell any, en un moment de crisi social i política a nivell estatal, es creà el *Bloc Assembleista de Mallorca*, integrat per

amb la Lliga Regionalista de Catalunya, de Francesc Cambó. La seva base social, molt reduïda, es fonamentava en professionals liberals, artistes i intel·lectuals, un sector del clero i dels mestres. El regionalisme no tenia seguidors entre els treballadors ni els pagesos. En foren dirigits Guillem Forteza, Joan Esterlich, Miquel Ferrà, Bartomeu Forteza i Joan Pons i Marquès. El Centre Regionalista utilitzà sovint el terme nacionalisme referit als mallorquistes que reconeixien l'existència d'una nació comuna pels mallorquins, catalans i valencians.

En aquesta època també aparegué el terme pancatalanisme, que fou

Foren diverses les publicacions que expressaren el corrent conservador i catòlic mallorquinista: *Mallorca Dominical*, *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, *Gazeta de Mallorca*, *La Bona Causa*...

republicans federals i reformistes, socialistes i regionalistes. El novembre de 1917, el regidor de Palma, Bernat Obrador abandonà el qualificatiu de reformista dissident pel de regionalista. El desembre d'aquell mateix any, es creà el *Centre Regionalista de Mallorca* que va tenir com a òrgan *La Veu de Mallorca*. Inicialment, tenia 65 socis. Proposà la creació d'una federació Ibèrica i afirmà que Mallorca era una regió de la nació catalana. Va establir relacions

rebutjat pels mateixos nacionalistes, com Guillem Forteza, per les seves connotacions imperialistes. Intentà, infructuosament, que els mauristes s'incorporassin al regionalisme. El 1917, va aparèixer a Artà el periòdic *Llevant*, regionalista de caràcter conservador i catòlic, que considerava Mallorca com una regió de Catalunya. Aquell any, sorgí a Palma la revista *Mallorca*, progressista i moderadament mallorquinista. En aquesta època també era de caràcter

regionalista el setmanari *Sóller*.

La qüestió regional en ocasions va estar vinculada a la defensa del dret foral. El 1917, el Col·legi d'Advocats de les Balears nomenà una comissió per redactar un projecte d'apèndix del dret foral mallorquí al codi civil espanyol. El 1918, l'advocat Benet Pons Fàbregues vinculava la defensa del dret foral a la reivindicació d'autonomia. El maig d'aquell mateix any, Antoni Maria Alcover s'enfrontà a l'Institut d'Estudis Catalans i denuncià el suposat centralisme lingüístic barceloní. El seu Diccionari de la llengua atalana, iniciat el 1900, passà a dir-se *Diccionari Català-Valencià-Balear* i es començà a editar el 1926.

Al final de 1918 i començament de 1919, es produí a Europa una onada nacionalista a causa de la desfeta dels imperis centrals. El Centre Regionalista sol·licità, infructuosament, una assemblea dels ajuntaments de Mallorca per demanar l'autonomia. Durant 1918, també hi va haver una campanya a favor de la creació d'un port franc. El gener de 1919, els regionalistes, els republicans federals, els reformistes oficialistes i els reformistes disidents sol·licitaren l'autonomia per a Mallorca. El periòdic *El Abuelo*, se subtitulà *Setmanari republicà federal autonomista*. També es declarà autonomista la societat anticaciquista Foment de Civisme, presidida per Jaume Comas. L'aliança d'aquests grups ha estat anomenada Coalició Mallorquinista. El març de 1919, el Centre Regionalista entrà en crisi a causa de l'enfrontament entre els seus membres més progressistes, com Miquel Ferrà, que es declarava antimonàrquic, i els més conservadors. L'abril d'aquell any, a la congregació de Maria Immaculada, de Palma, es creà una Secció Mallorquinista.

L'estiu de 1919, aparegué la *Mancomunitat d'Ajuntaments Rurals* de Mallorca, que va ésser un intent frustrat de crear un regionalisme agrarista. El 1920, es presentà a

Sineu una candidatura municipal agrària i regionalista.

El desembre de 1919, un grup de regionalistes encapçalat per Guillem Forteza abandonà el Centre Regionalista de Mallorca i s'incorporà al Partit Liberal. A partir de llavors els liberals-regionalistes restaren en l'òrbita del financer Joan March. El febrer del 1920, tres liberals-regionalistes foren elegits regidors de l'Ajuntament de Palma. Entre gener i octubre de 1923, Guillem Forteza fou batle de Palma. Inicialment, el diari *El Dia* fou moderadament regionalista. La incorporació d'aquests regionalistes al Partit Liberal fou criticada pel mallorquinisme des de diverses publicacions, com *Llevant* i *La Almudaina* i per intel·lectuals, com Miquel Ferrà. Aquest, el 1920, defensava el terme nacionalista, en lloc de regionalista, ja que aquest segon concepte podia significar només la simple descentralització administrativa. L'abril de 1920, el que restava del Centre Regionalista de Mallorca s'uní al grup de regionalistes catòlics que editaven des de 1918, *L'Ignorància*, i a la Societat Artística Mallorquina, per crear un centre cultural regiona-

lista anomenat Ca Nostra.

El 1920, el Col·legi d'Advocats de Balears decidí la conservació del dret foral en la seva totalitat i publicà un informe sobre el projecte d'Apèndix del dret foral mallorquí al codi civil (1921). Durant aquells anys, alguns ajuntaments, com a Sóller, Palma, Capdepera i Inca hissaren la bandera mallorquina. A Sóller, la Congregació Mariana creà una Joventut Mallorquinista.

El fracàs del regionalisme polític. La dictadura de Primo de Rivera

Els sectors conservadors i progressistes del nacionalisme coincidiren a donar suport a entitats de caràcter cultural, com l'*Associació per la Cultura de Mallorca* (1922) que reuní uns dos-cents socis i edità l'*Almanac de les Lletres*, el *Calendari Mallorquí* i *La Nostra Terra* (1928). Després del fracàs del regionalisme polític, el mallorquinisme es refugià en l'activisme cultural. El caciquisme, l'escàs desenvolupament econòmic i cultural i la manca d'un teixit associatiu mallorquinista són els factors que expliquen la manca d'arrelament del nacionalisme polític. També degué dificultar l'expansió del missatge regionalista el catalanisme abrandat de molts dels seus teòrics. El 1923, Gabriel Alomar va ésser un dels fundadors, a Barcelona, de la Unió Socialista de Catalunya.

La dictadura de Primo de Rivera reprimí el mallorquinisme. L'Associació per a la Cultura de Mallorca hagué de suspendre les seves activitats entre 1926 i 1930, i també fou momentàniament suprimit l'Orfeó Mallorquí. L'ús de la bandera mallorquina fou expressament prohibit i fins el 1930 no va ésser restablerta a l'Ajuntament de Palma. En aquest període, Joan Estelrich fou el responsable de la campanya de la Lliga Regionalista de Catalunya per difondre internacionalment el problema català.

A partir de 1930, durant tota la II República varen coexistir una

El cap del Partit Liberal, Lluís Alemany Pujol, teoritzà un balearisme fonamentat en la geografia i la història i propugnà la creació d'una Mancomunitat Balear (1916).

dreta i una esquerra regionalista. La dreta estava constituïda pel *Centre Autonomista de Mallorca*, format per antics membres del *Centre Regionalista de Mallorca*, amb *La Veu de Mallorca* com a òrgan de difusió; i el *Partit Regionalista de Mallorca*, format per antics mauristes. Ambdues organitzacions varen constituir un Comitè mixt que representaria a Mallorca el *Centre Constitucional* de Francesc Cambó i Gabriel Maura. Els regionalistes d'esquerra feren part del Partit Republicà Federal de Mallorca (1930), on convergien momentàniament amb els republicans federals i els republicans radicals. El seu òrgan fou *Ciudadania*, que inicialment va tenir un caràcter nacionalista.

Després de 1930, *La Nostra Terra* fou una publicació autonomista no vinculada a cap partit en concret. Propugnava que les Balears feien part de la nacionalitat catalana, però que cada illa tenia la seva pròpia personalitat històrica. Rebutjava el balearisme, que considerava una forma d'anticatalanisme, perquè no existia un poble balear. En tot cas segons els intel·lectuals que col·laboraven a *La Nostra Terra*, es podria arribar a crear una comunitat política balear a partir d'un estatut d'autonomia.

El 1930, va aparèixer Joventut Escolar, com una secció de l'Associació per la Cultura de Mallorca dedicada a l'ensenyament del català. El març de 1931, es fundà a Barcelona *Esquerra Republicana de Catalunya*. Un dels seus fundadors fou el mallorquí Antoni Maria Sbert.

De la II República a la dictadura franquista

El regionalisme conservador i el regionalisme republicà i d'esquerres

A les eleccions del 12 d'abril de 1931, els regionalistes conservadors presentaren una candidatura pròpia i obtengueren cinc regidors a Palma.

Guillem Forteza Pinya publicà el 1931 «Pel resorgiment polític de Mallorca», on proposava aplicar una política regionalista fonamentada en la democràcia i en la cultura.

Els regionalistes d'esquerra feren part del Front Únic Antimonàrquic. Un cop proclamada la república, que fou acceptada per tots els regionalistes, es varen repetir les eleccions municipals (maig de 1931). A Palma varen tornar a ésser elegits cinc regidors regionalistes conservadors, mentre que alguns nacionalistes d'esquerra eren elegits regidors dins la Coalició Republicano-Socialista. És el cas d'Emili Darder, Francesc Sales Aguiló i Bernat Jofre.

El comitè mixt Regionalista-Autonomista es declarà favorable a l'obtenció de l'autonomia de Mallorca (25 d'abril de 1931). El maig d'aquell any, la Cambra de Comerç de Mallorca, a instància de Guillem Roca Waring, proposà la redacció d'un avantprojecte d'estatut per a les Balears. Aviat s'hi varen adherir l'Associació per la Cultura de Mallorca i la Cambra Oficial d'Agricultura. A Mallorca es va constituir una comissió redactora formada per Emili Darder, Francesc de Sales Aguiló, Miquel Font Gorostiza, Guillem Forteza, Joan Pons i Marquès i Elvir Sans, en representació de l'Associació per la Cultura, i Josep Casanovas Obrador i Guillem Roca

Waring, per la Cambra Agrícola.

El juliol de 1931, es reuní al Teatre Principal, de Palma, una assemblea d'ajuntaments, entitats i corporacions de Mallorca i Eivissa per discutir l'avantprojecte d'Estatut. L'absència de Menorca determinà la seva exclusió del projecte. Els partits polítics que hi assistiren foren el Centre Autonomista de Mallorca, el Partit de Dreta Liberal Republicana, el Partit de dreta Social, el Partit Regionalista de Mallorca i el Partit Republicà Federal. El Projecte d'Estatut d'Autonomia de Mallorca i Eivissa fou aprovat sense ressò popular i de forma provisional. Declarava l'oficialitat de la «llengua materna» i de l'espanyol, i estructurava la futura autonomia entorn de la Diputació de Mallorca i la Diputació d'Eivissa. La Diputació de Mallorca tendria un Consell de Govern. A més, es crearia un òrgan interinsular, el Gran i General Consell.

El setembre de 1931, Gabriel Alomar, diputat a Corts per Balears, afirmà que les Illes no tenien ni personalitat ni maduresa política per tenir un estatut, i que convenia més la unió amb Catalunya. Aquestes declaracions provocaren una polèmica a Mallorca. Entre altres Francesc Villalonga, en nom dels federals, va refusar les seves declaracions. L'octubre de 1931, els redactors de l'avantprojecte exposaren la necessitat de polititzar la qüestió autonòmica, de manera que reconeixien el fracàs del Projecte d'Autonomia impulsat per entitats apolítiques. El setembre de 1932, representants de l'Associació per la Cultura de Mallorca i del partit Acció Republicana de Mallorca viatjaren a Barcelona amb motiu de l'aprovació de l'estatut de Catalunya. El desembre de 1932, a instàncies de la Diputació de Balears, presidida per Francesc Julià, se celebrà una assemblea dels Ajuntaments insulars per tractar la qüestió autonòmica. Els menorquins no hi assistiren. S'acordà que cada illa redactàs un projecte autonòmic.

El gener de 1933, es declararen

L'abril de 1920, el que restava del Centre Regionalista de Mallorca s'uní al grup de regionalistes catòlics que editaven des de 1918 «L'Ignorància», i a la Societat Artística Mallorquina per crear un centre cultural regionalista anomenat Ca Nostra.

a favor de l'autonomia Acció Republicana, el Partit Federal i el Cercle Autonomista, però el projecte no fructificà. A les eleccions generals de juny de 1931, el Partit Regionalista havia fet part de la Concentració de Dretes, que no va obtenir cap diputat. Aquell mateix any Guillem Forteza publicà *Pel ressorgiment polític de Mallorca*, on proposava aplicar una política regionalista fonamentada en la democràcia i en la cultura. Propugnava una federació de regions que formarien una nació, la catalana en el cas de Mallorca, i una federació de nacions que constituïrien la Ibèria. Els regionalistes de dretes se subordinaren cada vegada més als conservadors antiautonomistes i, el 1933 i el 1936 feren part, a les eleccions generals de les candidatures de la coalició Centre-Regionalista-Dreta. El seu únic candidat, Bartomeu Fons Jofre de Villegas fou elegit diputat el 1933 i reelegit el 1936.

El febrer de 1932, el sector més regionalista i progressista del Partit Republicà Federal de Mallorca va constituir l'*Acció Republicana de Mallorca* -ARM- com un partit autònom federat a l'Acció Republicana de Manuel Azaña. L'abril de 1934 es

fusionà amb el Partit Republicà Radical-Socialista Independent per crear Esquerra Republicana Balear -ERB-, que també fou partit autònom federat a l'Esquerra Republicana d'Azaña. Va tenir implantació a Alcúdia, Algaida, Andratx, Artà, Bunyola, Campanet, Campos, Capdepera, Consell, Escorca, Esporles, Estellencs, Felanitx, Inca, Lloret de Vistalegre, Lloseta, Llubí, Llucmajor, Manacor, Maria de la Salut, Marratxí, Montuïri, Muro, Palma, Petra, Pollença, Porreres, Puigpunyent, Sant Joan, Sant Llorenç des Cardassar, Santa Margalida, sa Pobla, Sineu, Sóller, Son Servera, Valldemossa i Vilafranca de Bonany. També era present a Menorca i Eivissa. El seu òrgan era *República* i tenia unes *Juventuts d'Esquerra Republicana Balear*. Dins ERB coexistiren els regionalistes d'esquerra, com Francesc de Sales Aguiló, Emili Darder, Pere Oliver Domenge i Joan Sanxo Tous, i els republicans azañistes. El febrer de 1936, va fer part del Front Popular i molts dels seus dirigents ocuparen càrrecs a les gestions municipals que es constituïren arran del triomf de les esquerres a nivell estatal. Així, Emili Darder fou

Batle de Palma, Miquel Beltran Planas, d'Inca, Pere Oliver Domenge, de Felanitx, Josep Serra Pastor, de Sóller, i Pere Joan Cànoves, de Pollença.

Dins el Partit Socialista Obrer Espanyol, un grup molt allunyat dels postulats nacionalistes, Alexandre Jaume era partidari de la unió de Mallorca amb Catalunya perquè mallorquins i catalans compartien la mateixa raça, llengua i història. Jaume considerava que Mallorca no era prou madura per accedir a l'autonomia política i proposava l'autonomia administrativa per a cada illa. Aquesta actitud s'imposà en el segon congrés de la Federació Socialista Balear (1933), però no va tenir cap conseqüència pràctica. El 6 d'octubre de 1934, el minoritari Partit Republicà Demòcrata Federal de Mallorca felicità Lluís Companys per haver proclamat l'Estat Català dins la República Federal Espanyola. També es varen fer ressò d'aquest fet les *Juventuts d'Esquerra de Felanitx*.

El març de 1936, l'Associació per la Cultura de Mallorca sol·licità infructuosament l'extensió a les Balears del decret de bilingüisme per a Catalunya de 1931. El maig de 1936, el Partit Regionalista de Mallorca convocà els partits republicans per estudiar les possibilitats de tornar impulsar el projecte d'estatut de 1931. Varen respondre a la crida del Centre Republicà de Centre, el Partit Republicà Demòcrata Federal, la Unió Republicana i el partit Republicà Radical. El fet que no hi acudissin importants partits de dretes i d'esquerres va fer que es desistís del propòsit. ERB no hi va assistir i afirmà la necessitat d'elaborar un programa autonòmic que fos assumit pel Front Popular.

El Manifest dels Catalans

Durant la II República s'intensificaren les relacions culturals entre Catalunya i Mallorca. El 1933, es creà un *Comité de relacions entre Catalunya i Mallorca*, on es destacà la unitat cultural dels catalans i els

mallorquins. Un grup d'escriptors i polítics catalans signaren el Missatge als Mallorquins, conegut a Mallorca com el Manifest dels Catalans, on es proclamava la germanor cultural entre Catalunya i Mallorca. El juny de 1936, sorgí la *Comunitat Cultural Catalano-Balear* amb delegacions a Palma i Barcelona. Aquell mateix mes, es publicà la *Resposta al Missatge dels Catalans*, que fou signada per cent cinquanta tres persones. Aquest manifest afirmava que hi havia una unitat de sang, de llengua i de cultura entre Catalunya i Mallorca, si bé Mallorca tenia la seva pròpia personalitat.

El nacionalisme sota el franquisme

L'alçament militar. La repressió cultural i lingüística

A partir del 19 de juliol de 1936, quan s'inicià la Guerra Civil, els regionalistes d'esquerra patiren la repressió sistemàtica que afectà tota l'esquerra. Un gran nombre de militants d'ERB varen ésser empresonats i més de 200 foren afusellats, entre ells Emili Darder. També fou afusellat Alexandre Jaume. Alguns militants d'ERB, com Francesc de Sales Aguiló i Pere Oliver Domenge es refugiaren a Barcelona on editaren *Mallorca Nova* (1937). Els regionalistes de dreta no patiren una repressió física, i alguns d'ells col·laboraren amb les autoritats franquistes. Des de París, Joan Estelrich fou un destacat propagandista del règim de Burgos. Malgrat això, varen ésser malvists pel seu catalanisme cultural i per haver signat la *Resposta al Missatge dels Catalans*. Hi va haver un intent fracassat d'expulsar de Mallorca els que havien signat aquest manifest.

A Mallorca, hi va haver una repressió cultural destinada a destruir la cultura autòctona i reduir la llengua catalana a l'ús domèstic. Totes les publicacions en català foren suprimides, es manà que tot

l'ensenyament fos en castellà i que els rètols i els menús dels restaurants fossin en castellà (novembre de 1936). El català fou prohibit a les conferències telefòniques interurbanes i a la correspondència particular. Cap el 1937, s'intentà imposar el castellà a la catequesi i a la predicació i el bisbe Josep Miralles va haver de defensar l'ús del català. Devers 1940, es prohibí l'edició de llibres en català. Durant la Guerra Civil es va produir una onada d'anticatalanisme que s'aprofità del fet que els bombardejos republicans sobre Mallorca es feren des de Barcelona i que el desembarcament de Bayo fou, almenys en part, una empresa de la Generalitat de Catalunya.

Acabada la Guerra Civil, alguns nacionalistes mallorquins restaren a l'exili. És el cas de Gabriel Alomar, Víctor Alomar, Bernat Jofre, Joan Mascaró, Maria Mayol, Pere Oliver Domenge, Baltasar Samper i Antoni Maria Sbert. Es va destacar pel seu activisme nacionalista Francesc de Sales Aguiló, que impulsà (1945) el Patronat de Cultura Catalana, de Bogotà. La presència dels naciona-

A les municipals del mes de maig de 1931 tornaren ser elegits cinc regidors regionalistes conservadors, mentre que alguns nacionalistes d'esquerra eren elegits regidors dins la Coalició Republicano-Socialista. És el cas d'Emili Darder, Francesc de Sales Aguiló (a la fotografia) i Bernat Jofre.

listes dins l'oposició antifranquista va ésser molt minoritària. Cap el 1946, es regularitzà l'edició de llibres en català, impulsada sobretot per Francesc de Borja Moll. El 1947, es reprenen les representacions de teatre regional en català. El 1950, es continuà l'edició del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, que finalitzà el 1962.

La represa del nacionalisme cultural i del polític

Aquell any es creà l'Obra Cultural Balear per la cultura de les Illes Balears.

Durant els anys seixanta el nacionalisme cultural entrà en contacte amb l'oposició antifranquista a través de diverses activitats, com les Aules de Teatre i Novel·la (1966-68). El 1967, Josep Melià publicà *Els mallorquins*, un assaig històric on defensava la catalanitat cultural de Mallorca i propugnava la defensa dels trets diferencials de l'illa davant la creixent castellanització. Aquell mateix any s'introduí el català a la litúrgia. A partir de 1968, la revista *Lluc* es publicà íntegrament en català. El 1970, es permeté l'ensenyament en català.

El 1972, des de l'oposició al franquisme, la Mesa Democràtica de Mallorca es manifestà a favor d'obtenir l'autonomia quan es produí el trencament democràtic. En aquesta mateixa època va aparèixer un efímer Moviment d'Alliberament Nacional -MAN-, de caràcter nacionalista radical. El 1974 es creà l'*Aliança Nacional Mallorquina* -ANAM-, impulsada per Climent Garau. L'ANAM era un grup polític netament nacionalista partidari de l'autodeterminació de Mallorca. El gener de 1975, va aparèixer *Tramuntana*, com una plataforma de diàleg on hi havia elements nacionalistes. Cap el novembre de 1975, s'inicià el procés de creació del Partit Socialista de les Illes -PSI-, que es presentà en públic el febrer de 1976. En foren fundadors, entre d'altres, Francesc Obrador, Sebastià Serra i Antoni Tarabini.

El PSI era d'ideologia socialista autogestionària i propugnava l'autodeterminació de la nació de les Illes Balears i l'oficialitat del català.

El ressorgiment del nacionalisme polític amb la democràcia

El llarg camí cap a l'autonomia

Després de la mort de Franco, es va anar imposant la nova concepció de l'Estat fonamentada en les autonomies regionals. El gener de 1976, hi va haver a Cura una trobada de forces polítiques i instàncies unitàries d'oposició de Catalunya, el País Valencià i Balears on es reclamà l'oficialitat de la llengua pròpia i la llibertat política i nacional. El febrer d'aquell any va aparèixer el Grup Socialista i Autonomista de les Illes –GASI– i s'implantà a Mallorca el *Partit Socialista d'Alliberament Nacional* –PSAN–, que fou el primer partit establert a tots els territoris de parla catalana. L'abril de 1976, es constituí l'Assamblea Democràtica de Mallorca on es destacaren pel seu caràcter nacionalista, el PSI, el PSAN, el GASI, el Moviment Comunista de les Illes i el Partit Carlí de les Illes. L'octubre de 1976, el Partit Comunista d'Espanya a les Illes presentà un avantprojecte d'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. Aquell mateix any va aparèixer el *Partit Nacionalista de Mallorca* –PNM–. El març de 1977, l'Assamblea Popular de Mallorca organitzà una diada autonòmica a Cura on es presentà un avantprojecte d'Estatut d'Autonomia de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera, elaborat per un grup d'autonomistes d'esquerrers.

El 4 de juny de 1977, totes les forces polítiques, excepte Aliança Popular i els grups d'extrema dreta, signaren un Pacte Autonòmic. Aquest pacte comprometia els partits que l'havien signat a demanar la autonomia política. A les eleccions

Dins el Partit Socialista Obrer Espanyol, un grup molt allunyat dels postulats nacionalistes, Alexandre Jaume era partidari de la unió de Mallorca amb Catalunya perquè mallorquins i catalans compartien la mateixa raça. Va ser afusellat el 1937.

de 1977, hi va haver dues candidatures nacionalistes, la *Unió Autonomista* –UA–, constituïda pel GASI, el Partit Nacionalista de Mallorca i independents, i la Unitat Socialista, constituïda pel PSI, el Partit Socialista

Quan s'inicià la Guerra Civil els regionalistes d'esquerra patiren la repressió sistemàtica que afectà tota l'esquerra. Un gran nombre de militants d'Esquerra Republicana Balear varen ser empresonats i més de 200 afusellats, entre ells Emili Darder.

lista Popular i el Moviment Socialista de Menorca. Varen aconseguir el 3,6% de vots i el 5,5%, respectivament i no obtengueren cap escó. Els diputats i senadors elegits constituïren l'*Assamblea de Parlamentaris*, que tenia per objectiu aconseguir un règim preautonòmic provisional. La Unió Autonomista va desaparèixer i la Unitat Socialista es va desfer. El 29 d'octubre de 1977, es realitzà a Palma una manifestació a favor de l'autonomia que reuní més de 20.000 persones.

El desembre de 1977, el PSI es transformà en *Partit Socialista de Mallorca* –PSM–, reforçà el seu caràcter nacionalista i edità *Mallorca Socialista*. El PSM, considerava que des de 1715 Mallorca patia una situació colonial i propugnava la recuperació de l'autogovern. A més, era partidari de l'existència d'un àmbit cultural comú a les Balears, Catalunya i el País Valencià. Aquell mateix any es crearen els *Grups Anticolonialistes Balears* –GAB– i es constituïren dos sindicats de caràcter nacionalista, la Unió de Pagesos de Mallorca –UPM– i el Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes –STEI–.

Organismes preautonòmics provisionals

El juny de 1978, es va concedir el règim preautonòmic a les Illes Balears i es constituí el *Consell General Interinsular* provisional, format per deu consellers de la Unió de Centre Democràtic –UCD– quatre del Partit Socialista Obrer Espanyol –PSOE– i un d'Aliança Popular –AP–. En aquesta època, UCD va haver de reconèixer l'existència en el seu sí de tendències nacionalistes. El desembre de 1978, el *Col·lectiu Socialista i Nacionalista*, constituït en bona part per persones procedents d'Organització d'Esquerra Comunista, s'incorporà al PSM. Aquell mateix any el PCE adoptà el nom de Partit Comunista de les Illes Balears –PCIB– i el Partit del Treball d'Espanya el de Partit del Treball de

les Illes, la qual cosa significava un apropament parcial al nacionalisme.

El desembre de 1978 el rei sancionava la Constitució espanyola.

A les eleccions generals de març de 1979 l'única opció nacional fou el PSM que es presentà en coalició amb el Partit Socialista de Menorca com a Socialistes de Mallorca i Menorca. Va obtenir el 3,3% dels vots i no va treure cap diputat. A les eleccions municipals i preautonòmiques d'abril d'aquell any, el PSM obtengué, respectivament, el 3,6% i l'11,5% dels vots. Per primera vegada, un partit nacionalista aconseguia esser la tercera força més votada. Diverses candidatures municipals nacionalistes obten-gueren la batllia o un nombre important de regidors. És el cas de l'*Agrupació Independent de Puigpunyent*, la *Candidatura Democràtica Independent de Felanitx*, la *Candidatura Democràtica Independent de Manacor*, la *Candidatura Independent de Consell*, la *Candidatura Independent de Lloseta*, la *Candidatura Independent del Poble*, de Santa Maria del Camí, la *Candidatura Independent de Petra*, la *Candidatura Independent d'Esporles*, la *Candidatura Independent Lloritana*, la *Candidatura Independent Progressista de Búger*, la *Candidatura Progressista Independent d'Inca*, l'*Entesa Campanera Independent*, de Campos, els *Independents d'Algaida*, els *Independents d'Artà*, els *Independents de Maria*, els *Independents de Vilafaneca* i els *Sineuers Independents*.

El 24 d'abril de 1979, es va constituir el *Consell Insular de Mallorca*, format pels 24 consellers elegits a les eleccions preautonòmiques. Dos d'aquests consellers pertanyien al PSM i la resta feien part de partits d'àmbit estatal. El predomini dels partits estatals a les diferents convocatòries electorals i a les institucions preautonòmiques determinà l'escassa influència del nacionalisme en el procés autonòmic balear. El maig de 1979, el PSM féu part de la *Coordinadora d'Esquerra Naciona-*

lista dels Països Catalans. A les darreries d'aquell any, el PSM entrà en crisi i, al final de 1980 patí l'escissió d'un grup minoritari. El 1981, els escindits crearen *Esquerra Mallorquina*, que propugnava un nacionalisme inequívocament esquerrà.

El 1979, mitjançant un reial decret, s'incorporà el català a l'ensenyament. A partir d'aquests anys

Climent Garau impulsà el 1974 la creació de l'Aliança Nacional Mallorquina -ANAM- grup polític netament nacionalista partidari de l'autodeterminació de Mallorca.

l'objectiu del nacionalisme cultural serà la normalització lingüística. En aquesta època una part de les publicacions periòdiques de la Part Forana eren de caràcter nacionalista.

L'Estatut d'Autonomia del 1983. El nacionalisme progressista del PSM i el regionalisme conservador d'UM

El 1979, el PSM i la Federació Balear del PSOE presentaren avantprojectes d'estatut d'autonomia i el 1980 UCD redactà unes bases per a l'estatut d'autonomia de les Illes Balears. Aquests avantprojectes de caràcter partidista no varen prosperar. El juliol de 1980, es constituí la Comissió de l'Onze, composta per representants dels partits polítics

amb representació a les Illes Balears, amb l'objectiu de redactar un projecte d'estatut d'autonomia que fos fruit del consens. Els temes més conflictius foren el de la llengua, la bandera i la representativitat de Menorca, Eivissa i Formentera a les futures institucions autonòmiques. El juliol de 1981, la UCD i el PSOE signaren un acord sobre la qüestió autonòmica que deixava al marge els sectors nacionalistes. A les eleccions generals de 1982, el PSM torna a esser l'única opció nacionalista i obté el 2,2% dels vots. Al final de 1982 es va crear *Unió Mallorquina -UM-*, un partit regionalista de centre impulsat per Jeroni Albertí.

El gener de 1983, el Congrés dels Diputats aprovà l'*Estatut d'Autonomia de les Illes Balears*, amb els vots a favor d'UCD i del PSOE i l'abstenció d'Aliança Popular. L'estatut establia la cooficialitat del català i dotava la *Comunitat Autònoma de les Illes Balears* d'institucions pròpies, com el Parlament de la Comunitat de les Illes Balears i el Govern de la Comunitat de les Illes Balears. Les primeres eleccions autonòmiques se celebraren amb les municipals, el maig de 1983. UM es presentà en coalició amb el Partit Demòcrata Liberal i obtengué el 18,4% dels vots i sis diputats per Mallorca. D'aquesta manera, es convertia en el tercer partit més votat de l'illa. En aquestes eleccions el PSM va treure dos diputats i el 6,6% dels vots a Mallorca. UM obtengué el suport d'Aliança Popular -AP- per obtenir la presidència del Consell Insular de Mallorca i el senador en representació de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. A canvi, UM va donar suport a AP per obtenir la presidència del parlament i del govern. A les eleccions municipals, UM va treure denou batllies, entre les quals hi havia Bunyola, Capdepera, Inca, Marratxí, Pollença, Santa Margalida, Sant Llorenç des Cardassar i Sóller.

El 1986, es va celebrar el *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, i s'aprovà la Llei de Nor-

malització Lingüística. Aquell mateix any es va crear el *Bloc Nacionalista d'Estudiants* i s'implantà la *Crida a la Solidaritat*. A les eleccions generals de juny de 1986, UM es presentà com a Partit Reformista Democràtic i va treure el 7% dels vots. En aquestes eleccions el PSM va obtenir el 2,1% dels vots. Al final de 1986, s'implantà a Mallorca el *Moviment de Defensa de la Terra*. A partir d'aquell any, diversos grups nacionalistes han commemorat el dia 31 de desembre la Conquesta de Mallorca pel rei Jaume I com a diada nacional de Mallorca. El 1987, va aparèixer el partit *Coloms a la Sala*, de Felanitx.

A les eleccions municipals i autonòmiques de 1987, UM obtingué l'11,6% i el 10,9% dels vots, respectivament. Aquest vots li proporcionaren setze batlies i quatre diputats. UM va tornar pactar amb AP i obtingué la presidència del Parlament Balears i dues conselleries en el govern balear, agricultura i cultura, que foren ocupades per Pere Morey i Maria Antònia Munar. En aquest mateix govern ocupà la conselleria d'economia i hisenda Alexandre Forcades del Partit Popular, que s'ha caracteritzat per realitzar declaracions de caràcter nacionalista.

A les eleccions autonòmiques, el PSM obtingué el 5,9% dels vots i dos diputats per Mallorca, i a les municipals el 4,2% dels vots i una batlia. En aquestes eleccions també s'hi va presentar *Vida i Autonomia*, un grup polític de caràcter nacionalista que el 1991 s'incorporà al PSM. A les eleccions europees, que se celebraren al mateix temps que les autonòmiques i les locals, el PSM va fer part de la coalició *Esquerra dels Pobles*.

Aquest fet va provocar que alguns militants abandonassin el partit i creassin la secció local de Mallorca d'*Esquerra Republicana de Catalunya*. Al final del 1987, es va constituir l'organització *Joves d'Esquerra Nacionalista*, vinculada al PSM.

El juny de 1988, Jeroni Albertí va dimitir de tots els càrrecs a UM, i

El 1977 el PSI (fundat un any abans per Francesc Obrador, Sebastià Serra -a la fotografia- i Antoni Tarabini) es transformà en Partit Socialista de Mallorca -PSM- i reforçà el seu caràcter nacionalista.

aquest partit entrà dins una llarga crisi.

L'abril de 1989, es va crear la federació de l'*Esquerra Nacionalista de les Illes Balears* -EN-, composta pel PSM, el Partit Socialista de Menorca, i l'Entesa Nacionalista i

Al final de 1982 es va crear Unió Mallorquina -UM-, un partit regionalista de centre impulsat per Jeroni Albertí després que hagués deixat de militar a la UCD. Va ser el president del Consell General Interinsular (1978-82) pre-autonòmic, del Consell Insular de Mallorca i del Parlament de les Illes Balears (1987).

Ecologista d'Eivissa. A les eleccions europees de juny de 1989, el PSM obtingué el 4,4% dels vots, i a les generals d'octubre de 1989, el 2,3%. En aquestes eleccions també s'hi presentà *Unió Balear*, impulsada per Gregori Mir, i va treure el 0,8% dels vots. El 1990, d'una escisió del Centre Democràtic i Social, va sorgir Centristes de Balears. Aquesta organització es va fusionar amb Unió Balear per crear Convergència Balear (1991), un partit nacionalista de centre. El desembre de 1990, el PSM va afegir Nacionalistes de Mallorca a la seva denominació.

A partir de 1991, també va repercutir a Mallorca l'onada nacionalista que ha afectat principalment Europa oriental. A les eleccions autonòmiques de maig de 1991, es presentaren per Mallorca tres opcions nacionalistes. El PSM va treure el 8,2% dels vots i tres diputats, Mateu Morro Marcé, Pere Sampol Mas i Sebastià Serra Busquets. La *Unió Independent de Mallorca* -UIM- obtingué el 3% dels vots i un diputat, Miquel Pascual Amorós. CB va aconseguir el 2% dels vots i cap diputat. UM va establir una coalició preelectoral amb el Partit Popular i li correspongueren quatre diputats. També va obtenir el senador en representació de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

A les eleccions municipals, el PSM va aconseguir quatre batlies, Campanet, Santa Maria del Camí, Sóller i Vilafranca de Bonany, i UIM, tres, Marratxí, Santa Margalida i Sant Llorenç des Cardassar. En aquestes eleccions varen aparèixer noves candidatures independents de caràcter nacionalista, com els *Independents per Banyalbufar*, els *Manacorins Independents*, i la *Unió Petrer*. UM va accedir a nou batlies, les d'Ariany, Banyalbufar, Búger, Costitx, Deià, Llubí, Petra, Santa Eugènia, Sant Joan i Valldemossa.

L'octubre de 1991 es creà a Palma una efímera *Plataforma Civil per a l'Autogovern*, formada per diverses entitats cíviques, sindicats i

patronals, amb la iniciativa de l'Obra Cultural Balear i el suport de la Universitat de les Illes Balears. Sol·licitava la reforma de l'Estatut d'Autonomia per obtenir més competències i un finançament concertat.

A les darreries de 1991, el PSM impulsà una campanya a favor de l'autodeterminació de Mallorca dins el context dels Països Catalans. Es declararen a favor de l'autodeterminació Bunyola, Lloret de Vistalegre, Llubí, Maria de la Salut, Petra, Pollença, Puigpunyent, Santa Maria del Camí, Sant Llorenç des Cardassar, Sineu i Vilafranca de Bonany. Aquell any es creà el Casal Independentista de Mallorca i s'implantà el Bloc d'Estudiants Independentistes -BEI-.

Josep Maria Llompart va publicar *Països Catalans i altres reflexions*, on afirma que la identitat cultural determinava el fet nacional i, en conseqüència, Mallorca era una regió de la nació dels Països Catalans. Malgrat això, considerava inviable els Països Catalans com a projecte polític. L'abril de 1992, UM es definia com un partit nacionalista. El juny d'aquell mateix any, UIM també es declara nacionalista però afirma que els seu mallorquinisme és contrari a qualsevol idea d'unitat cultural dels territoris de parla catalana.

El setembre de 1992, la presidenta d'UM Maria Antònia Munar fou destituïda del seu càrrec de consellera. El novembre d'aquell any el conseller d'agricultura Pere Morey i el senador Guillem Vidal abandonaren UM. Durant 1992, varen aparèixer diverses entitats de caràcter nacionalista radical, com l'Ateneu 31 de Desembre, de Palma, i la Disputa de l'Ase, de Manacor.

A Mallorca, el nacionalisme no ha aconseguit mai ésser una opció política de caràcter majoritari, però la seva influència ha estat constant durant tot el segle XX, excepte en els períodes de dictadura. □

(Text facilitat per l'autor.)

La màxima categoria de la firma que va crear l'excel·lència

Omega De Ville Prestige.

La bellesa clàssica, l'elegància i la perfecció del seu acabat estotgen maquinàries de màxima precisió, seleccionades entre les que han fet més famosos el nom Omega.

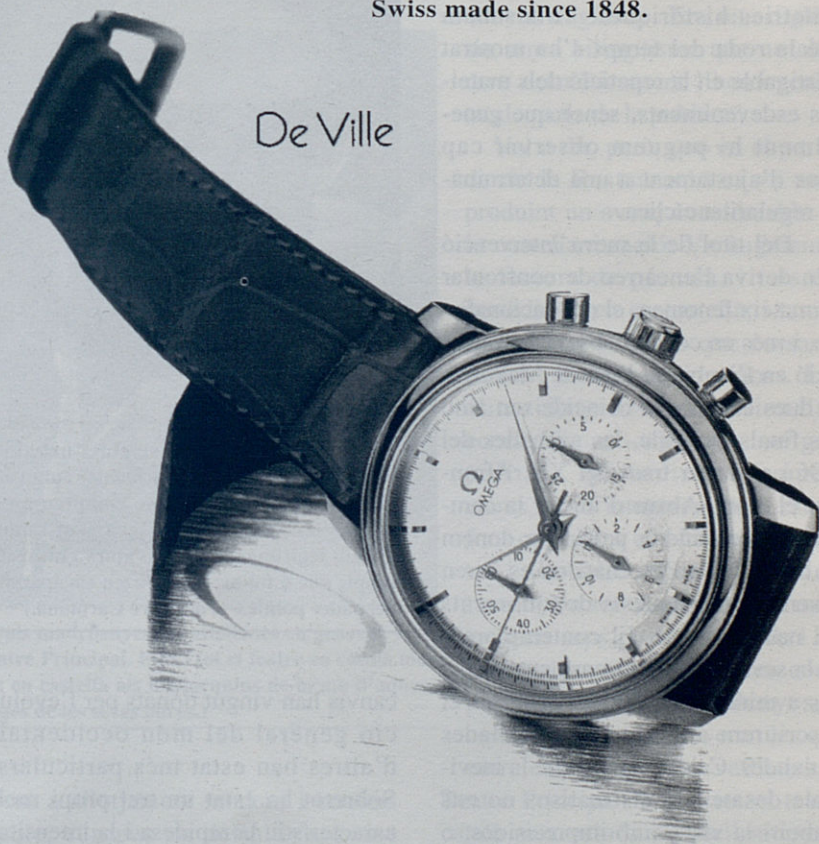
En tots els models de la gamma, la caixa, els pulsadors i la corona són d'or massís.

Tots tenen vidre de safir, irratllable, braçalet d'or o pell d'al·ligàtor i són hermètics fins a 30 metres.

I tots, excepció feta del model de senyora, s'ofereixen també en versions d'acer.

Swiss made since 1848.

De Ville

Ω
OMEGA

The sign of excellence.

Relojería Española

FUNDADA EL 1885

C/COLON, 12 - TELS. 72 15 63 - 72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

El nacionalisme català des de les Balears

Del XIX al XX: el nacionalisme a Mallorca davant dos finals de segle

DAMIÀ PONS I PONS, PROFESSOR D'INSTITUT

És ben freqüent sentir a dir que tots els finals de segle s'assemblen. No posarem en dubte que en algunes ocasions aquesta afirmació sigui del tot certa. Els períodes finiseculars, però, no en tenen l'exclusiva de les simetries històriques. Tots sabem que la roda del temps s'ha mostrat infatigable en la repetició dels mateixos esdeveniments, sense que generalment hi puguem observar cap tipus d'ajustament a una determinada regularitat cíclica.

Del títol de la meua intervenció se'n deriva l'encàrrec de confrontar un mateix fenomen, el del nacionalisme, i més en concret la seva manifestació en l'àmbit de l'illa de Mallorca, en dues etapes que coincideixen amb dos finals de segle, les acaballes del XIX i el darrer tram del XX. Afrontem el repte. Abans d'iniciar la comparança convindrà, però, que donem un cop d'ull a l'escenari on es varen desenvolupar aquests dos moments del nacionalisme. El contemplem en la seva globalitat, sense entretenir-nos a mirar massa prim. Tan sols el descriurem amb quatre pinzellades gruixudes. Caldrà vigilar que la inevitable desatenció als matisos no ens emboiri la vista amb imprecisions, o fins i tot amb falsetats.

D'entrada, i com a primera impressió general, podríem dir que la diferència existent entre la societat de les Illes Balears d'aleshores i la d'ara mateix és extraordinàriament accentuada. I la distància que hi ha encara és molt més gran en termes sociològics que al nivell de la cronologia estricta. Una part d'aquests

Damià Pons: «En les societats urbanes modernes, les identitats nacionals i culturals no poden sobreviure si no compten amb l'adhesió conscient de la seva gent i amb l'acció legitimadora dels valors culturals propis que a tot arreu realitzen els aparells del poder polític.» (Foto Pere Carmona.)

canvis han vingut donats per l'evolució general del món occidental, d'altres han estat més particulars. Sobretot ha estat un tret propi molt característic la rapidesa i la intensitat amb què les nostres illes han sofert moltes d'aquestes transformacions, fins al punt que és creença general que els darrers quaranta anys se n'han produïdes moltes més, i també de més trasbalsadores, que en els quatre segles anteriors.

Les alteracions demogràfiques incideixen en la identitat col·lectiva dels illencs.

Per començar hi ha hagut profundes alteracions demogràfiques, tant en la quantitat, com en la localització i la composició. Les Balears han duplicat àmpliament el nombre dels seus habitants. L'illa d'Eivissa gairebé l'ha triplicada. La ciutat de Palma en cent anys ha passat dels seixanta mil als quasi tres-cents mil (un 48% del total de Mallorca, segons el Cens de l'any 1991). Així mateix, hi ha hagut un desplaçament cap a les zones costaneres, amb la qual cosa els pobles històrics de l'interior de Mallorca han experimentat una pèrdua i un envelliment de la seva gent. Als voltants del 1890, i aquest fenomen duraria fins a la meitat del nostre segle, un bon grapat de milers d'illencs se n'anaven cada any a fer les Amèriques. Era una emigració econòmica forçada per la crisi agrària, els baixos nivells d'industrialització i per l'augment demogràfic, a causa sobretot de la disminució de la mortalitat. Contràriament, a partir de la dècada de 1960 les Balears es convertiren en receptores de grans contingents d'emigració peninsular, que arribaren per a satisfer les demandes de mà d'obra dels sectors de la construcció i dels serveis turístics, el desenvolupament dels quals va ser descontroladament frenètic durant prop de tres dècades. Tots aquests canvis demogràfics han tingut una incidència de primera magnitud sobre la identitat col·lectiva dels illencs, sobretot per-

què totes aquestes transformacions s'han anat fent en una situació d'anormalitat nacional, sense que hi hagués, per tant, la possibilitat política (ni tampoc, evidentment, la voluntat) d'orientar-les en el sentit que més hauria convingut als interessos nacionals i culturals del país.

Aquella societat rural de fa cent anys, amb uns nuclis industrials escassos i, a més, localitzats en unes poques ciutats, ha passat a ser una realitat fonamentalment urbana, que conserva un sector primari quasi residual, al mateix temps que presenta un predomini abassegador del sector de serveis. L'any 1890 Palma tenia unes poques fondes, que sistemàticament eren objecte de recri-

gers. Aquella iniciativa periodística de M.S. Oliver ben aviat es va començar a materialitzar en edificis (el Gran Hotel s'inaugurà el 1903), en la millora dels transports marítims (el vapor Miramar entrà en funcionament el 1904) i en la creació d'institucions de promoció turística (el Foment del Turisme de Mallorca, el 1905). Aquell recurs econòmic que aleshores es trobava a les beceroles, ara és omnipresent dins el panorama econòmic illenc, fins al punt que el seu estat de salut és el factor determinant, amb un avantatge quilomètric sobre tots els altres, de la potència o el refredament de tot el nostre sistema econòmic. Hem passat de l'existència única del Gran Hotel

vivència quotidiana la rica cultura oral i tradicional que es corresponia a la societat agrària que havia tingut vigència al llarg dels segles anteriors. La catalanitat ètnica de la immensa majoria dels illencs subsistia sense amenaces alarmants. La gent vivia en català, amb la mateixa naturalitat que realitzaven els altres actes bàsics de la vida de cada dia. Un sistema escolar poc eficaç i d'abast limitat garantia que els efectes de la castellanització programada per l'Estat uniformista tan sols alterassin molt mínimament els usos lingüístics del poble. L'administració pública incidia molt escassament sobre la gent, amb la qual cosa tampoc no en trastocava el seu comportament lingüístic. Era una diglòssia sense bilingüisme que no alterava dramàticament l'homogeneïtat de parla de la població.

Val a dir, però, que en el període de la Restauració es va anar produint un avenç considerable de la castellanització. Va augmentar la lectura de premsa, i tots els periòdics eren en castellà, i també el nombre d'illencs que cursaven estudis mitjans o superiors. Les élites dirigents, professionals i econòmiques —advocats, metges, polítics, periodistes, comerciants,...— s'integraren molt més a fons que abans en el sistema cultural i simbòlic espanyol. Madrid començà a ser el referent que marcava els seus gustos culturals i els seus valors ideològics. Les companyies teatrals madrilenyes, o castellanes en general, eren les que entretenien les seves vetllades al

Teatre Principal. Fins i tot el teatre català més valuós d'aquell moment, el de Guimerà, arribava als mallorquins de la mà d'aquestes companyies. I per això les estrenes a Palma de *Mar i Cel* o *Terra Baixa* foren en llengua castellana. Als salons on s'hi arreplegaven els sectors menestrals també hi predominaven clarament les representacions en castellà. Les revistes il·lustrades i de bon to que més es venien també procedien de la

A les darreries del segle XIX les companyies teatrals madrilenyes, o castellanes en general, eren les que entretenien les vetllades palmesanes al Teatre Principal. Fins i tot el teatre en català més valuós d'aquell moment, el de Guimerà, arribava en castellà als mallorquins de la mà d'aquestes companyies. (Guimerà, envoltat de personatges de les seves obres.)

minació, per incòmodes i no suficientment higièniques, en els escrits dels viatgers estrangers, la majoria dels quals combinaven les lloances a les belleses del paisatge amb la crítica a la primitivitat dels costums. Precisament va ser aquell any, el 1890, quan un mallorquí dotat d'una intel·ligència superior va formular la proposta, acompanyada d'un bon caramull d'arguments, de crear a Mallorca una indústria per a viat-

com a allotjament modern i confortable, europeu en definitiva, a una oferta hotelera que és capaç d'acollir més de set milions anuals de turistes.

Integració més intensa de les élites autòctones en els valors ideològico-culturals espanyols

Aquells pobles insulars de les darreries del XIX mantenien la seva homogeneïtat cultural i lingüística seculars. Encara conservaven com a

capital de l'Estat. Els productes culturals escrits en català que s'editaven a Barcelona, que tanmateix encara eren ben minsos, gairebé ni tan sols no ens arribaven. El fet que els responsables de l'administració civil i militar fossin, molt majoritàriament, de procedència castellana, i l'existència d'unes élites autòctones provincianament fascinades per la cultura i la política de la Cort, havien començat a fer possible la consolidació d'unes minories fortament desnacionalitzades, les quals conscientment i voluntària s'havien capgirat la identitat nacional. Així mateix, alguns espectacles en llengua castellana i amb uns continguts majoritàriament apologètics de les coses andaluses i madrilenyes, ens estam referint a la sarsuela, començaven a marcar les modes culturals dels sectors populars de les ciutats mallorquines de població mitjana.

Si atenem aquest conjunt de circumstàncies, podem creure que era previsible, fins i tot podia semblar inevitable, que fossin aquestes élites, urbanes i socialment dirigents, les que amb el pas del temps, però

amb una relativa celeritat, acabassin determinant l'adscripció nacional i cultural dels illencs. I la tendència era cap a l'espanyolització més completa. I sobretot era previsible que fos així tenint en compte que la catalanitat anava lligada a les formes de vida i als valors del món rural i que, a més a més, tan sols es mantenia des d'una vivencialitat que no tenia el reforç de la consciència. En les societats urbanes modernes, les identitats nacionals i culturals no poden sobreviure si no compten amb l'adhesió conscient de la seva gent i amb l'acció legitimadora dels valors culturals propis que a tot arreu realitzen els aparells del poder polític. I a les acaballes del segle passat, les Balears no tan sols estaven mancades d'aquestes dues premisses sinó que, per afegit, també tenien, ben igual que les altres terres catalanes, l'Estat i tots els seus aparells d'influència en contra.

Renaixença literària sense renaixença política

Tot aquest procés de castellanització de l'univers mental i cultural

de les élites illenques es va desenvolupar, poc més poc menys, en el mateix període que es consolidava el moviment de la Renaixença. Els nostres poetes certament guanyaren molts de premis als Jocs Florals de Barcelona, fins i tot en alguns casos escriviren peces literàries d'una categoria notable, però a causa de les seves ambigüitats lingüístiques (varen viure còmodament instal·lats en un bilingüisme literari certament diglòssic) i la seva actitud d'acomodació a les situacions político-culturals que el règim de la Restauració va anar implantant a la *provincia* de les Balears, contribuïren molt poc a evitar que les élites autòctones, amb les quals compartien tertúlies i de vegades iniciatives cíviques positives, s'integrassin en el sistema de valors culturals que legitimaven l'Espanya-nació. A més, cap a l'any 1880, els portaestands de la Renaixença a Mallorca ja es trobaven en una fase d'ensopiment i d'anacronisme. Ja no serien a temps d'entendre que la passa que calia donar per anar a l'altra banda del territori de les nostàlgies era la de complementar la renaixença lingüística amb la renaixença política, o sigui, amb la recuperació conscient d'una identitat nacional diferenciada, de la qual se'n derivassin drets polítics incompatibles amb l'estat centralista de la Restauració. La possibilitat de pensar en un poder polític propi paral·lel a la possessió d'una llengua i una cultura també pròpies no va enterbolir la ment d'aquells il·lustres patricis. El sociòleg Salvador Cardús, en les primeres d'aquestes Jornades, celebrades a Vic el 1987, i basant-se en els textos de Jenő Szűcs, va definir el nacionalisme com *allò que polititza les diferències culturals, i alhora, culturitza uns objectius polítics*. Els renaixentistes mallorquins certament no varen tenir aquesta pretensió. Com a molt, unes petites dosis de nacionalisme lingüístic i de patriotisme historicista. I encara, més aviat jocfloralesques, això vol dir que miraven

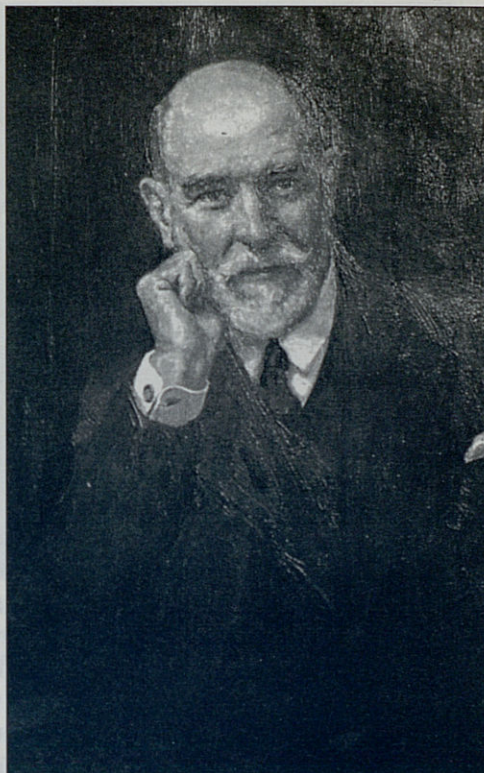
Els canvis demogràfics han tingut una incidència de primera magnitud sobre la identitat col·lectiva dels illencs, sobretot perquè s'han anat fent sense la possibilitat política (ni la voluntat) d'orientar-los en el sentit que més hauria convingut als interessos nacionals i culturals del país. (Foto Vicenç Matas)

molt més cap al passat que cap al futur. Les excepcions tan sols es podrien trobar en aquells mallorquins que feren la vida al Principat. Marià Aguiló i Ramon Picó i Campamar en podrien ser l'exemple. De les nostres paraules no voldríem que se'n despregués la idea que en feim una valoració del tot negativa de la tasca dels nostres renaixentistes. Tan sols n'hem volgut assenyalar les seves limitacions (de les quals és probable que ells mateixos no en fossin els primers responsables). D'altra banda, la seva obra literària va ser decisiva per a fer possible els anys posteriors l'existència d'una literatura catalana de volada a les Illes Balears.

La primera teorització del fet nacional mallorquí. Miquel S. Oliver

El nacionalisme polític precisament naixeria en els moments que les dues generacions que havien protagonitzat la Renaixença deixaven d'exercir el lideratge cultural públic. Fou aleshores quan un intel·lectual jove, fortament influït per les idees de Valentí Almirall, va exposar per primera vegada a Mallorca unes idees i unes propostes que podríem qualificar d'obertament nacionalistes. D'un nacionalisme polític que estava en línia amb el que havia propugnat Almirall la dècada de 1880 i que en bona mesura seria el que predominaria dins el catalanisme durant tot el final de segle. El nacionalisme era concebut com un mitjà de recuperació de la societat catalana en tots els seus aspectes i, a la vegada, com un instrument de regeneració i modernització del conjunt de l'estat. Miquel S. Oliver en alguns dels seus articles publicats a «La Almudaina» l'any 1890, i en els seus llibres *Cosecha periodística* (1891) i *La cuestión regional* (1899), estableix les pautes doctrinals i programàtiques del nacionalisme illenc, al qual anomenarà regionalisme o mallorquinisme

Aquells mallorquins que manifestaven idees semblants a les de Miquel S. Oliver -Gabriel Alomar, Joan Torrendell, Bartomeu Amengual, Rafel Ballester i Fèlix Escalas- no tan sols foren excel·lents intel·lectuals sinó que també saberen esser creadors d'opinió i conductors de la societat. (Bartomeu Amengual, periodista, economista i jurista. 1866-1961.)

fent ús de les mateixes denominacions, o equivalents, que havia fet servir Almirall a *Lo Catalanisme*.

El nacionalisme polític que va propugnar M.S. Oliver en els seus escrits de l'època mallorquina neixia de l'afirmació de la identitat cultural i històrica pròpia i de la disconformitat amb l'estat espanyol de la Restauració, tant per la seva constitució jurídic-política com pel seu funcionament. Pel seu caràcter unitarista i uniformista, era un Estat pervers, ja que negava la possibilitat de perduració i expressió de les personalitats històriques diferents de la castellana. I pel seu funcionament, també era igualment pervers, perquè a causa del seu centralisme asfixiant impedia que els territoris perifèrics de l'Estat generassin iniciatives pròpies capaces de produir unes situacions polítiques, econòmiques i culturals dinàmiques i creatives.

Un estat centralista que inevitablement originava l'apatia de les regions, aquest era el terme emprat per Oliver, ja que feia que aquestes, enlloc d'esforçar-se per resoldre els seus problemes i mancances, tot ho esperassin de la intervenció de l'estat a través de la trama organitzativa dels agents que actuaven com els seus intermediaris: els partits polítics dinàstics i la xarxa de poder dirigida pel governador civil. Aleshores les élites econòmiques mallorquines ja s'acostumaren a confiar més en la gestió clientelar privada per aconseguir la defensa dels seus interessos que no en la reivindicació oberta plantejada en termes polítics. M.S. Oliver va creure que en el sistema polític centralista s'hi trobava l'explicació de l'apatia cívica i d'iniciatives pràctiques que manifestaven els illencs als voltants de l'any 1890.

El nacionalisme d'Oliver, però, no es reduïa a una formulació anti-centralista. També incloïa una proposta de canvi del model d'Estat: calia refer-lo d'acord amb el seu caràcter compost, o sigui, plurinacional, reconeixent les identitats històriques i els drets nacionals originaris dels territoris que el formaven. Així mateix, Oliver sempre va concebre la descentralització de l'Estat com un mitjà que en faria possible la seva regeneració. Es tractava d'alliberar del jou del centralisme unes energies econòmiques i socials que es mantenien asfixiades pel caciquisme corrupte i l'administració incompetent. Oliver no va propugnar la creació a les Balears de forces polítiques pròpies, tan sols va incitar els partits, sobretot els majoritaris, que eren els del règim, a què convertissin la defensa de la personalitat i dels interessos de Mallorca en el principal objectiu de la seva actuació.

Un aspecte extraordinàriament important que convé remarcar és el fet que el nacionalisme illenc, de la

mà d'Oliver, neix com un projecte reformador de la societat —dels mals de la qual fa reiteradament l'inventari amb una gran duresa—, i a la vegada modernitzador. No és un fet casual, ans al contrari, que sigui Oliver, el primer teòric del nacionalisme polític, qui faci la proposta de la creació d'una indústria de viatgers, la utilitat de la qual havia de ser doble: com a recurs econòmic i com a mecanisme per a la modernització dels costums socials. Així mateix, no oblidem que Oliver va ser un escriptor plenament modernista, fent una obra de creació que incorporava les estètiques europees de la fi de segle. A més, les seves idees i escrits demostren sobradament que coneixia molt bé una bona part del millor pensament de la seva època. Aquest binomi, nacionalització i modernització, que sempre és presentat com irreconciliable pels partidaris del nacionalisme espanyol, en l'obra d'Oliver és objecte d'una identificació absoluta.

Les idees nacionalistes d'Oliver varen anar fent camí al llarg de la darrera dècada del segle passat. La consolidació del catalanisme al Prin-

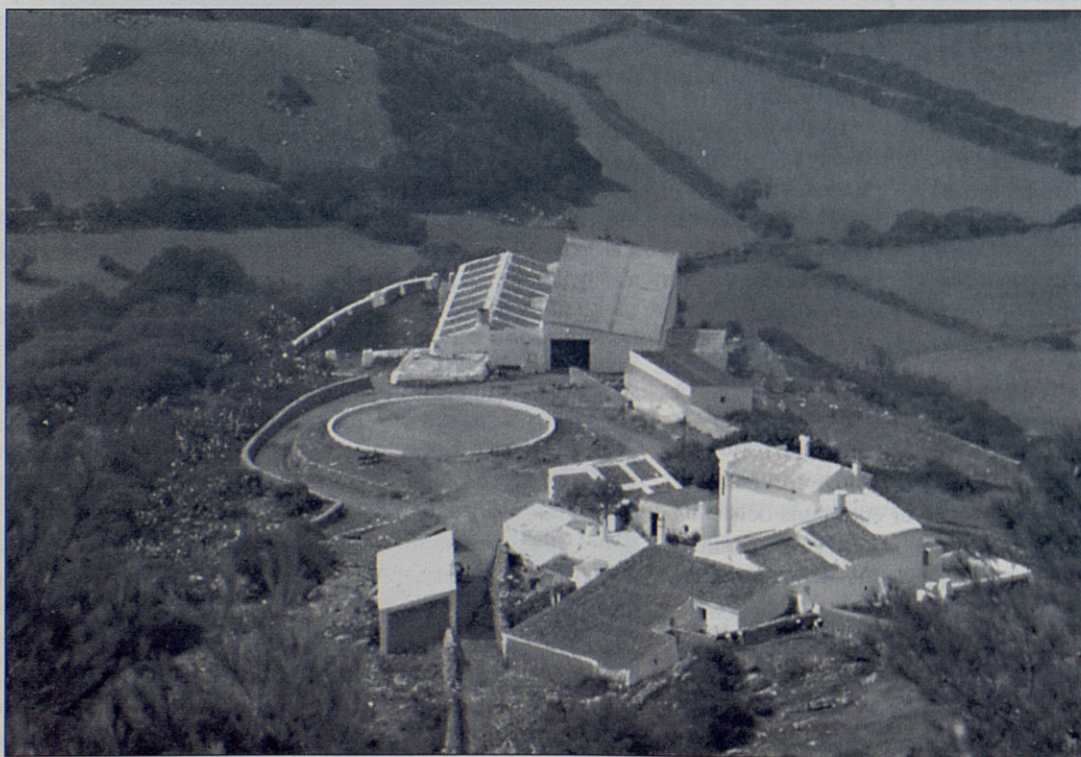
cipat, els reflexos del qual es projectaven sobre les Balears, i l'aparició a Mallorca d'un grup d'intel·lectuals —Gabriel Alomar, Joan Torrendell, Bartomeu Amengual, Rafel Ballester i Fèlix Escalas en serien els representants més notables— que manifestaven idees semblants a les d'Oliver, va permetre que s'anàs consolidant amb una relativa intensitat un corrent d'opinió nacionalista. A més, aquells mallorquins no tan sols foren capaços de demostrar que tenien una excel·lent qualificació com a escriptors i periodistes. També saberen exercir d'intel·lectuals, fent, a la vegada, el paper de creadors d'opinió i de conductors de la societat, tant amb els seus articles a la premsa, on afrontaven amb criteris propis les mil cares de la realitat, com amb les seves freqüents intervencions en actes públics. Els fets de 1898 varen servir per confirmar la incompetència i la crisi de funcionalitat de l'Estat Espanyol. Totes les veus crítiques envers la seva configuració i funcionament varen quedar plenament legitimades. Aleshores va semblar que es generalitzaven a Mallorca, igual que a molts d'altres indrets

de l'Estat, els corrents d'opinió que propugnaven una recomposició en sentit descentralitzador de l'estructura política. Al Principat de Catalunya certament va ser en aquelles circumstàncies històriques quan aquestes idees començaren a guanyar l'adhesió de la majoria social. La victòria electoral de 1901 en seria la confirmació.

Els voltants de 1900, moment de singular intensitat cultural i nacional

A Mallorca, però, les coses no anaren per aquest camí. Durant uns anys, entre el 1898 i els primers anys d'aquest segle, va semblar que s'avançava en l'orientació idònia. Es va formar una mena de bloc plural que integrava diverses forces de voluntat nacionalitzadora: els intel·lectuals regeneracionistes; el nucli dirigent de l'església, amb Antoni Maria Alcover al timó i el bisbe Campins de capità de la nau; un sector dels republicans, amb un Lluís Martí extraordinàriament actiu; els escriptors més prestigiosos del moment, encapçalats per M. Costa i Llobera i J. Alcover, definitivament

Un fet que demostra la instrumentalització que es feia amb l'anticatalanisme és la doble variant que plantejava l'espanyolisme a les Balears al voltant del 1900: a Mallorca, contra el catalanisme; a Menorca i a Eivissa, contra el centralisme de Mallorca. (Fotografia d'un lloc menorquí.)

Quin és l'estat del nacionalisme polític a les Balears, avui? En relació al passat, s'ha aconseguit un guany important: donar continuïtat a les organitzacions polítiques que s'autodeclaren nacionalistes. (Pere Sampol, de l'executiva del PSM, en plena campanya electoral el 1994.)

decantats cap al monolingüisme literari. I fins i tot semblava que eren sensibles al missatge nacionalista alguns representants importants dels grups econòmics més dinàmics i alguns dirigents dels partits dinàstics.

A més, durant aquells anys hi hagué un veritable esclat de la cultura catalana a Mallorca. Es crearen societats corals, que tenien un repertori molt semblant al de l'Orfeó Català. Es publicaren més llibres que en cap altre moment anterior. Hi hagué publicacions en català o de continguts obertament favorables a les reivindicacions nacionals. Es plantejà políticament l'ús públic de la llengua del país en els actes oficials més solemnes. El Seminari Diocesà adoptà un nou pla d'estudis en el qual hi havia les assignatures de Llengua Catalana i de Cultura i Història de Mallorca. Mossèn Alcover començà el seu activisme filològic, científic i reivindicatiu alhora. De la seva acció se'n derivaria l'adhesió d'un nombre molt considerable de clergues a les idees nacionalistes.

Les relacions amb Catalunya, i també amb el País Valencià, s'incrementaren extraordinàriament. La darrera dècada del segle s'inicià amb la vinguda dels Cors Clavé i es tancà

amb la de l'Orfeó Català. Artistes i intel·lectuals valencians i principals feren estades freqüents a Mallorca, de vegades de llarga durada. Els illencs començaren a aprofitar la capacitat expansiva de Barcelona per projectar les seves obres i idees: hi publicaren articles en les publicacions periòdiques més prestigioses, hi editaren els seus llibres, hi guanyaren premis literaris i hi impartiren conferències. A. M. Alcover, M. S. Oliver, M. Costa i Llobera, J. Alcover i G. Alomar, per raons diverses i entre sectors diferents, assoliren a Catalunya un nivell important de protagonisme públic, que va arribar fins al mestratge. Les relacions i els intercanvis mai no havien estat tan intensos i fecunds. Aquestes relacions també es produïren entre els sectors econòmics i polítics. La Cambra de Comerç de Mallorca i el Foment del Treball Nacional de Catalunya compartiren contactes, actituds i documents reivindicatius. L'any 1903 el Teatre Principal de Palma s'omplí de gom a gom per celebrar una assemblea entre sectors econòmics i polítics mallorquins i una nombrosa delegació principatina del mateix signe.

Vist amb la perspectiva de la

distància, cal considerar que aquella època fou d'una gran intensitat i riquesa. Fins i tot, i tenint en compte les múltiples forces nacionalitzadores que entraren en joc, podem pensar que certament hauria estat possible que el nacionalisme polític arrelàs i aconseguís un suport significatiu entre la població. Els promotors del projecte nacionalista saberen evitar el perill de quedar-se reclosos dins la gàbia de les seves pròpies veritats i s'esforçaren per convèncer de la utilitat del nacionalisme els sectors socialment més dinàmics. Oliver sobretot va pensar en la burgesia urbana; J. Torrendell i Ll. Martí en el republicanisme més federalista i en alguns sectors obreristes; A. M. Alcover en els clergues i en la pagesia que encara conservava les tradicions de la terra; G. Alomar va pretendre fer la síntesi entre el nacionalisme i el socialisme. El ventall era suficientment ampli com perquè fos la totalitat de la població la que es pogués sentir convidada a integrar-se en el projecte nacionalitzador.

Les propostes dels capdavaners del nacionalisme no obtingueren la resposta que esperaven. Les causes no deuen ser fàcilment explicables. Ens podem arriscar, però, a suggerir-ne algunes.

L'anticatalanisme com a manifestació del nacionalisme espanyol

En primer lloc, la crisi congènita del règim en pocs anys va quedar altra volta dissimulada. Després del sotrac de la derrota en les guerres colonials, l'Estat va anar uns anys a les palpentes, fins i tot va semblar que realment volia autoreformar-se a fons. Ben aviat, però, la classe política de sempre, amb uns mínims retocs de maquillatge, va tornar a controlar la situació. Tan sols el Principat de Catalunya els va fugir de les mans. A les Balears, en canvi, els polítics dinàstics de seguida se n'oblidaren de les seves vel·leïtats descentralitzadores i novament reafirmaren la seva confiança amb

La Universitat de les Illes Balears ha permès ascendir culturalment un percentatge important dels ciutadans, d'entre els quals procedeix majoritàriament l'impuls polític i associatiu d'orientació nacionalista. (Mateu Morro, historiador, batle de Santa Maria del Camí, secretari general del PSM.)

l'Espanya-nació de sempre. Les excepcions foren d'un matís tan discret que no val la pena que se'n faci esment. A més, l'Estat, com farà en totes les ocasions que convengui, va contraatacar les propostes que propugnaven la seva recomposició més o menys dràstica reafirmant-se en els postulats del nacionalisme espanyol més estantís. Ben igual que passa en els nostres dies, el catalanisme ben aviat va ser declarat l'enemic a abatre.

Tota la premsa espanyola en va anar plena aquells anys del *problema catalán*. A Mallorca és aleshores quan l'anticatalanisme comença a manifestar-se públicament i amb virulència. Un anticatalanisme que no és altra cosa més que una expressió del nacionalisme espanyol. Aquest, a les Balears, precisament pel fet que sap que la catalanitat és un element inherent de la identitat dels balears, presenta el catalanisme com l'enemic d'una personalitat illenca específica i no com un perill desintegrador de l'Estat. En un cas i l'altre l'objectiu és el mateix: cohesionar el projecte nacional espanyol en contra d'un suposat enemic exterior, la Catalunya que sap articular políticament la seva incomoditat dins el marc esta-

tal centralista i uniformista.

D'aquells anys en podríem fer una antologia de frases i articles que molt poc tendrien a envejar a les que hem pogut llegir i escoltar aquests darrers mesos. Joan Lluís Estelrich, un intel·lectual visceralment castellanista, va publicar un llarg serial d'articles amb el títol *Regionalismo sí, catalanismo no* i va afirmar que els regionalistes mallorquins, bons amics seus d'altra banda, volien convertir Mallorca en la Barceloneta. El polític maurista Enric Sureda, que ja havia fet exhibicions d'espanyolitat en el Congrés de Diputats, quan un diari madrileny havia plantejat l'existència de separatisme a Mallorca, va pronunciar en un acte polític celebrat a Palma una frase certament del tot acceptable si no la interpretam metafòricament, va dir: *No queremos beber en las aguas turbias del Llobregat*. Un fet que demostra la instrumentalització que es feia d'aquesta qüestió és la doble variant que plantejava l'espanyolisme a les Balears als voltants del 1900: a Mallorca, contra el catalanisme; a Menorca i a Eivissa, contra el centralisme de Mallorca. En ambdós casos, poca cosa més que maniobres de distracció per a salva-

guardar els interessos inconfessables del nacionalisme espanyol, uniformista i centralista, dominant.

Discontinuitat del moviment polític nacionalitzador

Els sectors dirigits de les Illes no es deixaren convèncer per aquells intel·lectuals que els presentaven el regionalisme com un mecanisme de defensa dels seus interessos. Continuaren confiant en el manteniment d'una bona relació amb el poder establert, basada únicament en l'intercanvi de favors. Una qüestió a plantejar seria si aquest desinterès a alliberar-se de la tutela dels partits dinàstics amagava el convenciment que a causa de la petitesa demogràfica i territorial de les Balears mai no seria possible tenir un pes polític propi que fos suficient per treure'n profit del poder de l'Estat sense recórrer a intermediaris. Aquell moviment de modernització i nacionalització es va anar desfent amb molta rapidesa cap a la meitat de la primera dècada del segle. Tots els intel·lectuals que l'havien impulsat s'allunyaren físicament i intel·lectualment de la realitat mallorquina i s'instal·laren a Barcelona. En alguns casos (Oliver i Torrendell) va ser una manera de garantir les seves possibilitats de professionalització com a escriptors. També hi hagué, però, l'afany de trobar acolliment als seus projectes i una certa sublimació compensatòria de les frustracions que havien acumulat a Mallorca. Aquesta actitud s'ha donat amb una certa freqüència entre les élites intel·lectuals i polítiques mallorquines que han enarborat la bandera nacionalista. Davant una societat insensible al seu missatge, s'han instal·lat afectivament en la zona dels Països Catalans que podia donar-los les satisfaccions ideològico-patriòtiques que desitjaven. Aquesta mena d'evasions per ventura han pogut ser una bona solució individual, però en tots els casos han resultat estèrils des de la perspectiva de la nacionalització de les Balears.

Amb la partida d'Oliver i Torrendell cap a Barcelona, i quan els sectors socials urbans més dinàmics ja havien donat l'esquena al nacionalisme regeneracionista, fou Mossèn Alcover qui personalitzà l'impuls del moviment. Seguint Torras i Bages i Prat de la Riba, va orientar-lo cap al tradicionalisme i els sectors rurals. Probablement el seu escàs nivell de culturització i la seva subordinació laboral a la xarxa caciquil, feien impossible que aquesta capa social pogués optar pel nacionalisme, encara que l'església ho intentàs a través del seu entramat d'influències. Tot això s'acabà, però, l'any 1909. El motiu fou doble: d'una banda, el primer intent electoral del nacionalisme, que era limitadíssim, va acabar en el fracàs més absolut; de l'altra, perquè els fets de la Setmana Tràgica varen fer que mossèn Alcover i els sectors d'església s'espantassin i es concentrassin altra volta prioritàriament en el desenvolupament del nacionalisme cultural, sobretot literari, a la vegada que accentuaven els elements més integristes del seu ideari.

Des d'aquell moment es mantingué la continuïtat del nacionalisme cultural, que al llarg del segle aniria assolint fites valuoses, sobretot en el camp literari. Contràriament, el nacionalisme polític va ser incapaç de consolidar-se com un moviment organitzat de manera permanent. La seva línia evolutiva va estar marcada per l'alternança de moments de total apatia amb d'altres d'acció prou intensa (ho foren, per exemple, els períodes 1917-1923 i 1931-36). Poc més poc menys, cadascun d'aquests cicles va respondre a l'esquema següent: aparició d'un grup generacional, creació de publicacions periòdiques com a plataformes d'expansió de les seves idees, teorització de la qüestió nacional en el context de la conjuntura política, organització d'agrupaments polítics, participació electoral i, a causa del fracàs, desfeta del grup. D'aquesta manera el nacionalisme

Un Classic European

LLORILLER

Pianos Can Garcias

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

polític a Mallorca d'abans de la guerra civil mai no va ser capaç de crear una xarxa articulada d'actuació permanent, amb la qual cosa tampoc no va fer possible l'existència d'un pòsit de memòria històrica nacionalista. A Menorca i a Eivissa abans de l'any 1931 més aviat hi havia hagut

tres (PSM-Nacionalistes de Mallorca, Partit Socialista de Menorca i Unió Mallorquina) que ja han superat la barrera dels deu anys i una d'elles (el PSM-NM) és a punt d'arribar a la fita de la majoria d'edat. Aquest fet té una gran importància perquè significa que comencen a articular-se

de fa un segle ha quedat esquerdada a causa de l'acció espanyolitzadora del franquisme, de l'allau de població forana i de l'impacte dels mass-media, que s'han acabat introduint en totes les cases i en tots els universos mentals de la gent. Podríem dir que les Balears es troben en un estat d'alarmant feblesa nacional. La població autòctona continua tenint un nivell de consciència d'identitat del tot insuficient i la d'origen immigrant ni tan sols molt mínimament ha experimentat uns certs processos d'integració. A aquesta situació cal afegir-hi l'actitud passiva de les institucions polítiques autonòmiques que encara ara, deu anys després de l'entrada en vigor de l'Estatut, no han assumit com un objectiu de compliment obligatori la nacionalització dels pobles de les Illes Balears.

Encara continua sent un repte no assolit la conquesta de la voluntat de la majoria social, l'únic repte que veritablement justifica els esforços de qualsevol mena de moviment social. I les forces socials dirigents només molt parcialment i, de vegades sense massa coherència, semblen ser poc capaces d'assumir el nacionalisme polític com un mitjà idoni per a la defensa dels interessos dels illencs. O tan sols els redueixen a la seva dimensió econòmica i fiscal i deixen de banda els de caire polític, i encara més els lingüístico-culturals. Així i tot, cal considerar que el sentiment de víctimes de l'espoliació fiscal de l'Estat, que s'ha generalitzat entre molts sectors socials aquests darrers anys, podria acabar orientant-se cap a la convergència amb les reivindicacions polítiques i culturals.

La realitat d'ara i els reptes del nacionalisme

És evident que també podem optar per veure la realitat com un tassó mig ple. Aquestes darreres dècades, i a causa del desenvolupament que ha produït la revolució turística, les Balears s'han transformat en una societat prou dinàmica, amb una gran mobilitat social i ide-

L'homogeneïtat cultural de fa un segle ha quedat esquerdada a causa de l'acció espanyolitzadora del franquisme, de l'allau de població forana i de l'impacte dels mass-media, que s'han acabat introduint en totes les cases i en tots els universos mentals de la gent.

moviments insularistes que reclamen una organització descentralitzada de la província de Balears, seguint, poc més poc menys, el model canari. La inexistència d'una continuïtat organitzativa del nacionalisme polític ha fet que s'hagi hagut de començar gairebé de zero en cadascuna de les seves repeses.

Quan tot just falta un sexenni per arribar a l'any 2000, quin és l'estat del nacionalisme polític a les Balears? Sincerament crec que encara tot just ha començat la caminada. En els seus millors moments electorals ha aconseguit arribar al 15% de vots. Va ser a les autonòmiques de l'any 1987. A les darreres eleccions al Congrés de Diputats es va acostar al 10%. I els resultats electorals són l'indicador que més objectivament assenyalava l'arrelament social d'una proposta ideològica. En relació al passat, s'ha aconseguit un guany important: donar continuïtat a les organitzacions polítiques que s'autodeclaren nacionalistes. N'hi ha

diferents generacions en un projecte nacionalista i que en cada moment es pot comptar amb les aportacions fetes en els anys anteriors. El nacionalisme polític fins i tot ja ha tingut responsabilitats en l'àmbit del govern autònom (és el cas d'UM) i s'ha fet càrrec de la gestió de determinades àrees de poder local. La seva presència al Parlament, d'altra banda, ha estat molt activa (ens referim a la dels dos PSM) i ha tingut una considerable transcendència sobre l'opinió pública.

Impacte de l'espanyolització franquista

La societat balear a hores d'ara té molts pocs punts de semblança amb la de fa un segle. Per començar quasi un terç de la població és d'origen immigrant. En algunes zones costaneres hi predomina l'ús de la llengua castellana. I a Palma i a l'illa d'Eivissa la substitució de la llengua del país avança a un ritme força accelerat. L'homogeneïtat cultural

ològica. S'han format extenses capes mitjanes, que cal suposar que tenen una considerable capacitat de funcionament autònom, sense tuteles ideològiques que les neutralitzin com a forces que potencialment podrien decantar-se cap a l'adhesió al nacionalisme. Així mateix, s'ha incrementat considerablement la culturització d'amplis sectors socials, gràcies sobretot a l'existència de la Universitat de les Illes Balears que ha permès ascendir culturalment a un percentatge important de les classes populars. D'aquests sectors, ara com ara, és d'on procedeixen majoritàriament els quadres que impulsen el nacionalisme polític i també tota la xarxa associativa d'orientació nacionalista. Aquest és un dels fenòmens que pot donar esperança al nacionalisme polític: la formació en aquestes dues darreres dècades d'una important societat civil que en molts de casos és sensible a la recuperació de la identitat nacional dels illencs en termes polítics i culturals.

Més enllà de la necessitat que les formacions polítiques nacionalistes afinin els seus projectes i millorin la seva capacitat de comunicar-se amb la societat, serà mitjançant el creixement d'aquesta societat civil nacionalitzadora com el nacionalisme polític podrà assolir a les Balears l'objectiu estratègic de guanyar l'adhesió de la majoria social. Aleshores el nacionalisme polític podria dur a terme una acció de govern per primera vegada en la seva història i posar en funcionament els mecanismes que farien possible la nacionalització de la societat balear. Mentrestant, cal anar creant espais de normalitat, i crear-los des del desacomplexament nacional i, a la vegada, tenint en compte la complexitat d'una realitat que és tal com és i no com tots nosaltres la desitjaríem. □

Campanet, març 1994
(Text facilitat per l'autor.)

GROTRIAN-STEINWEG

Pianos Can Garcias

L'Obra Mestra

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

El nacionalisme català des de les Balears

Factors favorables i adversos per a un projecte nacional illenc

JOSEP MELIÀ, MISSÈR

Parlar el darrer té l'inconvenient que la majoria de les coses que un voldria dir o ja estan dites d'una forma clara, o ja estan insinuades. La darrera intervenció de Damià Pons m'ha recordat precisament aquells dies de l'any 62 i l'any 63 en què jo feia feina amb els treballs clarament anticatalanistes del meu país, Juan Luis Estelrich, un home també nascut a Artà, i que evidentment en els seus dies representava esquemes de pensament, o d'antipensament, segons com es vulgui, que han determinat una bona part del que és la realitat social on es mou a Mallorca el nacionalisme.

Per tant, com que a més de a parlar, se m'havia convidat a provocar, intentaré passar per alt la repetició de les coses absolutament òbvies, des de la meua pròpia identificació, i procuraré fer evidents alguns dubtes, algunes reflexions, i alguns elements de reconsideració, de qüestions que, per bàsiques, podrà estranyar que una persona que ja fa més de trenta anys defensava públicament la catalanitat de Mallorca i que sempre ha tengut clar que aquest és un país de llengua i cultura catalanes, es planteja el fet nacional amb una certa perspectiva de distanciament respecte del que han estat les idees bàsiques que s'han exposades i que jo he pogut sentir en aquest seminari.

Servitud cultural i catalanista

Perquè, per exemple, jo crec que el nacionalisme a les Illes Balears és excessivament tributari d'una servitud cultural. Està més lligat a

Josep Melià: «Més important que el fet nacional és la consciència nacional.» (Foto Magdalena Soler.)

fets només culturals, i encara diria més, literaris, i passa per alt les grans qüestions polítiques que serien les qüestions que podrien donar contingut i exemplaritat als fets que succeeixen davant els nostres ulls. Jo no vull negar la dimonització del fet repressiu, colonial, usurpador i desnacionalitzador de l'Estat espanyol, però crec que fent dimoniologia d'aquest fet, per altra banda suficientment conegut per tots nosaltres, bé des de la repressió armada, o bé des de la repressió cultural, no feim l'anàlisi profundament crítica i oberta que és necessària per expressar dificultats que gent de molt bona intenció i de tota classe de procedència social i ideològica, com han

explicat en Marimon i en Ferran, no han estat capaços de superar durant un segle i mig. Alguna cosa més hi deu haver quan les millors intel·ligències d'aquest país s'han establert davant uns obstacles que no es removien amb tanta d'il·lusió i amb tant de patriotisme.

I, per exemple, no deixa de ser curiós que en els temps més frenètics de l'espanyolisme, i d'aquest nacionalisme espanyolista anorreador i desnacionalitzador, que la primera institució financera del país fos la Caixa d'Estalvis de Catalunya i Balears, i que en anys de democràcia i pancatalanisme públic i solemne assistiguem a l'entronització de la Caixa d'Estalvis de Barcelona, que perd el nom de «Balears» perquè la Generalitat de Catalunya i els partits catalans no desitgen que l'autonomia balear tenguí una presència als òrgans de govern de La Caixa. I això són les coses que s'han de dir, perquè aquestes són també part de la veritat. No vull dir que siguin tota la veritat, ni que siguin la veritat, però són tan veritat com aquestes altres que durant segles, dècades i anys s'estan repetint quant a la insistència del fenomen desnacionalitzador.

Per tant, una de les qüestions que obligadament cal plantejar a l'hora de veure els pros i els contres, els elements positius i negatius del nacionalisme des de les Illes Balears, és per què aquest nacionalisme ha de ser obligadament català i catalanista.

Si nosaltres, els nacionalistes d'aquestes illes, assumim que som un país català, que la nostra llengua

L'assumpció de la condició insular i del fet insular passa per una certa solidaritat interillenca, amb les altres illes balears i amb la resta d'illes mediterrànies. (A la fotografia, el poble i la vall d'Orient, al cor de la Serra de Tramuntana de Mallorca.)

és catalana, que formam part d'una comunitat cultural de llengua catalana, això ens obliga a fer un projecte polític en el qual els catalans no creuen? És a dir, si a Catalunya pràcticament no hi ha ningú, en termes electorals, que jugui a aquest projecte polític, per què nosaltres hem de rebre les bufetades de defensar unes banderes que els catalans no tenen coratge de defensar? Per què això ha de ser el signe de feblesa de la nostra posició minoritària dins una societat i l'únic recolzament per via de reconeixement o d'homologació de la nostra incapacitat d'establir un diàleg sincer amb el nostre poble? Per què ens hem de refugiar en un «somni impossible», entre cometes, per abandonar la via de la possibilitat i del possibilisme i de l'acció quotidiana de transformació de la societat?

Entrebancs constitucionals

Tots els entrebancs a una possible cohesió de qualsevol signe entre les terres, els països de llengua catalana que figuren a la Constitució, no són obra de cap mallorquí. Han estat homologats pel catalanisme militant que va participar en la redacció del treball de la Constitució. Són un altre fet que ens ve imposat en funció d'un regateig, d'unes posicions de privilegi, en funció d'uns criteris que des d'aquí són molt difícils de llegir i d'interpretar. És més, si duguéssim fins a les darreres conseqüències el pensament profund del catalanisme polític actiu, les Illes Balears no tendrien dret a tenir una autonomia política, perquè el catalanisme més majoritari defensa que únicament existeixen fets diferencials amb dret a un reconeixement estatutari propi

llocs com Catalunya, Euskadi i Galícia, i que les altres terres de l'Estat haurien de tenir un règim comú. I des del President Tarradellas fins a la majoria dels polítics significats, consideren que aquest sistema d'articulació territorial homologant d'autonomies és un sistema nefast perquè va contra el fet diferencial català. I això és molt difícil de pair des d'aquí, perquè nosaltres podem entendre, com deia una vegada el senyor Jordi Pujol, que la generalització del procés autonòmic mai ha de poder ser un pretext per rebaixar el sostre competencial de l'autonomia catalana, i això estam disposats a discutir-ho i a dur-ho fins al final. La generalització no ha de ser un sistema per disminuir dosis d'autogovern.

Però que sigui un pretext per excloure de l'autogovern, i inclús d'un hipotètic dret d'autodeterminació determinades zones de l'Estat, creim que és un tema que necessita una revisió profunda.

La sensació que tenim és que això del nacionalisme català, per dir-ho amb confiança i en família, és que a l'hora de la veritat és una via d'exaltació romàntica d'una idea, que a l'hora de traduir-la en programa polític i ofertes electorals, excepte sectors minoritaris del panorama polític, a Catalunya, sincerament, ningú no hi creu. Ni tan sols no és això, aquest debat que ara s'ha produït recentment de si amb les eleccions europees es vénen a cercar uns determinats vots o no. Perquè, si retrocedim al passat veurem com polítics que han estat anomenats en aquestes conferències, com el senyor Gabriel Alomar, varen poder tenir una compareixença a les Corts Republicanes, per exemple, o el cas d'en Joan Estelrich, un altre exemple, fou perquè eren polítics que la Lliga o les organitzacions d'esquerra de Catalunya llençaven a fi que la seva presència dins les institucions de l'Estat servís per superar una mica la falta de suport que el poble balear els donava. Això no s'ha repetit moder-

nament dins la democràcia actual. Al revés, sembla que en la política s'ha acceptat que aquella política idealista s'havia de transformar en aquesta política casolana de repartir privilegis, càrrecs i *componendes* que és el que entenem, més o manco, per la política dels nomenaments i els càrrecs de confiança.

Dins aquest quadre, per tant, jo pens que cal fer una relectura sincera -i ho vaig intentar amb un article que vaig publicar a *El Observador*, fa un any, o més, i va ser reproduït per algunes revistes nacionalistes de les Illes-, una relectura honesta i crítica d'això que entenem per països catalans. Perquè el concepte de països catalans no pot ser una hipoteca que serveixi perquè tinguem la part negativa del gravamen i no puguem tenir cap dels avantatges de pertànyer a una comunitat forta i a una comunitat que té consciència de ser i de què vol ser. I ja n'estam com a farts de sentir que som 6 milions. O començam a comptar els milions de veres, o si no, que després no venguin, a l'hora de la veritat, amb que aquesta migradesa política de sistents mil insulars que tenen consciència del seu escàs pes específic i que per ells tot sols no podran comptar a tenir una veu articulada i pròpia dins el conjunt de les institucions estatals, que ningú es queixi si, llavors, aquests factors d'autoodi, aquests factors de manca de consciència de la pròpia possibilitat s'estructuren en formes evasives enfront del fet nacional.

Consciència nacional

Jo crec que una de les coses amb què més hem travelat, a part d'aquesta confusió que vivim -i em sembla que una gran part de la doctrina més solvent està superada-, ha estat vincular el nacionalisme a conceptes estrictament culturals. Això és una teoria que va tenir un cert predicament a l'imperi austro-hongarès, que va tenir una vitalitat a mitjan segle XIX i possiblement es va estendre fins la desfeta de l'imperi.

Però, modernament, aquest no és el factor determinant, i en comptes de parlar tant del fet nacional que redueix l'existència de la nació a uns elements objectius mesurables amb criteris científics i visibles externament, però que no expliquen per què Panamà i Colòmbia són Estats diferents, ni per què Navarra i Euskadi no podran ser mai membres d'una mateixa Comunitat, ni tan sols per què la Catalunya Nord el dia de demà no podrà integrar-se dins una unitat política amb la seva mateixa nació originària... Crec que són coses que haurien de ser reconduïdes cap a un tema que jo consider molt més determinant avui en dia, l'època dels drets i les llibertats individuals: més important que el fet nacional és la consciència nacional.

Perquè, en definitiva, la pretensió, teoritzada per infinitat de filòsofs, polítics, escriptors de tota mena, que la nació descansa damunt la llengua, damunt la religió, damunt la raça, damunt totes aquestes coses... això, al final són cabdries. És a dir, la nació només descansa damunt la voluntat d'existir com a poble. I només és la consciència nacional el que determina que una nació sigui o no sigui, i que sigui una nació en creixement o una nació en

decliu. I tot el demás són ets i uts! I no és rigorós, des del punt de vista polític, ni des del punt de vista acadèmic, ni des del punt de vista científic, fer voltes a la bubota i passar-se generació darrere generació recreant el perquè de determinats fracassos, fent lectures del perquè ens hem anat estavellant contra una realitat si no feim un esforç profund per comprendre quina és aquesta realitat.

I en funció d'això, jo havia fet aquest esquema on existia, on parlava d'una sèrie d'elements negatius i d'una sèrie d'elements positius, un esquema suficientment clar per acusar amb més vehemència i per deixar d'emfasitzar damunt els termes d'aquesta exposició.

Crec que els elements negatius, que per altra banda els meus companys han expressat de forma prou eloqüent i clara, i que jo compartesc, la cosa fonamental o inicial va ser la pedagogia de la repressió. Una pedagogia de la repressió que a més llenegava damunt un cos social sense consciència, és a dir, Mallorca i en conjunt les illes Balears són una societat criolla que té tots els elements propis de les societats forjades per capes d'immigrants, els quals tampoc no han identificat molt de manera més clara els seus orígens ni

Damià Pons, Josep Melià, Isidor Marí i Antoni Marimon. (Foto Pere Carmona.)

els elements definidors de la seva personalitat; la nostra és una societat que encara que socialment ha viscut en català durant moltíssim de temps com un fet normal, com un fet de determinades institucions, també ha viscut compartint la universitat, els tribunals, etcètera, en llatí, i que per tant els processos de castellanització en molts de casos significava l'acostament d'una llengua que era més fàcilment comprensible que la llegua eclesiàstica, curial o acadèmica que s'empleava a les tribunes solemnes i de prestigi.

El fet provincial i la pedagogia de la realitat

Evidentment, el colonialisme interior ha estat devastador en aquestes illes, però el colonialisme interior no és només el colonialisme convencional que es reflecteix en termes polítics -i que m'excús d'estendre-m'hi perquè ja ha estat suficientment desglosat-; el colonialisme interior és també que nosaltres som una illa, i com a illa no tenim possibilitat de competir amb les plataformes continentals, la nostra economia està delmada enfront dels territoris continentals, i l'agricultura i la ramaderia del País Valencià i de Múrcia han arruïnat tota possibilitat que nosaltres tenguem un sector primari. I això també és colonialisme interior. I si ens acostam a la realitat, veureu que els senyors que feien porcs o feien aviram, o que volien fer pomes... han

Una gran quantitat d'immigració procedeix de l'estranger, i encara que en certs casos aïllats han fet un esforç d'integració com a conjunt, és tan castellanitzadora com la que procedeix de terres espanyoles. (Fotografia de Vicenç Matas)

patit perquè els senyors de Lleida, o els senyors de València o els senyors de Múrcia eren més competitius i han arruïnat la possibilitat que nosaltres tenguéssim un sector productiu fort en un temps i un espai que eren essencials per a la nostra integritat econòmica, i això també és colonialisme interior.

Mallorca, les Balears en defini-

tiva, varen acceptar ésser província, varen assumir el fet provincial com un fet de diferenciació: era còmode per Mallorca i per Palma sentir-se cap i casal d'una província i que de qualche manera estenien el seu domini damunt les illes menors, i això entronitzava tot el provincianisme que ha dit en Damià Pons, amb tota aquesta parafernàlia teatral, sarsuelera, de prestigi social, de Cercle Mallorquí, de castellanització als col·legis, el càstig de l'anell a qui parlava català, en definitiva de tots els elements propis creadors d'autoodi envers la identitat pròpia del país.

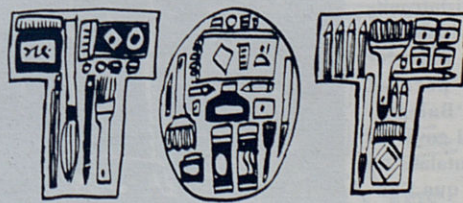
Enfront d'això, és evident, hi va haver la pedagogia de la resistència, però al meu mode de veure, amb una excessiva identificació entre nacionalisme i literatura. Crec que Mallorca és el país del món que té més escriptors per metre quadrat, tenim tants d'escriptors com manca de lectors... Com que la majoria dels escriptors ni tan sols llegeixen tot el que s'escriu per part dels seus companys de gremi, és evident que hi ha més escriptors que llibres venuts. Per tant, excepte els experiments nefasts que s'han fet de divulgació literària als col·legis i que han vacunat la nostra joventut no només contra la lectura del llibre en català sinó contra l'ús social de la llengua als carrers, crec que és un tema que més valdria que de qualche manera introduíssim dins el capítol d'errors estratègics del nacionalisme, perquè

PAPERS PINTATS I PINTURES

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES
VASES I MOTLLURES

SANT MIQUEL, 77 - Telèfon 72 14 83 - Fax 71 93 12 - 07002 PALMA DE MALLORCA

MATERIAL DE BELLES ARTS

PELLETERIA, 2 i SOL, 28 - Telèfon 72 28 59 - 07001 PALMA DE MALLORCA

pens que a l'hora de voler corregir determinats fets possiblement hem produït una situació no prevista.

Jo vaig viure el franquisme a uns anys de prohibició absoluta, però sempre vàrem parlar en català, tant a les escoles de part forana com als col·legis de Palma on vaig estudiar, i avui en dia, que s'estudia català a les escoles, no sentireu mai un al·lot que parli en català a cap col·legi ni a cap pati de Ciutat, bàsicament. A la part forana, afortunadament, la situació és encara bastant més esperançadora.

En general, en termes generals, crec que es pot dir el que jo una vegada vaig definir com que culturalment hem avançat en progressió aritmètica i sociològicament ens hem degradat en progressió geomètrica. I això dona un balanç bastant trist del que és el fet nacional d'avui en dia a Mallorca. Bé, això ho englobava devers un tercer subcapítol que li deia *la pedagogia de la realitat*, on introduïa factors que ja han estat

esbossats, com el fet de la immigració, que no és només immigració de parla castellana, que és vora un quaranta per cent de la població, sinó que una gran quantitat d'immigració procedeix de l'estranger, i encara que en certs casos aïllats han fet un esforç d'integració com a conjunt, és tan castellanitzadora com els murcians o com els andalusos. Vull dir que la presència conjunta d'estrangers i espanyols són un factor alienador, sense que, a més, no s'hagi produït aquí mai una reflexió similar al tema d'allò que van ser els homes catalans, sinó que s'ha donat com un fet acceptat que hi ha d'haver guetos socials urbans, i fins i tot barriades senceres on el català no hi penetra, i això es perpetuarà perquè a més tenim l'hàbit absolut o bé de deixar-nos invadir i assimilar-nos als invasors, cosa que ha succeït si no record malament dotze vegades al llarg de la nostra història, o bé d'ignorar aquells que ens volen invadir fins

que la invasió ja és una violació consumada, i aleshores es produeix aquell principi feminista que diu que quan la violació és inevitable, relaxa't i procura gaudir...

A més, crec que amb la vinguda de la democràcia el regal d'un estatut d'autonomia pel qual el poble no havia lluitat, és el regal d'una autonomia absolutament inútil. Us posaré un exemple d'avui: fa uns mesos, el govern central va fer un decret sancionador on deia que l'administració havia de resoldre els expedients de sanció en sis mesos, i que a més si no els resolva en sis mesos els expedients s'arxivaven i caducaven. La Comunitat Autònoma Balear ha fet el seu propi reglament sancionador, i ha dit que s'han de resoldre en un any, que no són capaços de resoldre'ls en sis mesos. O sigui, que l'aproximació al ciutadà significa que es dona més marge de tolerància per establir càrregues a l'hora de demostrar que els serveis funcionen de manera anòmala i informal.

Tot això ha produït la desmobilització de la societat civil, que ha fet que aquella cultura de resistència es traspassi per via tributària a la feina de les institucions públiques, creient que com a ciutadans ja estaven descarregats perquè ja pagaven i votaven unes institucions públiques, i que aquestes institucions públiques havien de complir la funció de resistència que abans havia de fer la societat civil. I és clar, quan les institucions públiques no tenen cap sensibilitat envers aquest problema, aleshores assistim al caos generalitzat que és la situació d'aquest país.

Enfront de tot això, que pot semblar, i és així, que ho vull fer provocatiu, però que també pot semblar excessivament pessimista, crec que hi ha també elements positius. Perquè si hi ha la intel·ligència suficient per determinar una anàlisi profunda dels fets reals, una crítica de comportaments i una correcció de les estratègies, els plantejaments que

No deixa de ser curiós que en els temps de nacionalisme espanyolista més anorreador, la primera entitat financera del país fos la Caixa d'Estalvis de Catalunya i Balears, i que en anys de democràcia i pancatalanisme s'hagi intronitzat la Caixa d'Estalvis de Barcelona, que perd el nom de 'Balears' perquè el govern i polítics catalans no desitgen que l'autonomia balear tenguí presència en els òrgans de govern. (A la fotografia, seu de la Fundació La Caixa a Palma.)

facin les distintes forces polítiques poden dur a un readreçament de la situació nacional de les Illes Balears.

Nacionalisme econòmic

Aquests factors positius, al meu mode de veure, passen en bona part per la necessitat de la competitivitat, és a dir, pel nacionalisme econòmic, i en primer lloc per l'assumpció de la condició insular i del fet insular, i d'una certa solidaritat interillenca, no només amb les altres illes Balears sinó també amb la resta d'illes mediterrànies, perquè la problemàtica de totes les illes mediterrànies és una problemàtica prou comuna a totes elles. Totes estan sofrint la degradació de la seva capacitat de presència econòmica, cultural i social envers la plataforma continental europea. Per tant, en la construcció d'aquest futur europeu cal que existesqui un nacionalisme que pugni perquè la Comunitat Europea creï un programa bel·ligerant de nivellació de les illes en relació a les possibilitats de tot ordre que tenen els països que figuren a les plataformes continentals.

Per altra banda, les Balears estan adquirint la consciència que han de definir un model econòmic propi. Això comporta una redefinició del nacionalisme, una redefinició on no es margina la cultura, però on, evidentment, la cultura no és l'element de partida. Aquest nacionalisme comença amb el dret de tota comunitat a autogovernar el seu destí, a construir el seu futur, i a partir d'aquí es converteix en una eina

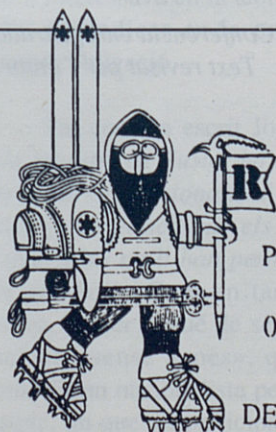

Aspecte que oferia la sala de reunions de l'Hotel Bellver de Palma durant les Jornades. (Foto Pere Carmona.)

d'anàlisi que avalua els recursos, les energies i les forces de què disposa per construir el país. El nacionalisme, així, deixa de ser una utopia. És economia aplicada, comptabilitat elemental. Això som, això volem esser, amb aquests capitals comptam i aquestes són les passes que volem fer. Això pagam i aquesta és la nostra prioritat en l'assignació de recursos. Aquest és el nostre horitzó polític, aquest és el nostre horitzó econòmic i això és el que volem potenciar, i tals són els sectors productius da-

munt els quals basam el nostre esdevenidor econòmic, la nostra competitivitat i la nostra presència a Europa. Tendrem aquests problemes d'ocupació i hi haurà tants llocs de feina.

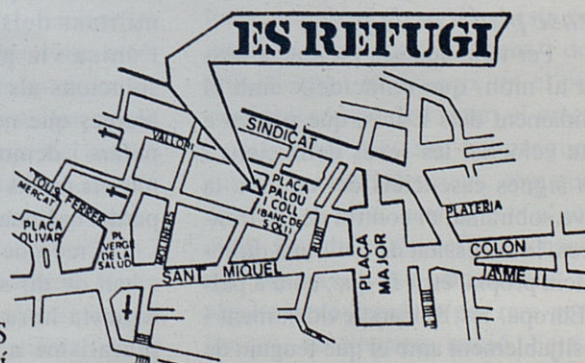
Ens trobarem amb un espai econòmic, i àdhuc polític, divers i complex. Un espai que es definirà perquè una part dels problemes seran comuns mentre que els altres potser arribaran a ser furibundament antagònics. Si la vida és diversitat, i en certa manera egoisme, no cal que ningú s'escandalitzi perquè les coses

ES REFUGI

Pl. Palou i Coll, 10 (Banc de s'Oli)
Telèfon 71 67 31
07002 CIUTAT DE MALLORCA

ESPECIALISTES EN ARTICLES
DE MUNTANYA, CAMPING I ESQUÍ

són el que són. Tampoc els interessos de Barcelona són els interessos de Catalunya. Hi ha la Catalunya muntanyenca, per exemple, que té uns problemes força diferents dels de la Catalunya industrial. No va contra cap dogma que les economies de Catalunya i el País Valencià lluitin contra l'economia de les Illes. Són les regles del mercat. I és bo que allò que la vida social diversifica tenguí veus diferenciades a l'hora d'advocar pels drets de cadascú.

Són preguntes i respostes sobre una realitat immediata, no cabòries intel·lectuals i especulacions sobre qui és més de la ceba, sobre si l'article ha de ser salat, sobre si en Fabra estava ben encaminat en els seus projectes de vocabulari o el senyor Alcover i el senyor Moll ho tenien més encertat perquè s'aproximaven més a la riquesa i varietat del llenguatge. No deixa de ser curiós que els homes de la generació del «Diccionari», els de «La Nostra Terra», els de l'Associació per la Cultura de Mallorca, ho tenguessin molt més clar del que accepten en públic els almogàvers oficials.

Tot això té una part a dins el país, és un element essencial de la personalitat i de la consciència col·lectiva d'aquesta nació, però no és l'element bàsic. L'element bàsic és la productivitat, és trobar llocs de feina, és salvar el medi ambient, és trobar un horitzó de progrés i de llibertat, i és, en definitiva, una manera d'articular idees per tenir programes polítics, eines d'anàlisi nacionals, nacionalistes i solucions nacionals i nacionalistes.

Sense projecte de país

Per tant, aquesta presència nostra al món, que coincideix amb el buidament dels Estats, que perden a tota velocitat les seves definicions i els signes essencials del que era la seva sobirania: el control de les fronteres, la necessitat de tenir una diplomàcia pròpia, etc., fa que, com a país d'Europa, les Balears, evidentment i desitjablement amb el que tinguin de comú i ensem amb els països de

llengua catalana, però, sempre de igual a igual, donant-se la mà, sense cap element de dependència, sense que existesqui una estructura jeràrquica, de cara a aquest futur europeu els balears hi tenim molt a dir, perquè per aquí hi passa la nostra supervivència.

Nosaltres som, culturalment, un país en perill d'extinció, però és que també som, econòmicament, un país en perill d'extinció. Perquè d'un territori petit i d'uns recursos naturals limitats dels quals s'ha fet sobre-explotació, avui disfrutem un aparent benestar, però fixat damunt una manca absoluta de coneixement de la realitat, sense cap planificació de recursos, sense cap planificació de necessitats, sense cap coneixement de quin ha de ser el nostre model econòmic i de desenvolupament territorial, urbanístic, etc. De tal manera que tot el que es fa no són més que retxes sense cap rigor i sense cap projecte de país. I sense projecte de país és difícil que pugui existir un nacionalisme viable. Perquè si el nacionalisme no és allò que ofereix aquest projecte de país, molt difícilment el país es construirà de forma automàtica o per inspiració de l'Esperit Sant.

Per tant, crec que, a més, aquest perill de supervivència comporta per una banda la possibilitat d'una crispació fonamentalista, pels extrems, i, per l'altra, la necessitat de cohesionar la societat donant-li aquells elements de consciència nacional que fan que, en comptes de mantenir aquesta actitud tradicional d'autoodi, es convertesqui en actitud de defensa militant dels seus interessos per l'única via possible: la de trobar solucions als seus problemes. Problemes que necessiten receptes populars i democràtiques, exigibles a tots els partits polítics i no només als partits nacionalistes.

Crec que una de les coses que s'han de dir sincerament és que en aquesta hora de concurrència, de pluralisme a molts d'ordres de la vida, plantejar l'enfrontament entre

partits nacionalistes i partits sucursalistes no es correspon de veritat al llenguatge i a les necessitats de la societat actual. El nacionalisme ha de tenir tal prestigi social, científic, cultural, ha de tenir tal capacitat de coneixement de la realitat, que necessita que tota la societat respiri en funció d'aquests criteris, i que progressivament es vagi filtrant a totes les organitzacions socials, cíviques, i per tant a totes les organitzacions polítiques. La vertadera força del nacionalisme consistirà en la seva capacitat d'impregnar totes les conductes, fins i tot les que no són declaradament nacionalistes. Evidentment, per a això fa falta una gran consciència nacional i que els partits polítics que es diuen nacionalistes tenguin la capacitat d'irradiar un prestigi que pugui galvanitzar els sectors més dinàmics, progressius i actius de la societat.

Però això, al meu parer, repetesc, ja fa cent-cinquanta anys que hi ha un grapat de mallorquins que ho intenten i fins ara no han encertat el diagnòstic ni la solució. Seria desitjable que a través d'una millor inspiració o una millor lucidesa per acostar-nos a la realitat, la nostra generació hi pugui donar una solució, perquè, si hi ha una cosa clara, és que el problema no admet espera. Aquesta societat, o resol la qüestió de la supervivència nacional dins l'espai d'una generació o una generació i mitja, o estarem parlant d'un problema arqueològic.

Moltes gràcies. □

(Conferència enregistrada.
Text revisat per l'autor.)

L'àmbit de la identitat

Sobre la nació de Joan Fuster

JOAN F. MIRA, PRESIDENT D'ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

Pot semblar una perfecta paradoxa, però l'home que ha estat crucial —*fundacionalment crucial*, en realitat— per al replantejament contemporani de la «qüestió nacional» al País Valencià, es confessava repetidament distant de les posicions i actituds nacionalistes. L'home que tants «valencians nacionals» —i tants «catalans nacionals»— tenen com a pare de la pàtria, es manifestava permanentment reticent davant les efusions clàssiques del patriotisme. Si Fuster era «patriota», ho era per pur sentit de responsabilitat: el patriotisme com a festa pública o com a emoció privada, el deixava ben fred. De la mateixa manera, l'home que va plantar entre els valencians les bases d'una ideologia nacional, va dedicar al tema de la nació una part molt reduïda de tot el volum de la seua obra. Si hom repassa el conjunt dels seus escrits, el nombre de pàgines dedicades a parlar de la nació, de les nacions o del nacionalisme, és absolutament insignificant. Definitivament, aquest no era el seu tema: no li interessava en la teoria, i només s'hi va dedicar en la pràctica per simple obligació.

Tal com ha escrit Josep Iborra, «la fatalitat de Fuster ha estat haver de sentir-se 'nacionalista' perquè els altres —en el seu cas els 'jacobins' espanyols— no li han permés 'deixar de ser-ho'». Com en tantes altres coses, Fuster hagué de ser un nacionalista «sense ganes», que és tant com dir un nacionalista perfectament atípic, un que no participa dels entu-

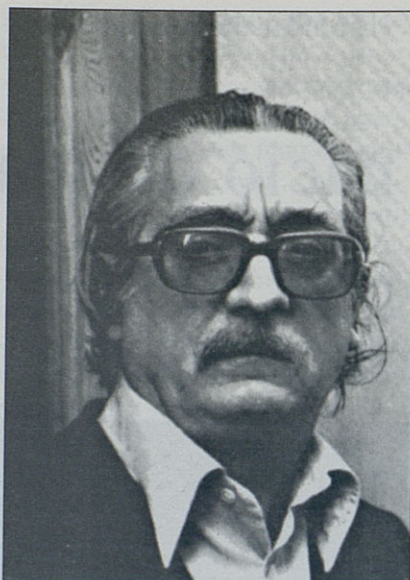
Joan Francesc Mira: «No ens engayem», escriu Fuster, «no hi ha cap valència que sigui exclusivament valencià. Ser valencià és ser alguna cosa més que valencià. Ser alguna cosa més significa, inescapablement, optar per l'opció catellano-espanyola o catalana.» (Foto Pere Carmona)

siasmes vocacionals que aquesta etiqueta habitualment implica. Si evita els entusiasmes, el que no evita, però, és la reflexió. I quan reflexiona sobre el tema —nacions, nacionalismes— ho fa, més que des d'una ideologia, des d'uns imperatius racionals, ètics i humanistes. No es tracta que la nació o la pàtria haja de ser per força, com era per Plató, la cosa més alta, més venerable, respectable i sagrada, objecte de la submissió i sacrifici dels seus membres. No es tracta d'això, ni de cap actualització dissimulada de la sacralitat de la nació. Es tracta d'un principi rigoro-

sament elemental, arrel de tots els altres: es tracta que els pobles, com les persones —els pobles, justament en tant que estan fets de persones— han de ser lliures i poder viure en plenitud. Viure en plenitud la *pròpia* vida, no obligats a viure sotmesos a la vida d'uns altres. Se'n deriva que ha de ser inacceptable tota situació d'inferioritat establerta, d'alienació metòdica i d'opressió com a sistema. És clar que aquest principi, expressat així, té una aparença més aviat genèrica, inconcreta i retòrica. Però és l'imperatiu subjacent en la posició vital de Fuster: si ell s'ocupa del seu poble —els valencians són el seu poble immediat— és justament i sobretot perquè el troba en aquest estat *intolerable*. I trobant-lo així, no fuig d'estudi.

Ara bé, per eixir d'aquesta trista condició, la primera cosa necessària, per ell i pel seu poble, és respondre a la pregunta: «*què som, i per què som com som*». Aquest és l'interrogant de base, el motor d'arrancada, de *Nosaltres els valencians*, que és el producte més complet del seu «nacionalisme moral». I d'ací, d'aquesta pregunta radical i prèvia, abans i després d'aquest llibre, naix tot el pensament nacional de Fuster: el pràctic i aplicat, si més no. La pregunta suposa que els valencians, com qualsevol altra gent, *hem de ser* alguna cosa, en termes de definició nacional: no pot ser que «nosaltres», per alguna mala jugada o per rara peculiaritat, no tinguem nació. Feta la pregunta, les respostes possibles són

òbvies. Començant per la més immediata: podríem ser, nacionalment, només valencians, i amb això quedaria resolta la qüestió. Però aquesta primera resposta, per Fuster, no és la solució vàlida, no és real: «*No ens enganyem*», escriu, «*no hi ha cap valencià que sigui exclusivament valencià. Ser valencià és ser alguna cosa més que valencià.*» Fuster constata, comprova, que el País Valencià, ell sol, per ell mateix, no s'ha constituït en la història com a entitat *nacional* a part i separada: no ha esdevingut un espai prou quallat i homogeni interiorment, ni tampoc prou diferent globalment dels espais nacionals contigus. Aquests espais nacionals, de referència necessària si no som *només* valencians, són, no cal dir-ho, el castellano-espanyol i el català. Per tant, ser «alguna cosa més» que valencià significa, inescapablement, optar per l'una o l'altra d'aquestes adscripcions, en termes d'àmbit nacional. Perquè «*es tracta d'una tria 'nacional'*», subratlla Fuster, de saber quin àmbit ens ha de definir de manera més sòlida i substancial. Però, si és una tria —si hom de fet pot triar—, vol dir que l'elecció

Joan Fuster no veia obstacle per a la realitat virtual de l'espai nacional: «Si els Països Catalans no troben una encarnació política urgent, no per això deixaran de ser el que són. I no per això deixaran de ser el que haurien de ser», escrivia.

és realment lliure, per al conjunt o per als seus components?

Fuster és, abans que «patriota», realista: sap que la major part dels valencians no fan tal elecció, ni tan

sols pensen que cal fer-la simplement perquè la troben ja donada i decidida. L'estat —objecte permanent de la diatriba fusteriana— l'ha feta per ells, i la imposa permanentment per mitjà de tots els recursos. L'estat, aquesta entitat tan abstracta i alhora tan quotidianament concreta, ha anat definint per nosaltres l'àmbit i l'opció nacional. Una opció, doncs, ben difícil de resistir, perquè es basa en la força persuasiva d'una coacció secular. La gent creu que és allò que, sense oposició visible i eficaç, li han ensenyat a *creure que és*. La qüestió, però, és si «creure» i «ser» es poden identificar i confondre: és a dir, si els valencians *som*, nacionalment, només allò que ens han ensenyat a creure. Perquè si, posant l'anàlisi dels fets per davant de la fe, resulta que *som* una altra cosa, no podrem estalviar-nos la conclusió: caldrà que ho sapiguem, que retrobem en la consciència el lloc nacional que ens és propi, i amb ell la condició nacional originària. Que és tant com dir el final de l'engany secular, la reconciliació entre la fe i els fets, i amb ella el principi de la salut col·lectiva. La re-identificació, el «tornar a saber» què som i per què som com som, seria així la condició i l'inici d'aquell «viure en plenitud», objectiu moral de tot el trajecte. Un propòsit final que —expressat així o amb paraules equivalents— correspon grosso modo als objectius més salubres i més humans, i per això mateix potser més innocents, de tots els moviments nacionalistes de la història contemporània.

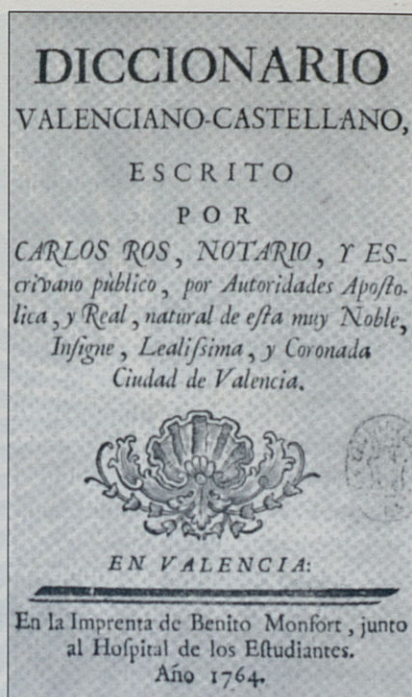
Per Fuster, doncs, més important que la *consciència* —que pot ser forçada i falsa—, és la *realitat*. Si la realitat és abans que la consciència que se'n té —Marx hi hauria estat d'acord—, vol dir que el *ser* nacional, el ser d'aquesta o d'aquella nació, és també «abans» del pensar. El «ser» nacionalment això o allò correspon a un ordre de fenòmens (empírics, per tant?) que tenen el seu fonament en els orígens d'un poble i en les seues

El País Valencià té una «personalitat», insisteix repetidament Fuster, una «diferència» pròpia, en trajectòria històrica i en els seus resultats presents. Afirmar això fins i tot amb l'èmfasi d'un adverbí contundent: «els valencians no hem deixat de ser gent enèrgicament diferenciada». (El Tribunal de les Aigües, pintura de Bernat Ferrándiz.)

vicissituds històriques, en la llengua que parla, i sobretot en «aquella unitat subjacent, fet de societat viva o d'inèrcies no derogades», que la llengua conserva, defineix i manifesta. Una unitat «ètnica», hauríem de dir, en el sentit menys tribal i més europeu de la paraula, una unitat feta de trets culturals compartits que es mantenen vius i es transmeten... encara i malgrat tot: les «inèrcies no derogades». El 1962, Fuster no podia escriure encara *nació* sense cometes, ni podia parlar d'una *unitat nacional* catalana en aquests mateixos termes: la censura era omnipresent, i *Nosaltres els valencians* va ser publicat per una mena de miracle. En parlar d'aquest àmbit d'adscripció, s'hi refereix com a un «conjunt més ample i consistent», en el qual els valencians hem de «restaurar i reajustar la nostra personalitat regional». Restaurar una cosa feta malbé o abolida, reajustar una cosa descojuntada —la personalitat valenciana—, aquest és el projecte.

El País Valencià té una «personalitat», insisteix repetidament Fuster, una «diferència» pròpia, en trajectòria històrica i en els seus resultats presents. Afirma això fins i tot amb l'èmfasi d'un adverbí contundent: «els valencians no hem deixat d'ésser una gent enèrgicament diferenciada». Ara bé, aquesta hipotètica energia no arriba a determinar una «diferència» radical, originària i suficient. Suficient per delimitar un espai nacional auto-referit, vol dir:

Al País Valencià, qui es desmarca de l'espanyolisme acabarà «marcant-se» d'una manera o altra cap al «catalanisme». Fuster ho intuïa i ho creia: els «altres», els espanyols de teoria i d'ofici, simplement ho saben i, en la pràctica, no se n'amaguen. (El Diccionario de Carlos Ros, editat el 1764.)

«Un País Valencià aïllat és una utopia i seria una traïció a la seva pròpia essència.» Si el País Valencià, aïllat i separat, té tan poca realitat com les utopies, significa que la seua «essència» pròpia, allò que és més profundament i substancial, no és tampoc una realitat separada sinó compartida: és el fet de formar «un poble, un sol poble» de Guardamar a Salses i de Maó a Fraga, per seguir

unes referències més habituals fa alguns anys que no pas ara. Un poble, un sol poble, definit aproximadament pels límits de la llengua, ja que el fet de parlar una mateixa llengua és el resultat d'una unitat anterior, «i origen de nous llaços d'unitat». Per Fuster, així, els límits de la llengua marquen els límits de la nació, com a avatar històric i com a projecte comú. La tesi de Fuster pot ser compartida o combatuda: en qualsevol cas és diàfana. Entre tots els qui formem part d'aquest àmbit, constituïm una «societat particular», a la qual la història i la geografia li han donat una fisonomia matisada i complementària, de tal manera que el conjunt únic, amb la seua diversitat interior, «té, i en un moment de plenitud normal el tindria amb admirable justesa, un perfecte equilibri en tots els ordres de la vida col·lectiva.» En aquest enunciat fusterià, les diferències internes del conjunt nacional són confiadament vistes com a positives: fan que les parts es complementen, donen al tot un equilibri que potser altrament no tindria. I si les diferències —inclosa sobretot la valenciana, és clar— no encaixen ara mateix amb la justesa admirable que caldria, és perquè aquest poble no es troba en una situació de «plenitud normal». Optimisme a banda, el fet és que aquest conjunt, poble i societat particular no gaudeix d'un estat o condició «normal», i menys encara en plenitud: prudent eufemisme, quan no es poden dir les coses pel seu nom. Quant a la «normalitat» en

50 ANYS
AL VOSTRE SERVEI

50 ANYS
AL VOSTRE SERVEI

Optica Sux

MULTIOPTICAS

carrer dels Oms, 26 - Tel. 72 15 57
07003 Palma de Mallorca

qüestió, és també un fet que no tots els pobles hi arriben o en gaudeixen, per les causes habituals. En el cas nostre, com sol passar, a més de les divergències i dispersions internes, hi ha els interessos externs: «*un interès explícit a dividir-nos*», és a dir a separar-nos de la nostra «*comunitat natural*». Fet i fet, les situacions que donen lloc a posicions «nacionals» com la que expressa Fuster, tenen ben poc d'originals: es repeteixen tant com la manera d'exposar-les. L'argument continua constatant que la divisió, el separar-nos d'aquesta comunitat pròpia és —per als valencians— una manera de reduir-nos a la «*inermutat*», que ens deixa sense armes ni defensa. I és una «*monstruosa perversió*», per la qual l'home del carrer es deixa entabanar, i que «*tots sabem qui beneficia*». Beneficia «els altres», evidentment, i d'una manera que també tots sabem. L'any 1962, no es podia parlar més clar. Ni amb una premonició més clarivident.

He assenyalat abans que, per Fuster, la definició nacional és prèvia a la consciència que se'n té, i en certa manera independent. «Defini-

ció» equivaldria, ací, tant a delimitació com a la cosa genèricament designada com «essència». De tal manera que l'adscripció nacional —el ser— pot donar-se com un fenomen de fet,... i tan de fet que ni tan sols una falsa consciència, una consciència alienada, o una consciència contrària, no l'arriba a invalidar. Per tant, reivindicar tot allò que siga específicament —«essencialment»— valencià, fins i tot quan es fa des d'una posició i amb una actitud explícitament anticatalana, pot ser interpretat de manera nacionalment positiva. Com que la «tria nacional» dels valencians, quan la percepció de la realitat siga clara i distinta, ha d'anar en el sentit de la catalanitat, i no de l'espanyolitat, es tracta d'una interpretació plausible, per molt que aparega una vegada més com una mostra d'«optimisme». El 1978, comentant una de les primeres manifestacions públiques i multitudinàries del «blaverisme», Fuster escrivia:

«*Tenim un poble magnífic, però manipulat. Quan en la plaça de bous cridaven «Volem valencià!», hi havia una novetat positiva. En recla-*

mar el «valencià» contra un «català» no explicat i confusament distorsionat, l'incident era ridícul; però si de veres «volien valencià» enfront del castellà imperial, el saldo de la festa anticatalanista seria admirable. Seria finalment catalanista. I jo crec que ho serà.»

És una altra vegada la primacia del «ser» respecte al «creure», aplicada a la llengua, que val, per analogia o per extensió, per a l'adscripció nacional: al País Valencià, qui es desmarca de l'espanyolisme acabarà «marcant-se» d'una manera o d'una altra cap al «catalanisme». Fuster ho intuïa i ho creia: els «altres», els espanyols de teoria i d'ofici, simplement ho *saben* i, en la pràctica, no se n'amaguen.

En definitiva, doncs, *som* allò que som, encara que, «manipulats», no ho sapiguem, segons l'afirmació ben explícita de Fuster: «*En el País Valencià catalano-parlante, todo el mundo es 'catalán' aunque no lo sepa.*» Com el burgès gentilhome de Molière, recorda el mateix Fuster, que parlava en prosa sense saber-ho,... fins que li ho van explicar, i se'n va quedar molt admirat. En les cometes, però, en el «catalán» entre cometes, hi ha al mateix temps un marge de restricció i d'ambigüitat. Representa que, al País Valencià, no som nacionalment catalans com ho són els altres *catalans* sense cometes. Som «catalans» per certes condicions de base (la llengua, l'origen, les «inèrcies no derogades»), però necessitem reafirmar aquestes condicions, fer-les efectives, amb una elecció expressa, que els altres, els catalans sense cometes, no necessiten fer. I com que l'elecció és expressa, ha de ser necessàriament racional, personal, i per tant minoritària: «*En el País Valencià actual pululan unas minorías que se afirman nacionalmente 'catalanas'*» (una altra vegada les cometes),... a les quals «s'apunta» evidentment l'autor. Qui no s'hi apunta, no forma part d'a-

Negar-se a ser un arbre sense els fruits que la seua saba permet esperar-ne, és no acomplir el propi destí *normal* de poble, que ha de tenir el seu reflex en un projecte d'acompliment polític, perquè tota definició nacional en suposa un, necessàriament. (Sala daurada de la generalitat Valenciana.)

El nacionalisme de Fuster no és altra cosa que una reacció contra la frustració col·lectiva: és una permanent aspiració a la normalitat, la negativa a acceptar la no realització permanent de les virtualitats implícites en les pròpies arrels nacionals. (Escultura d'Andreu Alfaro.)

questa minoria. I qui s'hi apunta, com Fuster, ho ha de fer disposat a col·locar-se enfront del nacionalisme d'estat, i enfront de qui siga, per defensar una *opció racional*. L'única opció *racional*, afirma Fuster, i també l'única que pot rescatar la frustració nacional dels valencians. Amb la qual cosa tornem a la perspectiva moral.

La *frustració* és la condició contrària a la *normalitat*. I aquesta

(definida com «*la maduresa col·lectiva implícita en les seves arrels*»), l'única perspectiva que Fuster pot proposar i acceptar per al seu poble:

«Els altres 'pobles' europeus, entre aquesta centúria i Napoleó, o bé són pobles excel·lits —complets o en via d'acomplir-se en el seu destí 'normal' de poble—, o bé són pobles frustrats en un grau gairebé letal,... i en conseqüència incomplets, incomplets.»

El nacionalisme de Fuster no és altra cosa que una reacció contra aquesta frustració col·lectiva: és una permanent aspiració a la normalitat, la negativa a acceptar la no-realització permanent de les virtualitats implícites en les pròpies arrels nacionals. Com negar-se a ser un arbre sense els fruits que la seua saba, encara activa i circulant, permet esperar-ne. Això, acomplir-se en el propi destí *normal* de poble, ha de tenir el seu reflex en un projecte d'acompli-

carrer del
baix riera, 1-a
tel: 24 03 86
07009 palma

arts
XiSCO
grafiques

Plànols topogràfics
Fotografies aèries

Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Telèfon 72 33 56

07002 Palma de Mallorca

«Som "catalans" per certes condicions de base (la llengua, l'origen, les "inèrcies no derogades"), però necessitem reafirmar aquestes condicions, fer-les efectives, amb una elecció expressa, que els altres, els catalans sense cometes, no necessiten fer.»

ment polític, perquè tota definició nacional en suposa un, necessàriament. Però Fuster, just perquè posa la realitat i la raó per davant, sap també que aquest projecte, «els Països Catalans, entesos políticament», és ara mateix «una pura il·lusió de l'esperit», en l'expressió que tant li agradava a Josep Pla per marcar la inconsistència d'un desig o d'una visió. «Il·lusió» que, d'altra banda, no ha de ser obstacle a definicions, actuacions i possibilitats en un terreny «preparatori a la política», que seria clarament el de les eleccions personals, la cultura, la llengua i l'acció cívica. I de tota manera, si les possibilitats del projecte polític

són il·lusòries, això no és obstacle tampoc per a la realitat virtual de l'espai nacional:

«Si els Països Catalans no troben una encarnació política urgent, no per això deixaran de ser el que són. I no per això deixaran de ser el que haurien de ser.»

Vint anys després de *Nosaltres els valencians*, en un dels últims papers que va publicar sobre el tema, Fuster torna una altra vegada a les preguntes inicials, però més agudes encara i potser més angoixades. Comentant la manifestació a Barcelona, —l'onze de setembre del 1982—

d'unes «mòdiques multituds», al crit de «Som una nació!», es pregunta justament això: nosaltres, «som o no la mateixa nació?» Ell ha sabut sempre que sí, i en el mateix escrit s'afirma prèviament com a valencià, és a dir, com un «català del País Valencià». Però aquesta afirmació no li impedeix constatar la reducció del nacionalisme català històric a la Catalunya estricta, ni l'escàs grau de consciència nacional (no-espanyola) fora d'aquest territori. Ara bé, constatat això, si la nació —aquesta nació o qualsevol nació— no és només l'espai d'un moviment polític històric, ni només la consciència nacional, què és? Allà on la identifiquen amb l'estat, no tenen problema, o pensen que no en tenen: allà «*sí que diuen que ho saben*». Però els altres, els que tenim problema, ho sabem realment? Deixant de banda la diversitat d'acceptacions històriques, i en contraposició amb l'estat, sabem «*què pot ser una 'nació', ara?*»? I sobretot, sabem què pot ser, i en virtut de què, *aquesta* nació, la nostra? Les preguntes finals de Fuster són les mateixes que les d'un principi, però amb un interrogant afegit:

«De Salses a Guardamar, i de Fraga a Maó, tothom és català, i molts no saben que ho són. La majoria. I no saber que ho són, vol dir que no ho són? La pregunta és delicada.»

Tan delicada, que l'única resposta és continuar fent-se-la: «Som una nació? Parlem-ne.» Aquesta és l'última paraula de Fuster. Parlem-ne. No callem, com si la resposta dominant (quina?) fóra l'única vàlida. No oblidem la pregunta. □

(Text facilitat per l'autor.)

Iniciatives culturals i dinàmiques populars

Acords universitaris i la cooperació científica en el marc dels Països Catalans

NADAL BATLE, RECTOR DE LA UIB

Com que hem començat tan puntualment, i jo volia començar molt puntual, perquè ben aviat hauria de ser enjondre, procuraré conservar aquesta puntualitat, conservar-la fins i tot al punt de quan ens n'hàgim d'anar. De manera que procuraré, malavejaré ser molt breu, perquè així haurem complert amb el programa. A jo m'hagués agradat també, en comptes de canviar l'ordre d'intervenció, potser, dispensar-la.

Aquesta xerrada, en definitiva, serà una cosa: té un títol, una temàtica, absolutament ensopida i avorrida, i dubt molt que pugui interessar massa a la majoria d'aquí, dels presents. Supòs que a aquesta hora, a les quatre i mitja, perdó, a les cinc, no hi havia més remei que posar una intervenció i es va decidir posar un cosa molt lleugera.

Si hagués d'explicar el que ha estat, o el que volíem que fos una cooperació entre universitats catalanes, m'hauria d'estendre en una sèrie de consideracions, essencialment de tipus tècnic, per descriure a quins acords hem arribat fins ara i en quina mesura aquests acords s'han executat. Com que els acords a què hem arribat són més aviat minsos i com que pràcticament no n'hem executat cap, hauria d'acabar immediatament. És per això que m'hauré de dedicar a parlar d'altres coses, i fer una reflexió arran del nostre problema nacional que crec que encara no ha estat encetada, i que prové d'un tipus d'expoliació o, si voleu, d'opressió que no és només de tipus lingüístic,

Nadal Batle: «La destrucció cultural ha afectat qualsevol progrés de tipus científic i, per tant, de desenvolupament integral de la personalitat pròpia d'aquesta Comunitat.» (Foto Pere Carmona.)

o de tipus de llibertat política, sinó també que té a veure amb el retard científic de la nostra comunitat cultural, per dir-li de qualche manera.

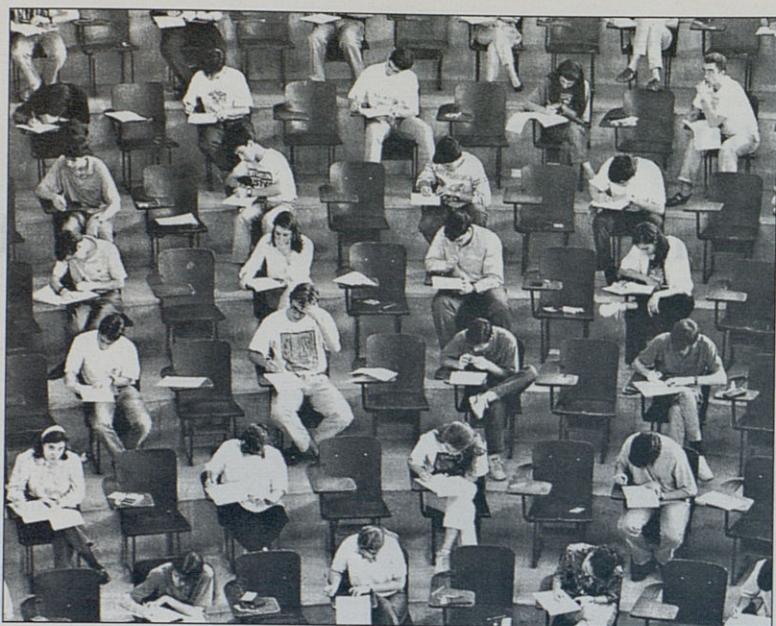
La destrucció cultural

Si començam a partir del segle passat, i sense comptar que el tipus de les universitats i l'activitat diguem-ne científica i cultural al nostre país és pràcticament inexistent després del Decret de Nova Planta (i també era inexistent durant dos-cents anys, coincidents amb la decadència de la Corona Catalano-Aragonesa), retornant i reprenent el fil del discurs al segle passat, ens adonam que, almenys aquí a les Illes, hi ha hagut

un problema gravíssim que encara ara, avui en dia, continua. Perquè el problema no només ha estat un problema d'opressió lingüística, que potser almenys fins als anys 30 en aquesta comunitat nostra no es va fer sentir intensament en la mesura que no varen aconseguir els objectius que volien, perquè la llengua no va retrocedir gaire. El retrocés del català a la nostra comunitat és una qüestió seriosa a partir dels cinquanta i seixanta, en nombres, almenys dels que el parlaven i l'entenien.

Un dels problemes greus que hi ha hagut ha estat que aquesta destrucció cultural ha afectat qualsevol progrés de tipus científic i, per tant, de desenvolupament integral de la personalitat pròpia d'aquesta comunitat. No sé com he d'explicar això, però ho faré fent un salt endavant. Si en aquest esmentat i volgut procés d'increment científic i modernització que la gent diu que ha passat a Espanya, en general, miram quins resultats ha tengut respecte de nosaltres, ho veurem d'una forma molt clara. En aquests moments, a l'Estat Espanyol només hi ha una comunitat, per dir-ho d'alguna manera, la nostra, Catalunya, València i Balears, que tenguim essencialment una activitat productiva, que produeixi algun tipus de rendiment que no sigui un pur servei impositat.

Que vull dir amb això? Si un s'ho mira, totes les multinacionals que tenen a veure amb alguna producció de tecnologia tenen presència a Madrid. Però no tenen una presència de tipus productiu. Tenen pura-

El problema està no tant en què hi hagi gent que es pugui formar a la universitat nostra, sinó en què aquesta Comunitat no disposa de cap tipus d'acció industrial o científica que pugui agafar la gent que s'hi ha format.

ment una presència física obligada, de manera que el tracte que tenen amb nosaltres, i m'estic referint sempre a empreses relacionades amb el món científic al qual restringiré la xerrada d'ara, fan, què?, doncs establir una delegació a Madrid. I quan hem de comprar, per exemple, un ordinador, per no dir una altra cosa, ens resulta obligat comprar-lo a l'empresa que és a Madrid, amb el 10 o 20 per cent mòdic d'impost indirecte, i això, que diuen que és una activitat científica, està sobreviuint a Madrid. És absolutament increïble i fals que ens diguin que les duanes s'han acabat respecte d'Europa. S'han inventat un tipus nou de duanes amb aquesta obligació de tenir una representació al centre de l'Estat, i aconseguir amb això una intermediació que ve a substituir la qüestió de les duanes.

Societat de classes subalternes

És a dir, a mesura que s'ha anat modernitzant l'Estat i a mesura que a altres sectors de la nostra comunitat ha estat possible que s'hi produís alguna reversió de tipus científic, aquí s'ha retornat als anys 60.

Una de les parts essencials de la

reconstrucció nacional de Catalunya no va ser solament la reconstrucció política sinó l'intent real de modernització que va tenir lloc de 1920 a 1936 amb la voluntat d'un desplegament científic. Van ser els moments de la primera Universitat Autònoma, on realment hi va haver una producció científica important i absolutament distanciada del que es feia a la resta d'Espanya. Allò va ser important. Aquí a Mallorca, no ho hem pogut tenir mai. No ho hem pogut tenir mai perquè s'ha anat reproduint que una terra pràcticament d'emigració, una terra que pràcticament no produïa res, que es va haver de despoblar per culpa de l'emigració, després dels anys 60 ha estat una terra on hi ha hagut un producte real, però amb el rèdit de destrucció que també hem fet del territori. Ha estat un producte real que no ha retornat mai en forma de reinversió per produir un tipus d'activitat de recerca científica o d'inversió amb què poder reconduir la situació que teníem abans de la despersonalització i la desculturalització.

Perquè això que es deia ahir a la taula rodona, i ho deia també en Burguera, que el problema era un problema de cultura, d'aprenentatge, de

no saber on anam, a Mallorca ha estat molt més intens en no haver-hi cap instrument amb el qual la gent pròpia d'aquesta comunitat se sentís més digna en la mesura que ha canviat de forma de vida. Essencialment, ha estat una societat, i ho continua essent, de classes subalternes, no perquè tenguim uns privilegis polítics, sinó perquè les activitats a les quals estan destinats el gran nombre de membres d'aquesta comunitat sempre serà d'activitats que socialment es consideren subalternes. I serà així perquè no hi ha hagut cap activitat de tipus científic, ni de tipus industrial que fes progressar la consciència i la sensació de pertànyer a un poble que fa qualche cosa. És a dir, s'ha reduït aquesta societat, en definitiva, i sigui dit amb el màxim respecte, a una societat essencialment de serveis, però no uns serveis de tipus econòmic, no, sinó uns serveis de servir els clients, els clients als hotels. Això ha estat, al final, on hem arribat en aquestes illes, i mal m'està el dir-ho però no tenc més obligació que fer-ho.

Podríem esperar que es produís un canvi l'any 78 quan vàrem tenir l'ocasió de reinstalar una mica d'activitat científica en aquesta comunitat nostra. Va ser en aquest moment que es va crear la universitat nostra que tenim, que no sé si és molt bona, segurament deu ésser molt dolenta, però en qualsevol cas és l'únic instrument que tenim per poder retornar i tenir qualche cosa en aquest sentit. Això no és fàcil, perquè si bé és cert que es pot tenir un centre de docència, fins i tot un centre de recerca, per aconseguir que alguna part de la ciutadania prengui la consciència de ser important amb motiu de dignitat, també és ben cert que les parets d'una institució docent no són elàstiques, infinitament elàstiques, i el problema està no tant en què hi hagi gent que es pugui formar a la universitat nostra, sinó, i ho hem de dir, segurament, segurament, en què el producte de persones que s'hi han format no poden tenir cabuda en

aquesta Comunitat perquè no hi ha cap tipus d'acció industrial o científica que pugui agafar la gent. Aquesta és la part central del tema.

La idea de la comunitat cultural, abandonada

I ara, on volia anar amb la connexió de la resta del que jo entenc que és la meua comunitat nacional? Ho voldria dir, ben cert, per la gent del Principat que heu vingut aquí (crec que la gent de València no n'és la culpable), i és que no s'ha aconseguit de crear, tot i que després ho hem intentat amb uns acords amb altres universitats, una sensació de comunitat cultural i de comunitat nacional de manera que tinguem la impressió que la gent que aquí es forma científicament té sortida natural al Principat, que és un lloc on, almenys en més gran quantitat, sí que hi pot haver un tipus d'activitat que sigui compatible amb la formació que ha tengut aquesta gent.

Jo tenc la sensació que hi ha hagut un gran embolic, no sé si forçós o no, i un gran abandó de la idea de comunitat cultural per part de les classes polítiques del Principat.

Mirau, i no ho dic amb acrimònia, això que diuen a Iugoslàvia, ara que en parl amb tothom: els russos ajuden els serbis i els turcs ajuden els musulmans; els turcs i els bosnis no tenen absolutament res a veure a part que creuen en una mateixa cosa molt etèria, però no parlen ni la mateixa llengua, i segurament són d'ètnies absolutament distintes; els russos escriuen en ciríl·lic com els serbis, no parlen la mateixa llengua, però sí una llengua semblant, i han ajudat els serbis. Aquí, quan hem tengut una lluita política important, quan hem volgut fer, per exemple, que ens donassin un estatut de contingut mínimament digne, no hem tengut mai cap ajuda en absolut de les classes polítiques dirigents del Principat, tret d'honroses excepcions. Potser ara, ara sembla que algú s'ha despertat, algú ha sortit del somni, i hi ha hagut aliances, d'una

banda Convergència i d'una altra Esquerra Republicana que d'alguna forma tenen, sembla, un cert desig d'ajudar o d'intervenir en política amb sentit positiu en aquesta comunitat. Però abans el silenci havia estat absolutament sepulcral.

I és que un té sempre la impressió que quan des de Barcelona es vol aprendre alguna cosa d'aquestes illes, sempre, sempre, s'equivoquen d'interlocutor. No ho dic per partits polítics, ho dic per persones. No voldria que es mal entengués. És a dir, un té la sensació que són uns policies tan absolutament incompetents, que en comptes d'equivocar-se de culpable fins i tot s'equivoquen de cadàver. Tot això fa que aquesta via de representació que hem de tenir amb el món polític del Principat ha estat absolutament inviable, i a alguna gent, molt humil, i amb poques esperances de tenir èxit, se'ns va ocórrer que potser podríem tenir algun tipus d'èxit fent intervenir les Universitats.

Acords entre universitats catalanes

Com tots sabeu, la Constitució espanyola prohibeix, específicament, qualsevol tipus d'unió entre comunitats autònomes, i també prohibeix

esbiaixadament (no record si consta directament al text constitucional), però sí que prohibeix traspassos de doblers entre comunitats autònomes, tret d'alguns tipus especials... Hi havia una manera molt fàcil de superar això quan va començar: com que la situació jurídica de les universitats és molt especial, era possible transferir capital, transferir ajudes i transferir qualsevol tipus d'acció a través de les mateixes universitats.

Hi ha una història, ja passada fa molts anys, quan vàrem intentar tenir i demanar ajuda per fer algun tipus d'acció al Principat, se'ns va dir que era impossible transferir capital d'un gabinet a l'altre. Però en realitat era molt simple, i alguna universitat s'hi va prestar: es concedia una subvenció a una universitat de Barcelona i aquesta universitat la podia transferir immediatament aquí. I a l'inrevés. Aquesta via era possible i era una via jurídica factible, a part que també creiem que era factible aconseguir algun tipus d'educació comú, algun tipus d'Erasmus, algun tipus de connexió entre els diferents grups de joves de tota la comunitat lingüística per mitjà de les universitats. Això es va intentar fa anys, diria cap el 84-85, i es va fer amb èxit distint.

Nadal Batlle: «Tenc la sensació que hi ha hagut un gran embolic, no sé si forçós o no, i un gran abandó de la idea de comunitat cultural per part de les classes polítiques del Principat.» (Nadal Batlle, Isidor Marí, Joandomènec Ros.) (Foto Pere Carmona.)

El primer acord real en termes de cooperació va ser quan el Parlament de Catalunya va decidir crear les universitats que anomenam perifèriques, Girona, Lleida i Rovira Virgili de Tarragona: érem universitats de la mateixa talla per poder fer el primer Erasmus català. (Facultat de Lletres de la Universitat de Girona..)

Curiosament, i ho puc dir amb noms, la universitat de Barcelona que va ser més receptiva va ser la Politècnica de Catalunya.

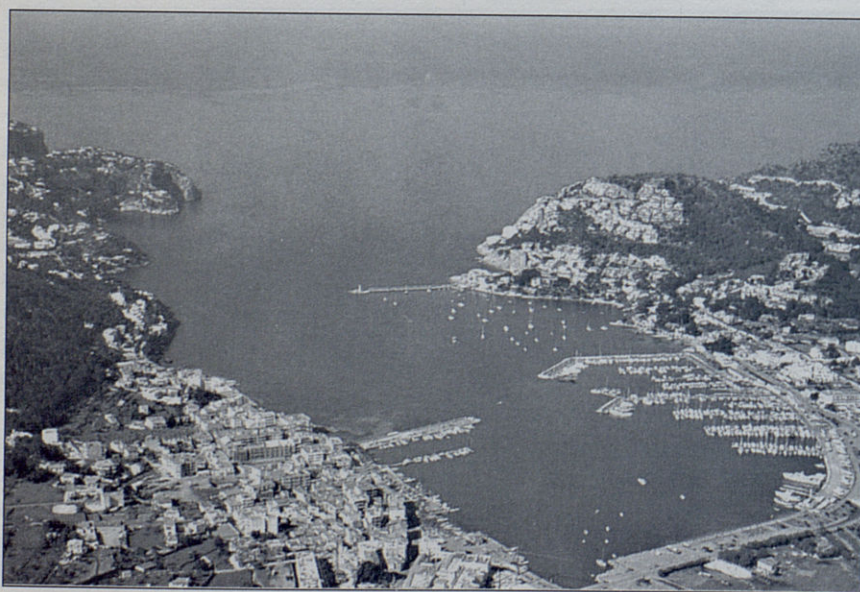
La Politècnica de Catalunya, no sé per quines cinc-centes, reprèn una tradició catalana del Principat, molt important. Crec que també és una cosa que depèn una miqueta de la composició del professorat. Va ser

molt receptiva en aquests temes, i des del 84 col·labora directament amb nosaltres, de manera que, importantíssim, tots els nostres estudiants que volen fer una enginyeria passen directament a la Universitat Politècnica de Catalunya, amb els *detalls* administratius que calguin per impedir les restriccions que s'imposen des de Madrid. Ha funcionat perfecta-

ment, i crec que és una cosa de la qual n'estam tots orgullosos. I ja funciona, fins i tot a l'inrevés.

La Universitat de Barcelona ja és una cosa més complicada, té una composició una mica més complexa, i la col·laboració ha funcionat només parcialment. Quant a l'Autònoma de Barcelona, tenim una sèrie de relacions personals, però és una Universitat que mai no ha estat disposada a prendre's seriosament aquesta acció. SÍ: quan hi havia una persona que ara és, no sé com ho diuen, Comissionat de les Universitats i Rectors?, es va intentar fer alguna cosa, i es va aconseguir. Després d'anar-se'n aquesta persona, les coses han rutllat molt malament.(1)

Però quan va aparèixer de manera definitiva aquesta oportunitat, que va ser el primer acord real en aquests termes, va ser quan el Parlament de Catalunya va decidir crear les universitats que anomenam perifèriques. Girona, Lleida, i Rovira Virgili de Tarragona. Aquest moment va ser adequat per aconseguir un acord, multilateral, entre parts iguals: érem universitats de la mateixa talla per poder fer el primer Erasmus català. Després es va dir que s'hi afegiria la Jaume I, de Castelló, València va romandre callada,(2) i Alacant va dir que s'hi afegiria i definitivament no s'hi va afegir.(3) Hem quedat essencialment quatre universitats: les Illes, Girona, Lleida i Tarragona. Vàrem signar un acord multilateral d'intercanvi d'estudiants i sembla que si l'arribam a executar, i només es podrà executar quan hi hagi la voluntat política dels Parlaments de cada comunitat d'introduir-hi algun tipus de finançament, que no cal que sigui molt gran, bastaria un deu per cent del que té l'Institut d'Estudis Mediterranis, bastaria un deu per cent perquè aquest esquema fos un èxit. Un èxit total, a més a més. Si això s'aconseguís, estaríem en condicions de posar en circuit, i el tenim posat, tota una sèrie d'estudiants que podrien anar rotant entre aquí i les

La societat mallorquina s'ha reduït, i sigui dit amb el màxim de respecte, a una societat essencialment de serveis, però no uns serveis de tipus econòmic, no, sinó uns serveis de servir els clients, els clients als hotels. (Concentració hotelera a Andratx, Mallorca.)

altres universitats del Principat.

A Catalunya vaig aprendre una cosa que em va estranyar molt: em deien els de Girona que no coneixien Lleida, ni hi havien estat mai. Això em va estranyar moltíssim. Em vaig quedar una mica calmat en veure que, realment, potser també haurem de pensar a fer de Catalunya Principat una divisió territorial més fina, perquè potser els catalans estan tan separats que ni ells mateixos no s'adonen del separats que estan.

Bé, en qualsevol cas els acords són factibles, i... tenim el problema del finançament. En aquest punt, caldria que també digués a la gent que ve del Principat, que això essencialment ha de ser un tracte entre desiguals: aquesta Comunitat nostra té un nombre d'habitants molt més petit que el Principat, però sobretot, té un potencial polític i econòmic absolutament desgraciat i absolutament inexistent. Si no es fa alguna cosa des del Principat, i això seria el primer esquema per prosseguir, els acords estan condemnats al fracàs, així com crec que està condemnat al fracàs qualsevol intent de renacionalització i redreçament nacional en aquestes illes si això no és una tasca comú, estam absolutament condemnats al fracàs per a qualsevol cosa que es faci, per molt que s'intenti actuar damunt la societat civil.

El que fa falta no és aigua

Jo estic d'acord que ens falten moltes coses, i estic d'acord amb Joan Francesc López Casanoves, que el que ens falta no és aigua. Si tenguéssim dòlars, subsidiàriament tendríem tota l'aigua que volguéssim. I això és el que realment ens falta. Ens falta aigua, però ens falten també recursos genèrics, d'alguna manera. Ens falta poder polític per reconduir la situació allà on voldríem, i el poder polític no el podem tenir si no és a costa de molt d'esforç. Però algun tipus d'ajuda per fer aquestes coses sí que el necessitam.

Per acabar, voldria parlar d'un altre projecte, del qual ja me n'han

A Mallorca no hi ha hagut cap activitat de tipus científic, ni de tipus industrial que fes progressar la consciència i la sensació de pertànyer a un poble que fa alguna cosa. (Foto J.M.B.)

dit coses, i sembla que es durà a terme, almenys estam en l'estadi de parlar-ne: es tracta de la creació de la Universitat Catalana Nacional d'Estiu. Res a veure amb la de Prada, una cosa absolutament distinta. Seria la substitució real de la Menéndez Pelayo a Barcelona, que no l'hem tengut mai. La substitució de la Menéndez Pelayo que hi ha a Barcelona i els seus entorns per una Universitat Nacional de Catalunya, amb les Illes i part del País Valencià. Sembla que pot funcionar, sembla que l'actual rector de Barcelona ha contret un compromís per dur això endavant, i ja m'ha fet arribar com ho podríem posar en marxa. Supòs que no hi haurà cap problema a fer-ho amb les perifèriques, sí amb altres que com més petites, més importants són. Ho vull dir per Barcelona, que sembla que no vulguin tenir res absolutament a veure amb cap tipus d'acció que consideren una cosa molt provincial i molt poc cosmopolita.

Això serien els projectes que tenim. No m'entretendré a fer una llista d'actuacions científiques conjuntes que hem realitzat. Simplement, he volgut explicar quin és el nostre

problema, i més que res m'he volgut fer ressò davant la gent que veniu de fora d'aquest territori, que si no ens ajudau farem «es cuec» ben aviat.

Gràcies. □

*(Conferència enregistrada.
Text revisat per l'autor.)*

NOTES:

- (1) Amb el nou rector ha canviat molt positivament.
- (2) Ha millorat molt
- (3) íd.

ADDENDA:

Des que va ser pronunciada aquesta conferència, les universitats catalanes han mantingut aquestes noves fites de relació:

1. En data 8 de juliol de 1994 es reuneixen a la Universitat de les Illes Balears els rectors de les universitats catalanes, i decideixen de crear l'Institut Joan Lluís Vives.
2. El dies 27 i 28 d'octubre va tenir lloc una reunió a Morella on es varen debatre els estatuts de l'Institut Joan Lluís Vives i també es va designar la Universitat Jaume I com a seu de la secretaria permanent de l'esmentat institut.

Iniciatives culturals i dinàmiques populars

La comunicació i les indústries culturals

JOSEP GIFREU, CATEDRÀTIC DE CIÈNCIES DE LA INFORMACIÓ

Problemes per explicar-nos la vida

Desenganyem-nos: no hi ha consciència col·lectiva sense relats col·lectius. No hi ha reconeixement col·lectiu sense l'expressió i la representació de les nostres vides en els escenaris de la memòria quotidiana. Ens reconeixem com a comunitat o com a poble diferent en la mesura que som capços de contar-nos les nostres històries. Un poble que es torna incapaç d'explicar-se la vida, de comunicar-se les vivències, de contrastar les expectatives, aquest poble està condemnat a diluir-se en la memòria d'altres pobles, i concretament dels pobles que poden fer-ho.

Què significa avui explicar-se la vida? Té algun sentit encara parlar dels pobles en termes de memòria col·lectiva o de relats viscuts o de mitologies compartides? ¿No estem avançant cap a un món caracteritzat justament per l'erosió de la memòria, per la indiferenciació dels hàbits i costums, per la uniformització dels gustos, per la individualització dels interessos?

Certament, es poden detectar forces i tendències poderoses que pugnen en aquest sentit. I cal tenir-les molt en compte a l'hora de repensar propostes d'identitat col·lectiva en aquesta etapa de l'«alta» o «post» Modernitat. Tanmateix, és interessant de comprovar també el moviment contrari i veure com arreu d'Europa, de l'Est a l'Oest, s'empren polítiques i iniciatives de tota mena per defensar l'espai de referències propi de cada comunitat nacio-

Josep Gifreu: «Mentre ens entretenen discutint si disposem d'un professor més o menys de català, les forces vives de la cultura espanyola instal·len les xarxes de venda dels seus productes, ocupen un mercat difícilment recuperable i ja pensen en termes de satèl·lits, xarxes de cable i servei de multimèdia». (Foto Pere Carmona.)

nal cultural, començant, naturalment, per la llengua.

En períodes de crisi d'identitat col·lectiva, el control dels 'mass-media' es va configurant com un dels camps de batalla més estratègics per a cada comunitat diferenciada. La visió dels 'mass-media' com a nucli principal d'expressió dels conflictes en les societats complexes, és aplicable i de fet aplicada sovint a les societats o comunitats nacionals considerades «normals».

Tanmateix, en els moments

d'agudització dels conflictes, aquesta funció del periodisme, de la premsa, de la televisió i dels mitjans i indústries culturals en general, es fa molt més patent. Els grans mitjans de comunicació i les indústries culturals exerceixen de fet el paper central de «controladors del tràfic» i dels circuits culturals i simbòlics. Més encara: controlen bona part del sentit de la vida i dels valors de la gent i, naturalment, de les col·lectivitats.

Això ho fan els mass-media en el terreny de la llengua, que és lògicament per a una comunitat nacional, un eix diferencial bàsic. Però també ho fan en altres àmbits igualment transcendents per a la configuració de les comunitats nacionals actuals, almenys a Europa, com són l'expressió i recreació dels imaginaris propis, la cració i intervenció cultural, la funció de contacte permanent entre els membres de la comunitat o la mateixa constitució de la cultura política i de l'espai públic.

Entre les iniciatives i mesures que s'empren en els països d'Europa ara mateix, la preservació d'un espai de comunicació propi sembla ser una de les prioritats que cada interlocutor, ja sigui en les relacions internacionals multi o bilaterals o en les mateixes negociacions de la Unió Europea, vol preservar a tot preu.

Un dels temes no resoltos de la unió política d'Europa és justament l'estatus que s'ha d'atribuir a la protecció, no sols de les llengües històriques, sinó de les oportunitats efectives d'expressió i d'intercomunicació de les comunitats demogràfica-

ment menors. Unes comunitats culturals que estan destinades a ser minoritzades si se les abandona a les maltusianes lleis del mercat.

L'espai català i la desprotecció de l'Estat

L'espai català presenta un quadre de trets culturals i polítics sense estatut definit ni en l'Europa present ni en la futura Europa predissenyada a Maastricht. La manca de definició, d'una banda, de què és i de què vol ser l'espai català a la futura Europa, i de l'altra la desarticulació estructural d'aquest espai, que fa impossible qualsevol voluntat de pronunciament, posen el cas català com un veritable cas únic en el camí de la futura Unió Europea.

La política de desprotecció de l'Estat espanyol, modalitat que ha substituït des de la transició la política bel·ligerant del franquisme, ha aconseguit de manera subtil mantenir la desarticulació fonamental entre els territoris i comunitats de l'espai català històric. I aquesta desarticulació no ha estat simplement un descuit o una desídia: sabem per experiència que ha estat una política activa de desprotecció en el sentit de mantenir la desarticulació i afavorir els processos de substitució lingüística i cultural.

La indefinició política de l'espai català, la qüestió del nom sempre en qüestió, l'acumulació d'impediments per a la cooperació entre regions, la laminació permanent del projecte de Països Catalans, l'apel·lació als valors de la convivència per fer dubtar dels valors democràtics de la reconstrucció de la cultura pròpia, l'ocupació fàctica i descarada dels mercats culturals i simbòlics, tot això ens situa ara davant d'Europa com un cas únic.

Som un cas únic a Europa, i això no és dolent. Però, som un cas problemàtic. I aquesta condició pot no interessar Europa. Perquè Europa té prou problemes i prou importants a l'horitzó com per dedicar atenció a les peculiaritats de l'espai català. En

L'assistència de públic va ser totstemp constant i interessada. Josep Gifreu va dir que les pressions, bàsicament d'ordre polític i econòmic, estan posant en evidència el nucli del problema de l'espai comunicatiu català: la falta de voluntat i/o de capacitat polítiques d'intervenció.

el millor dels casos, Europa pot reconèixer al Principat de Catalunya la condició de regió autònoma amb llengua pròpia, i semblantment a les Balears, però no passarà d'aquí.

El català, —des del mateix nom de la llengua a la viabilitat d'una política de normalització— ha esdevingut un problema regional en tots els territoris, fins i tot a Catalunya. La televisió pròpia, eina central d'intercomunicació entre regions i d'expressió col·lectiva, és un problema regional. La ràdio (pròpia), igualment. La premsa (pròpia), igualment. Per contra, quan es parla de «televisions nacionals» o «cadena de ràdio nacionals» o de «premsa nacional», s'entenen o se sobreentenen com a simplement «espanyoles» i «naturalment» en castellà. Com passa ja a la Catalunya Nord en relació a França i al francès.

Quan s'ha volgut trencar aquesta lògica implacable de regionalització dels problemes de reconstrucció nacional (posada en marxa de TV3 a Catalunya, distribució de TV3 i de TVV a València, recepció i distribució de TV3 a les Illes, etc.), el conflicte ha estat servit i assegurat. Quan es fa alguna demanda en el sentit de facilitar la circulació de la informació o de la cultura entre

l'espai català a través de les noves tecnologies, com per exemple a través d'un dels canals del satèl·lit Hispasat, la resposta és un somriure de commiseració. En lloc de potenciar alguns dels pocs canals existents en relació, com per exemple Ràdio Quatre, se suprimeixen de cop al·legant excuses pressupostàries.

Mancances estructurals

Entre els molts exemples de mancances estructurals, i no simplement conjunturals, que es podrien aportar en el terreny que m'ocupa, el de la comunicació i les indústries culturals, en citaré tres amb més detall.

** La manca de canals de circulació.*

Els canals de circulació de la informació i de la producció cultural representen avui els instruments d'articulació fonamentals de les societats europees. L'espai català té com a primer problema d'articulació la manca de garanties (polítiques), de circuit (tècnics) i d'oportunitats (econòmiques o de mercat) per a la circulació potencial dels productes culturals catalans, siguin informació, programes de televisió, programes de ràdio, discografia, revistes de tota mena, pel·lícules, videos, etc. Allà on la política repressiva no ha impe-

VUITENES JORNADES

el nacionalisme

c a t a l à

a la fi del segle

Palma (Mallorca), Hotel Bellver Sol.
Dies 11, 12 i 13 de març de 1994.

Països Catalans: Plantejaments teòrics i viabilitat pràctica

Les jornades sobre el Nacionalisme Català a la Fi del Segle XX s'han celebrat a Vic (1987), Girona (1988), Igualada (1989), Olot (1990), Solsona (1991), Reus (1992) i Vilanova i la Geltrú (1993). Cadascuna de les jornades és convocada i és responsabilitat dels ponents de l'anterior, els quals, amb la participació de la Fundació Revista de Catalunya que en fa possible la continuïtat, cerquen una institució que n'aculli la nova convocatòria.

Les vuitenes jornades es van celebrar el 1994 a Mallorca, per invitació de l'Obra Cultural Balear, que coordinà totes les activitats. El 1995 s'hauran celebrat a Elx.

Universitat de les Illes Balears

CAMBRA OFICIAL DE COMERÇ, INDÚSTRIA
I NAVEGACIÓ,
DE MALLORCA, EIVISSA I FORMENTERA

Fundació Jaume Bofill

Grupo Sol

Generalitat de Catalunya

GRUPO
IBERIA

dit la circulació de la informació i dels béns culturals, hi arriba de forma contundent la iniciativa privada espanyola, i amb ella, la sacrosanta llei de la llibertat de mercat. Contra una política, pot imaginar-se una altra política. Però, contra un mercat ocupat, què cal fer?

* La manca d'una premsa pròpia.

La premsa d'informació general, i molt especialment els anomenats diaris de referència, exerceixen avui en les nacions europees una funció imprescindible: tant per a la recreació de la identitat compartida com, sobretot, per a la mateixa constitució de l'espai públic i de l'espai polític. La premsa encara sembla indispensable per a l'estructuració, el debat públic i la canalització de les alternatives de govern i de l'acció de govern. No disposar de premsa pròpia, equival a renunciar a l'espai públic propi en el ple sentit de la paraula. Equival a renunciar a la formació d'una cultura política autònoma i, al final, d'una cultura històrica diferenciada. Cert que hi ha premsa en català: però, el fet evident és que per a la gran majoria de ciutadans de l'espai català, la premsa de referència no és la que podríem dir-ne «pròpia».

* La manca d'una memòria àudio-visual pròpia.

Totes les comunitats europees amb sobirania disposen ja, amb més o menys encert i recursos, d'alguns mecanismes institucionals que els permeten de recollir, conservar i gestionar els suports àudio-visuals que apleguen els documents de la seva història recent. En un futur amb predominí de les cultures de la imatge i de l'àudio-visual, un poble sense imatges del seu passat està condem-

nat a desaparèixer de la memòria dels seus fills i de la dels altres pobles. L'actual manca d'imatges que plasmin amb una contundència de mil paraules per imatge l'actualitat de l'espai català, ens fa ja present aquest futur. De molts períodes recents no disposem d'imatges, i si en disposem resulten fragmentades i en tot cas sovint sota control exterior.

La desarticulació avança

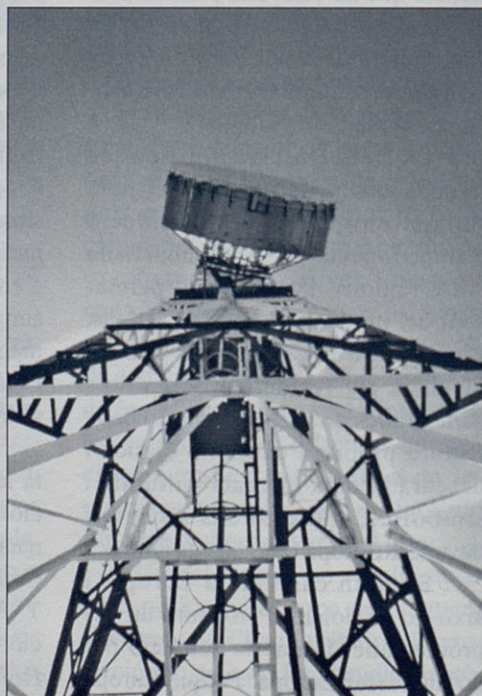
No convé ser pessimista ni alarmista. De moment, però, la constatació s'imposa, pesi a qui pesi: gairebé vint anys després de la mort del dictador, la desarticulació de l'espai català continua i avança. I no solament per l'acció des de l'exterior, sinó també per l'omissió i la inhibició des de l'interior.

Que el procés de desarticulació continua és una simple conclusió derivada de l'anàlisi de la situació estructural dels mitjans de comunicació i de les indústries culturals, que són avui els paràmetres més significatius de l'articulació i cohesió d'una comunitat diferenciada. I continua, no pas perquè no hi hagi

alguns intents d'articulació, sinó perquè les pressions en sentit contrari, bàsicament d'ordre polític i econòmic, estan posant en evidència el nucli del problema: la falta de voluntat i/o de capacitat polítiques d'intervenció. Per dir-ho plàsticament: mentre ens entretenen discutint si disposem d'un professor més o menys de català, les forces vives de la cultura espanyola estan instal·lant les xarxes de venda dels seus productes, estan ocupant un mercat difícilment recuperable, i ara ja pensen en termes de satèl·lits, xarxes de cable i serveis multimèdia.

Si aquesta situació es consolida, es poden agreujar la desarticulació i l'esquarterament dels territoris dels PPCC, en el seu conjunt i en cada una de les seves regions. El símil d'un «mapa de Bòsnia», no en el sentit de territorialització ètnica, sinó de la distribució irregular de zones impermeables al català i a la cultura catalana, podria ser útil de considerar tant a nivell global com particular.

Per exemple, al Principat de Catalunya sembla que el model d'escola única en català ha atenuat

Els grans mitjans de comunicació i les indústries culturals exerceixen de fet el paper central de «controladors del tràfic» i dels circuits culturals i simbòlics. Més encara: controlen bona part del sentit de la vida i dels valors de la gent i, naturalment, de les col·lectivitats. (Antenes de Voltor a la serra d'Alfàbia.)

aquesta tendència. Però, si falta la pressió permanent dels «*mass media*» propis i en català, el decantament cap a l'adscripció definitiva dels grups socials (famílies, grups d'amistat, de treball, de veïnatge, etc) envers la comunitat de cultura catalana, no s'acabarà d'aconseguir. A part de les dificultats polítiques i econòmiques, hi ha inèrcies psicosocials i culturals que lògicament es resisteixen als processos d'integració. Ni els grans mitjans són totpoderosos. Ni TV3 ha aconseguit una penetració i acceptació absolutes: de fet, se sap que almenys un 25% de la població de Catalunya no sintonitza mai TV3! Així, doncs, aquesta quarta part dels ciutadans, que participen de la vida pública i que voten en les circumscripcions catalanes, com poden connectar algun dia amb l'imaginari col·lectiu català i amb els interessos culturals de la comunitat catalana?

El perill de la «zonificació» difusa i indefinible de l'adscripció subjectiva a cultures altres que la catalana (espanyola o francesa, bàsicament) sembla evident: d'una banda, és un factor d'inseguretat en les relacions humanes dels individus i dels grups primaris, inseguretat que es resol per la via de la inhibició (substitució de la cultura més feble per la més forta) o per l'explosió més o menys violenta del malestar d'alguna de les parts; i de l'altra, condueix a la substitució lingüística i cultural, creant àmplies zones ja no difuses, sinó ben delimitades, d'adscripció manifesta a la llengua i cultura dominants (bona part de Catalunya Nord, Alacant, zones de Barcelona i cinturó industrial, d'Eivissa, de Mallorca, etc). Aquesta dinàmica només es pot tallar amb polítiques decidides d'integració que impliquen avui disposar dels instruments mediàtics adequats.

Algunes estratègies d'actuació

Per acabar, em referiré a algunes línies d'actuació que podrien orientar l'acció dels mitjans de comunicació i de les indústries cultu-

rals, tenint en compte alhora el marc limitat que permet l'actual quadre legal i la urgència d'intervenir en aquest sector abans que el procés de desarticulació no sigui globalment irreversible. (Lògicament, moltes de les propostes d'actuació de l'informe «Construir l'espai català de comunicació», que vaig dirigir, mantenen la seva validesa i aquí les obvio.)

* Són interessants de seguir i potenciar les línies d'acció de la indústria del llibre català, que és el subsector cultural amb més penetració regular en tot l'espai català. Aquesta podria ser una via a imitar per altres indústries culturals de comportament similar, com la discografia, el cinema i el vídeo. Però, convé precisar tot seguit que l'expansió de la indústria editorial no s'ha fet per art d'encantament, sinó per les polítiques de normalització del català i de la cultura catalana a l'escola. En la mesura que es puguin adoptar polítiques similars per als altres sectors, especialment el cinema, probablement s'avançaria de manera considerable.

* Atès que la televisió ha esdevingut el mitjà central del sistema massmediàtic, s'imposa com innegociable alguna modalitat d'articulació de la TV a tot l'espai català (sense oblidar tampoc l'oferta a fora). En aquest sentit, el paper de la TVC i de la TVV en la vertebració, no sols de l'oferta televisiva en català, sinó també de tot l'espai audiovisual català, resulta cada dia més clar i inqüestionable. D'altra banda, tenint en compte el tamany reduït del país i del mercat, la vertebració audiovisual hauria de saber delimitar grans formats —per exemple: informatius, ficció i espectacle— que poguessin ser produïts en cada regió dels Països Catalans segons les seves possibilitats i interessos.

* Finalment, seria imprescindible de conèixer periòdicament l'evolució dels usos culturals dels habitants de l'espai català. Si ara disposem d'alguna dada en aquest sentit, o bé sol referir-se a un univers de

població relatiu a l'Estat espanyol o bé a comportaments molt parcials o sectorialitzats. De cara a formular polítiques culturals i mediàtiques adequades, convindria algun acord entre les administracions de les regions per promoure estudis conjunts, amb metodologies adequades i idèntiques, amb aquesta finalitat. □

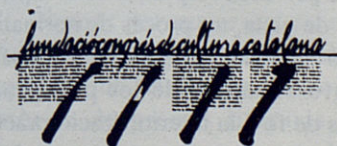
*Barcelona, març de 1994
(Text facilitat per l'autor.)*

Carrer d'en Rubí, 5
Tel. 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

EL MIRALL

**AMB EL
SUPORT DE**

Iniciatives culturals i dinàmiques populars

Una cultura compartida

SALVADOR CARDÚS I ROS, SOCIÒLEG

Introducció

Encara ara, l'expressió de l'adhesió a la unitat nacional dels Països Catalans s'acostuma a fer en termes de creença. Es *creu* en els Països Catalans, just en la mesura que sembla impossible constatar-los, experimentar-los, o simplement, viure'ls. S'hi *creu*, doncs, a causa de la dificultat de pensar-los. Aquesta afirmació dels Països Catalans feta en termes de fe —una fe, d'altra banda, més aviat poc estesa i sovint molt tèbia— mostra la precarietat actual del projecte cultural i polític que implica l'ús del nom. Això és tant d'aquesta manera, que a vegades sembla que només pot resistir sense tremolors un tal procés de *secularització* de la creença (en els Països Catalans) el tipus de fe anomenada *del carboner*, és a dir, aquella que pot sobreviure prescindint de tot suport racional.

Però des d'una perspectiva sociològica, es pot sostenir que res no és tan precari com allò que només existeix quan s'afirma com a acte de rebel·lió contra la realitat evident. Paradoxalment, la proclamació obsessiva d'un fet, d'un principi, sol delatar la seva debilitat. I, en canvi, sabem que res no és tan sòlid com allò que pot prescindir de les professions de fe públiques, senzillament perquè forma part de les evidències col·lectives. És a dir, d'allò que es dona per descomptat. Des d'aquest punt de vista, tot procés de normalització nacional, exigeix anar passant progressivament de les proclamacions de fe a la interiorització pràcticament inconscient dels models

Salvador Cardús: «La meua intenció és suggerir quines són les dinàmiques pròpies de l'acció que representa la voluntat de crear realitat cultural i política nacional.»

mentals que permetran pensar —i experimentar, i viure— una realitat nacional completa com a quelcom indiscutible. Així, trencar el cercle viciós que permeti convertir una *rebel·lió verbal* en un model acceptat inconscientment és allò que ens ocupa als qui compartim aquesta mateixa fe, però també allò que ens divideix a l'hora de discutir el com trencar-lo.

Ara bé, essent com són els nostres temps poc propicis als abraçaments romàntics, a les confessions públiques de fe, a les reivindicacions de passats gloriosos, i també a la vista d'alguns d'aquests principis de l'anàlisi sociològica, em sembla que la principal preocupació dels propa-

gadors de la fe en una unitat nacional dels Països Catalans hauria de ser la d'anar passant dels actes d'afirmació —que tal com deia, com més contundents són, més anuncien la petitesa empírica d'allò que s'afirma— cap a les accions encaminades a crear realitats en el terreny de les pràctiques culturals, i no cal dir-ho, de les econòmiques i les polítiques.

Allò que m'hauria agradat ser capaç de presentar en aquesta ponència és un balanç de l'evolució d'aquesta realitat cultural empírica que ens ha de permetre avançar en la línia apuntada. Però em quedaré simplement en l'enunciació d'alguns dels seus condicionaments i d'algunes intuïcions —més que no pas d'hipòtesis—, i tot plegat encara poc estructurat, sobre el seu previsible comportament. La meua intenció en aquestes ratlles és el suggerir quines són les dinàmiques pròpies d'aquesta acció tossuda, i feta contra corrent en molts casos, que representa la voluntat de crear realitat cultural i política nacional, i també la de dibuixar línies per a treballs futurs, més que no pas l'arribar a diagnòstics precisos sobre l'estat en què tenim l'obra d'aquest edifici futur.

Els condicionaments de la cultura compartida

Un dels preceptes més importants de la pràctica sociològica, tal com l'entenc, és el que s'anomena *la suspensió de la creença*. Es tracta d'una estratègia intel·lectual i metodològica que obliga l'analista a abandonar temporalment allò que

«creu» i que constitueix el seu marc espontani d'interpretació de la realitat quotidiana. És un procediment indispensable per aconseguir l'objectivitat necessària, i per construir un discurs més que objectiu, objectivador. Sovint, és cert, aquesta *suspensió de la creença*, és possible gràcies a una certa iconoclàstia pròpia del creient desencantat, tal com ha assenyalat Pierre Bourdieu, (*Per a una sociologia reflexiva*, 1994, pàg. 63). Però no sempre ha de ser així. I, en qualsevol cas, no és el meu punt de partida.

Doncs bé, em proposo adoptar aquesta perspectiva a l'hora de donar resposta a l'encàrrec de participar en unes Jornades, en les que ja en el mateix enunciat apunten cap a un horitzó futur, el final del segle —cada any més a prop, però—, i posant en evidència que troben la seva justificació més en un projecte, en una voluntat col·lectiva, en una creença en definitiva, que no pas en la gestió d'una realitat present. En aquest cas, doncs, la *suspensió de la creença*, encara és més necessària, i voldrà dir que m'agradaria abandonar en aquest paper el supòsit d'uns Països Catalans objecte de reivindicació, per considerar-los, exclusivament, objecte d'anàlisi.

Així doncs, la qüestió fonamental és la de si hi ha alguna cosa que, en el terreny de fronteres poc precises de la cultura, ens permetés afirmar que els Països Catalans *existeixen* més enllà dels nostres somnis. Dit d'una altra manera, ens convé interrogar-nos sobre si és possible fer —i més concretament, com podria fer-se— una aproximació quantitativa al gruix d'aquesta cultura compartida, és a dir, a la realitat nacional existent, entesa com a realitat empírica, i considerar les seves possibilitats objectives de desenvolupament.

Essent, com deia, que no és possible tenir els resultats d'una anàlisi que demanaria un temps i uns recursos que no eren els d'aquesta

Convé que ens interroguem sobre si és possible fer una aproximació quantitativa al gruix de la cultura compartida, és a dir, a la realitat nacional existent, entesa com a realitat empírica. (Claustre del monestir de Poblet.)

ponència, em limitaré a enumerar-ne els possibles continguts i a suggerir algunes intuïcions sobre els possibles resultats.

1. El primer que l'avaluació d'aquest estat de coses hauria de contemplar diferenciadament són aquests dos aspectes: allò que és patrimoni cultural comú de tots els territoris i allò que són els fluxos d'intercanvis culturals que, si bé tenen com a origen un dels països, en canvi són posats a disposició i són consumits, principalment, per tots els altres territoris de la nació. Aquesta doble perspectiva ens permetria una anàlisi força més dinàmica que no pas la que es limita a avaluar allò que queda sedimentat, molt a la llarga, com a fons comú.

Atenent aquesta dimensió, el que més interessa d'observar és la relació del pes de la nova producció cultural amb el pes del substracte cultural històricament acumulat. És de preveure que, en una societat com la nostra, els nous fluxos siguin quantitativament —i fins a cert punt, qualitativament— més importants que no pas els substractes acumulats però previsiblement no actualitzats en l'imaginari col·lectiu.

L'exemple més iconoclasta que ara se m'acut, és el del petit pes que deu tenir en la cultura compartida la poesia d'Ausiàs Marc, fonamental en tota la tradició poètica catalana, al costat, posem per cas, del paper de les cançons de Sangtraït.

En qualsevol cas, la creació de realitat nacional extensa, s'haurien de comparar les xifres dels fluxos d'intercanvi d'unes i altres influències, però especialment d'aquesta cultura *fungible*, que és la que avui ocupa principalment l'espai social.

2. Específicament en relació als fluxos dels intercanvis culturals, per bé que és materialment impossible establir-ne una relació exhaustiva, sí que se'n podrien destacar alguns de més rellevants de manera que permetessin dibuixar un mapa d'intercanvis. Aquest mapa podria assenyalar les desigualtats i els desequilibris dels fluxos no només entre centre i perifèria, sinó entre les diverses perifèries.

Només per posar un exemple d'una de les variables a considerar, suposeu que analitzem les convocatòries de premis literaris dels darrers quinze anys, atenent el lloc

on és convocat, la importància relativa del premi, i l'origen territorial de qui el rep. La pregunta seria: «qui dóna més premis a qui, en quines especialitats, i de quin valor?» Tinc la impressió que aquesta anàlisi i d'altres de semblants ens aproximarien de manera més exacta al coneixement i a la comprensió dels equilibris –o desequilibris– actuals en les relacions entre els territoris de la nació.

3. Per anar bé, tant allò que és comú com allò que és fruit d'un intercanvi, hauria de ser estudiat en referència a diversos tipus de *realitats culturals*. Com a mínim, caldria distingir entre allò que són sabers, el que són *pràctiques*, i les *representacions simbòliques*.

3.1 En el primer cas, considerariem *sabers* tot allò que forma part de la memòria individual disponible, en circumstàncies socials específiques, al marge de la seva veracitat o exactitud, però que ens permeten establir unes expectatives de pertinença comuna. A més, d'allò que *se sap*, encara caldria distingir –tot i la dificultat pràctica de fer-ho– entre el que se sap per experiència personal i

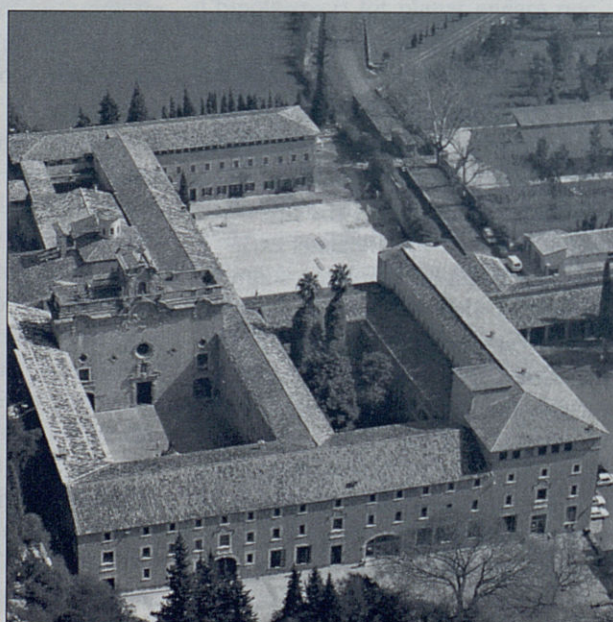
Jaume Ciurana.

allò que s'ha après com a resultat d'una transmissió mediatitzada per un procés formal, sense experiència directa. Posem per cas, per saber que el cim més alt de Menorca és el Toro, o que LLuc és un santuari mallorquí. Aquests són uns sabers útils per a establir una certa complicitat entre fidels a la causa dels Països Catalans. I no saber-ho, pot fer

fer el ridícul a tota una televisió catalana, que informa que ha nevat al poble de Lluc. Ara bé, al Toro s'hi pot haver anat a un seminari sobre nacionalisme, d'excursió amb els companys de classe, o n'hi ha prou d'haver-ho après a l'escola buscant-ho en un atlas. I sembla clar que una forma o altra d'accés al coneixement d'aquestes *realitats* tenen qualitats molt diverses, encara que les que resulten de l'experiència personal generalment a la llarga necessiten el suport dels sabers formals per establir-se.

... En particular, intueixo que aquesta anàlisi mostraria un major grau de desconeixements per part dels ciutadans del Principat –en allò que en diríem la cultura general– en relació als dels altres territoris, més que no pas a la inversa. I això, tant en coneixements (sabers) directes com en coneixements (sabers) mediatitzats.

3.2 Pel que fa al terme *pràctiques culturals*, em refereixo a la cultura que és susceptible de ser convetida en un producte apte per a ser consumit. Llegir llibres, anar a concerts,

D'allò que se sap, caldria distingir entre el que se sap per experiència personal i allò que s'ha après com a resultat d'una transmissió mediatitzada. Saber que el cim més alt de Menorca és el Toro o que LLuc és un santuari mallorquí són sabers útils per a establir una certa complicitat entre fidels a la causa dels Països Catalans. No saber-ho pot fer fer el ridícul a tota una televisió catalana que informa que ha nevat al poble de Lluc. (Els santuaris del Toro a Menorca i de Lluc a Mallorca.)

fer turisme, veure televisió... són *pràctiques* que es poden avaluar des de mesures diverses: la quantitat d'usuaris que aconseguieixen (audiències, vendes,...), el temps que ocupen, el moviment econòmic que generen, i encara —i el més difícil d'avaluar— l'empremta emocional que són capaces de deixar en la memòria.

En aquest punt, podria ser que les proporcions dels intercanvis i l'aportació al *fons comú* variessin extraordinàriament d'uns camps a altres. I en tot cas, caldria distingir en les desigualtats entre el que són els nuclis productors, i quines són les àrees consumidores d'aquests productes.

3.3 En tercer lloc, penso que caldria considerar a part allò que en podríem anomenar el món de les *representacions* de caràcter simbòlic, i que són rebudes passivament, i interioritzades com un afeït, pels ciutadans. En general, es tracta de continguts culturals aparentment secundaris, però d'una gran potència significativa. Tanta potència, que usualment és l'Estat qui exerceix el control legítim d'aquestes representacions o, com a mínim, intenta tenir-lo. Una bandera onejant a la balconada d'un ajuntament, l'elecció d'una representació cartogràfica del territori a l'hora de fer el pronòstic de l'oratge, el grafisme d'una empresa comercial que inclou una identificació territorial, l'ús del qualificatiu «nacional» en determinades institucions,... són suports amb una dimensió cultural aparentment secundària, però amb una capacitat comunicativa i d'estabilització dels models polítics en la memòria individual i col·lectiva de primer ordre.

En definitiva, es tractaria de comprovar si tenim representacions simbòliques popularment significatives per a la totalitat de la nació, i encara si cadascun dels països coneix i reconeix els símbols que són propis dels altres.

Caldria comprovar si tenim representacions simbòliques popularment significatives per a la totalitat de la nació, i encara si cadascun dels països coneix i reconeix els símbols que són propis dels altres. (Portada dels *Privilegis de la Ciutat de València*.)

4. Com que els Països Catalans no són un espai aïllat, qualsevol avaluació de la cultura compartida entre els seus territoris ha de prendre en consideració quina part pot representar en cada cas del total de cultura en circulació, ja siguin sabers, pràctiques o representacions simbòliques. Perquè, fins i tot en el cas que descobríssim que hi ha uns fluxos conside-

Agustí Cantijoch.

rables d'intercanvi cultural entre els diversos països o territoris de la nació, ens podríem trobar amb el fet que aquests representessin una mínima part del total d'intercanvis.

Així, no crec que hagi de ser entès com una provocació afirmar que, probablement, els ciutadans dels Països Catalans a hores d'ara devem tenir més coses en comú per l'espanyolitat que compartim, o fins i tot per la nord-americantització que respirem, que no pas per la mateixa catalanitat que reivindicuem com a essencial.

M'apresso a dir, abans que se'm faci l'observació corresponent, que això només fóra cert del tot si oblidéssim el pes de la unitat de la llengua, que representa un filtre decisiu en la convergència de com representem i traduíem aquella espanyolitat o la mateixa nord-americantització. Ara bé, sense entrar a fons en un terreny molt més conegut com el de la llengua, cal recordar que es tracta d'un filtre que sovint tampoc no porta a convergències o intercanvis. O és que no és descoratjador veure que els doblatges cinematogràfics del Principat no serveixen per al País Valencià, i viceversa?

Per exemple, una anàlisi del lloc de producció de les programacions televisives —nord-americanes, europees, espanyoles, valencianes...—, amb xifres que en relativitzin la importància en funció de les audiències, podria ser una mesura interessant d'aquest consum que, a més, posat en relació amb les xifres absolutes, podria mostrar els desequilibris ens els dos punts: tant en l'oferta com en la demanda.

5. Penso que cal posar molta atenció a una altra distinció clàssica, encara que discutible, entre l'alta cultura i la cultura popular, i encara també es podria distingir entre la producció artesanal de cultura —i per tant, de mercat reduït—, i la producció industrial, de mercat extens. Em sembla clar que podem descobrir una asime-

tria extraordinària en els fluxos d'intercanvi entre unes produccions –literatura o teatre, pintura o jornades de nacionalisme– i les altres –televisió o cinema, còmics o música enregistrada.

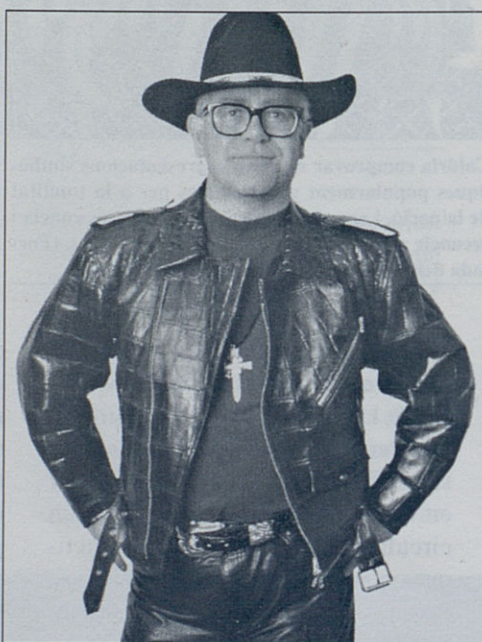
Encara en el terreny de les intuïcions, es podria sospitar que en l'àmbit dels Països Catalans és més fàcil intercanviar alta cultura popular, cultura artesanal que cultura industrialitzada. Però, i encara seria més interessant de descobrir-ho, estic convençut que en els intercanvis d'alta cultura o de cultura artesanal, el flux va sobretot de les perifèries al centre, mentre que en la cultura popular i la industrialitzada, el flux probablement és més intens en sentit invers: del centre cap a la perifèria. Pensem en la comparació entre la producció i consum de teatre i en la producció i consum de música rock catalana, per exemple.

Aquesta doble dinàmica, de ser certa, podria mostrar com les èlits culturals, principals consumidors d'alta cultura, atrauen els professionals cap els centres, mentre erosionen les perifèries, que es limiten a ser el refugi d'avantguardes artístiques encara no reconegudes com a tals.

6. Si prenem en consideració la variable política, s'ha de dir que el reconeixement formal d'uns espais polítics «autònoms», pel que fa al funcionament del camp cultural, ha representat la introducció d'uns mecanismes d'apropiació i de dependència de la producció cultural en relació al poder molt accentuats i molt significatius. La legitimitat del nou espai de poder polític ha necessitat una producció cultural –fins i tot més que el seu consum–, en la que es reconeguessin simbòlicament les presències i les potències d'aquests poders. Això s'ha traduït, a la pràctica, en un augment de la consciència de la fragmentació territorial i cultural de la nació, més que no pas en un augment de l'intercanvi

i la disminució de les distàncies. Avui, simbòlicament, –és a dir, en la *realitat* de les consciències– es pot dir sense embuts que Palma, València i Barcelona són més lluny entre elles que fa quinze anys.

Les polítiques culturals han donat lloc a unes cultures polítiques en les que cada creador –poeta, músic, escultor,...– és sobretot identificat amb el territori del poder que el capitalitza. En certa manera, aquests creadors, i les seves obres, són avui menys compartits i sobretot menys compatibles.

Els ciutadans dels Països Catalans a hores d'ara devem tenir més coses en comú per l'espanyolitat que compartim, o fins i tot per l'anglo-americanització que respirem, que no per la mateixa catalanitat que reivindicuem. Això fóra cert del tot si oblidéssim el filtre de convergència que representa el pes unitari de la llengua. (Elton John, més de trenta anys homogeneïtzant cultura.)

7. Hi ha tot un altre terreny d'intercanvis culturals, que són els que es produeixen en el terreny comunicatiu. Per una banda, els ja analitzats per Josep Gifreu, més estrictament lligats als mitjans de comunicació. Però també s'hi podrien incloure els intercanvis de correu, fax, telèfons, viatgers, mercaderies, etc. És clàssic l'estudi de K.V. Deutsch, *Nationalism and Social Communication*

(1966), en el que considerava com a una variable significativa l'evolució de l'entrada i sortida de correu en diversos països. Seria molt interessant aplicar-lo, per exemple, dins l'Estat espanyol, i entre les anomenades comunitats autònomes.

Aquest tipus de comunicacions –a excepció dels mitjans de comunicació– inclouria també les derivades dels intercanvis entre particulars que tendrien l'avantatge, en general, d'estar molt poc mediatitzades per lectures polítiques, i per tant no generen resistències ni adhesions més enllà de la seva necessitat pràctica. Serien un magnífic indicador dels intercanvis i de la seva fluïdesa.

8. Finalment, no voldria acabar aquesta llista de suggeriments i intuïcions sense parlar del camp de la producció i distribució de coneixement acadèmic, i de la universitat en particular. Precisament ara que puc alegrar-me de tenir a la meua universitat un rector de Xàtiva, obertament nacionalista, amb propostes interessants en l'àmbit dels Països Catalans, em sembla més oportú que mai indicar fins a quin punt també en aquest camp hi ha unes insuficiències i limitacions que es podrien superar fàcilment. L'intercanvi d'estudiants o professors, la possibilitat de disposar de publicacions interuniversitàries, tant en el terreny dels manuals i les d'obres de referència, com de publicacions periòdiques, i en general, l'intercanvi científic, haurien de ser objecte d'anàlisi i revisió. També aquí, l'augment de recursos per a la recerca distribuïts des de Madrid i amb criteris de prioritització definits per a l'àmbit estatal, ha separat les universitats catalanes. I és clar, els procediments de contractació tampoc no han afavorit un intercanvi que sembla que hauria d'haver estat especialment abundós just pel fet de trobar-nos en una àrea lingüística comuna, com passa entre països anglòfons o francòfons.

Josep A. Ybarra.

Final

Cada vegada em sento més inclinat, a l'hora de parlar del futur, a descobrir les xarxes d'interessos –sovint ocults– que poden transformar els equilibris i desequilibris de la realitat actual. Molt més decantant cap aquestes anàlisis que no pas a inclinar-me davant noves elaboracions de discurs ideològic.

Deixeu-me recordar dos fets recents que justifiquen a bastament aquesta preferència. Per una banda, la sorpresa –relativa– del suport de l'associació d'estudiants independents de la UAB, el BEI, a la candidatura de Josep Maria Vallès, un suport equivocat des de tota lògica ideològica. Aquesta contrarietat torna a mostrar fins a quin punt no es pot ser gens ingenu a l'hora de mesurar les forces que tenim. En cap cas, les «contraprestacions» pactades no justificaven la decisió, que més aviat s'hauria d'interpretar recurrent a l'anàlisi de la posició en el camp universitari dels intermediaris en la negociació i de les expectatives de poder dels responsables de l'organització.

En la mateixa línia, però amb un exemple de sentit contrari, la candidatura (quan escric aquestes ratlles, encara no tancada) per a les

eleccions europees entre CiU, la UPV i el PSM, demostra que les distàncies ideològiques no són cap obstacle decisiu quan hi ha interessos comuns. El valor d'aquest pacte, precisament, rau en el fet que no és resultat de cap *fe* comuna, i encara menys d'una *fe* dels uns en els altres. En tot cas, la gràcia és que *a posteriori* es puguin fer lectures ideològiques per a legitimar l'acord, de manera que el justifiquin i li donin estabilitat.

Penso que els dos exemples recents, doncs, mostren les possibilitats i els límits de qualsevol projecte polític de futur de Països Catalans, i en quin punt cal posar l'esforç. En presumptes consensos ideològics, en les creences, o bé en els interessos i els acords pragmàtics i, sobretot, en la possibilitat d'articular experiències directes d'allò en què es diu creure.

En política, els interessos acostumen a passar per sobre de les proposicions ideològiques que, amb una gran facilitat, solen adaptar-se a aquells. Per tant, cal treballar per tal que els Països Catalans siguin un interès compartit, més que no pas una idea. Un interès, una experiència, una emoció. Clarament: això que fa temps que aconsegueixen en Max Cahner, en Pere Verdager, l'Eliseu Climent i en Toni Mir.

A diferència d'altres conviccions, la *fe* en els Països Catalans no és una qüestió de *gràcia* que vingui des «de Dalt». Al contrari, penso que la majoria ens hi hem anat convertint en la mesura que els nostres interessos hi han coincidit.

Ras i curt: participar a la festa dels Premis Octubre, assistir als Seminaris del Grup Blanquerna, la investigació sobre el suïcidi a Menorca, uns amics eivissencs a Vilassar i uns amics mallorquins a Campament, ser d'un jurat els membres del qual han de venir de Perpinyà, de Tarragona o de Castelló, el Josep Maria i la Paquita que cada any fan d'avis als meus fills a LLuc, la Dama de Mallorca cantada per

Josep Huguet.

Música Nostra a les Jornades de Reus, els crespells i les coques de verdura del forn del costat de la Catedral a Ciutadella, les conferències a l'Institut de Manacor, l'amic mossèn Josep Seguí i la *tieta* Carme de Maó, les lliçons d'un mestre en ciències socials com J.F.Mira, llegir la revista El Temps, els estius a Prada,... en què voleu que cregui? En allò que veig! □

(Text facilitat per l'autor)

Iniciatives culturals i dinàmiques populars

Un espai natural a preservar

JOANDOMÈNEC ROS, CATEDRÀTIC D'ECOLOGIA

Els espais naturals de les Balears comparteixen amb els del Principat i el País Valencià el seu caràcter mediterrani i força divers, però també i per aquesta raó, es veuen amenaçats per la pressió humana, en especial per la urbanística i de desenvolupament en general, que són comunes a totes les nostres terres.

Aquesta pressió és més forta, de ben segur, a les Illes, i els efectes hi són més importants. Efectivament, sigui perquè el caràcter insular del país fa que hi hagi una desfavorable relació entre el perímetre litoral (que és el territori principalment malmès) i el rera país, sigui perquè la bonança climàtica i la bellesa paisatgística propiciaren abans l'allau turística, sigui, finalment, per una ceguesa de la classe política de cada moment incapaç de frenar o apaivagar l'alteració del país, el cert és que les illes, en especial Mallorca i Eivissa i, més en concret encara, el seu litoral i el rerepaís adjacent, estan força malmesos en punts i àrees molt concrets, mentre que d'altres, ara per ara, se salven de la crema.

I el futur no és gens afalagador. Penso que hi ha poques probabilitats que les coses variïn de manera més o menys immediata, i que s'esvaeixin per sempre més les causes que permeten, en els anys del *boom* turístic (ja en fa més de trenta), encunyar el terme «balearització», que sona tan malament com ulsterització o germanització, però que és tan de bon entendre com aquests; hi tornaré més endavant. Aquesta perspectiva d'urbanització litoral gairebé confí-

Joandomènec Ros: «Si s'Arxiduc, en Guillem Colom o el GOB no haguessin existit, de ben segur que a les Balears no quedaria massa espai natural a preservar, i jo no podria parlar-los avui i aquí.»

nua és sempre de lamentar, però en un país de la riquesa paisatgística, ecològica, geològica, biològica, cultural i històrica de les Balears encara ho és més.

Jo podria parlar-los aquí d'alguns dels espais naturals més emblemàtics de les Balears i cantar-ne les excel·lències des del punt de vista del biòleg, que és el meu, o bé del naturalista afeccionat de finals del segle passat, com ho fou l'Arxiduc Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena i Borbó, autor de la magna obra «*Die Balearen*», i del que enguany es rememora la figura a les Illes. «S'Arxiduc» fou un personatge interessantíssim de la història recent,

que unia a una enorme curiositat per la natura, les gents i els paisatges de les illes, una no menys gran fal·lera de viure i de gaudir de tots els plaers de la vida, permesos o prohibits. A la seva manera, fou un predecessor d'altres personatges de la reialesa que manifestaren una inclinació que anava més enllà de la de *dilettante* per la natura, des del rei de Portugal a l'emperador del Japó, passant pel Príncep de Mònaco, alguns d'ells estudiosos també de les Balears.

O bé, jo els podria parlar de l'amor amb què un naturalista modern, el recentment traspassat Guillem Colom, segurament l'home de ciència més complert que han tingut aquestes illes des de Ramon Llull, i que tant ha fet, gairebé ell tot sol, pel coneixement científic de les Balears, ha estudiat la història natural de l'arxipèlag i ha engrescat a fer-ho a no pocs naturalistes. Com ho fan ara els investigadors de la jove Universitat de les Illes Balears, de la qual s'acaben de celebrar així mateix els quinze primers anys d'existència, o d'altres centres culturals i de recerca del país, des dels ateneus culturals al GOB, passant pel laboratori oceanogràfic. I com ho han fet i ho estan fent també altres dones i homes de ciència des d'altres racons dels Països Catalans i de l'Estat.

El paper del GOB, una de les associacions naturalistes i portecionistes de més solera i prestigi del nostre entorn ibèric, ha estat de ben segur fonamental per a fer conèixer la riquesa faunística, florística i pai-

satgística de les Illes, i a la seva to-suderia i fermesa en la defensa del patrimoni natural balear es deu la protecció de gran part d'aquest. Si S'Arxiduc, en Guillem Colom, o el GOB no haguessin existit, de ben segur que a les Balears no quedaria massa espai natural a preservar, i jo no podria parlar-los-en avui i aquí. Però sortosament les Illes tenen una rica tradició de naturalistes afeccionats i porfessionals, i el valor de la seva flora i la seva fauna és conegut i apreciat pels entesos, mentre que el del seu paisatge és estimat també pels profans.

Jo podria, per exemple, parlar de l'esquerpa i magnífica serra de Tramuntana mallorquina, calcària i relativament poc alterada, on encara domina la vegetació natural (alzinar, pinedes de pi blanc, formacions arbustives, herbàcies i els soca-rels modelats pel vent), on abunden les espècies d'animals i de plantes endèmiques, per bé que el conreu de l'olivera i altres arbres fruiters hi és notable. Tanmateix, cal reconèixer la importància de l'actuació de l'home en aquest paisatge de marjades, segons sembla 20.000 kilòmetres només a la serra de Tramuntana!

(Incidentalment, aquesta xifra, que es duplicaria o triplicaria fàcil-

ment si hi incloguéssim les altres marjades de mallorca i de les demés illes de l'arxipèlag, no és més que una mostra de la intensitat de la intervenció humana que podríem qualificar de «tova» i constructiva, associada a l'agricultura i generadora de diversitat biòtica i de paisatge, ben diferent de la intervenció «dura» i destructora del país. Cal, doncs, distingir entre els efectes antropogènics històrics i àdhuc mil·lenaris, que han modificat el paisatge al temps que l'home illenc s'hi adaptava, i els més recents i, paradoxalment, més «salvatges», dels quals no sabríem assenyalar-ne cap virtut que no fos material i efímera.)

O bé em podria referir a S'Albufera, S'Albufereta i al Salobrar de Campos, de Mallorca, així com a S'Albufera des Grau, de Menorca, Ses Salines d'Eivissa i Formentera, totes elles àrees humides més o menys perennes recobertes de vegetació palustre i herbassars aquàtics, amb masses d'aigua més o menys aïllades i que són seu d'una fauna, microscòpica i macroscòpica, interessantíssima des del punt de vista biogeogràfic, i que Ramon Margalef ja fa molts anys que estudia. L'avi-fauna, ja sigui resident o de temporada, en constitueix una de les riqueses

més vistents, sinó la més interessant per al naturalista.

O encara podria parlar-los del ferèstec litoral insular, amb cales turqueses i penya-segats imponents i de la seva prolongació mar endins, les illes i illots que, com vaixells ancorats prop de la costa, serveixen tresors evolutius que sovint els donen nom (Sa Dragonera, Montdragó, etc.). Efectivament, les diferents races de sargantanes balears, tan interessants i tan amenaçades, suposen, com les varietats de cargols terrestres, escarabats i plantes, una magnífica panòplia d'adaptacions a climes rigorosos i a espais limitats. Així mateix, els barrancs amagats de les illes, veritables oasis, han sorprès recentment els investigadors amb espècies de vertebrats noves per a la ciència, quelcom insòlit en un país tan ben estudiat. Barrancs i penya-segats estan sovint connectats amb sistemes de cavitats subterrànies dels massissos càrstics de les illes, les més vistents de les quals fa temps que són conegudes i explotades turísticament, però és menys conegut que hi ha moltes altres coves i grutes, subterrànies i submarines, que amaguen també tresors d'un valor zoològic i ecològic incalculable en un marc de gran bellesa pètria.

A la serra de Tramuntana, calcària i relativament poc alterada, encara domina la vegetació natural (alzinar, pinedes de pi blanc, formacions arbustives, herbàcies i els soca-rels modelats pel vent). (Branques d'olivera i llampúgol, espècies molt abundants a Mallorca.)

Finalment, els podria parlar també, com a biòleg marí que sóc, dels meravellosos blaus i pregons fons marins de les illes i dels seus pobladors, que m'encisaren ja fa tres dècades i que són, ai las! un altre atractiu a la depredació de l'home pescador i espoliador de peixos i nacres, llagostes i altines, tortugues i dofins. Darrerament, també aquests espais subaquàtics són estudiats i els seus valors (i l'efecte de les maltempsades degudes a l'home) reconeguts.

Però en lloc de parlar-los d'aquests espais meravellosos, el valor natural dels quals, paisatgístic i cultural alhora, ja han glossat sobre el paper o sobre el llenç molts naturalistes i artistes, prefereixo encetar el tema de la seva conservació des d'un punt de vista que no sol ser el de consuetud (és a dir, la vàlua ecològica, paisatgística, etc, d'aquests ambients insulars) i que jo anomenaria utilitari. La idea, que no deixa de ser agosarda, no és pas nova, i jo mateix l'he feta servir per reclamar, fa uns anys, la protecció de Cabrera, però penso que segueix essent vàlida i és extensible a totes les Illes; per això hi torno.

A les Balears, com a la resta de la Mediterrània, hem assistit, i encara en som testimonis, a la transformació del coster en un immens continu de platges i cales plenes de gom a gom de forans i autòctons, de turons i penya-segats farcits de casetes i apartaments i ports esportius curulls de barquetes, barques i vaixells de lleure. Quan hom llegeix als diaris (avui mateix, per enèssima vegada) que cal millorar l'oferta turística, sobre tot ampliant els serveis, i que cal multiplicar per cinc el nombre de punts d'amarratge d'embarcacions, renovar la infraestructura hotelera i viària, regenerar les platges i construir passeigs marítims, etc, tot això vol dir que, de no haver-hi pel mig cap catàstrofe tel·lúrica o humana (a l'estil de Nàpols o del Líban fa uns anys), el litoral de tots els Països Catalans (com el de la

A la Mediterrània hem assistit a la transformació del coster en un immens continu de platges i cales plenes de gom a gom de forans i autòctons, de turons i penya-segats farcits de casetes i apartaments i ports esportius curulls de barquetes, barques i vaixells de lleure. (Cala Figuera, Mallorca.)

resta de països mediterranis que ens són més propers) es convertirà en pocs anys en una franja costanera homogènia, que no es diferenciarà (ni tan sols per la llengua que parlaran llurs visitants!) d'altres franges similars a la Costa Brava, a la Riviera o a la Costa del Sol.

Això és el que s'ha anomenat balearització. Es tracta d'una vertitable banalització del litoral: la diversitat paisatgística i cultural d'abans desapareix, una platja o una vila costanera d'una país no són diferents d'un poble o d'una platja de qualsevulla altra contrada, ni tan sols per la gastronomia, els *souvenirs* o, com hem dit, la llengua que parlen turistes i autòctons. Aquesta uniformització suposa un empobriment, també des del punt de vista de l'entorn, i a més genera problemes de temporada que poden ser greus (cal pensar només en l'escassetat d'aigua o en la salinització dels freàtics; o bé en l'augment de contaminació de les

aigües costaneres), problemes que poden fer-se crònics. No cal que els recordi que l'esmentada balearització no contribueix pas a solucionar la crisi del sector turístic, ans ben al contrari. Per acabar-ho d'adobar, no sembla que hi hagi un model concret d'organització del territori balear, com diferents experts coincideixen a assenyalar.

La protecció d'algunes petites illes d'aquest litoral dels Països Catalans (com ara les Medes, els Columbrets, Cabrera o Tabarca), o de zones costaneres i continentals (gairebé sempre maresmes: delta de l'Ebre, aiguamolls de l'Empordà, albuferes valenciana, mallorquines i menorquines, etc), millor aconseguida en uns casos que en altres, no amaga el fet que la pressió humana va augmentant al voltant d'aquestes àrees preservades i en posa en perill el futur. Els pescadors submarins o els visitants proveïts d'escafandra a les illes Medes, els caçadors als

Probablement hi ha poques possibilitats que les coses variïn de manera més o menys immediata i que s'esvaeixin per sempre més les causes que permeteren, en els anys del boom turístic, encunyar el terme «balearització», que sona tan malament com ulsterització o germanització, però que és de tan bon entendre com aquests. (S'Arenal, de Palma.)

aiguamolls i albuferes, els agricultors o ramaders del Delta de l'Ebre i de les albuferes mallorquines i els constructors i promotors turístics arreu, són altres tants paradigmes de l'embranchida de l'home contra la natura. En d'altres països els contendents són el pagès brasiler i la selva amazònica, el petrolier americà i la tundra d'Alaska, el caçador furtiu i els ramats d'elefants africans, el pescador japonès i els ramats de cetacis...

A tot arreu, però, i de manera més o menys ràpida, la natura va sent transformada i, el que és veritablement preocupant, degradada i malmesa per poder enquibir-hi uns quants milers més d'éssers humans o per extreure'n recursos que s'esgoten a un ritme vertiginós. El que aquesta transformació suposa, entre altres moltes coses, és una homogeneïtzació empobridora: la diversitat d'espècie i d'ecosistemes es redueix,

un tros de planeta s'assembla més a un altre que no pas fa uns anys, i tots, les comunitats vives i l'espècie humana, hi sortim perdent.

El litoral balear, en especial el mallorquí (però des de fa pocs anys també el de la resta de les illes), no s'ha lliurat d'aquest procés de «civilització» (si se'n pot dir així de l'acumulació de blocs d'apartaments, hotels, discoteques, guinguetes i altres formes d'alteració d'un paisatge meravellós).

És clar que no tot han de ser contres, i tothom estarà d'acord que aquesta degradació del paisatge i del medi natural s'ha fet a canvi d'un progrés econòmic que per a elles voldrien altres regions de l'Estat (i, també, d'un despertar polític que de ben segur afavorí la transformació de l'Estat cap a una democràcia). Però no en vull parlar, ara, de beneficis materials, encara que el meu argument té molt a veure, pre-

cisament, amb el que s'anomena «oferta turística».

Fa trenta anys, en els inicis del boom del turisme, els pobles del coster rivalitzaven a oferir novetats respecte dels poblets veïns: qui una discoteca de moda, qui una plaça de braus, qui una tradició de pintors i artistes, qui un aquari... Avui això ha estat substituït per rivalitats més sofisticades, com les banderes blaves de les platges més netes d'Europa, els parcs aquàtics (amb o sense dofins), els festivals de música seriosa o popular, els concursos de tota mena, etc. Segons quin turisme, però, prefereix una oferta més cultural: edificis històrics i restes arqueològiques, museus i espais naturals verges (o relativament intocats). És clar que un parc aquàtic, un camp de golf o un festival d'havaneres es poden construir i/o organitzar amb poca cosa més que diners (de fet, sovint sembla que els diners hagin estat l'únic ingredient); unes ruïnes talaiòtiques o un museu amb artefactes fenicis requereixen quelcom més que inversions econòmiques: que algú hi hagi pensat uns quants anys (en el cas del museu) o uns quants mil·lenis enrere (en el del poblat).

Per poder gaudir d'un espai natural que encara es manté verge, però, no hi valen inversions econòmiques ni grans empreses multinacionals; no podem regraciar tal o qual mecenase que ens n'ha deixat el llegat (a menys que hom vulgui regraciar el Mecenase Suprem). Així mateix, seria ridícul vantar-nos d'un passat ric en història... natural.

Cabrera, Sa Dragonera, Montdragó, Es Vedrà, Es Vedranell, Tagomago, la costa de Sa Tramontana de Menorca, els penyals d'Alaior i altres molts indrets litorals són, encara, uns tals espais naturals. Permeteu-me que em centri en Cabrera, del qual acaba de publicar-se un magnífic volum sobre les comunitats naturals. De verge i intocat, l'arxipèlag de Cabrera ho és només relativament, però en qualsevol cas ho és infinitament més que el litoral

mallorquí immediat, i de ben segur és l'arxipèlag menys alterat de tota la Mediterrània occidental. Només això ja exigiria el manteniment d'aquest estat pristi. Però a més, resulta que tant en els seus lluminosos fons submarins com, sobretot, en els seus turons i valls, en els seus penya-segats aïllats, tant en l'illa principal com en els illots, la flora i fauna són interessantíssimes en conjunt i contenen elements que, per ells sols, ja en justifiquen la protecció. El curt trajecte en barca des de Mallorca separa dos mons ben diferents, i si un visitant primerenc ha fet una becaina durant el plàcid viatge, serà difícil convèncer-lo que a una hora escassa hi ha el brujit de la regió més turística de la Mediterrània.

No entraré ara en el debat de si cal agrair o no a l'exèrcit la conservació de Cabrera, i de com seria l'arxipèlag si no fos des de fa tant de temps zona militar i, per tant, parcialment vedada als civils. Hagi estat el passat de les illes i sigui quin sigui el seu estatus jurídic actual, l'arxipèlag té uns valors que cal protegir per a garantir-ne el seu esdevenidor. Si els bellsmarins han de tornar a senyorejar-ne les cales i els covals amagats, si cal posar fre a l'expansió del gavià argentat, que es fa en detriment d'altres espècies avians, si s'ha d'impedir totalment el desembarcament de visitants en segons quins illots, aquestes i altres qüestions són, per a mi, secundàries a la principal. I aquesta és l'atorgament a l'arxipèlag de la màxima protecció que les lleis autonòmiques, espanyoles i internacionals preveuen: Reserva Natural Integral, Parc Nacional, Reserva de la Biosfera, Bé Natural del Patrimoni Mundial o qualsevol altra d'equivalent. Això descarta d'antuvi qualsevol altre estatus de protecció parcial (reserva de caça i/o pesca, parc natural, etc), incompatible amb la desitjada protecció total.

Retorno al que deia abans.

No tot han de ser contres, i tothom estarà d'acord que la degradació del paisatge i del medi natural s'ha fet a canvi d'un progrés econòmic que per a elles voldrien altres regions de l'Estat (i, també, d'un despertar polític que de ben segur ha favoregut la transformació de l'Estat cap a la democràcia.

Aquesta protecció, ultra el seu valor directe sobre l'ecosistema i la biota cabrerencs i illencs en general (penso en els ocells de pas), té un

Jordi Sánchez.

valor indirecte que és el que m'interessa més remarcar aquí. Poder visitar (amb totes les restriccions que calguin) un parc nacional insular, a una hora escassa del brogit turístic de Mallorca, és un reclam turístic que, en una època en què la qualitat de l'oferta turística s'imposa sobre la quantitat, no es pot menystenir.

No vull pas que se m'interpreti malament: valoro més la protecció que no pas el benefici econòmic que pugui derivar-se'n. Però sóc conscient que no tothom guarda el mateix ordre en llur escala de valors. D'altra banda, mantenir un parc nacional és molt car, i si hom pot obtenir beneficis econòmics que puguin invetir-se en la millora de la gestió i els serveis del propi parc, no ho trobo malament. Això es fa al Coto Doñana i, de manera que pot qualificar-se d'exemplar, als parcs de Costa Rica i Perú, on els beneficis de l'explotació turística mesurada són més elevats que els que hauria donat l'explotació agrícola i ramadera de les zones ara protegides; part d'aquests beneficis s'inverteixen a adquirir terres agrícoles poc rendibles i a deixar-les retornar al seu estat original.

Aquesta solució satisfaria (així m'ho penso) la indústria turística (que, insisteixo, amb totes les limitacions necessàries, podria explotar-ne les visites com explota les d'algunes de les coves de l'orient mallorquí) i, alhora, els conservacionistes, els estudiosos de la natura i el ciutadà ras. I seria la millor manera d'evitar que Cabrera entri dins l'espiral d'especulació-urbanització-degradació-banalització-homogeneïtzació que sembla ser el procés que, arreu del món però especialment al nostre litoral mediterrani, està patint l'entorn natural.

¿Tan complicat és fer entendre als polítics que, pel que pertoca a la protecció de la natura, els beneficis immediats són contraris als beneficis a mitjà i llarg termini, que els valors estètics, ecològics, morals, àdhuc

Joandomènec Ros: «A Cabrera, per a mi, la qüestió principal és l'atorgament a l'arxipèlag de la màxima protecció que les lleis autonòmiques, espanyoles i internacionals preveuen: Reserva Natural Integral, Parc Nacional, Reserva de la biosfera, Bé Natural del Patrimoni Mundial o qualsevol altra d'equivalent. Aquesta protecció tindria el valor indirecte de poder visitar, amb totes les restriccions que calguin, un parc nacional insular, un reclam turístic que no es pot menystenir.» (En primer terme, el castell de Cabrera.)

econòmics d'un indret com Cabrera no poden ser compensats pels valors econòmics d'una altra desena de kilòmetres de litoral malmès en nom del «progrés» i del diner fàcil, que les persones que, directament o indirecta, reclamen que «s'aixequi la veda» de visita abusiva i d'urbanització de Cabrera són les mateixes que es queixen de la mala temporada turística i, a desgrat, reconeixen que cal anar cap a un turisme de qualitat?

I si Cabrera mereix aquesta protecció i aquest tracte exquisit, per què no també la resta del litoral balear encara no malmès? Protegir una àrea singular no vol pas dir donar patent de cors per a malmetre la resta del territori. Cabrera és un sistema insular dins un arxipèlag més gran;

no l'isolem, però, des del punt de vista de la protecció del medi; duraria poc i no trigaria a seguir les passes que porten fatalment a la balearització.

Cal propiciar la vinguda del turisme de qualitat, interessat per la contemplació de la bellesa del litoral i de l'interior insular, dels fons marins i del pas dels ocells migradors, més que per l'encimentament i l'amuntegament de banyistes al sol; cal guanyar aquests visitants més atrets pel pi de Formentor, els jardins de Raixa o el Cap de Barbaria que pels casinos, l'Eivissa dels *beatniks* o els pecis de Menorca. I és que les Illes, totes elles, constitueixen un espai natural a preservar.

M'agradaria acabar dient que

aquesta proposta de protecció utilitària que he fet es pot inscriure alhora en dues de les estratègies més lúcides i previsiblement més fructíferes que he escoltat al llarg d'aquestes jornades. La primera, la connexió entre el nacionalisme i els moviments proteccionistes a les Balears: per a demandar la protecció d'un país cal conèixer-lo bé, des de tots els punts de vista, i estimar-lo com potser només pot fer un nacionalista. La segona, la necessitat de bastir el redreçament o la refundació del Països Catalans sobre bases econòmiques comunes.

Reconduir la indústria turística de manera que no malmeti l'entorn i, alhora, tot respectant-los, aprofiti els valors que té aquest entorn, tant els naturals com els culturals, pot ajudar a redescobrir i a valoritzar el nostre patrimoni comú. Obtenir un profit lícit de l'explotació turística i cultural d'aquest patrimoni no ha d'estar renyit amb la seva protecció. Només cal que ens ho plantegem i ens hi posem, tots plegats. □

El nacionalisme i l'aprofitament en la democràcia

Sistemes electorals i representativitat

MAX CAHNER, DIRECTOR DE LA REVISTA DE CATALUNYA

No faré una comunicació de dret polític, com es podria deduir del títol que em van proposar els coordinadors d'aquestes jornades, no em pertany a mi de fer-ho. En canvi, sí que em comprometo a explicar-vos, sense excedir-me del temps que m'ha estat assignat, la meua posició crítica sobre l'existència de suficients garanties de respecte escrupulós als principis democràtics que ofereix el vigent sistema d'elecció dels representants populars. I ho faré en la meua condició de ciutadà que ha optat des de fa molts anys a participar en la reconstrucció nacional del seu país, però també, des de la meua experiència com a polític, experiència que fou enormement enriquidora.

Però, a la vegada, m'anava adonant que alguna cosa no funcionava prou bé en la vida política: que si no se superaven determinades distorsions provocades pel sistema electoral, el poder polític seria exercit, en un futur no gaire llunyà, per un nombre limitat de persones, que s'hi perpetuarien, i que només arribarien a renovar-se per un sistema de cooptació al si dels partits, que haurien esdevingut organismes, no pas formats per militants polítics vocacionals, sinó per aspirants a accedir al poder polític a través de l'acceptació de relacions clientelars amb els líders. El poble es limitaria, aleshores, a escollir quin d'aquests partits hauria de governar (o en quina proporció ho haurien de fer els qui es posessin d'acord, si és que no hi havia una victòria prou contundent), a partir de missatges publicitaris

Max Cahner: "Jo pregunto als mallorquins: si Inca, Manacor o Sóller, posem per cas, fossin el centre de circumscripcions electorals, estimularia la vida política?" (Foto Pere Carmona.)

àmpliament difosos gràcies als enormes mitjans econòmics que només són a l'abast dels partits que han adquirit la capacitat d'atraure'n amb l'exercici continuat del poder.

Tanmateix, per poc que algú tingui l'oportunitat d'aprofundir el coneixement de les diverses parcel·les geogràfiques, socials o professionals del país, de tots els Països Catalans, s'adonarà que en els diversos corrents ideològics hi ha persones preparades, amb idees molt clares, amb vocació política i prou conegudes i apreciades en els respectius àmbits que han de renunciar, a la pràctica, a contribuir a la reconstruc-

ció del nostre país (o, potser només al seu progrés econòmic i social, cosa prou important), a causa d'aquest funcionament distorsionat dels partits que el sistema electoral vigent fa possible.

Disciplina de partit

De segur que aquestes consideracions són similars a les que han dut a altres països, com per exemple Itàlia, a introduir un sistema, com el que va adoptar la República Federal d'Alemanya, d'elecció d'un diputat per circumscripció, tot corregint el dèficit de proporcionalitat amb l'elecció simultània d'una part dels diputats a partir de llistes presentades pels partits a una circumscripció única nacional. També ha estat considerada la possibilitat que les llistes presentades pels partits fossin obertes, cosa que evitaria, si més no, que l'acta de diputat no pugui esdevenir una compensació per a pagar els serveis prestats o una mena de jubilació per a càrrecs públics que convé de rellevar i no tenen una sortida digna en la vida professional privada; perquè, amb tot, el fet de conservar per als partits la facultat de presentar els candidats per a circumscripcions àmplies i a través de llistes permet de no perdre un preciós instrument per al manteniment de la disciplina de partit.

No és que no cregui que el manteniment de la coherència dels partits no és molt important per a la consolidació de la democràcia, però aquesta coherència no ha d'aconseguir-se amb la dilució de la democràcia interna i la concentració del

poder en òrgans unipersonals, que més que rebre mandats dels òrgans representatius dels partits, es limiten a fer confirmar per aquests les seves actuacions o les seves propostes. Aquesta desviació de poder no fora possible, si hom accedís a l'exercici de càrrecs polítics, tant els de caràcter executiu com els de caràcter representatiu, a partir de la vocació de servei a la comunitat més que no pas de la mà de l'oportunisme. He de confessar que, per tot això, el sistema electoral que em sembla més convenient per al nostre país és el majoratiu, amb un diputat elegit per circumscripció, potser a dues voltes si no hi ha majoria absoluta, compensat amb l'elecció simultània d'un nombre convenient de diputats elegits pel sistema proporcional. És clar que caldria garantir criteris objectius en l'establiment de les circumscripcions, tant en la justificació de les inevitables diferències de dimensió i de població com en la possible no adequació sistemàtica de les circumscripcions amb les demarcacions político-administratives, però, en qualsevol cas, aquest procediment d'elecció dels representants populars acostaria la classe política als ciutadans, que se sentirien més responsables de la seva opció, perquè en l'elecció del diputat del districte un vot és proporcionalment molt més decisiu que en les eleccions per llistes i en grans circumscripcions. A més, el diputat elegit per aquest sistema assegura que la pluralitat territorial haurà de ser tinguda en compte

Sense el que és Barcelona, sense el seu pes econòmic, social, polític i cultural no s'hauria aconseguit que el moviment de ressurrecció lingüística i literària que sorgí a tots els països catalans hagués donat com a fruit la consolidació d'una consciència nacional.

de manera més sistemàtica en l'actuació parlamentària, per tal com els diputats no se senten solament lligats per la disciplina de partit, sinó també per la relació quasi contractual amb els electors, que no és tan fàcil de relegar a causa de la necessària i continuada dedicació del diputat al seu territori i al fet d'haver de donar compte personalment del compliment de les promeses electorals si és que aspirava a poder renovar el mandat.

Si aquest sistema evita que els candidats a diputat no acabin essent designats, en gran part, per la burocràcia centralitzadora dels partits, també comporta que aquests hagin d'organitzar-se de manera força més descentralitzada i fa més difícil de

caure en la temptació de supeditar fins i tot les candidatures per a eleccions locals a les preferències personals dels òrgans centrals, que no sempre tenen relació amb la funció que han de dur a terme els elegits.

Recobrament dels partits polítics després del franquisme

Tanmateix, cal convenir que, en el moment de la mort del dictador, sortíem de quaranta anys de desprestigi sistemàtic de la democràcia i de les seves institucions, i que, per això, era imprescindible reforçar els partits polítics, nous o ressorgits de la clandestinitat, i evitar que la vella classe política, més coneguda i encara amb prou ressorts de poder, pogués frustrar la transició si el siste-

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

EDICIONS
DOCUMENTA BALEAR

Pas d'en Quint 5, entresol 3
07001 Palma
Tel. (971) 71 81 23

Max Cahner: "En l'elecció del diputat del districte un vot és proporcionalment molt més decisiu que en les eleccions per llistes i en grans circumscripcions." (A la taula, Antoni Mir, Ferran Porto i Max Cahner.) (Foto Pere Carmona.)

ma electoral obligava a guanyar els tres-cents cinquanta escons de les noves Corts espanyoles a un.

Però aquesta no és la situació actual i no serà fàcil que els dirigents dels partits, acostumats a unes regles del joc que els són favorables, n'acceptin una renovació que tendeixi a fer que els càrrecs polítics siguin menys «blindats», si em permeteu d'utilitzar una expressió que darrerament ha circulat en els mitjans de comunicació per tal de referir-se als executius estrella de les grans empreses públiques i privades del nou Estat espanyol. Em sembla que no hauríem d'acceptar que el polític vocacional sigui substituït pel polític professional i que el patriotisme hagi esdevingut un atribut incòmode o, fins i tot, una inclinació suspecta.

Al meu parer, el canvi de sistema electoral convé als interessos nacionals de Catalunya i dels mateixos partits polítics. I això, al marge de la possible influència que pogués tenir sobre els resultats de cada partit; no fóra bo que un canvi així es fes perquè hom hagués comprovat

que tal o tal altra opció sortia beneficiada en la distribució d'actes de diputat. El que fóra important és l'impuls que una mesura així donaria a l'articulació policèntrica del país. Sense el que és Barcelona, sense el seu pes econòmic, social, polític i cultural no hauríem aconseguit que fos reconegut el dret dels catalans a l'autogovern, ni hauríem aconseguit que el moviment de resurrecció lingüística i literària que sorgí per tots els Països Catalans hagués donat com a fruit la consolidació d'una consciència nacional.

El paper de les ciutats no provincianes

Tal com vaig dir fa uns anys en una d'aquestes Jornades sobre el Nacionalisme Català a la Fi del Segle XX, Catalunya necessita potenciar políticament, administrativament i culturalment totes aquelles ciutats catalanes amb capacitat d'esdevenir corresponsables de Barcelona, més enllà de les capitals de província, sobre les quals s'ha basat durant més de cent cinquanta anys

l'esquarterament polític del Principat (igualment del País Valencià) i que encara són utilitzades pel centralisme com a contrapoder desnacionalitzador. Em referia a ciutats que no fossin «provincianes» (encara que les actuals capitals de província hi eren comptades, és clar), amb un pes específic prou gran i amb una estructura social i econòmica prou completa que els permetés de reclamar un protagonisme polític.

I si el potenciament de les ciutats mitjanes és convenient al Principat, semblaria que encara ho ha de ser més al País Valencià. Totes les rutines provincianes, la «coentor» castellanitzant, les prevencions anticatalanes, la demagògia blavera que impregnen o condicionen la política valenciana i la sucursalitzen, no es troben, evidentment, compensades per una Alacant culturalment colonitzada i amb una profunda convicció de la seva funció de capital de província; la mateixa Castelló, amb menys «coentor», amb menys prevencions anticatalanes, amb ben poc blaverisme, no és fàcil de substreure-la de la seva provincianitat. Si a Alcoi, o a Gandia, o a Xàtiva, o a Elx, o a Dènia, o a Alzira, o a Morvedre, o a Vinaròs, o a Borriana o allà on calgui, sorgeix una classe política amb menys necessitat de supeditació, l'opció nacionalista no trigarà a consolidar-se, i, és clar, Castelló, no es quedarà enrera, i Alacant i València tindran ben a prop punts de referència per aconseguir també i sense complexos, apuntar-se a una via pròpia, no sucursalista.

I a Mallorca? Jo pregunto als mallorquins: si Inca, Manacor o Sóller, posem per cas, fossin el centre de circumscripcions electorals, estimularia la vida política? Faria més fàcil la mobilització del nacionalisme?

Jo hi confio, tot i els inconvenients que el sistema majoritari té per als partits electoralment menys implantats. □

(Text facilitat per l'autor.)

El nacionalisme i l'aprofitament en la democràcia

On va l'Estat de les Autonomies?

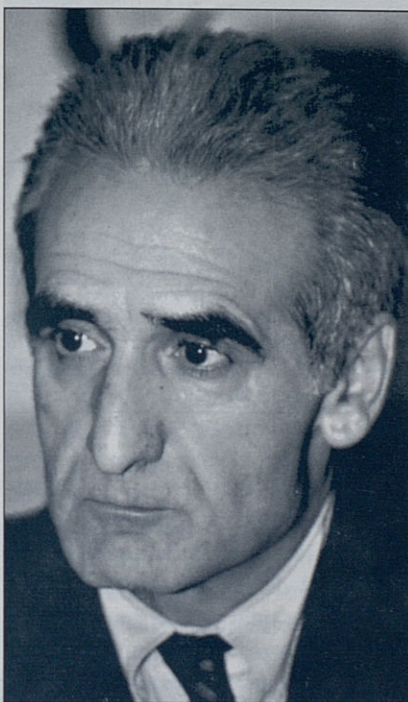
RAMON MONTAÑA, DE LA COMISSIÓ DE TRANSFERÈNCIES ESTAT-GENERALITAT DE CATALUNYA

La teoria clàssica de l'Estat, tal com era percebuda pels juristes, es basava en la distinció entre l'Estat unitari i l'Estat federal. En tota la història contemporània espanyola, únicament durant el període de vigència de la Constitució republicana de 1931 i en ben poques o breus excepcions més, s'havia assajat una fórmula de distribució de poder alternativa al model centralista, el qual pràcticament sense interrupció i a partir d'una mala còpia del model napoleònic francès, amb una administració que a més de centralista era autoritària i ineficaç, és el que va imperar fins l'actual Constitució.

Aquella distinció clàssica entre l'Estat federal i l'Estat unitari feia crisi, d'alguna manera, amb la Constitució italiana de 1947, de la qual en naixia un tipus nou d'Estat regional, amb atribució de poders importants a les regions, sense que siguin tanmateix els poders de què disposen els Estats federats.

La Constitució espanyola de 1978 introdueix una nova fórmula, la de l'Estat autonòmic, que se situa a mig camí entre l'Estat regional i l'Estat federal.

Així, segons la preceptiva constitucional, Espanya passa de ser un país centralista —el més centralista d'Europa— a un país descentralitzat. Malgrat aquesta transformació, existeix un sentiment profús de decepció pels resultats i de preocupació pel futur. El problema potser rau en el desenvolupament que ha tingut l'Autonomia, o potser prové de la pròpia Constitució.

Ramon Montaña: «Després de setze anys, encara resta per veure si l'artifici autonòmic és prou apropiat per a resoldre amb eficàcia la descentralització administrativa de l'Estat jacobi.» (Foto Pere Carmaona.)

De fet, malgrat haver transcorregut prop de setze anys des que fou promulgada la Constitució, encara no hi ha una perspectiva prou clara que permeti la formulació de judicis concloents sobre el funcionament de l'Estat de les Autonomies, i això sens dubte és a causa de la indefinició del text constitucional i l'evolució del procés polític posterior.

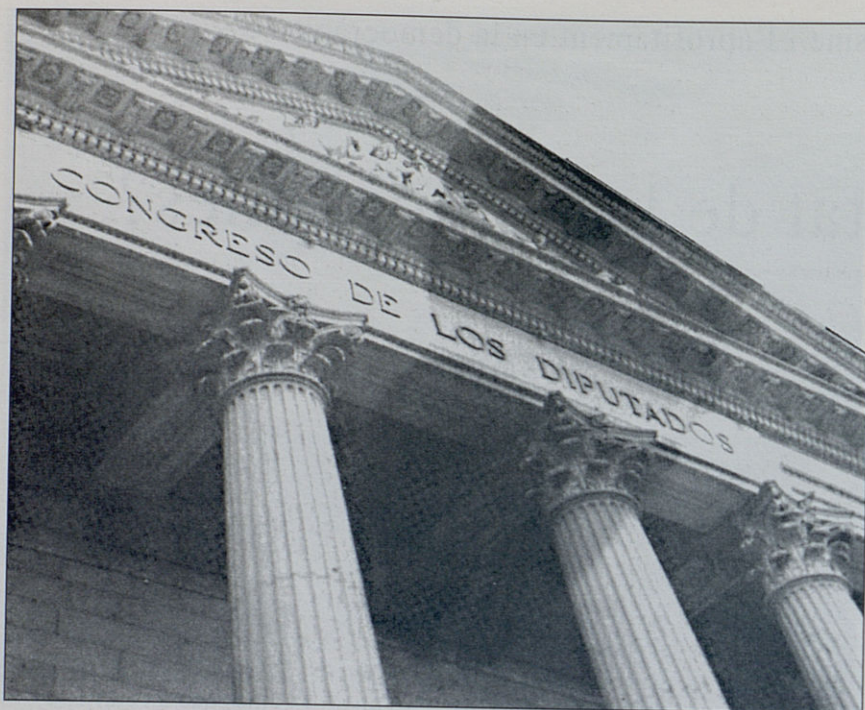
La generalització del sistema autonòmic

El títol VIII de la Constitució, amb el propòsit de substituir el siste-

ma centralista del franquisme, deixa obertes tota un sèrie de línies per a la construcció de l'edifici de l'Estat —s'ha dit i repetit—. Ja d'entrada cal que posem un interrogant a la paraula «edifici», un interrogant al qual Pierre Vilar hi ha donat la seva resposta: «L'Espanya de les autonomies és un artifici més que un edifici».

L'any 78, entre els ciutadans i els polítics, i els propis constituents, hi havia idees molt diferents sobre l'organització de l'Estat. Els primers anys de la transició els estratèges del canvi, enfrontats al cúmul d'amenaques reaccionàries, van iniciar l'inconegut camí de les Autonomies amb els referents històrics dels experiments frustrats de la II República i dels assaigs de la regionalització d'alguns països europeus, com a única guia.

En el País Basc, tan les forces més radicals com les nacionalistes moderades, tenien com objectiu programàtic comú la sobirania d'Euskadi i l'irredentisme de Navarra. I si bé la història política, l'estructura social i l'evolució cultural de Catalunya minoraven el dramatisme de la protesta nacionalista si se la comparava amb l'explosiva situació basca, una sèrie de fets conferien una conflictivitat potencial encara superior a l'enfrontament amb el poder central: l'ampli consens sobre la immediata recuperació de l'Estatut del 32, l'exigència del retorn de l'exili del President de la Generalitat, les mobilitzacions massives —«la celebració de l'11 de setembre de 1977, diu Pierre Vilar, testifica la solidesa creixent de

El profund desconcert que la sentència de la LOAPA va produir en el govern socialista va marcar de manera decisiva tots els anys següents en els quals es deixà de banda qualsevol projecte d'establir relacions institucionals amb les Comunitats Autònomes, fent ús només del tracte bilateral amb cada Comunitat i la negociació entre partits.

Catalunya com a cos després de l'experiència franquista»; l'enquadrament, en fi, dels immigrants als partits de l'esquerra catalanista...

L'establiment del sistema de les Autonomies respon a la pretensió d'abastar dos objectius d'un sol tret: solucionar d'una banda els problemes polítics creats pels nacionalismes històrics, i de l'altra, superar els problemes administratius originats pel centralisme tradicional.

El títol VIII amalgama l'autogovern i la descentralització administrativa i dóna, així, resposta conjunta a dos conglomerats de naturalesa diferent. És una solució en certa manera salomònica i intencionadament ambigua, que no sense dificultats va ser acceptada pels mandataris que intervenien en nom de les nacions històriques i pels defensors d'una concepció unitària de l'Estat. L'abstenció del PNB en el referèndum constitucional servia per expressar la seva resignació davant una fórmula que no podia refusar però que tampoc volia acceptar. Cer-

tament, donada la disparitat de posicions i de cultures polítiques existents en la transició democràtica, es feia molt difícil una solució més definida, la qual també hauria pogut donar lloc a reaccions imprevisibles. Però la situació de provisionalitat s'havia d'haver resolt aviat, tota vegada que l'estructura de poder d'un Estat no pot mantenir-se molt de temps indefinida sense entrar en crisi.

Com diu Xavier Pradera, la immediata conseqüència d'aplicar al problema polític nacionalista basc i català una solució administrativa, fou la generalització del sistema autonòmic a totes les regions espanyoles, i va originar les conseqüents disparitats territorials i demogràfiques entre les macro-autonomies pluriprovincials, com Andalusia o Castella-Lleó, i les mini-comunitats uniprovincials, com Cantàbria o La Rioja, i va caldre inventar la identitat històrica, cultural i política d'algunes peces d'aquest puzzle de disset elements. Entretant, l'especificitat política catalana i basca va quedar sub-

sumida en la uniformació administrativa del nou sistema.

Els Estatuts Basc i Català van aprovar-se molt aviat gràcies a la inèrcia que continuava del consens constituent.

Pel que fa a l'Estatut de Catalunya, com ha fet notar Josep Benet, quedava clar que el text aprovat no era l'acordat pels parlamentaris catalans, sinó per la Comissió Constitucional del Congrés dels Diputats. En el preàmbul de l'Estatut elaborat a Sau es deia que «els parlamentaris catalans aproven, el poble català referma i les Corts Generals ratifiquen el present Estatut». En el text definitivament aprovat se substitueix la paraula «aproven», referida als parlamentaris catalans, pel mot «proposen» i s'hi afegeix «la Comissió Constitucional del Congrés acorda». De la qual cosa es desprèn que l'Estatut no era obra de l'autodeterminació del poble català, sinó d'una concessió de l'Estat.

Després dels Estatuts Basc i Català, el govern central va frenar el de Galícia amb la pretensió de supeditar les competències de la Comunitat gallega a l'aprovació de les lleis estatals, i va tractar d'impedir l'accés d'Andalusia a l'autonomia pel conducte de l'article 151, que representava el nivell major de competències, amb tota la immensa polèmica que va ocasionar. Així va entrar-se en una situació de paralització del procés autonòmic que va continuar fins el pacte de 1981 entre la UCD i el PSOE, com a conseqüència del qual va encarregar-se a una comissió d'experts dirigida per García de Enterría la formulació del desenvolupament autonòmic futur, es van desbloquejar els conflictes que frenaven l'aprovació dels Estatuts de Galícia i Andalusia equiparant les seves competències amb les de Catalunya i el País Basc, es va estendre el caràcter polític a tota la resta de Comunitats i s'aprovaren tots els Estatuts amb les mateixes institucions, però amb un nivell inferior de competències, excepció feta

del País Valencià, Navarra i Canàries que, per diferents procediments, van assumir el nivell competencial superior.

La LOAPA

L'altra conseqüència del pacte de 1981 fou l'elaboració de la LOAPA que dotava el govern central d'instruments de control de les eventuais actuacions disgregadores; no obstant, el Tribunal Constitucional va anul·lar pràcticament tota la llei considerant que els controls que introduïa no eren previstos a la Constitució. El profund desconcert que la sentència va produir en el govern socialista va marcar de manera decisiva tots els anys següents en els quals es deixà de banda qualsevol projecte d'establir relacions institucionals amb les Comunitats Autònomes, fent ús només del tracte bilateral amb cada Comunitat i la negociació entre partits, s'ajorna indefinidament la reforma de l'Administració central i s'ignora la nova dinàmica que generaven les Autonomies per a influir, per exemple, en la legislació, a través del Senat, o per a participar en els nous problemes que plantejava l'ingrés a la Comunitat Econòmica Europea.

L'única activitat important de l'Estat respecte de les Comunitats va limitar-se, en l'àmbit competencial, a perseguir les transferències de serveis i de funcionaris, a mantenir sempre una vigilància rigurosa sobre l'exercici de les competències, amb desmesurada profusió de conflictes de competències davant el Tribunal Constitucional, i no s'afrontaren els problemes bàsics de l'estructura de l'Estat tal com reclamava la definició autonòmica.

Durant aquests anys, que representen menys d'una quarta part del temps de vigència de la Federació Alemanya, aquí s'han plantejat deu vegades més de conflictes competencials davant el Tribunal Constitucional que allà.

La Constitució de 1978 havia contestat als problemes polítics plantejats pels nacionalismes català i basc amb la resposta administrativa d'una descentralització generalitzada, amb la qual resulta evident, després del transcurs de prop de setze anys, que aquells problemes no han estat resolts. Els que buscaven l'express reconeixement de la seva identitat diferenciada s'han vist frustrats en la seva aspiració, i els altres

han tractat d'inventar-se la identitat creant diferències artificials on no n'hi havia.

El segon pacte autonòmic

El segon pacte Autòmic, entre el PSOE i el PP, va servir per accentuar una generalitzada transferència de competències, l'eficàcia de la qual queda per veure i, de fet, el pacte es va trencar des d'una instància tan significativa pel propi partit popular com és la Xunta de Galícia, per gràcia de la famosa proposta d'*administració única*, que en realitat fou el pretext per fer a Galícia allò que els socialistes ja havien fet deu anys abans a Andalusia.

La idea de l'administració única es basa en què l'Estat s'hauria de limitar a l'execució d'aquelles matèries que conformen la seva estructura pròpia (defensa, relacions exteriors, seguretat en sentit ampli, política econòmica i financera). La resta de competències executives, amb independència de la titularitat de la capacitat normativa, haurien de traspasar-se o delegar-se a les Comunitats Autònomes mitjançant la via de l'article 150.2 de la Constitució, que estableix que l'Estat podrà transferir o delegar a les CC.AA., amb una llei orgànica, facultats corresponents a matèries de titularitat estatal que per la seva naturalesa siguin susceptibles de transferència o delegació.

La proposta de Fraga fou més espectacular que novedosa. Ja abans, el govern basc havia reclamat l'*«administració integral»* i un plantejament similar es contenia en la proposta dels socialistes catalans relativa a una evolució federal cooperativa del sistema autonòmic.

Una Administració central sobredimensionada

En qualsevol cas, el debat que va generar la proposta de Fraga, també va servir per posar més de manifest la reforma pendent de l'administració de l'Estat i el seu continuat creixement de manera sobredimensionada, en lloc de la

L'IRPF és una mesura d'efectes financers pràcticament neutres, però representa un punt d'inflexió. Té un caràcter fonamentalment qualitatiu i d'alguna manera incorpora el tema de la responsabilitat fiscal. (Ramon Montaña, en primer terme, Max Cahner, Jaume Ciurana i Josep Ll. Carod.) (Foto Pere Carmona.)

reducció lògica des de la instauració autonòmica.

Els experts han explicat això amb el símil de la piràmide invertida: la gran part del funcionariat de l'Administració continua dins l'esfera central de l'Estat, la qual, per lògica elemental, s'hauria d'haver reduït en crear-se les Autonomies. Qualsevol matèria ens dona xifres il·lustratives. Per exemple, l'Administració central alemanya disposa de 15.000 policies, els 150.000 restants ho són dels Länder i dels municipis. A l'Espanya autonòmica les xifres són semblants, però aplicades exactament al revés: 150.000 policies corresponen a l'Administració Central i 15.000 a les Autonomies, a part de 70.000 policies locals.

Aquesta situació —el cas policial l'indico a efectes il·lustratius— és la que es repeteix en la majoria dels apartats de l'Administració. És evident, per tant, que un dels grans reptes de l'evolució autonòmica (i ja seria prou hora que s'hagués afrontat) és el de posar la piràmide de l'Administració sobre la seva base natural.

El principi cooperatiu

La cooperació bàsica del sistema autonòmic, que s'ha de considerar imprescindible per a l'adequada articulació de totes les instàncies públiques, és un altre gran repte fins ara desatès. S'ha pretès que la tasca de delimitació de les competències havia de cedir davant de fórmules cooperatives que desdibuixen els límits, deixant el conjunt de poders en un *totum revolutum*, quan l'única cooperació possible és la que es dona entre instàncies que tenen perfectament definits els contorns dels seus poders sense abdicar dels que tenen assumits. En el cas contrari —la indefinició de poders—, una de les parts tendeix a fer-se hegemònica i aquesta sempre serà l'Estat.

El principi cooperatiu prové del sistema alemany, on les entitats territorials exerceixen la pràctica totalitat de les competències executives i comparteixen importants poders esta-

L'horitzó de l'Europa de les regions o de les nacions sense Estat és, en el millor dels casos, molt llunyà, i més si ens adonem que l'Europa econòmica s'ha desenrotllat sense una idea gaire consistent de l'Europa cultural o de l'Europa política.

tals. L'exemple clar és el Bundesrat, la cambra de representació territorial, que es basa no tant en la representació dels Länder com en la dels governs dels Länder, la qual cosa afavoreix una real separació de poders en prevaler en els senadors alemanys la seva condició de representants d'un govern territorial per damunt de la seva militància en una partit polític. Això convé no oblidar-ho a l'hora de parlar de la reforma del Senat Espanyol, indefinidament reclamada.

Un altre exemple de la cooperació és el Bundesbank en el qual els Länder tenen representació en els seus òrgans de govern, cosa que permet aconseguir la indiscutida autonomia de la institució davant el govern central.

L'article 53 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya disposa que la Generalitat, d'acord amb allò que

estableixen les lleis de l'Estat, designarà els seus propis representants en les institucions financeres, les empreses públiques de l'Estat i els organismes econòmics, la competència dels quals s'estengui al territori català i que per llur natura no siguin objecte de traspàs. És una fórmula d'aplicació del principi de cooperació, que ara com ara tampoc no s'ha dut a la pràctica.

Acords per al desenvolupament del sistema de finançament

La reforma introduïda el mes d'octubre de 1993 amb els acords denominats de desenvolupament del sistema de finançament de les CC.AA., es tradueix en la participació d'aquestes en un 15% de l'IRPF, la qual cosa no suposa un increment addicional dels recursos que ja rebien les CC.AA. sinó una modificació en la seva estructura de finançament que substitueix els ingressos que percebien per mitjà de subvencions de l'Estat de caràcter general. La mesura, d'efectes financers pràcticament neutres, representa no obstant un punt d'inflexió respecte de la tendència anterior. Té un caràcter fonamentalment qualitatiu i no pas quantitatiu, i d'alguna manera incorpora el tema de la responsabilitat fiscal. En qualsevol cas, l'estructura de la hisenda autonòmica queda encara molt lluny dels models propis dels països federals, en els quals aquests ingressos són del 60% al 70% del total.

Pel que fa a la responsabilitat, l'acord només té efectes en el nivell de responsabilitat administrativa i en el de l'atribució dels rendiments, i podrà permetre que els contribuents tinguin a partir d'ara més coneixement sobre la destinació de llurs impostos. En allò que fa referència al nivell de l'atribució de la responsabilitat normativa, l'acord no representa cap avenç, tota vegada que les CC.AA. no tenen capacitat per establir, ni tan sols parcialment, cap dels elements tributaris de l'IRPF.

Durant aquests anys transcorreguts del sistema autonòmic, les entitats locals, els municipis, s'han vist relegats a un pla secundari sense que s'hagin aplicat els instruments adequats per a realitzar, com hauria calgut, l'autonomia que els reconeix els articles 137 i 140 de la Constitució. La seva doble dependència respecte de l'Estat i les CC.AA. i la seva permanent insuficiència de recursos financers, els ha posat en una situació confusa i en una subordinació incòmoda que no es correspon de cap manera amb la funció que els és pròpia, tan important des del punt de vista polític i administratiu, per la raó que el govern municipal és el més immediat i pròxim al ciutadà.

Pel caràcter d'aquesta comunicació i l'espai de temps que té assignat, no és pertinent d'estendre'm gaire més en l'anàlisi de l'Estat de les Autonomies al llarg d'aquests anys.

Solucions polítiques per a la descentralització administrativa

Ara es torna plantejar un altre pacte autonòmic, la qual cosa demostra que tot plegat ha estat molt mal desenrotllat si cada dos per tres sorgeix la necessitat de reformar el sistema. La duplicació d'administracions, la proliferació dels conflictes competencials davant el T.C., la reforma pendent del Senat, el tractament insuficient de la responsabilitat fiscal de les CC.AA., la confusió sobre el paper de les institucions autonòmiques, la manca de solució

del problema polític nacionalista i en definitiva la falta de previsió sobre l'orientació futura de totes aquestes qüestions, provoca el desconcert dels ciutadans sobre el significat de l'Autonomia. Els diversos models d'Estat de les autonomies que permet la Constitució, tan es poden orientar cap a la simetria federal com vers l'aprofundiment del fet diferencial.

Una major descentralització, la desitjable col·laboració entre totes les instàncies de poder, l'apropament de les decisions als ciutadans són valors tan indubtablement positius com diferents de l'afirmació d'una identitat cultural pròpia o l'aprofundiment qualitatiu en la llibertat de decisió política.

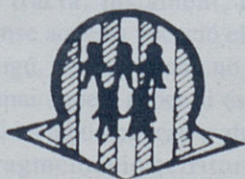
S'ha de fugir de qualsevol opció homogeneïtzadora, les autonomies no serveixen per resoldre problemes tècnics de l'Administració i menys encara per tenir un mapa més nítid o més simètric l'índex d'un manual de dret administratiu. Les Autonomies serveixen per reconèixer les diferències on hi siguin, i perquè aquestes són singulars i indefugibles entre si les fórmules autonòmiques també han de ser-ho.

Els objectius i les tècniques per a la simetria federal i el fet diferencial són diferents. No hi ha una necessària incompatibilitat, però sí una radical diversitat. Les tècniques per aconseguir l'Administració única no tenen res a veure, per exemple, amb la consideració que s'efectuï el respecte dels drets lingüístics. Una tècnica i l'altra són importants i la

gradació de la seva importància és exquisitament política. No correspon a la tècnica decidir si és bo o és dolent aprofundir sobre el fet diferencial. Això recau enterament en el camp de l'opció política.

Després de setze anys, encara resta per veure si l'artifici autonòmic és prou apropiat per a resoldre amb eficàcia la descentralització administrativa de l'Estat jacobí, o si, en canvi, es demostra que és insuficient i poc adequat per respondre a la reivindicació de les nacionalitats històriques amb consciència de la seva pròpia realitat política. Ara com ara segueix essent utòpic remetre la solució d'aquesta reivindicació a la perspectiva d'una futura Europa de les regions, on els Estats perdrien la seva raó de ser i on en el supergovern de Brussel·les i el superparlament d'Estrasburg les nacions sense Estat del continent es repartirien els estris provinents de la desintegració d'uns aparells estatals desmantellats des de dalt i des de baix.

L'horitzó d'aquesta Europa de les regions o de les nacions sense Estat és, en el millor dels casos, molt llunyà, i més si ens adonam que l'Europa econòmica s'ha desenrotllat sense una idea gaire consistent de l'Europa cultural o de l'Europa política. La configuració que s'ha anat donant a la Unió Europea és la que han elaborat els Estats, sense que a les Regions se'ls confereixi altre paper que el merament consultiu, quan se'ls dona, i encara sovint conjuntat amb les ciutats —com és el cas

FUNDACIÓ «SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura estam al vostre servei

Demaneu informació a c/Rubén Darío, 12, 5è-B
07012 PALMA

El debat que va generar la proposta de l'administració única de Fraga, també va servir per posar més de manifest la reforma pendent de l'administració de l'Estat i el seu continuat creixement sobredimensionat. (A la fotografia, cinc pares de la Constitució: Peces Barba, Herrero de Miñón, Fraga Iribarne, Gabriel Cisneros i Roca Junyent.)

del nou Comitè de les Regions—; d'altra banda un paper subordinat a la gradació que els confereix cada Estat segons la seva ordenació interna, que pot arribar a una diferència abismal si es compara, per exemple, el que tenen atribuït els Länder alemanys amb el de les Comunitats de l'Estat espanyol.

Sense solució el sistema plurinacional de l'Estat

Les eleccions generals del mes de juny del 93 han possibilitat als partits nacionalistes majoritaris en llurs territoris, però necessàriament minoritaris en el conjunt de l'Estat, esdevenir «frontissa del sistema». Les conseqüències cara el futur d'aquesta nova relació de forces polítiques, pel que fa a l'evolució de l'Estat de les Autonomies, són incertes. La posició estratègica de frontissa pot permetre als partits nacionalistes una pressió constant per exigir devolucions particularistes com a contraprestació del recolzament al partit dominant, però això també pot comportar que el partit situat a l'oposició en l'àmbit estatal —ara és el PP, més endavant podria ser el PSOE—, no es

pugui sostreure de la temptació d'atacar l'aliança instal·lada en el Govern amb l'argument que és basada en inconfessables cessions de poder en benefici dels nacionalistes.

Prova d'això ja la tenim ben donada amb el seguit d'accions que ha engegat el PP, alguna tan perillosament desestabilitzadora com la campanya en contra de la Llei de normalització lingüística del català i les recents declaracions del senyor José M. Aznar que «España no es una entelequia sino una nación viva a la que debemos fortalecer... y no es residuo de supuestas soberanías, sino de un proyecto colectivo de futuro». D'aquí a «repensar» Espanya com una «unidad de destino en lo universal» no hi ha gaire tramada, i si la formulació autonòmica de l'Estat serveix per poder recolzar posicions com les expressades pel líder popular, la desoladora deducció seria que aquí el que s'ha fet és cometre un greu error històric.

Amb la Constitució espanyola s'ha establert, ningú no ho nega, la democràcia a l'Estat segons els models occidentals i s'ha implantat la descentralització administrativa

amb una eficàcia relativa, o almenys no s'acaba de veure si ho és prou, d'eficàcia. Ara bé, el sistema autonòmic constitucional i tot el seu ulterior desenvolupament per mitjà de les lleis orgàniques, les interpretacions aplicades i les obstinades postures partidistes, no ha resolt el gran dilema plurinacional. Aquest, per tant, subsisteix i pot generar un moviment d'espiral a partir d'ara. Quaranta anys després de la II Guerra Mundial, el desmembrament de la Unió Soviètica i la ruptura de la Federació Iugoslava, amb tots els processos d'autodeterminació que han menat a la formació de nous Estats als països Bàltics i a les antigues Txecoslovàquia i Iugoslàvia, poden servir per a presentar com a factible allò que abans era impensable, i els unitaristes, a partir d'ara, hauran de descartar d'entre els seus arguments per rebatre els moviments independentistes, el de la seva impossibilitat històrica.

L'evolució de l'Estat de les Autonomies, naturalment, resta oberta. El camí no és curt ni fàcil. Per a prosseguir-lo haurem de mantenir en plenitud de vigor la nostra llengua i forta la nostra cultura, però alhora, conservant la nostra identitat, haurem d'assimilar i integrar per a crear síntesis noves.

Edgar Morin ha parlat de les legítimes aspiracions a l'autonomia i a la sobirania d'aquest nostre espai mediterrani. També ha dit que aquestes aspiracions, per a fer-les possible s'han de lligar a fenòmens d'associació, perquè associació i sobirania són inseparables. □

(Text facilitat per l'autor.)

El nacionalisme i l'aprofitament en la democràcia

Cap a una dinàmica unitària de partits: expansió o articulació?

JOSEP LLUÍS CAROD ROVIRA, DIPUTAT AL PARLAMENT DE CATALUNYA

Sense consciència col·lectiva d'identitat comuna

No fóra adequat que ens plantejéssim una aliança unitària de partits polítics referint-nos al conjunt dels Països Catalans sense aturar-nos abans a analitzar alguns factors que més enllà de la pura regionalitat interna, comuna en la majoria de nacions europees, han tingut un paper negatiu a l'hora d'articular dinàmiques unitàries d'àmbit nacional, no sols, ni particularment, en el terreny polític. Ni ens referirem al tema si ja comptéssim amb alguna estructura estatal comuna revestida de tots aquells elements de cohesió nacional que poden mantenir-se, enfortir-se o bé crear-se de bell nou des de la sobirania política. La seva absència explica la pèrdua d'una consciència col·lectiva d'identitat comuna en bona part de la nostra societat pel fet de no haver pogut comptar amb una tradició políticoadministrativa comuna recent.

La circumstància que una part del territori de llengua catalana hagi esdevingut fa poc, posem per cas, un estat independent reconegut per l'ONU, no permet de pensar en una reunificació nacional al seu voltant ja que es tracta, justament, d'un territori sense aquesta vocació clara i tampoc ningú, de fora estant, no li ha adjudicat mai aquest paper si és que mai se n'hi ha adjudicat cap o algun.

La fragmentació territorial i administrativa en Estats, comunitats, diguem-ne autònoms, diputacions, consells insulars i comarcals dificulten en gran manera iniciatives públi-

Josep Lluís Carod Rovira: «Perquè, diguem-ho ja clar i net, la dinàmica unitària no va bé, no ha tret ni un sol segon de son de cap dels honorables membres de la Generalitat d'amunt, de la d'avall, ni de la que tampoc no és, ni se'n diu.» (Foto Pere Carmona)

ques d'abast nacional i són també un obstacle perquè, de la resta d'Europa estant, pugui percebre's el conjunt de la nació catalana com un tot, com la més gran anomalia institucional d'un poble de la Unió Europea pendent d'accedir encara a l'estatalitat.

La nova configuració autonòmica dels territoris del regne d'Espanya ha oficialitzat la pluriregionalitat del país, n'ha enfortit el sentiment regional quan no l'ha creat quasi de nou, circumstància aquesta no negativa per definició si no fos que, alhora, el valor legítim de la diferència s'ha oposat, i no sols sobreposat, a la més

feble consciència unitària existent. Més enllà dels aspectes positius, els estatus d'autonomia han significat la legitimació institucional de la diversitat simbòlica: bandera, escuts, noms, identitat i característiques de la llengua, etc., potser perquè, com ja sentenciava Joan Fuster, algú s'hauria adonat que aquests, no sols eren iguals, sinó que eren els mateixos.

Termes simbòlics i pràctics de reivindicació

Tot i les limitacions de la legalitat espanyola per a un treball coordinat, recordem que l'únic cop que la Constitució ens parla de federalisme és per a prohibir precisament la federació de regions autònomes, és a dir, dels països catalans, les institucions autonòmiques han, pel cap alt, infrautilitzat les possibilitats legals en matèria de coordinació, convenis, acords, atc. entre elles i altres territoris. Andorra, Catalunya Nord, la Franja, o organismes, Diputació General d'Aragó, Diputacions, Consell General dels Pirineus Orientals, municipis, Comunitat de Treball dels Pirineus...

D'altra banda, massa sovint, la reivindicació dels Països Catalans com a marc territorial de la nació catalana ha reposat en termes culturals o simbòlics, quan no estrictament parapolítics o filologicotopònims, tots ells notablement enverinats, en comptes de fer-ho en termes de necessitat pràctica, molt més assumibles i comprensibles. L'error del plantejament inicial ha marginalitzat la proposta, la batalla per la forma ha torpedinat el fons, la lluita

pel nom de la cosa ha derrotat la cosa, de moment, i l'ha fet antipàtica, rebutjable, impossible, o pel cap baix, utòpica, comptant tothora amb la col·laboració humanitària i desinteressada dels adversaris professionals seculars.

Sobretot perquè també, sovint, s'ha mantingut una concepció centralista de la catalanitat en el sentit d'entendre només com a nacional, o bé com a més nacional, allò que només era percebut com a nacional de la regió del Principat estant, tot folkloritzant o menystenint hàbits o trets de tot tipus característics de la perifèria nacional, aquells amb els quals precisament la població de cada indret s'identificava més fàcilment.

A aquests factors negatius de caràter polític cal afegir-n'hi d'altra mena com és ara la inexistència d'un corònim referit al conjunt nacional, aplicable a tot el territori, identificable del grup nacional de cara enfora i assumit com a propi, espontàniament i amb naturalitat per la majoria de la població.

El nom de l'idioma, a més, compta amb una tradició popular evident de designació diversa segons l'àmbit geogràfic, essent la llengua el

tret comú més fàcilment perceptible.

Desaparegudes algunes entitats destinades a fomentar la idea de països catalans, no existeixen, tampoc, àmbits regulars i naturals de trobada, convivència i intercanvi entre ciutadans d'arreu del territori nacional, llevat de miracles incomprendibles com la Universitat Catalana d'Estiu o aquestes mateixes Jornades, amb uns organitzadors i assistents militants que tant tenen a veure en totes dues.

Excepció feta de la literatura o les ciències naturals, patim una escassetat prou grossa de treballs científics rigurosos amb els països catalans com a unitat d'anàlisi i, amb excepcions conegudes, una manca notable d'eines de divulgació i coneixement de la realitat capaces d'afeblir el caràcter pedagògic d'un discurs nacional, amb dades globals i xifres actualitzades sobre els aspectes bàsics de la societat catalana d'avui, no exclusivament lingüístiques o bé culturals.

Fora del setmanari, no tenim mitjans de comunicació disposats a configurar un espai català de comunicació que converteixi els països catalans en univers simbòlic i marc

de referències socioculturals prioritari amb un missatge clar

i inequívoc. Però, què podem fer quan el diari ens assabenta que la grossa de Nadal passa de llarg i s'atura a València? Si s'atura a València, com romansos pot passar de llarg? Què, quan la televisió ens dóna la ciutat francesa de «Perpignan» com a resposta adequada en un concurs? Què, quan la ràdio ens informa d'un incendi entre la població francesa de «Servèr» i el municipi català de Portbou, incendi, tot s'ha de dir, feliçment apagat per bombers francesos i catalans? Què, quan la Generalitat de Catalunya ens recorda que som sis milions un i altre cop, no fos cas que ens féssim il·lusions de creure-nos-en deu?

Manca de política unitària

Els països catalans no existeixen encara, com a concepte clar i assolit, més enllà d'un cercle reduït d'intel·lectuals i polítics. No són necessaris a ningú per poder viure ni sobreviure. No apareixen, més enllà de l'àmbit familiar d'algunes famílies en la seva majoria presents en aquesta sala, amb normalitat en els aspectes bàsics de la vida quotidiana. Són més possibles en el terreny de les idees que imprescindibles en el de les realitats. Hi són, però no ho sembla.

Amb un panorama de tal faicó, que algú tingui la gosadia de demanar-se si fóra més convenient l'articulació dels partits polítics que no pas l'expansió llur, o bé a l'inrevés, possem per cas, significa continuar tenint una confiança enorme en l'espècie humana, particularment en l'espècie humana resident en el bocí de món que passa pels països catalans.

Perquè, diguem-ho ja clar i net, la dinàmica unitària no va bé, no ha tret ni un sol segon de son de cap dels honorables membres de la Generalitat d'amunt, de la d'avall, ni de la que tampoc no és, ni se'n diu.

La idea de països catalans, i menys encara si possible és, la seva conversió en un eix polític de defini-

J.Ll. Carod: «Potser vindrà abans l'Estat que la Nació, la consciència i necessitat d'Estat que la consciència i la necessitat de la Nació, i en comptes d'allò que tots havíem previst, tal volta anirem de l'Estat primer, a la Nació després, en lloc de passar de la Nació a l'Estat.» (Taula rodona sobre el tema «Present i futur del nacionalisme a les Illes»: Joan Fc. López, Aina Moll, Josep Melià, Vicenç Villatoro, Bernat Joan i Damià Pons.) (Foto Pere Carmona)

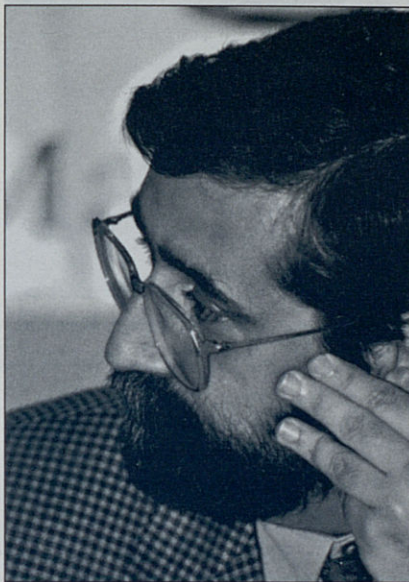
ció imprecisa no constitueix un objectiu prioritari a curt, ni a mitjà, ni a llarg termini de cap partit polític amb poder real a casa nostra. Cap ni un dels partits que tenen la responsabilitat de govern a Catalunya, al País Valencià i a les Illes Balears no contempla de manera clara i precisa, però tampoc de manera fosca i imprecisa, la consecució d'algun tipus d'articulació política a nivell nacional ni, probablement, els ha passat mai pel cap una fantasia així. El tema en qüestió no preocupa, no interessa, no motiva. Ara, no toca.

Definició nacional i territorialitat

Obviant altres referències històriques i sense anar, per tant, més enrere, en el període del pas del franquisme al post franquisme existia una Coordinadora Socialista dels Països Catalans que agrupava els partits socialistes d'aquest àmbit, abans de l'absorció i desarticulació posterior dels dos partits peninsulars per part del PSOE. Hi havia també una forta col·laboració en tot el marc nacional entre el Partit Carlí i el Moviment Comunista i el PSAN, que va tenir, així mateix, una durada efímera. Més puntual va ser encara la trobada d'organismes unitaris de l'oposició democràtica celebrada aquí, a *Cura* (?). I després d'això, l'experiència electoral del BEAN i l'experiència, diguem-ne política, del Moviment de Defensa de la Terra (MDT), Catalunya Lliure o Revolta, en tots els casos sense conseqüències institucionals, territorials o socials.

L'envitricoll conceptual és tan notable que tots els partits nacionalistes o amb una certa vocació nacional tenen, amb una certa alegria filològica, Consell Nacional, Secretariat Nacional, Executiva Nacional o Comissions Permanents, nacionals també, la territorialitat nacional dels quals no és mai objecte de concreció en el sentit de poder aclarir de quina nació són nacionals. I tant com els òrgans, és bo de conèixer-ne la definició nacional que en fan en els seus documents.

De quatre anys ençà, Esquerra Republicana de Catalunya ha adaptat els seus estatuts de manera que establia el conjunt del territori nacional com a marc geogràfic del seu projecte polític i, doncs, s'hi estructurava orgànicament amb militants rossellonesos, valencians, eivissencs i hi

Vicenç Villatoro (Foto Pere Carmona)

concorria per primer cop a eleccions amb les seves sigles tant a la Catalunya Nord com a les Illes Balears.

Més recentment, el novembre del 93, la Joventut Nacionalista de Catalunya (JNC), acordava la seva possible implantació fora del Principat, sempre que la iniciativa sorgís de les bases nacionalistes i catalanistes d'aquestes terres. El partit referent d'aquesta joventut, Convergència Democràtica de Catalunya, té en els seus objectius «contribuir a l'enfortiment de la col·laboració política i cultural entre tots els països catalans», alt i noble propòsit recollit també per Iniciativa per Catalunya en els seus principis quan reconeix l'existència de «vincles històrics i culturals» i fomenta els «vincles polítics de Catalunya amb altres comunitats dels països catalans». El Partit Socialista de Mallorca / Nacionalistes de Mallorca (PSM/NM) diu a l'art.2 dels seus estatuts, que «és

una organització política que té com a objectiu fonamental l'alliberament nacional i la justícia social dels pobles de les Illes Balears dins els marc d'uns Països Catalans». La primera Conferència d'Unió del País Valencià (UPV) acordava que «el reconeixement dels Països Catalans com l'àmbit territorial on haurà de produir-se el procés històric nacional implica una política exigent en la recerca de lligams, col·laboracions acords i activitats conjuntes entre les institucions i també entre les forces polítiques del Principat, les Illes Balears i el País Valencià.»

Una cosa és, però, la lletra dels principis ideològics de cada grup (la veritat, no sempre fàcil d'interpretar i traduir a coses concretes) i l'altra, naturalment, la música. I aquesta no sona, sona poc, o parla mitjançant un sistema codificat que deu tenir escassos subscriptors. Ho repetim: l'afirmació dels països catalans com a àmbit territorial clar i net de la nació catalana, i més encara, la seva articulació política d'acord amb uns criteris mínims d'una certa concepció conjunta, confluent, unitària, en definitiva, nacional no apareix formulada explícitament, ni és objecte de debat polític prioritari, ni de reivindicació pública fora de les excepcions que hem apuntat. A tot estirar apareix només, i no és poc, en la reflexió intel·lectual d'aquestes Jornades i als peus del Canigó al bo de l'estiu, un poc cada any.

«Tu ja m'entens»

Quan parlem del tema nacional, tan de l'abast geogràfic de la nació com de l'objectiu polític últim d'aquesta, tinc la sensació que ens movem, tots plegats, en un registre d'una ambigüitat absoluta que permet alimentar esperances i mantenir viva una cultura de la complicitat política al voltant, això sí, d'una idea mai no dita, mai no escrita, mai no verbalitzada basada en fonaments tan sòlids com els del conegut argument científic del «tu ja m'entens», amb les variants també apreciables

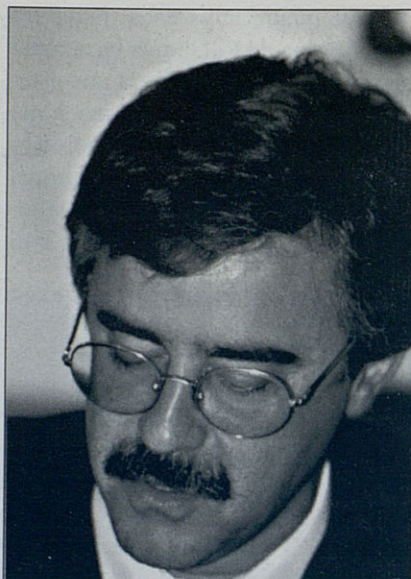
del «jo, això, ho tinc molt clar», o bé «en el fons, ja saps que pensem el mateix, encara que estigui en el partit on estic.» Doncs no, potser la nostra comprensió és modesta, però ara, ja no. No sabem, en aquestes alçades de la nostra història, ja no ho entenem. No entenem que ens trobem encara en la fase de l'Acadèmia de la Llengua dels «territoris on es parla la mateixa llengua», com França i el Quebec, Espanya i l'Argentina, Flandes i Holanda, però a segles llum del nivell de relacions mantingut per aquests països. No entenem que no hàgim avançat gaire més enllà de l'estadi fraternal dels pobles germans i dels partits germans. I així, anar fent pels segles dels segles. No entenem, en fi, que aquells que més hi podien fer hagin fet tan poc.

Perquè qui té més poder polític té també un marge de maniobra més gran per fer avançar qualsevol proposta. I en el terreny nacional la deserció pitjor és la de la indiferència, el pecat d'omissió, pecat al cap i a la fi, ja fa segles, ja que parlem de qüestions de fe, que és conegut i regulat.

Formes honestes de vertebració política

Ja em perdonaran el meu estat d'ànim actual, la meua fatiga personal davant certes evidències després de tants i tants anys, el meu escepticisme actual sobre la voluntat real de certs partits i sobretot d'algun dels seus dirigents, aparentment més preocupats per ofrenar noves glòries a Espanya, a la Corona i al cap que l'aguanta, que no pas per construir un futur nacional en llibertat, ara que tants pobles a Europa ja han estat capaços de construir-hi el seu.

Així les coses, i amb aquest panorama, els que ahir i avui hem estat sempre per una nació catalana completa i sobirana, no podem oposar-nos, d'entrada, a cap forma de vertebració política que de veritat es proposi avançar cap aquest objectiu. Benvinguda, doncs, l'articulació, la mal anomenada expansió, i el vol

Joan Fc. López Casasnovas (Foto Pere Carmona)

autònom amb ala delta si molt convé, sempre i quan tothom tingui consciència del paper que ha de fer i de la funció que ha d'exercir. Ningú, en conseqüència, no està legitimat per desqualificar a l'avançada cap proposta política que, a consciència, seriosament, honestament s'encamini cap a aquest horitzó clandestí, just insinuat, o bé esbatanat als quatre vents, segons els casos.

Aquelles forces polítiques que actuant en l'àmbit d'una sola comunitat autònoma es presenten, juntament amb altres de la resta del país, en eleccions d'un marc superior a aquest, no sols tenen tot el dret a fer-ho sinó que, des del punt de vista nacional, la decisió que han pres és positiva. I més ho serà encara si la col·laboració es manté més enllà d'una simple unió o conveniència electoral conjuntural, s'enforteix al voltant d'un projecte coherent de reconstrucció nacional i és capaç d'adoptar formes estables posteriors d'articulació al voltant de coses concretes.

Horitzó lògic i coherent: l'Estat nacional

Als grups polítics de base territorial regional, però amb formula-

cions nacionalistes exclusives per al seu territori, és ben lícit que se'ls demani, en el rigor de la via autònoma escollida, que vagin fins el final, que no defugin l'horitzó lògic i coherent que com a nacionalistes han d'aspirar: el propi Estat, sense subterfugis, valencià, balear, o el que sigui. I camí de l'Estat, el comitè olímpic propi, l'ensenyament, la televisió pública pròpia, la policia pròpia, i un marc propi de relacions laborals. Perquè, no hi ha nacionalisme creïble sense reivindicació de l'Estat. I també, que no edifiquin l'afirmació pròpia en la negació dels altres. Cert nacionalisme valencià, posem per cas, no ha de ser anticatalanista, sinó valencià, i antiespanyolista, sense necessitat de ser obertament, clarament catalanista. No ha d'alçar el valencià enfront del català, sinó enfront del castellà. Ha d'alçar l'ús del valencià contra l'abús del castellà.

Així com fins ara, paradoxalment, els únics partits presents arreu del Països Catalans han estat el PSOE i el PP, la diversitat d'estratègies ha de permetre, també, la possibilitat de partits nacionals, d'organitzacions polítiques presents en el conjunt del territori amb una sigla única i una proposta política per a tota la nació. Però fins i tot aquestes han de partir de la realitat més immediata, i ser, a Eivissa, més eivissencs que ningú, i a València, tan valencians com el que més en sigui.

En realitat, però, l'error polític fóra no entendre el caràcter del tot complementari de les diferents forces i ser incapaços de treure rendibilitat a la conjunció d'esforços diferenciats. En llocs de baixa consciència nacional, precisament no queda altre recurs que la posició frontista, que la confluència d'interessos al voltant d'un programa nacional regional mínim, i fer-hi front comú. Nacionalistes regionals, nacionalistes articulats, nacionalistes nacionals en conseqüència estan condemnats a entendre's, és a dir, a pactar, si és que volen, de debò, que allò que

defensen pugui convertir-se en realitat algun dia.

I això comporta en primer lloc no fer bona la dita de «com més a prop, més lluny», a partir de la qual, qui figura que és més proper ideològicament esdevé no tan sols el més distanciat del ventall polític, sinó l'adversari principal i el culpable de totes les malvestats imaginables davant la satisfacció dels enemics veritables i l'estupefacció dels connacionals abnegats. Tan important com evitar que l'arbre de cada regió no ens deixi veure la totalitat del bosc nacional del qual forma part, és que la visió conjunta del bosc nació ens impedeixi d'adonar-nos que aquest està constituït per arbres singulars, cadascun dels quals, dintre del mateix bosc, necessita la mesura adequada d'aigua i un tractament ajustat al procés de la seva creixença.

La nació federal

Una nació catalana política, per realitat i per tradició, haurà de ser federal i això requereix, ja des d'ara, convicció federal, sensibilitat federal, estil federal, pràctica federal. L'avenç dels partits nacionalistes, autònoms, articulats o expandits només serà realitat si es produeix, també, un canvi substancial en la seva estratègia. Avui, l'àmbit nacional que integren Catalunya, el País Valencià i les illes Balears ja no pot arribar a adquirir personalitat jurídica pròpia, institucionalització política, accés a l'estatalitat a partir de l'exclusiva vindicació patriòtica clàssica, amb la llengua, la història o la cultura com a elements únics de cohesió i de generació d'entusiasmes i adhesions. El patriotisme és un bon argument, sobretot per als patriotes, però és clar que aquests són un segment molt migrat del conjunt de la societat. Es fan imprescindibles, per tant, noves fórmules i nous camins.

Els interessos comuns com a substrat nacional

Avui, ens agradi o no ens agradi, s'imposa més la pràctica que no la

PREMIS DE NARRATIVA 1995

La FUNDACIÓN SANTA MARÍA
convoca el dotzè Concurs del Llibre
Infantil EL VAIXELL DE VAPOR
i el sisè Concurs del Llibre Juvenil
GRAN ANGULAR.

Primer premi: 1.000.000 ptes.
Finalista: 200.000 ptes.
Extensió: 50 folis a doble espai.

Gran Angular

Primer premi: 1.000.000 ptes.
Finalista: 300.000 ptes.
Extensió: 100 folis a doble espai.

■ El termini d'admissió
d'originals es clourà
el 15 de setembre.

■ L'import dels premis
és a compte dels
drets d'autor.

■ Les obres premiades
seran editades per
EDITORIAL CRUÏLLA.

■ Els originals han de
ser escrits en llengua
catalana.

editorial **cruïlla**

Informació:

Balmes, 245 • Tel 237 63 44 • 08006 BARCELONA

teoria, les realitzacions que la ideologia, la comoditat que l'esforç, la contemporaneïtat que la tradició, el negoci, ai las, que la llengua, la vida quotidiana que els símbols, la conveniència que el patriotisme. Perquè si el patriotisme afecta a una part de la societat, l'economia l'afecta tota i arreu del territori. I aquest té uns problemes concrets, generalment amb el mateix origen, i unes necessitats concretes, ben sovint comunes a tots els països catalans, que poden tenir també, si volem, solucions comunes.

Sense ometre el substrat nacional comú ni el tradicional referent lingüístic, cultural i emblemàtic potser aquest univers simbòlic no arribarà a ser assumit com a propi i comú fins al final, fins després de constatar que també en són de comuns els interessos i les adversitats, un expoli fiscal escandalós, una inversió pública estatal insultant, una política econòmica espanyola insultant, contrària i inadequada al nostre teixit econòmic específic, una prestació de serveis públics impresentable, una impossibilitat legal de planificar i administrar els nostres recursos, la persistència d'una violència contra l'entorn natural, l'herència d'una gestió degradant per a l'urbanisme i el territori, etc., etc.

El pas del nacionalisme patriòtic, també, al nacionalisme pràctic, la nova conjunció del nacionalisme cultural i el nacionalisme econòmic, aquest nou nacionalisme que no té ni perquè anomenar-se'n, que ho ha de fer sense que ho sembli, aquesta modernització del país ha d'incorporar així mateix un caramull de valors comuns al nostre eix mediterrani: el treball, l'esforç, l'estalvi, la iniciativa civil enfront d'una administració burocratitzada, llunyana i ineficaç, l'associacionisme, l'interès per l'exterior.

Aquests valors propis són també elements bàsics de la nostra cultura, peces claus de la nostra identitat nacional, i en la mesura que reculen o bé són substituïts per altres, ens desnacionalitzem no gaire menys que la recessió de la llengua,

Miquel Sellarés.

que al final de tot acabarem descobrint que tots parlem i que és la mateixa. Potser per això vindrà abans l'Estat que la nació, la consciència i necessitat d'Estat que la consciència i la necessitat de la nació, i en comptes d'allò que tots havíem previst, tal volta anirem de l'Estat primer, a la nació després, en lloc de passar de la nació a l'Estat.

Superar la indefinició

I acabem: el dia que els Països Catalans, única pàtria d'uns quants,

Bernat Joan (Fotos Pere Carmona)

quants?, sigui també l'única possibilitat de vida digna i millor per a molts, el dia que siguin una necessitat, el camí cap a la llibertat i la plenitud nacional serà inaturable. Però per a això els partits nacionalistes han de sortir de la indefinició actual i ser conscients, també, de la incompatibilitat de poder i voler simultàniament, per més temps, dos projectes nacionals: l'espanyol i el català, o el valencià i el balear, si és que hi ha qui parteix només d'aquest àmbit.

Transmetre a la nostra societat aquesta nova sensibilitat cap al seu esdevenidor, la possibilitat d'unes condicions de vida millors, la conveniència de participar directament en el procés europeu, i la necessitat d'un projecte motor d'aquestes característiques, hauria de ser el gran objectiu col·lectiu del nacionalisme polític els anys vinents. Ens caldrà dur a terme, per assolir-ho, una llarga, profunda i constant tasca informativa i altament pedagògica amb multitud d'esforços, però cap poble no ha aconseguit mai d'esser, i ser lliure, sense esforç: tampoc no ho serem nosaltres, nosaltres, com deia Pere Quart, aquesta pàtria tan petita, que la somnio completa. Potser, per aquest camí, tindrem un dia un projecte nacional verament adreçat i assumit per la majoria de la nació, hagin, els seus membres, nascut on hagin nascut, duguin el llinatge que duguin, parlin a casa seva la llengua que parlin. Una majoria social d'aquestes característiques no és mai el resultat d'elecció política d'un partit, sinó d'una majoria de partits regionals, nacionalistes, nacionals. Potser, per aquest camí, si ho fa possible la voluntat popular lliurement expressada, arribarem a viure com desitjava Joan Fuster, sense banderes, sense himnes, sense visques, o almanco, hi afegeixo jo, sense les banderes, els himnes i els visques dels altres, els únics que ara, i tant, a tots els Països Catalans ens són legalment comuns, encara.

Que sigui per pocs anys. □

(Text facilitat per l'autor.)

Manual d'ús immediat

Formes possibles d'articulació

ISIDOR MARÍ, LINGÜISTA

Afortunadament, l'articulació entre els Països Catalans ha estat entesa –i és entesa actualment– de molt diverses maneres, i cadascú és ben lliure d'imaginar-ne encara moltes altres de totalment inèdites. Com és natural, la meua intervenció no pot consistir en una revisió punt per punt de totes aquestes possibilitats. Tampoc no vol ser una nova teorització sobre el tema. S'enmarca en un apartat d'aquestes jornades que es diu *Països Catalans: manual d'ús immediat*, i aquest títol no és casual, ni té la intenció de ser purament una picada d'ullet a l'auditori. El cas és que fa molt de temps que una part de nosaltres, des d'això que podríem anomenar *la ciutadania*, apuntem propostes d'articulació que, amb la voluntat de ser idònies, potser resulten massa teòriques; i uns altres, des de l'exercici de les responsabilitats públiques –no tan sols polítiques– al·leguen inconvenients reals o imaginats perquè es puguin aconseguir aquelles propostes ideals d'articulació.

Aquesta situació podria allargar-se indefinidament. Les solucions idònies no són immediatament viables, és cert; però els inconvenients no desapareixeran tot sols, per molt de temps que esperem passivament que arribi una conjuntura propícia. Al contrari: molts d'aquests inconvenients actuen ara mateix, i la seva efectivitat pareix més gran que la dels pocs intents actius d'aproximació.

Necessitam sortir d'aquest cercle viciós, i per això necessitam *formes d'articulació viables ara mateix*. La finalitat de la meua comunicació i

Isidor Marí: «Rebutjam amb contundència la interpretació ofensivament tendenciosa de l'articulació dels Països Catalans com una annexió i una subordinació, però és que no ens hem preocupat gaire d'aclarir de quina manera cal interpretar les relacions entre els nostres països.» (Foto Pere Carmona.)

de les intervencions següents és precisament promoure un debat sobre aquest tipus de plantejaments. Un debat que hauria de transcendir el marc d'aquestes jornades: com ja es va dir en la seva primera edició, a Vic, el 1987, la política no es pot limitar a una combinació entre la gestió immediatista i rutinària del present per part dels uns, acompanyada d'afirmacions rotundes d'uns altres sobre els objectius finals. Entremig hi ha la funció principal del sistema polític: transformar les necessitats col·lectives en projectes viables, susceptibles de ser legítims

i assumits per una majoria social.

En el nostre cas, això es concreta en la presentació i la discussió de les perspectives polítiques, econòmiques i culturals de cooperació, cosa que faran les comunicacions següents. Per part meua, intentaré centrar en termes generals les bases que poden fer possible una articulació gradual entre els Països Catalans.

Una interpretació tendenciosa i obstructiva

El primer punt que podem comentar és la mateixa manera d'entendre l'articulació entre els Països Catalans. D'entrada, hem de dir que aquest és un tema que cal rescatar del silenci. Es fa indispensable poder-ne parlar públicament amb la mateixa normalitat que es tracta de qualsevol altre projecte polític similar, sense els condicionaments que pretenen imposar-nos aquells que abominen visceralment de la noció de Països Catalans perquè sols n'admeten una interpretació: *com una relació entre l'annexió dominadora d'uns i l'absorció subordinada dels altres*.

Probablement aquesta gent està tan acostumada a practicar aquesta única forma de relació, que no és capaç d'imaginar-ne d'altres. En tot cas, ha triat per als seus objectius obstructionistes la més nefasta de les interpretacions possibles, que cap pancatalanista acceptaria. En canvi, el fet és que s'ha produït una *retracció del discurs sobre la cooperació entre els Països Catalans*. Una espècie de tabú impedeix a molts polítics

utilitzar aquesta expressió, com si efectivament acceptassin que darrere de l'expressió hi ha intencions difícilment legítimes. O encara pitjor, perquè *la dificultat de legitimitat arriba a fer-se extensiva a qualsevol altra forma de cooperació entre els nostres pobles, sigui amb el nom que sigui*. Aquesta coacció sobre el discurs polític ja passa de mida, esdevé clarament una restricció de la democràcia i per tant no tan sols resulta intolerable per als que mantenen la legitimitat dels diversos projectes de Països Catalans, sinó simplement per a tots els que creguin que el respecte a la diversitat d'opinions és la base del pluralisme democràtic.

En definitiva, és qüestió de situar el debat sobre el procés d'articulació entre els Països Catalans al costat del discurs sobre tots els altres processos similars: no podem acceptar que es vulgui interpretar com un projecte insòlit o subreptici, precisament quan la història i l'actualitat són plenes de casos similars en què diverses col·lectivitats han construït marcs d'actuació conjunta, desenvolupant formes de cooperació capaces de superar els recels i fer confluïr els

interessos. Els exemples i paral·lels es poden trobar tant a un mateix nivell —en els molts casos de cooperació interregional que hi ha a la mateixa Unió Europea—, com en un nivell superior —amb les organitzacions internacionals o els processos d'unificació d'Estats, com és el de la mateixa Europa— o fins i tot a escala inferior —com podria ser el cas d'aquestes mateixes illes que, malgrat els arrelats recels històrics i la consciència diferencial de cadascuna, estan construint un marc de cooperació interinsular—.

N'hi ha tants, de processos semblants, que resultaria grotesc que precisament els Països Catalans fossin l'únic cas inviable. ¿Haurém d'aplicar-nos aquella facècia d'Òscar Wilde —em sembla—, i serem, com Estats Units i Gran Bretanya, uns països distanciats pel fet de compartir una mateixa llengua?

Altres interpretacions de l'articulació

Podem suposar que ja hem deixat ben clar que rebutjam amb contundència aquella interpretació ofensivament tendenciosa de l'articulació

entre els Països Catalans com una annexió i una subordinació. La veritat, emperò, és que no ens hem preocupat gaire d'aclarir de quina manera cal interpretar les relacions entre els nostres països, i aquest buit afavoreix sens dubte la circulació d'interpretacions tendencioses, com la que criticàvem abans. O de moltes altres interpretacions poc adequades.

No hi ha dubte que la *interpretació predominant* aquests darrers anys, encara que implícita, és la combinació entre un tònic d'escassa cooperació pràctica en el present, una sublimació retòrica del passat i de l'herència cultural compartida, i una indefinició general davant del futur. El lema d'aquesta interpretació podria ser el següent: «Catalunya és una nació, i si els altres Països Catalans poden o volen, ja s'hi afegiran.»

Aquí hi ha més d'una cosa que no funciona. En primer lloc, perquè la identificació nacional comuna no pot ser el punt de partida exigint per a la cooperació. I en segon lloc, perquè si acceptam que és lògic que la consciència nacional de la gent del Principat es refereixi —almenys inicialment— a l'àmbit estricte de Catalunya, hauríem de ser conseqüents i comprendre que és igual de lògic que l'àmbit d'identitat dels altres Països Catalans es refereixi també en principi a la pròpia comunitat natural: valenciana, mallorquina, eivissenca, etc. Seria excessiu que pretenguéssim de la perifèria de la catalanitat una consciència d'unitat global que no es dona ni es reclama ni tan sols a Catalunya. No oblidem, tampoc, la sàvia subdivisió de la humanitat segons la nostra cultura popular: els altres són estrangers o forasters, i nosaltres som catalans, valencians, mallorquins, menorquins, etc. La catalanitat compartida és un valor adquirit, no un fet espontani.

Per tant, sembla aconsellable que els primers acords d'articulació es construeixin sobre coincidències operatives, instrumentals i pragmàtiques, més que sobre preteses identifications o integracions en un marc

Les dinàmiques econòmiques, socials, culturals o polítiques en què participa Catalunya repercuteixen de totes formes, es vulgui i no, en el conjunt dels Països Catalans. (Reconeixement popular i espontani del president Jordi Pujol a Palma en la visita que hi va fer el gener del 1993.) (Foto Pere Carmona)

nacional o simbòlic unificat. En el terreny de la llengua, per exemple, sempre he cregut que era més important i més útil afirmar la unitat de comunicació real entre les nostres terres, la unitat secular i actual de l'ús, i no tant la unitat del codi —encara que aquesta és la que fa possible l'altra—. Amb més motiu, l'èmfasi en la unitat nacional —perfectament vàlida com a posició ideològica— seria més un inconvenient que un aglutinador, de cara a la consecució d'uns acords inicials que ja es fan esperar massa.

Afortunadament, els darrers mesos han aparegut indicis d'activació dels contactes al més alt nivell entre els dirigents polítics dels nostres països, en els quals l'Obra Cultural Balear ha exercit els seus bons oficis, i això pot evolucionar de manera positiva. I és especialment necessari que hi evolucioni, perquè la continuació de les tendències anteriors no serà gaire favorable als més petits o als més perifèrics dels Països Catalans. Les dinàmiques econòmiques, socials, culturals o polítiques en què participa Catalunya repercuteixen de totes formes, es vulgui o no, en el conjunt dels Països Catalans, i el fet de no intervenir conjuntament amb Catalunya en l'orientació d'aquestes dinàmiques no fa més que originar necessitat de readaptació a posteriori, amb els costos addicionals que això pot comportar, i amb una accentuació dels distanciaments i els consegüents efectes de marginalitat o, si voleu, fins i tot de satel·lització respecte al nucli principal de dinamisme.

En definitiva, per tant, els més interessats a prendre part en unes decisions que tenen conseqüències que, vulguem o no, ens afecten a tots, són precisament els que ocupen una posició més lateral en aquestes dinàmiques. És comprensible que hi hagi alhora una prevenció considerable davant de la cooperació entre unes comunitats de pes tan desigual, i correspon probablement a Catalunya posar en evidència que aquesta

Un dels models, especialment atractiu, d'articulació és el de la Unió Escandinava, en la qual no s'ha imposat com a nucli una de les unitats preexistents sobre les altres, sinó que la unió de les parts es fa a partir d'un nucli nou, el Consell Nòrdic. (Edificis de la part històrica d'Estocolm.)

prevenció és injustificada. Però no vèncer la prevenció i mantenir-se al marge de les decisions conjuntes encara és pitjor, perquè els efectes negatius seran més difícilment contrarestables.

Amb això hem apuntat *dues interpretacions complementàries, igualment equivocades, de l'articulació entre Països Catalans*: les que es basen en la inhibició pràctica edulcorada retòricament amb cànctics a les glòries pretèrites. En un cas la interpretació —de la part més gran— deu ser que no s'ha de forçar l'actuació unitària, per no arrossegat ningú o per no complicar-se la vida. De l'altre costat, la interpretació de les parts menors deu ser que la desproporció entre uns i altres pot generar una relació desigual, i més val no entrar-hi. *A la pràctica, la realitat és la mateixa: és l'absència de cooperació, el que impedeix que els desequilibris es corregeixin i no evita que les dinàmiques d'uns arrosseguin els altres.* Efectivament, estic convençut que només la cooperació —i no la inhibició— permetrà de superar els desequilibris i les marginalitats.

Al costat, o si voleu enfront d'aquestes interpretacions, n'hi ha

una altra que té una certa tradició històrica: l'*afirmació d'un sol marc unitari que engloba la totalitat dels Països Catalans*, fins al punt de considerar-los una entitat singular, i no una confluència entre col·lectivitats relativament diferenciades dins de la bàsica afinitat. Precisament va ser un illenc, en Jeroni Rosselló, el que va formular aquesta interpretació el segle passat, concretament als Jocs Florals de 1873: «*Tinga lo nom de Catalunya, sia Catalunya la terra tota a on la nostra llengua se parla.*»

És comprensible aquest èmfasi en la unitat de les nostres terres, davant la fragmentació insistent a què ens hem vist sotmesos. Com a presa de posició en el terreny de les idees, em sembla tan respectable com qualsevol altra. I sempre ha estat molt atractiva la solució de tallar els nusos gordians, però lamentablement això no ens converteix en Alexandres Magnes. Així és que aquesta interpretació de l'articulació entre Països Catalans té un aparent avantatge, ja que suprimeix la mateixa necessitat d'articular res: no hi ha parts que calgui articular en un tot, sinó un tot perfectament unit. Però la realitat social va per una altra

banda –en Joan Francesc Mira n'ha parlat en aquestes mateixes jornades–, i si agrupar les identitats dels nostres pobles no és gaire fàcil, esperar que comparteixin d'entrada una mateixa identitat singular sembla la més llunyana de les possibilitats viables ara mateix. Especialment si, com dèiem, es pretén que l'acceptació d'una mateixa identitat nacional sigui el requisit per a la cooperació.

Ja sabem, a més, que aquesta interpretació és la que solen instrumentalitzar interessadament aquells que volen impedir tota relació normal: el fantasma d'un annexionisme inexistent i inviable suplanta la interpretació de fet predominant, que és, com dèiem abans, la inhibició d'uns i altres. Ja és ben sarcàstic que l'absència de cap dinàmica real d'articulació sigui atacada com si es donàs un procés d'aproximació tan vertiginós que hi hagués perills imminents d'assimilació!

Per un projecte públic i desacomplexat d'articulació entre els Països Catalans

Davant totes aquestes interpretacions latents, emfàtiques o tergiversades, allò que més es troba a faltar és la interpretació –oficial, pública, patent, natural i sense prepotències ni acomplexaments– d'allò que podem començar a fer conjuntament, en nom de la cultura diversa però unitària que històricament compartim, i sobretot en funció de les necessitats reals que el futur planteja avui mateix a les nostres societats.

Per què haurien de ser precisament les nostres, les úniques regions d'Europa que no poguessin aspirar a articular-se en una acció de conjunt? Alguna manera hi ha d'haver –i segurament n'hi ha més d'una– d'articular-nos respectant la voluntat majoritària de cadascun dels nostres pobles. No valdria la pena començar-ne a parlar i poder-ne parlar en públic serenament, sense que algú interpreti que s'està tramant alguna conxorxa?

Si ens molestem a fer-ne un repàs detallat, veurem que són moltes les professions, entitats, empreses i col·lectius que necessiten que funcioni normalment un espai socioeconòmic i sociocultural, un mercat català en definitiva. (El Teatre Principal, de Palma, el més històric i representatiu de les arts escèniques a la ciutat i marc d'actes socials i polítics de rellevància.)

Com dèiem abans, els processos d'articulació entre unitats polítiques són tants, que fins i tot n'hi ha estudis sociològics comparatius, que identifiquen els trets que caracteritzen el seu desenvolupament. I potser no ens faria mal tenir-los en compte. Al capdavall, s'hi distingeixen uns elements fonamentals en tots els processos d'aquest tipus, i podem trobar-hi punts interessants de reflexió.

En preparar aquest text, per exemple, he recorregut a un estudi ja clàssic d'Amitai Etzioni, que es refereix en general als processos de formació de noves unitats polítiques¹. I he pogut trobar-hi algunes idees interessants, que podríem comentar.

En primer lloc, sembla que en la bona marxa de tots aquests processos és bastant important el grau d'igualitarisme, és a dir, que la distribució del paper directiu del procés d'articulació sigui més igual o més

desigual entre les diverses parts implicades. Tant la configuració dels Estats actuals, a partir d'entitats prèvies políticament autònomes –pensem, per exemple, en la història de l'Estat espanyol–, com el mateix procés d'unificació d'Europa poden ser enfocats des d'aquest angle, i les comparacions resulten il·luminadores.

En aquest sentit, són freqüents els casos en què un sol nucli ha implantat la unió dels altres membres (unions desiguals o minoritistes), amb un ús més o menys accentuat de la força militar o la coacció econòmica. Prou que ho sabem. Però també hi ha exemples ben interessants en què l'aportació, la participació i el poder es fa voluntàriament, basant-se en una tradició comuna i/o en els beneficis mutus d'una acció conjunta. I són els que hauríem d'agafar com a referents públics.

Un d'aquests models, especialment atractiu, és el de la Unió Escandinava, en la qual no s'ha imposat com a nucli una de les unitats preexistents sobre les altres, sinó que la unió de les parts es fa a partir d'un nucli nou, el Consell Nòrdic. Les representacions dels membres d'aquest organisme són paritàries, amb independència de les dimensions de cada Estat, tant en el Plenari (20 representants cadascun) com en el Directori (2 representants cadascun) o en el Consell Ministerial (un ministre cadascun). Fins i tot els territoris autònoms menys poblats –illes Fer-Oer, illes Aland, Grenlàndia– hi tenen representació directa i una protecció especial, amb el dret de no aplicar els acords que considerin lesius.

L'ingrés de Suècia, Finlàndia i, malgrat el retard, de Noruega a la Unió Europea posarà encara més prop del nostre entorn polític aquest model de cooperació, que pot comportar alhora modificacions interessants en el règim de funcionament lingüístic de la nova Europa, de les quals els catalans hauríem de saber-nos aprofitar.

En qualsevol cas, hi ha exemples vigents i no sols teòrics que demostren que és possible corregir la desproporció entre els membres d'un organisme de cooperació: què impedeix que els illencs, els valencians, els andorrans, els rossellonesos i els algueresos trobin una solució semblant per situar la cooperació amb Catalunya sobre unes bases equitatives?

Un segon aspecte interessant en aquests processos és la *correspondència entre les necessitats i demandes socials de cada part i els objectius de la unió*. És evident que la cooperació ha de fonamentar-se en les necessitats concretes de la societat de cadascuna de les parts, si es vol que compti amb una base social suficient, només que sigui a efectes inicials. I en aquest sentit, la capacitat de comunicació normal entre les parts esdevé decisiva: disposar d'unes estructures i uns fluxos comunicatius normals és la base perquè puguin expressar-se, intercanviar-se i destriar-se aquestes necessitats i demandes que han de ser la base de la cooperació.

En el nostre cas, les insuficiències de l'espai comunicatiu català no haurien d'impedir que, almenys en part, es vagin concretant les necessitats que justifiquen la cooperació. De possibilitats no en manquen, sigui en un terreny econòmic —infraestructures de transports i comunicacions, accions sectorials, formació professional, projecció exterior, etc.—, en els aspectes lingüístics i culturals —una política de personal equiparable en tots els organismes públics, el desenvolupament dels criteris lingüístics i terminològics, l'homologació d'estudis i materials didàctics, una indústria cultural, mediàtica i informàtica al servei de tots, etc.— o només que sigui en la coordinació entre les professions, entitats i empreses de l'àmbit cultural —professors, escriptors, periodistes, editors, associacions culturals, etc.—. Si ens molestàssim a fer-ne un repàs detallat, veuríem que són moltes les

professions, entitats, empreses i col·lectius que necessiten que funcionin normalment un espai socioeconòmic i sociocultural català, un mercat català, en definitiva. I no podem menysprear les seves necessitats ni la seva força potencial.

Aquest últim aspecte és un punt sobre el qual voldria atreure l'atenció, per les possibilitats que realment presenta de dinamitzar el procés d'articulació entre els Països Catalans des de la societat civil. A les resolucions del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, l'any 1986, es va fer una crida a la coordinació de «*les entitats acadèmiques, culturals, religioses, professionals, esportives, econòmiques i d'altres*» amb la finalitat d'emprendre conjuntament accions sectorials concretes. La Federació Llull —que agrupa inicialment l'Òmnium Cultural, l'Obra Cultural Balear i l'Acció Cultural del País Valencià— ha obert camí en aquesta línia. Voldria suggerir la conveniència de consolidar i eixamplar aquesta federació, orientant l'acció a objectius concrets que responguin a les necessitats socials del conjunt dels

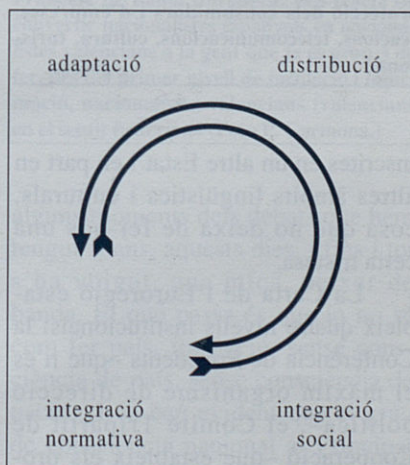
Països Catalans i representin etapes en la configuració del marc d'actuació conjunta que necessitam.

Amb això ens hem situat a prop de la tercera consideració que fa Etzioni sobre la formació d'unions polítiques: *les fases del procés*. Els antecedents solen passar per una sèries de fluxos econòmics, culturals, etc., que constitueixen la base social per a l'inici d'actuacions conjuntes. Arriba un moment en què aquesta suma de fluxos i contactes de cooperació forma una massa crítica suficient perquè s'estableixi un acord formal i estable, amb la creació d'instàncies resolutives conjuntes, que actuen com acentres nous de decisió: se supera la fase inicial i s'entra en la que podríem anomenar fase d'*enlairament* de la nova unió. Voldríem creure que ens trobam relativament prop d'aquesta fase, si més no en l'establiment d'algun acord sectorial i bilateral de col·laboració.

El procés, a partir d'aquest moment, sol avançar de manera més fluida: un cop creada la base conjunta d'actuació, la quantitat i la diversitat de les cooperacions tendeixen a créixer, en una fase que podríem anomenar de **superació** o desbordament del marc inicial.

Un altre sociòleg, Talcott Parsons, va arriscar alguna hipòtesi interessant sobre les *seqüències més habituals* en aquest procés. Parsons distingeix entre uns aspectes instrumentals o funcionals de la cooperació i uns altres de caràcter expressiu o integratiu. Els instrumentals poden ser de naturalesa adaptativa o distributiva, i els integratius, al seu torn, de caràcter social o normatiu. Si distribuïm aquests quatre elements en un quadrat, hi tindríem, començant per l'angle superior esquerre i seguint en el sentit de les busques d'un rellotge, les etapes següents: adaptació, distribució, integració social, integració normativa.

Aquesta seria la seqüència més normal en els processos voluntaris de formació de noves unions: les

Sobre la formació d'unions polítiques en els processos voluntaris, el sociòleg Talcott Parsons distingeix entre uns aspectes instrumentals i uns altres integratius: les expectatives instrumentals precedeixen les integratives, i després d'una actuació centrada en els sectors més sensibles als acords d'adaptació, s'entra en les expectatives de tipus integratiu.

expectatives instrumentals precedeixen les integratives, i després d'una actuació conjunta centrada en els sectors més sensibles als acords d'adaptació o de distribució, s'entra en les expectatives de tipus integratiu, primer socials i després normatives o legislatives.

En canvi, les unions marcades per la pressió d'un centre de poder —com ha estat la formació històrica de molts estats—, segueixen l'ordre invers al de les busques del rellotge: la integració normativa promou la integració social, que es tradueix en

no vol dir que no es pugui avançar més en algun altre camp, com l'organització administrativa, l'esport o la projecció internacional.

Respecte a les institucions que més fàcilment poden obrir camí i establir els primers acords, no sé si hauríem de dir que el camí ja està encetat amb la creació de l'Euroregió entre Catalunya, Llenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus, que va tenir lloc els 19 d'octubre de 1991. Paradoxalment, sembla que les facilitats d'iniciar una cooperació han estat més clares amb les comunitats

càrrec del grup d'ensenyament superior, recerca i transferència de tecnologia i del d'agricultura, pesca i aquicultura.

- El Migdia-Pirineus s'ocupa del grup de medi natural i protecció dels consumidors i d'empreses, entorn econòmic i formació.

- Catalunya, per la seva banda, coordina el grup de comunicacions i telecomunicacions i el de cultura, turisme, joventut i esport.

És possible que les realitzacions d'aquesta nova euroregió no siguin encara gaire espectaculars, però en tot cas, cal reconèixer que la seva potencialitat és amplíssima i que ja compta amb un projecte de futur emblemàtic: el TGV.

En canvi, la Carta de l'Euroregió no preveu —ni tampoc exclou, és cert— que aquesta es pugui ampliar amb la incorporació de nous membres. Per tant, no sé si acabar la meua intervenció invitant les Balears a constituir una altra euroregió amb el País Valencià, Andorra i l'Alguer —oberta a la col·laboració amb la Franja d'Aragó—, o si tots hem de tornar a pensar, com en els primers temps de la Confederació Catalano-aragonesa, en el projecte de fraternitat occitano-catalana que semblava haver-se esfumat amb la derrota de Muret.

En tot cas, sí que us convid a tots a no esperar el pròxim mil·lenni instal·lats en la passivitat més confortable: si no obrim ni tan sols un debat públic normal i serè sobre les formes més viables de cooperació, podem quedar definitivament reunits en la més pura i dura de les marginalitats. Esperem que no. □

(Text facilitat per l'autor. EL MIRALL ja l'havia publicat en el número 67, març/abril 1994.)

¹ Amitai ETZIONI, *The Epigenesis of Political Communities at the International Level*, dins «American Journal of Sociology», LXVIII (1963).

Els àmbits de col·laboració en la Carta de l'Euroregió, són prou amplis: Llenguadoc-Rosselló es fa càrrec dels grups d'ensenyament superior, recerca, tecnologia, agricultura, pesca i aquicultura; Migdia-Pirineus, medi natural, protecció dels consumidors i d'empreses, entorn econòmic i formació; Catalunya, comunicacions, cultura, turisme, joventut i esport. (Palau Sant Jordi de Barcelona.)

canvis de la distribució i processos d'adaptació.

S'ha iniciat el procés?

Les possibilitats estan prou apamades: només seria qüestió de concretar *quins són els sectors idonis* per iniciar l'actuació conjunta, i si tan gradual es vol que sigui el procés, especificar *quines són les comunitats* més indicades per iniciar la cooperació i trencar per la via de la demostració pràctica la suspicàcia de les altres parts.

Pel que fa al primer punt, la cultura i l'economia es perfilen com els dos camps on més aviat es podrien concretar acords, però això

inscrites en un altre Estat i en part en altres àmbits lingüístics i culturals, cosa que no deixa de fer-nos una certa tristesa.

La Carta de l'Euroregió estableix quatre nivells institucionals: la Conferència de Presidents —que n'és el màxim organisme de direcció política—, el Comité Tripartit de Cooperació —que estableix els programes anuals d'acció conjunta—, els Grups de Treball —sis, assignats de dos en dos a cada regió— i una Secretaria rotativa de dos en dos anys.

Els grups de treball —o, si voleu, els àmbits de col·laboració— són prou amplis:

- El Llenguadoc-Rosselló es fa

Manual d'ús immediat

Acords a nivell polític

FRANCESC DE P. BURGUERA, ESCRIPTOR

Bé, aquesta jornada sobre *Nacionalisme català a la fi del segle XX* ha estat convocada per parlar dels «Països Catalans, manual d'ús immediat», i els organitzadors, com deia Max, m'han encarregat, a fi de sotmetre-la a la vostra consideració i debat, una comunicació sobre acords polítics. El que passa és que després de tantes hores que hem anat parlant de tota aquesta problemàtica que ens convoca, ha arribat un moment en què jo hauria de preguntar-me, com el clàssic: «I què us diré?»

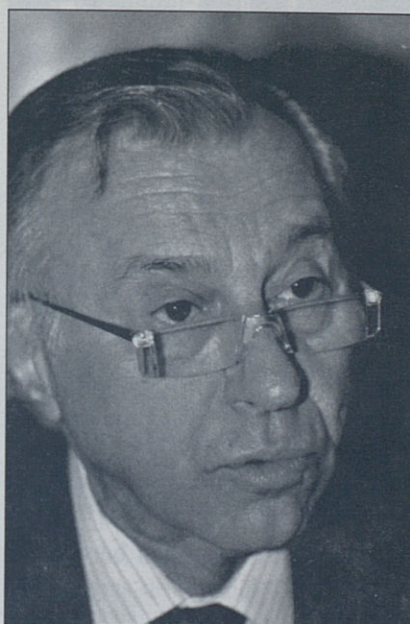
Penso que el primer que ens hem de plantejar és el següent: Acords polítics entre qui, i per a fer què?

Les respostes a aquestes preguntes podrien ser dues, és a dir, podrien tenir dos vessants: un de cara el futur, i l'altre mirant el present. De cara el futur, pensant en l'esdevenidor, la resposta podria ser aquesta: ens calen acords polítics entre els nacionalistes de les Illes, el Principat i el País Valencià per tal de fer, nacionalment, Països Catalans. Això significa que, d'entrada, i necessàriament, hem de començar posant els peus en terra i no defugir les dades de la realitat actual, la realitat d'aquest moment.

La realitat ens diu que a hores d'ara, i després de gairebé vint anys vivint en democràcia, la democràcia que tenim, ens trobem amb un desequilibri nacional, millor dit, amb un desequilibri de la consciència nacional.

Desequilibri de la consciència nacional

Ja sé que això de la consciència nacional s'ha posat entre cometes en

Francesc de Paula Burguera: «Es tracta de convertir nacionalistes espanyols en nacionalistes valencians a la gent que ja és gran, i de fer, des del primer nivell de formació i informació, nacionalistes valencians (valencians en el sentit fusterià).» (Foto P. Carmona.)

alguns moments dels debats que hem tengut abans, aquests dies, i fins i tot s'ha volgut, una mica, deixar de banda. El que passa és que jo no sé com fer país, fer nació, sense consciència de país, sense consciència de nació. I és ben evident que el grau de consciència nacional al Principat és més alt que no pas al País Valencià o a les Illes, i no pel fet que allí estiga governant durant quatre legislatures seguides una coalició nacionalista, que també, sinó perquè aquest és un fet, una dada objectiva. Ni tots els votants de CiU són nacionalistes, diguem-ne vers nacionalis-

tes, ni tots els qui voten, per exemple, PSC o Iniciativa per Catalunya, deixen de ser-ne. En tot cas, i perquè és un fet històric que no fa falta demostrar per la seva evidència, que imagino que tots compartim, el grau de consciència nacional al Principat és superior de bon tros al de les Illes o al del País Valencià.

Caldria, però, afegir, per tal de continuar tenint els peus en terra i perquè convé deixar-ne constància atès el tema que avui ens convoca, que no tota la consciència nacional que es té al Principat es pot identificar amb una consciència nacional de Països Catalans. Per contra, m'atreveria a dir que la més nombrosa i minvada consciència nacional de les Illes o del País Valencià és majoritàriament, dins de la seva menor extensió, consciència nacional de Països Catalans. Potser per ser més jove la base social, per ser més jove la nostra renaixença al País Valencià, que ve del seixanta dos, la nostra nova renaixença més positiva que la del segle passat, de la mateixa manera que al Principat la idea de Països Catalans està més estesa entre les joventuts nacionalistes de qualsevol partit.

Un marc legal estret

Parlàvem de fer nacionalment Països Catalans, i dels acords possibles. Acords polítics, s'entén. Pense que la tasca és feixuga i que, sobretot, haurà de ser llarga i molt dilatada en el temps. D'antuvi haig de dir que, al meu parer, el marge de maniobra per tal d'establir acords polítics en aquesta direcció és ben

Allò que caldria per avançar cap a un sentiment de consciència col·lectiva fóra enllestir acords polítics entre els tres governs. (Edifici del Consolat de Mar, seu de la Presidència del Govern Balear.)

estret. En primer lloc, el marc legal, el marc constitucional en què ens hem de moure necessàriament, ens entrebanca qualsevol possibilitat d'avançar en aquest sentit. D'altra banda, però, ens trobem amb aquell desequilibri nacional de què parlàvem. A hores d'ara, allò que cal fer, i que es pot fer, és tractar d'anar avançant per eixamplar la consciència nacional a les Illes i al País Valencià, i també al Principat, és clar. Però, això, com es fa?

Vosaltres, els qui sou d'ací, coneixeu millor que no pas jo el problema de les Illes. Pel que fa al País Valencià, el repte és el següent, i jo ho he dit moltes vegades: Es tracta de convertir nacionalistes espanyols en nacionalistes valencians a la gent que ja és gran, i de fer des del primer nivell de formació i informació, nacionalistes valencians i no nacionalistes espanyols. Entenem el terme valencians en el sentit fusterià. La tasca no és pas fàcil. Ningú no vol

ser allò que no sap ben bé què és, que no coneix!

Conèixer la història

Jo sempre he dit que el País Valencià o el fan els mestres, o no serà. Tenim la llengua, que és un signe d'identitat, una llengua comuna entre els valencians, però aquest convenciment que compartim la mateixa llengua amb el Principat i les Illes no està suficientment expandit i assumit. Tenim també una història comuna. La llengua és important, cal fer tots els esforços pel seu ensenyament i per la difusió del seu ús, però no ens podem oblidar de la història. Ho deia en una intervenció de col·loqui que vaig tenir abans d'ahir, crec: sense el convenciment de la història no hi pot haver un veritable nacionalisme ben arrelat a la consciència dels ciutadans. Heus ací la tasca importantíssima que han de portar endavant els mestres, tot l'ensenyament. Naturalment, si els

mestres no compten amb els mitjans adients, poc podran fer, i el mitjà més important és el disseny del programa d'estudis, i això, al País Valencià, no està a les nostres mans.

En el meu llibre, *«És més senzill encara, digueu-li Espanya»*, referint-me a aquestes qüestions, i com que ja estava escrit ho llegeixo, deia el següent:

«Jo no sé si serà possible -referint-me al País Valencià- la nostra supervivència com a poble diferenciat de cultura catalana. Sí que he dit que, si no som això, no serem res com a poble, seriosament i nacionalment parlant. Que hem patit i seguim patint una massiva hegemonia i absorció castellanès és evident. Malgrat tot, no es pot negar que estem aportant una contribució estimable a la cultura que ens és pròpia, a la cultura catalana.»

«Som els valencians, si bé ho mirem, una realitat social atípica i singular. Tenim un poble, una població majoritàriament castellanitzada, culturalment parlant; la intel·lectualitat, però, -em refereixo a la intel·lectualitat seriosa i digna d'aquest nom; no n'hi ha altra, d'intel·lectualitat, evidentment- pertany majoritàriament a l'àrea cultural catalana.»

«Quina ha estat l'aportació intel·lectual valenciana a la cultura castellana, en els darrers vint-i-cinc anys? Quina a la cultura catalana? No és qüestió, ara i ací, de donar noms. Qualsevol lector mitjanament atent al procés sabrà adonar-se'n del que dic. La producció més estimable, i amb més ressò i reconeixement, siga en el camp estrictament literari, narrativa o poesia, o en els dominis de la sociologia, la història, el periodisme, l'assaig, etc, que s'ha generat en aquest quart de segle, ha estat feta en català. Ha estat gairebé l'única.»

«Quines han estat les aportacions a la cultura castellana en aquests terrenys, per part d'escriptors o intel·lectuals valencians?»

«Sotmet al lector aquests fets

perquè pense que cal reflexionar-hi. Tenim, com deia abans, una realitat social atíptica, el poble va per un cantó i els seus intel·lectuals per un altre.»

«No deu ser tot això conseqüència del que deia Josep Picó, que el ruralisme del país ha donat un índex molt alt d'analfabetisme funcional? Que el divorci entre universitat i societat no ha estat degut sols al franquisme sinó que és un tret propi de totes les cultures agràries? Jo no sé, no sóc una pitonissa, què passarà el dia de demà, i si la nostra supervivència com a poble diferenciat de cultura catalana romandrà o se n'anirà en orris. Del que estic segur és que, face el que face el poble valencià, l'aportació cultural més reeixida provinent de la nostra universitat, continuarà essent, com ha estat fins ara, catalana.»

Ara bé, què significa tot això? Què significa aquest divorci universitat-societat-intel·lectualitat-poble? Al meu parer, significa principalment la constatació d'aqueixa manca de consciència nacional, entre altres coses, com ara l'analfabetisme funcional de què parlava Josep Picó.

Acords polítics per a obrir el camí del futur

Però no perdem el fil. Parlàvem de l'existència d'un desequilibri nacional, d'un desequilibri de la consciència nacional, i això fa difícil, ara per ara, l'assumpció i projecció dels països catalans com un fet nacional compartit a bastament. I no és pas el meu parer. Amb acords polítics dirigits en aquest sentit serà la millor manera d'avançar cap el nostre objectiu, vull dir amb acords polítics la finalitat dels quals exposin explícitament la projecció nacional. Pot haver-hi, això sí, acords polítics conjunturals per assolir objectius concrets, siguin de tipus econòmic, cultural, que vagen trencant el gel i obrint camins de futur. Tenim, per exemple, en aquet mo-

ment, un projecte d'acord entre CiU, el PSM i la UPV per a concórrer conjuntament a les properes eleccions europees. Pot ser un fet històric que permeti albirar esperances d'un futur encara llunyà. Benvinguts siguin aquests acords, sense oblidar, però, que cal situar-los en el seu context i objectiu concrets.

Vull dir amb tot això, que a hores d'ara, més que amb acords polítics, la idea de països catalans cal anar expandint-la, obrint-l'hi camí mitjançant acords, trobades i connexions de caire civil. Per entendre'ns, aquestes jornades poden ser un bon exemple per anar creant el clima de convivència i el coneixement mutu, siga en el terreny cultural, esportiu, literari, i euro-polític econòmic, i tot dirigit principalment, encara que no exclusivament, als joves.

Mentrestant, però, la realitat és la que és i no podem defugir-la, i la realitat és aquesta: cadascun dels nostres països està governat per una força política distinta: el Principat per CiU, les Illes pel Partit Popular i el País Valencià pel PSPV-PSOE. Però, tots tres països, els països catalans, configuren, dins de la Unió Europea, una

regió amb innegables possibilitats de desenvolupament econòmic que poden convertir-la en la de les més importants d'Europa, sempre, naturalment, que hi haja una voluntat política compartida per tots tres governs de portar endavant una acció conjunta de projecció cap al futur. D'això s'ha parlat aquests dies en referir-nos a l'arc mediterrani.

Estratègies de col·laboració econòmica

Aquesta consideració sobre les nostres possibilitats no és nova ni recent. Ja fa més de seixanta anys que un illenc, un mallorquí, el professor Ramon Perpinyà i Grau, va parlar de l'interès col·lectiu, econòmic, a Catalunya i València, i suggeria estratègies de col·laboració econòmica. «Cal que considerem, deia, la costa valenciano-catalana no com una mar, sinó com un riu, perquè al llarg de la costa s'establirà una de les regions més pròsperes d'Europa, com s'han establert al llarg dels grans rius europeus els grans interlands de les ciutats europees». Avui, més de mig segle després que Perpinyà fera públiques aquestes refle-

Cal que considerem la costa valenciano-catalana no com una mar, sinó com un riu, perquè al llarg de la costa s'establirà una de les regions més pròsperes d'Europa, com s'han establert al llarg dels grans rius europeus. (Els cítrics i l'horta constitueixen la primera font de riquesa del camp valencià.)

xions, a més de la mar que encara la tenim ací, ben contaminada i minvada la seva producció pesquera, tenim l'autopista i una xarxa d'infraestructures importants.

Serà després de 1963 quan Joaquim Maluquer tornarà sobre la qüestió en la seva obra *«L'estructura econòmica de les terres catalanes»*. Diu Maluquer: «El conjunt dels països catalans presenta una homogeneïtat econòmica i social remarcable, que permet d'estudiar-los plegats i fa artificiosa, en aquest aspecte com en d'altres, la separació administrativa dels esmentats territoris.» Maluquer tracta de desfer el tòpic, tan estès, que vol enfrontar un Principat industrial a un País Valencià agrícola, i que relega les Illes al sector exclusiu dels serveis. Per Maluquer hi ha una coincidència que fa pràcticament idèntiques les zones industrials i agrícoles del Principat, del País Valencià i les Illes.

Més recentment, en 1979, Josep Muntaner, en la seva obra *«Cap a una economia dels Països Catalans»*, no solament incidirà de nou en la possibilitat de desenvolupament econòmic conjunt de tots tres països de què parlàvem, sinó que ho lligarà amb el fet nacional, la identitat nacional. Per a Muntaner, l'economia regional trencarà els dubtes sobre la unitat econòmica dels Països Catalans, la qual cosa propiciaria, en funció de l'augment d'integració espacial presuposat per a un similar desenvolupament econòmic, el procés de reidentificació nacional.»

Ha estat, però, Rafael Ninyoles qui darrerament s'ha ocupat de la qüestió al seu llibre *«El País Valencià a l'eix mediterrani»*, publicat el 1993. Ninyoles es fa, en un moment determinat, aquesta pregunta: «Per què volem l'arc mediterrani? Si la configuració econòmica d'aquesta euro-regió no volem que siga simplement descriptiva, haurà de ser política» I és ací on juga el grau de desitjabilitat que es tinga, la qual

cosa em remet a allò que abans dèiem: la voluntat política. Hi ha la voluntat política, entre els qui governen avui tots tres països per portar endavant la potenciació d'aquesta euro-regió que formem dins la regió europea? I encara més: hi compten amb el suport dels ciutadans?

És evident que d'ençà que començà la transició democràtica hi ha hagut un procés de divergència entre els nostres països i, ben concre-

mer lloc, per a dissenyar una cooperació econòmica que és l'objectiu al qual ara estem referint-nos. Però d'aquesta cooperació ens en parlarà amb més autoritat que no pas la meua, Francesc Cabana. És clar que aquesta cooperació econòmica, referida a l'arc mediterrani, podem entendre-la limitada als països catalans, fent servir el punt de vista nacionalitari; o des d'una visió estrictament econòmica ampliada a altres territoris, com ara Múrcia, i fins i tot, la costa mediterrània d'Andalusia, és a dir, incloent zones contigües de cultura distinta, també l'Aragó.

Pense que, en principi, allò que caldria per avançar cap a un sentiment de consciència col·lectiva nostra, i em referesc als països catalans, fora enllestir acords polítics entre els tres governs, per impulsar la presència dels tres països catalans, com a euro-regió cohesionada, dins de la Unió Europea. I amb una política definida en els diferents camps econòmics, que després podria ampliar-se al terreny cultural. Una definició conjunta per la nostra part. Una política comuna ben acordada podria permetre, després, establir connexions amb els territoris colindants per tal de reforçar una actuació conjunta si això s'estimava convenient.

En tot cas, i com diu Ninyoles, l'estructuració d'unes polítiques cooperatives a cadascun dels països de la nostra comunitat lingüística és, com a mínim, una necessitat desitjada que hauria d'invertir el procés de divergència experimentat arran de la transició democràtica.

És a dir: podem, aprofitant aquesta avinentesa que suposa la necessitat d'arribar a acords polítics de caire econòmic de cara a enfortir la nostra presència europea, encetar un camí d'enfortiment de la nostra consciència nacional? D'enfortiment i/o de recuperació?

Aquest és el repte. □

(Conferència enregistrada.)

Sense el convenciment de la història no hi pot haver un vertader nacionalisme ben arrelat a la consciència dels ciutadans. (Pati de la Universitat de València, presidit per la figura de Lluís Vives.)

tament, si més no, entre el País Valencià i el Principat. Tots som conscients de les dificultats per aconseguir acostaments institucionals. Sembla que va avençant-se a poc a poc. Millor així.

En tot cas, la realitat és aquesta: tenim tres governs autonòmics, cadascun d'una diferent opció política i és entre ells que s'ha d'arribar als acords polítics que calguin per portar endavant una tasca comuna. En pri-

Manual d'ús immediat

Cooperació Econòmica

FRANCESC CABANA, ESPECIALISTA EN ECONOMIA

Una prèvia, perquè es van dient coses en aquestes jornades i, és clar, se't van acudint coses noves a dir. Ahir, em sembla que era el moderador, en Salvador Cardús, comentava que feien falta molts estudis i molts treballs relacionats amb la història i amb les actuacions dels Països Catalans. Bé, cal dir que un d'aquests capítols l'he fet, l'he treballat i, m'interessa dir-ho, és una obra que no es menciona en el meu currículum, i potser és la més important que he fet en la meua vida. He redactat i he escrit unes mil cinc-cents pàgines, he publicat tres volums i un quart en terme de publicació que apareixerà dintre de pocs mesos, sobre el que en dic «*Fàbriques i empresaris*», protagonistes de la revolució industrial a Catalunya, al Principat.

Mentre he fet aquest treball sempre he estat pendent de veure quines eren les connexions del Principat amb les Illes i el País Valencià, i he de dir molt clarament que el procés d'industrialització, que és allò que configura la Catalunya actual, és un procés que el Principat ha fet sol. En aquestes mil cinc-cents pàgines, doncs, les relacions que he trobat amb Mallorca i amb les altres illes, i amb el País Valencià, han estat molt minses. Potser només en el sector de la seda existeix alguna d'aquestes relacions. Gaspar Dotres, per posar un exemple, un personatge nascut a Blanes que se'n va a Lió, torna a Barcelona i després s'instal·la a València on crearà una de les principals empreses sederes; tindrà fàbriques a Barcelona i a València al

Francesc Cabana: «Vol-dria insistir en el fet que el terreny econòmic està sempre i totalment condicionat pel criteri de la rendibilitat.» (Foto Pere Carmona)

mateix temps, serà alcalde de València i es casarà amb una valenciana. Poca cosa més he trobat que algun fabricant de cotó català que s'instal·la a Mallorca, a Esporles, concretament; i en un moment determinat, Francesc Cambó, també cal dir-ho, que quan ajuda a algun banc és el Banc de Maó: estic segur que si hagués estat el Banc de Saragossa, no li hauria donat la mà. Tractant-se del Banc de Maó, l'hi va donar.

L'interès econòmic fonament de la cooperació empresarial

Bé, la veritat és que aquesta cooperació econòmica només es produirà, o només es produeix, si hi ha realment interès econòmic. Toquem, des d'aquest punt de vista, molt de peus a terra. Ahir, aquesta paraula *interès* la vaig sentir repetidament: en Cardús va dir que els Països Catalans haurien de tenir, com ho va fer anar exactament? haurien de ser *un centre d'interès real*; Carod Rovira deia més tard que els Països Catalans han de ser *una necessitat*. En el

terreny econòmic, i estrictament parlant d'economia, he de dir que als països catalans aquests fluxos econòmics de què parlava en Francesc de Paula Burguera (per cert, jo també me'n dic, de Paula, encara que no em poso la P), existiran si els protagonistes de les activitats econòmiques troben realment interès a col·laborar els uns amb els altres. I això només succeirà quan la col·laboració entre països catalans produeixi un guany, siguem molt clars en aquest sentit. Vull dir que una intervenció directa dels governs autònoms absolutament decidits a potenciar aquesta col·laboració, no aconseguirà res si no hi ha un major guany, una major rendibilitat en les activitats empresarials.

Evidentment, que no em refereixo a les empreses públiques, (hi ha el tema del TGV que l'he deixat de banda), no crec que es tracti de patrocinar en cap moment empreses públiques en els països catalans, empreses pròpies, no crec que el temps estigui per aquests projectes.

Quan em refereixo a empresaris estic parlant d'iniciatives privades, de persones que busquen en les seves activitats un guany, un major rendiment a les seves inversions, i aquí és on s'ha de dir claríssimament i rotunda (a vegades a mí m'han dit romàntic, supòs que a tots els que creiem en els Països Catalans ens han dit romàntics alguna vegada, i ara em sembla que estic fent una afirmació molt poc romàntica) que si no hi ha veritable interès econòmic, no hi haurà relacions, no hi haurà col·laboració ni cooperació econòmica.

Això no obstant, els governs autònoms, i en definitiva tots els que formem la societat civil dels països catalans, alguna cosa hi tenim a fer. Perquè no es tracta tan sols d'ajeu-re'ns i esperar que surtin meravelles econòmiques que permetin la col·laboració i la cooperació entre aquests països catalans. Alguna cosa es pot fer. La primera és, evidentment, tenir informació. El nivell empresarial d'informació és molt escàs. De fet, els moviments empre-

sarials catalans no coneixen els del País Valencià ni els dels mallorquins, si no és que tinguin relacions directes com a conseqüència de les seves activitats econòmiques. Aquest és un fet. La informació seria bo que existís, seria bo que es facilités i que es trobés a l'abast. Una estratègia de cooperació econòmica entre aquests tres governs autònoms topa o topava, en aquest moment sembla que les coses han millorat una mica, amb les reticències i amb els recels existents -ja se n'ha parlat prou d'això- que dificultaven la informació general i econòmica en particular.

Ara m'magradarà de fer una referència al que deia en Carod Rovira ahir, sobre l'acord del Govern de la Generalitat Catalana amb Múrcia. Es fa amb Múrcia perquè els murcians no tenen cap complex a l'hora de firmar un acord amb la Generalitat de Catalunya, cosa lògica. En canvi, la Generalitat Valenciana el tenia, aquest recel, i el Govern Balear possiblement en aquell moment, també. Les coses van així,

per desgràcia. Són recels conseqüència de les posicions polítiques i que existeixen en alguns d'aquests països en relació als altres.

Col·laboració econòmica sense declaracions programàtiques

Ja entrant en un terreny una mica més concret, la col·laboració econòmica que es pot patrocinar o que es pot promocionar des de la societat civil i des dels governs autònoms, jo diria que ha de ser molt fora de les grans declaracions programàtiques. Jo no hi crec gaire, en les grans declaracions programàtiques o els grans acords institucionals. Més bé crec que si la col·laboració es produeix ha de ser precisament des de baix cap a dalt, i no a base de, repeteixo, programes generals, sinó de fets concrets puntuals que facilitin la col·laboració i que permetin contemplar, als empresaris i a totes aquelles persones que tenen alguna cosa a dir en el terreny de l'economia, que la realització i l'existència dels Països Catalans ofereix en el camp econòmic un major marge de guany, unes possibilitats de benefici que els empresaris fins aleshores no tenien.

Recordo que abans d'entrar l'Estat espanyol al mercat comú hi va haver una sèrie d'empreses catalanes que es varen instal·lar amb naturalitat a la Catalunya Nord, per exemple al voltant de Perpinyà. I recordo també, encara el guardo, un escrit de *L'Express*, la revista francesa, en què sortia una teixidora, una treballadora, fent mitjons de «Punto Blanco» a Perpinyà, dient que a causa de l'economia s'havien retrobat dos pobles que parlaven la mateixa llengua. Bé, la veritat és que «Punto Blanco» i tres empreses que s'hi varen instal·lar, a Perpinyà, varen desaparèixer com a conseqüència, primer, de l'entrada de l'Estat espanyol al mercat comú i, després, de la crisi que va començar els anys vuitanta.

És un fet natural, aquest, de traslladar la producció econòmica a

«El nivell empresarial d'informació és molt escàs. De fet, els moviments empresarials catalans no coneixen els del País Valencià ni els dels mallorquins. La informació seria bo que existís, que es facilités i que es trobés a l'abast. Una estratègia de cooperació econòmica entre els tres governs facilitaria la informació general i econòmica en particular.» (Francesc Cabana, Salvador Cardús, Antoni Mir.) (Foto Pere Carmona.)

un altre lloc. També el Banc de Sabadell s'ha instal·lat a Perpinyà, i no ha creat cap mena de suspicàcia política. Quan Banca Catalana, fa molts d'anys, va parlar d'instal·lar-se a Perpinyà, van sortir varies editorials als diaris parlant del romanticisme d'aquests nacionalistes que volien fer banca, una actuació absurda. Però en fi, les coses són així.

El turisme, possible activitat econòmica conjunta

En aquest món de l'economia concreta del qual estic parlant, hi ha un fet que pot condicionar o que pot promocionar la col·laboració. L'economia dels països catalans la veig molt diversa, però, en canvi, en aquests moments tenen un denominador comú total i importantíssim: el turisme. Aquí sí que podem picar fort. Aquí sí que els que creiem en els Països Catalans i en una unitat real d'aquests Països Catalans, veiem que el turisme, el sector turístic pot emprendre iniciatives conjuntes i pot oferir una actuació possible de cooperació.

És evident que Catalunya, País Valencià i les Balears formen, de molt, la primera regió turística d'Europa i, a més, els problemes turístics de les tres comunitats són els mateixos. Quines possibilitats de cooperació hi ha en aquest camp? Sí que n'hi ha. Els explicaré una anècdota. En aquests moments, em sembla que va acabar ahir o abans d'ahir, s'ha celebrat a Berlín la primera fira turística europea. Hi participava, per una part, Tour España, i per una altra part, la Generalitat de Catalunya, exclusivament. Un bon dia, fa tres dies, l'estand de la Generalitat de Catalunya va aparèixer pintat, la ena i la y grega catalana amb una enya castellana damunt, i una sèrie d'expressions, les clàssiques que ens podem imaginar, que lògicament havien de venir de la competència, en aquest cas Tour España... Bé, és un fet.

Aquest, el de l'oferta turística, és un terreny en el qual la col·labora-

«L'economia dels països catalans la veig molt diversa, però, en canvi, en aquests moments tenen un denominador comú total i importantíssim: el turisme. Aquí sí que el sector pot emprendre iniciatives conjuntes i pot oferir una actuació possible de cooperació. Catalunya, el País Valencià i les Balears formen, de molt, la primera regió turística d'Europa.» (Restaurant de cuina tradicional catalana, a l'Eixample de Barcelona.)

ció sí que crec que seria possible, i acceptada pels empresaris, penso concretament en la comercialització dels serveis turístics a Europa, que són els nostres principals clients. Crec que és on realment es pot fer alguna cosa. La Generalitat de Catalunya hi té una sèrie d'oficines, és l'únic govern autònom que en té. Em sembla que seria bò per a Catalunya, per al País Valencià, per a les Balears i per a les empreses hoteleres que generen una part important de riquesa en aquests països catalans, fer conjuntament l'oferta turística, perquè seria una cosa que eixamplaria les possibilitats de promoció. Un fet concret que em sembla que valdria la pena subratllar. Crec que aquí sí que s'hi podrien afegir molts d'empresaris interessats a ampliar els seus propis serveis i d'aquesta manera eixamplar l'oferta general.

Recerca i investigació

Un altre camp en el qual em sembla que valdria la pena la cooperació i que s'hi podria fer alguna cosa, és en el terreny de la recerca i la investigació. Jo conec poc, sóc un

dels primers a acusar-me de conèixer poc el País Valencià i les Balears, però conec bé Catalunya, i a Catalunya comença a funcionar la CIRIT, que vol dir Comissió Interdepartamental d'Investigació i Renovació Tecnològica, una cosa que s'ha aconseguit, que s'està aconseguint de relació bastant estreta entre universitats i empreses. Aquí sí que veig també la possibilitat de cooperació, encapçalada una mica des de dalt si desapareixen recels i si realment s'hi vol fer res. És molt lent, tot aquest camí; però pel que conec a Catalunya, algun fet d'importància s'està aconseguint: mai no hi havia hagut tants projectes tecnològics en què participessin els departaments universitaris, especialment la Politècnica, d'acord plenament amb determinats sectors empresarials, amb empreses catalanes o multinacionals darrere.

Sector agrícola

En el sector agrícola, s'hauria d'estudiar. A mi em sembla que un dels problemes greus que es podria plantejar de forma conjunta és el de

la comercialització exterior. Hi tornem a ser: crec que l'exterior ofereix més possibilitats de col·laboració que no pas l'estructura pròpia de les empreses. L'exterior sí que és, potser, en l'aspecte agrícola, l'àmbit que interessa més al País Valencià i Catalunya. La gran empresa comercialitzadora de cítrics del País Valencià pertany a hores d'ara a una multinacional estrangera, però és aquí on hi ha el camp de batalla, és el primer problema que té avui l'exportació de cítrics al País Valencià. D'altra banda, és una operació que es veuria complementada amb fruites procedents de les Balears i de Catalunya, perquè em sembla que també podria ser interessant sumar aquests esforços.

La indústria

En el terreny industrial, val la pena de saber quin interès té, o quines possibilitats té la Ford valenciana per a usar i servir-se, conjuntament amb la Volkswagen, per exemple, dels terrenys de prova automotivístics que es fan a Catalunya? No ho sé, tot depèn de les pròpies multinacionals. En tot cas és entrar en un terreny de proposta concreta a les empreses que consider bastant inútil perquè, torno a dir, des del punt de vista de la cooperació el que s'ha de buscar és que les empreses es coneguin i mirin de descobrir si entre elles hi ha possibilitats de col·laboració. Que descobreixin que els resulta més fàcil i favorable actuar amb empreses dels països catalans que no amb d'altres de fora, això és una cosa que va sempre relacionada amb el problema de la rendibilitat directa de les inversions.

El criteri de la rendibilitat

Voldria insistir en el fet que el terreny econòmic, per sort o per desgràcia, està sempre i totalment condicionat pel criteri de la rendibilitat. Una persona pot ser patriota i tenir una consciència nacional de Països Catalans molt sincera, però a l'hora d'invertir posarà la fàbrica a Burgos si li convé més, o a Frankfurt. És a dir,

«Mai no hi havia hagut tants projectes tecnològics en què participessin els departaments universitaris d'acord plenament amb determinats sectors empresarials o institucionals.» (La Generalitat Valenciana va demanar a la Universitat Politècnica de València que desenvolupàs el nou sistema que per a la detecció i localització d'incendis forestals havia descobert el Departament de Comunicacions de la UPV. A la fotografia, l'equip inventor del sistema.)

hi haurà un criteri comercial, hi haurà un criteri de rendibilitat que tindrà el valor del cent per cent. Però si aquestes millors possibilitats s'ofereixen dins dels països catalans, i Països Catalans en el seu més ample sentit, des de Catalunya Nord -no sé si he de dir l'Alguer, també-, però en definitiva fins el darrer racó on es parla català i on hi ha cultura catalana, sí que crec que aquest empresari podrà sentir l'atractiu d'establir-s'hi; però sempre, repeteixo, en un procés de decisió on els polítics no hi podran fer res, fora de donar la informació que dèiem abans que necessiten les empreses.

És a dir, els països catalans crearan els fluxos econòmics de què parlava en Francesc Burguera, es faran necessaris com deia en Carod Rovira, tindran possibilitats d'exemplament i de desenvolupament des de la perspectiva econòmica si existeixen interessos comuns, si les empreses hi troben possibilitats d'expansió i de guanyar-hi diners.

No és gens romàntic, això, però sobretot, fiquin-s'ho al cap: les empreses rendibilitzaran les seves activitats si actuant en el nostre

territori es desenvolupen coordinadament amb la resta d'Europa i tenen consciència que treballant en els països catalans amplien les possibilitats de la seva expansió -i repeteixo, en el terreny turístic és on en aquests moments veig els apropaments més possibles i probables, tot i que no sóc hotelier-. Si aquesta oportunitat no s'aprofita, serà molt més difícil trobar-ne una altra.

Hi ha el TGV famós, que ofereix evidents perspectives de desenvolupament. Però, en definitiva, si hem de buscar la col·laboració entre persones i empreses dels distints països catalans capaces de dur endavant un projecte comú de cooperació, haurà de ser segurament en aquest sector turístic que representa la majoria absoluta del producte interior brut de les Balears, que és importantíssim per a Catalunya i que és transcendental per al País Valencià. Sempre dic que una de les dues cames del País Valencià és el turisme, i l'altra la indústria.

Moltes gràcies. □

(Conferència enregistrada.)

Manual d'ús immediat

Una acció cultural conjunta

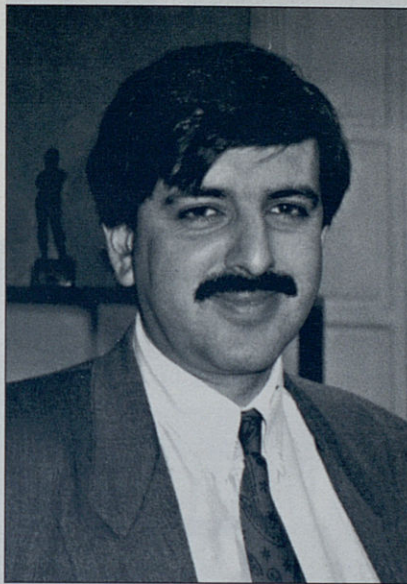
ANTONI MIR

Senyores, senyors, els parlaré en nom d'una entitat que a Mallorca juga un paper essencial. Si repassen l'etapa històrica que comença als seixantes, sempre la hi trobaran, i de forma destacada, en la lluita per l'autogovern i per la dignificació nacional del poble de les Balears.

L'OCB: ideals, independència i nacionalisme pragmàtic

Els que en aquests moments feim la nostra contribució al país treballant dins l'Obra Cultural Balear, continuam una tasca que varen començar Francesc de Borja Moll, el primer soci i fundador, i altres mallorquins decidits a defensar la llengua del nostre poble, la llengua catalana. D'aleshores ençà, i ja van trenta-dos anys, l'OCB ha anat adaptant la seva actuació a cada etapa històrica; ho ha fet en una terra a vegades aspra i esquerpa, resolent i afrontant dificultats enormes, guiada per una idea que sempre li ha estat consubstancial: la identitat de les illes Balears, els trets que ens fan ésser un poble singular damunt la terra i que es basen en la llengua i la cultura que compartim amb els països catalans del continent.

En la darrera dècada, els qui hem impulsat l'activitat de l'OCB ens hem mogut dins allò que ha estat tan present en aquestes jornades: el *nacionalisme pragmàtic*. Si em permeten una confiança, em trob molt més còmode treballant en la tasca de promoure i fer realitat projectes, que ara aquí parlant davant vostès, que són persones majorment preparades

«L'Obra Cultural Balear, en tots aquests anys, ha emfasitzat la necessitat d'aconseguir coses, de construir realitats, més que demanar-les o constatar-ne la necessitat, que també s'ha fet. És una qüestió d'enfocament, de prioritats, de dedicació d'energies. Les realitzacions són aquí i tenen la seva importància perquè han influït decisivament la nostra societat.»

per a la investigació, la docència i fins i tot per a l'ofici d'escriure o de parlar en públic. Esper que a pesar d'això, el testimoni que els pugui transmetre els sigui útil.

L'Obra Cultural Balear, en tots aquests anys, ha emfasitzat la necessitat d'aconseguir coses, de construir realitats, més que demanar-les o constatar-ne la necessitat, que també s'ha fet: És una qüestió d'enfocament, de prioritats, de dedicació d'energies. Ho haurem fet millor o pitjor, però les realitzacions són aquí i tenen la seva

importància perquè han influït decisivament la nostra societat.

Per si qualcú, sobretot els que han vingut de fora, no coneix prou aquesta entitat, vull remarcar que té en la seva independència uns dels actius més importants i encoberts. Aquí radica bona part de la gran força de l'Obra Cultural Balear, una entitat que actua sense dependre ni poc ni molt de cap força política, de cap institució, de cap poder fàctic. L'OCB no té dependències ni d'aquí ni de fora. I aquesta independència, combinada amb la convicció de les idees i dels principis fundacionals, i amb una certa capacitat de gestió, de feina i d'iniciativa, són la base d'una sèrie de resultats assolits en aquesta darrera dècada.

El nacionalisme pragmàtic, que tots plegats hem anat posant reiteradament damunt la taula, crec que és l'únic nacionalisme possible. La realitat ha aparegut constantment durant aquestes jornades, i han sortit moltes idees que m'agradaria que es fessin efectives. Des de l'OCB ens apuntem, ara mateix, a la part pragmàtica del nacionalisme, a fer realitat les idees, tots plegats.

La intercomunicació dels PPCC: passes fetes

Volia parlar de dues realitzacions. Què hem fet des de l'Obra, des de Mallorca, des de les illes Balears per afavorir la intercomunicació entre els Països Catalans?

Francesc de Borja Moll, fundador i primer soci de l'Obra Cultural Balear.

TV3 i Canal 9: d'allà cap aquí, bé

La primera gran passa, la de major repercussió social, va ser aconseguir la recepció de TV3. Què havia canviat a l'OCB? Doncs que s'havia incorporat un equip de gestors i de directius, a principis dels vuitantes, capaços de dissenyar estratègies i de dur-les a terme. Abans potser només hauríem estat capaços de dir «Volem veure TV3, ara», però a l'any 1985, al mateix temps que es llançava una campanya popular darrera la idea de «Volem veure TV3, ara!», s'estaven fent gestions per comprar un solar a la Serra d'Alfàbia (on després s'instal·laria el repetidor), se'n cercava el finançament, es preparava l'orientació del debat públic, del debat polític, del debat jurídic; dur TV3 va ser una batalla jurídica, política i d'opinió que vàrem guanyar perquè era una reclamació legítima, que connectava amb un desig popular de veure més televisions (pensem que aleshores TV3 trencava el monopoli de TVE), i perquè ens vàrem carregar de raó. TV3 ha estat una bona televisió, i a

Mallorca ens resta l'honor d'haver estat els primers a connectar-la més enllà dels límits del Principat. Mallorca va obrir una retxillera, una escletxa, que després es va eixamplar per tot el territori de la nostra llengua.

La recepció de TV3 a Mallorca, i després a totes les Balears, és la passa més gran que s'ha fet per afavorir la intercomunicació, unidireccional si es vol, però intercomunicació entre Mallorca i Catalunya, i posteriorment entre el País Valencià i Mallorca. Després va venir el Canal 33, i les quatre emissores Catalunya Ràdio, Catalunya Informació, Catalunya Música, la RAC: són, encara, les úniques emissores de les Balears que emeten en català! També es rep Canal 9, la televisió autonòmica valenciana, perquè nosaltres sí que creim en els Països Catalans i no només per exorcisar la realitat amb la paraula, sinó per fer passes de relació efectiva i generosa.

Si les Balears havien tengut de sempre una certa relació i a tots els nivells amb Catalunya, el tall amb València era radical, immens. València no era present ací, a les Balears. Per això decidírem dur Canal 9, perquè de la mateixa manera que tots vostès, com a poble, són cada dia a ca nostra, a dins cada una de les nostres cases a través dels mitjans de comunicació esmentats, a les Balears, al territori més petit, també hi tenim particularment els valencians. Tenim la possibilitat de sentir el bategar diari del País Valencià, la seva vida real, plural i diversa. Cada dia, nosaltres podem pitjar un botó i els tenim a casa nostra com tenim els catalans. Vostès, majorment del Principat, no poden dir el mateix. Podem parlar dies i dies de Països Catalans, però si no són capaços d'aconseguir que el Canal 9 es vegi a Catalunya, i singularment a Barcelona, em sembla que estan deixant passar l'oportunitat que els brinda la història i que seria com a mínim tan efectiva com qualsevol altra que es pugui proposar.

Volem TV en la nostra llengua:

TV3 ARA!

FEIS-VOS ACCIONISTA DE VOLTOR-3 S.A.

ACCIONS DE 10.000 Pts. A PAGAR FINS EN 10 MESOS

AQUI MATEIX

«Dur TV3 a les Illes Balears va ser una batalla jurídica, política i d'opinió que es va guanyar perquè era una reclamació legítima i perquè ens vàrem carregar de raó (cal recordar que aleshores TV3 trencava el monopoli de TVE).»

TV3 i Canal 9: d'aquí cap allà, malament

Bé, des de Mallorca hem complert. Però no estam satisfets de la presència de les Balears a les televisions i ràdios de Catalunya, ni a les del País Valencià. Ni per audiència, molt àmplia i consolidada, ni per justa proporció amb la importància demogràfica, econòmica, turística, social i cultural de les Balears, es pot justificar l'escassa i mísera presència de les Balears en aquests mitjans informatius. I quan hi sortim, més que les Balears el que surten són els «famosos» d'altres terres, els mites d'altres cultures, les estrelles-referents d'altres models audiovisuals. Això no pot esser de cap de les maneres. Canal 9 i TV3 han d'informar de les Balears, no només perquè es reben a les Illes sinó perquè la nostra realitat hauria d'interessar els catalans. I hauria d'interessar els valencians: sortim tan poc per Canal 9 que allà, a València, la gent ni sap que Canal 9 es rep a les Balears! S'ha d'informar de la realitat que és el poble de Mallorca, del poble de Menorca, del poble d'Eivissa, i de Formentera... del poble que és en realitat, ni millor ni pitjor, però hem de trencar l'oblit i la ignorància d'ara. Hi ha d'haver reciprocitat, i els directius d'aquestes televisions i ràdios tenen l'obligació moral d'informar de les Balears, però no per teoria, ni per complicitat nacional, no, sinó per importància objectiva de la societat balear que és important, i també perquè ens hem 'matat' per aconseguir que aquestes televisions es vegin en aquesta terra. Hi ha un deute moral amb el nostre esforç i hi ha un deure amb l'audiència; hi ha el deure, de les televisions dels catalans i dels valencians alhora, que les Balears també siguin, cada dia, a cada casa, presents a Catalunya i a València.

Les Balears es Presenten: identitat, relació i projecció

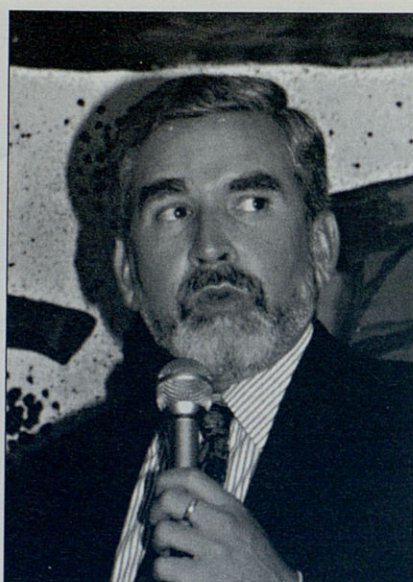
Una segona gran realització ha estat «Les Balears es presenten», un projecte de promoció integral de les Balears. Té com a activitat central un macroconcert basat en la música tradicional de les Illes tractada simfònicament. Naixia d'una idea de promoció de les Balears a partir de la seva realitat econòmica, cultural, social, turística, i de la seva identitat. Ha anat a Barcelona (1992, 10.000 assistents, emès per Tv3 en un programa extraordinari) i després a València (1993, 7.000 assistents, emès per Canal 9 en un altre programa extraordinari). I ha estat el precedent de les històriques visites institu-

cionals dels respectius presidents, Jordi Pujol i Joan Lerma.

Té la virtut, com ens proposàrem, de fer-se per acord unànim del Parlament Balear i de ser alhora una promoció de la cultura i de la identitat (que és l'interès de partida d'una entitat com la nostra), coincidint amb l'interès de promoció turística, de promoció d'una altra imatge de l'illa: la música com a marca de qualitat i de singularitat. El món turístic participa en el projecte des del començament, amb interès i amb entusiasme. I hi cooperen les Conselleries de Turisme i de Cultura del Govern Balear, cooperació que es completa amb esponsorització privada. La difusió als mitjans de comuni-

Una segona gran realització de l'OCB ha estat «Les Balears es presenten», que naixia d'una idea de promoció de les Illes a partir de la seva realitat econòmica, cultural, social, turística, i de la seva identitat. Hi cooperaren les conselleries de Turisme i Cultura del Govern Balear. (Actuacions a Barcelona i València. Dalt: València, 1993. Baix: Barcelona, 1992.) Fotos Magdalena Soler

L'organització dels concerts va culminar amb les visites a Palma dels presidents de Catalunya (gener de 1993) i del País Valencià (octubre del mateix any) que desbloquejaren la falta de relacions institucionals entre les Balears, Catalunya i el País Valencià. (Fotos Magdalena Soler)

cació és molt important, i cada any s'ha difós per un canal de televisió, autonòmic o estatal (1994, Palma, 8.000 assistents; emès per TVE-2 i pel Canal Internacional).

Faig aquesta al·lusió perquè exemplifica com, a partir d'una entitat com la nostra, a partir d'una convicció clara, es poden fer propostes amb sentit de país de gran transcendència social que integrin tot tipus de sectors polítics, socials i econòmics.

Finalment, el sentit d'aquesta activitat s'arrodona si contribueix a crear i consolidar circuits anuals permanents que afavoresquin el consum cultural de cap a cap de tot el territori lingüístic. Aquest concert, després d'anar a Barcelona, va anar a València i si repassam les relacions de Mallorca amb València de tot un segle veurem que és el primer concert d'aquestes característiques: participació massiva, acolliment institucional, difusió pel canal autonòmic en un programa extraordinari i, sobretot, les propostes de relacions institucionals i d'impuls de projectes per a una àmplia relació entre les dues societats. «Les Balears es presenten» representa històricament el moment en què es proposen uns

acords globals de cooperació entre les Balears i València.

Amb això plantejàvem una cosa pràctica important, que és la bilateralitat, de la qual ja han parlat altres ponents i en la qual crec absolutament. Durant uns anys vàrem ser devots de la idea d'anar sempre sempre conjuntament en tot, catalans, valencians i balears, però en comptes de servir per promoure coses, aquesta devoció va servir de coartada per no fer res des de les institucions autonòmiques. I consti que n'hi ha d'haver de cooperacions, com hi ha Prada, com hi ha la Federació Llull, com n'hi hauria d'haver més. Però, alhora, les Balears s'han de relacionar bilateralment amb València, amb Catalunya, amb Andorra, amb Catalunya Nord, i viceversa. Només faltaria!, direm ara, però no s'havien fet passes en aquest sentit, mai, des de Mallorca.

El desbloqueig de les relacions institucionals entre les Balears, Catalunya i el País Valencià

Aquest projecte que hem esmentat va culminar l'any passat amb l'organització de les visites a Mallor-

ca dels presidents de València i de Catalunya, a les quals se sumà posteriorment la del Cap del Govern d'Andorra. Tornam a veure una plasmació pràctica. Si l'any 85 ens diguérem «Si volem veure TV3, com ho podem fer?» i la resposta va ser «anem a comprar el solar, anem a fer un informe jurídic, anem a demostrar al poder que això és pot fer des de la iniciativa popular, anem a dissenyar una estratègia integral per aconseguir-ho, ara es tractava de fer el mateix.

Després de constatar que havia passat un dècada i que la recuperació de les institucions pròpies amb els Estatuts d'Autonomia no es corresponia amb la lògica i natural relació institucional, ans ben al contrari, ens vàrem dir: «Com podem ajudar a desbloquejar aquestes relacions, com ho podem fer?». Una manera clara era afavorint el contacte entre els màxims representants de cada poble. Així, a partir d'una iniciativa clau generada des de la societat civil i més enllà d'una conjuntura històrica favorable, es va aconseguir que primer vengués el President Pujol i després el President Lerma. En aquestes visites han quallat acords de reunions periòdiques entre els caps de govern i els seus consellers respectius. Que donin o no resultats, el temps ho dirà, però és més cert encara que sense un calendari de reunions tangibles qualsevol possibilitat d'acord és una cabòria. En aquest marc de reunions de treball poden formalitzar-se acords a diversos nivells, turístic, promocional, educatiu, d'esport, econòmic, i molts altres, durant els pròxims anys. Així ho esperam i així ho desitjam.

Els tres presidents autonòmics amb qui hem cooperat pertanyen a forces radicalment distintes: el president Lerma és del PSOE, el president Pujol és de CDC i, a les Balears, el president Cañellas és del PP, i aquesta és una prova de la nostra independència. Una entitat com la nostra ha de posar sempre per davant el criteri institucional, i no un criteri

partidista o d'afinitat ideològica.

Bé, i ho dic simplement perquè puguin acostar-se i conèixer més què passa a Mallorca. Aquestes visites, igual que «Les Balears es presenten», no eren un fi en si mateixes. En cada una d'aquestes actuacions (que són les de major ressò, però no les úniques) es materialitza l'orientació que hem traçat aquests anys des de l'OCB: identitat a casa, relació amb tot el territori i projecció més enllà. Hem dedicat durant deu anys una gran atenció a la societat civil mallorquina, al teixit associatiu realment existent. Un teixit que cal vertebrar, proposant-li objectius de país, objectius col·lectius... Aquestes visites han constituït *jornades d'acostament amb Catalunya*, i *jornades d'acostament amb València*, amb *Andorra*. A totes i a cada una, hi ha participat tot el món associatiu mallorquí, i quan dic tot és tot, tot el que hi ha! Des del món empresarial, passant pel sindical, pel religiós, pel de lleure, pel veïnal o ecologista... Sempre, en tots aquests projectes, hi participa la societat civil mallorquina, la societat civil balear.

Des de la societat civil amb repercussió institucional, puc dir, amb perspectiva, que aquestes iniciatives han tengut influència tant a l'exterior, perquè han estat positives per al desbloqueig de les relacions institucionals, com a l'interior, perquè han estat positives per a la cooperació i cohesió de la societat civil mallorquina.

Lògicament, l'OCB continua emparant i estimulament totes aquelles activitats de relació més tradicionals. Només de passada, esmentar 'El país a l'escola', els cursos de la CIRIT, la UCE a Prada, ... un caramull. Un caramull d'iniciatives que, més enllà del pretext de la convocatòria, creen el miracle de fer òbvia la identitat de país, de llengua i de cultura amb la sola convivència. Activitats que s'haurien de multiplicar i estendre als altres sectors socials: encontres, trobades, etc, poden obrir el camí.

Tenim entre mans, un projecte

molt important, la rehabilitació de la casa que fou de Joan Alcover. Serà la seu social de l'Obra Cultural Balear i un Centre Internacional de Cultura. Aquest és el projecte, singularitzar-lo com un centre que des de Mallorca, que des de Palma, irradiï la llengua i la cultura catalana a partir de l'aportació essencial i constitutiva que n'han fet, que en fan i que en faran les illes Balears.

També vàrem promoure la creació de la Federació Lluïll. Em sent obligat a dir que part de la manca de resultats exemplifica la dificultat de fer coses plenament col·lectives. Hi pot haver una part de falta d'agilitat, però també la dificultat de fer coses en conjunt. Encara que aviat presentarem, precisament a Madrid, el llibre que ha redactat i que vàrem encarregar a n'Isidor Marí, i que es diu «Conocer la lengua i la cultura catalanas», del qual en distribuïrem 10.000 exemplars a altres tantes persones qualificades de l'Estat espanyol.

Com a conclusió, consideram vital per a les Balears la cooperació i la interrelació amb el conjunt dels països de parla catalana, i a aquesta tasca hi hem dedicat una preocupació estratègica i constant, i hem procurat obtenir alguns resultats tangi-

bles. Però de res serviria si, a les Balears, que són un país per fer, no treballàssim per aixecar la nostra pròpia columna de la clau de volta.

Aixecar la nostra pròpia columna

Els resumiré les propostes o les orientacions que hem fet en favor de la identitat del poble de les Illes Balears. Amb millors o pitjors resultats, el temps ho dirà, ens hem proposat eixamplar els sectors socials en favor de la idea del reforçament de l'autogovern i en favor de la consolidació de la identitat. Per fer-ho, hem volgut aconseguir que es respecti l'OCB «a pesar» del que defensa i crec que ho hem aconseguit gràcies a la independència, a la seriositat en el compliment dels acords i el respecte a la paraula donada, la capacitat de generar projectes i fer-los realitat, la voluntat d'integració... Avui, l'OCB s'ha guanyat a pols el respecte i el prestigi, insisto, més enllà dels idearis. Per això podem cooperar amb empreses privades importantíssimes de l'illa (crec que aquestes jornades ho demostren) i amb institucions de tot color. Podem ser molt crítics amb les institucions de Balears, i ho som, però això no lleva que puguem i vul-

Antoni Mir: «Avui l'OCB s'ha guanyat a pols el respecte i el prestigi, més enllà dels idearis. Per això pot cooperar amb empreses privades i amb institucions de tot color.» (Antoni Mir i Salvador Cardús.) (Foto Pere Carmona)

Encapçalada pel manifest 'Volem comandar a ca nostra', a finals de 1991 l'OCB va proposar una iniciativa que amb el nom de Plataforma Cívica per a l'Autogovern propugnava l'ampliació substancial de l'Estatut i la defensa de la identitat de les Illes Balears. (Aspecte del Teatre Principal el dia de la presentació de la Plataforma.) (Foto Magdalena Soler)

guem arribar a acords, i ja duim més de deu anys fent-ho, i ho continuarem fent. Igual que volem arribar a acords, i hem arribat, amb el President Lerma a València, igual que arribam a acords i contactes amb totes les forces socials significatives, no només d'aquesta illa, sinó de Catalunya i de València. Amb aquesta orientació, pragmàtica i eficaç sense perdre de vista la nostra funció capdavantera en temes de llengua i d'autogovern, eixamplam la influència en la nostra societat.

Fa uns anys (a finals de 1991) vàrem proposar una iniciativa que es va dir *Plataforma Cívica per l'Autogovern*. L'encapçalava el manifest 'Volem Comandar a Ca Nostra', propugnant l'ampliació dels marges d'autogovern i la defensa de la identitat de les Illes Balears com a poble, i, com a clau de volta per aconseguir-ho, l'augment de la consciència de país. Ens hauríem de remuntar al període de la Segona República per

trobar un esdeveniment conseqüent, d'iniciativa cívica subscrita per totes les entitats representatives de l'illa: les associacions empresarials, les sindicals, el Bisbat, la Universitat, les mediambientals... Em sembla que, històricament, representa un punt d'inflexió en positiu de la consciència nacional d'aquesta terra, en la convicció que l'autogovern és just i és necessari. A pesar d'haver disposat d'un contingut de quatre miques, l'Estatut d'Autonomia ha creat consciència autonomista, ajudat pels vents de la història que bufen a Europa. La plataforma cívica va tenir la virtut de plantejar propostes en favor de l'autogovern assumibles per àmplies capes de la població. Crec que és el que s'ha de continuar fent.

La conferència inaugural que va fer el President de la Federació Hoteleria de Mallorca, Ferran Porto, era interessant perquè, sense fer cap confessió de nacionalisme ideològic,

era una conferència nacionalista. Plantejava que cal decidir més des de les Balears com ha de ser el futur econòmic, el futur social, el futur del turisme, perquè el futur de riquesa o de pobresa passa per un major autogovern, pel reconeixement de la insularitat, i perquè els interessos i la realitat de les Balears comptin a Madrid, a Brussel·les, a tots els nivells. Això, evidentment, és nacionalisme. Aquestes iniciatives empresarials tenen el suport de la nostra entitat sense cap reserva.

En Josep Melià va dir el primer dia que quan des de mitjans estatals o des d'Espanya es pega una galleda a Catalunya, la mà que la pega passa per Mallorca, i ens troba a nosaltres enmig i ens deixa estabornits. Arriba a Catalunya, però passa per aquí. I nosaltres anam rebent galledes, però com que no hi ha ni el grau de consciència nacional, ni la capacitat de reacció, ni els ressorts de poder i de pressió que té Catalunya, les campanyes que van contra Catalunya a Mallorca són nefastes. Perquè alimenten els sentiments contraris a la integració dels no-catalanoparlants, perquè reforcen l'assimilació del PP balear amb el PP estatal, perquè donen ales als enemics de la llengua i, a un lloc on des de les institucions no es compleixen les lleis, ni es dona exemple, ni s'ajuda ningú que vulgui estendre'n l'ús, acovardeixen molta de gent indecisa.

Hi ha factors que van en favor de la nacionalització i altres que van en contra. La nostra tasca és contribuir a nacionalitzar les Balears, que aquestes illes siguin el seu propi referent nacional, que aixequin la seva pròpia columna (Guillem Forteza dixit). Fa temps que estam en aquesta línia, i necessitam que sigui coneguda, entesa i respectada a fora.

Els posaré un exemple del que passa a fora. En les visites dels presidents Lerma i Pujol que propugnàrem, si estudiem els dossiers de premsa, veiem que la repercussió que les vistes tengueren aquí no la tengueren a Catalunya, o a València.

Quan fa quinze dies el President Pujol celebrava aquí la reunió semestral amb el President Cañellas, la premsa de Catalunya 'zero, zero, zero'. Zero. Molta roda de premsa, molt de quinze per cent de l'IRPF, que si Madrid, que si tal... Zero. Amics, si ni els temes tractats, ni els possibles acords entre el President Pujol i el President Cañellas, si la relació al màxim nivell entre Catalunya i les Balears no són notícia a Catalunya... de veritat, necessitam molts i molts d'amics de les Balears a Catalunya i a València perquè veim que ho tenim molt cru.

Nosaltres ho som, per descomptat, amics dels valencians i dels catalans. Però ara en som més que mai, perquè ens trobam en una cruïlla històrica entre el ser i el no ser que com a poble amb drets reconeguts lluita per recompondre la pròpia identitat. Necessitam esser presents quotidianament a València i a Catalunya i ens cal que un i altre país tenguin ben present quins són els interessos de les Illes Balears en els camps econòmic, cultural, social, polític, institucional, a nivell de projecció.

Quan vaig convidar els organitzadors d'aquestes Jornades a celebrar-les a Mallorca tenia la intenció -confessada- d'aconseguir que per uns dies les Balears formassin part explícita de la reflexió de tots vostès. Ara he d'agrar de tot cor l'interès i l'atenció que ens han manifestat. Els necessitam com a aliats nostres a Catalunya i a València per aconseguir que les nostres societats se sentin més a prop, els uns amb els altres i tots plegats alhora. Potser hi ha altres vies, però aquesta la tenim al nostre abast i depèn, exclusivament, de la decisió de cada un dels aquí presents.

Moltes gràcies. ☐

(Text facilitat per l'autor.)

Biblioteques Municipals

PALMA Carrer d'en Colom i Jaume II

CORT

Pça. Cort, 1
C.P. 07 001

SON RAPINYA

Catalina March, s/n.
C.P. 07013

SON XIMELIS

Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

RAFAL VELL

Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

GENOVA

Barranco, 2
C.P. 07015

ESTABLIMENTS

Pça Immaculada, 3
C.P. 07010

SANT JORDI

Bauçà, 31
C.P. 07199

ARENAL

Pça. Gaspar Rul.lan
Garcies, 5
C.P. 07600

COLL D'EN REBASSA

Albuera, s/n.
C.P. 07007

BLANQUERNA

San Joaquín, 9
C.P. 07003

SON GOTLEU

Regal, 105
C.P. 07008

SA INDIOTERIA

Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

POLIGON DE LLEVANT

Ciutat de Queretaro, 3
C.P. 07007

MOLINAR

Xadó, 7
C.P. 07008

SANTA CATALINA

Fàbrica, 34
C.P. 07013

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

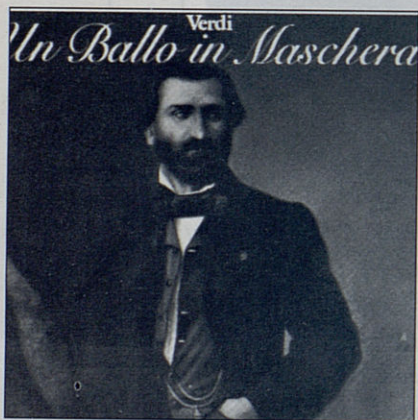
BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

Ajuntament de Palma

Mozart: Sinfonia Concertante K.364 / Concertone K.190. Israel Philharmonic Orchestra. Zubin Mehta

La Sinfonia Concertante K.364 és, a judici de molts, una de les més grans obres del compositor salzburguès i, malgrat que no és un concert per a piano, es pot considerar de la mateixa altura. Itzhak Perlman (violí) i P. Zukerman (viola) interpreten brillantment. El C.D. inclou també el Concertone K.190. Tot això amb una extraordinària orquestra dirigida per Zubin Mehta. (DEUTSCHE GRAMMOPHON. Clàssica.)

Verdi: Un Ballo in Maschera. National Philharmonic Orchestra. Georg Solti

Per a alguns dels seus admiradors, és una de les òperes més interessants de Verdi, per la temàtica d'intriga política. La música capta tots els girs i entrevins de les obscures emocions de l'obra. En aquest complot d'assassinat, L.Pavarotti és «Riccardo», Renato Bruson és «Renato» i Margaret Price és «Amèlia». Versió de referència amb la National Philharmonic i la batuta de Sir Georg Solti. (DECCA. Òpera)

Discografia

SANTI ADROVER

Tchaikovsky: Concerts per a piano núm. 2 i 3. Bournemouth Symphony Orchestra. Rudolf Barshai. Peter Donohoe

No són obres d'exhibició dins el repertori romàntic de concerts (com el núm.1, o el concert per a violí), però són més reflexius i tenen una situació paral·lela a les suïts orquestrals, sobretot el núm.2. No és, tampoc, la millor versió d'aquestes obres i no arriba a l'altura de l'edició per M.K. amb Kandrashim, E. Gilels i la Simfònica de l'URSS de 1959. Malgrat això, Peter Donohoe (piano) i R. Barshai dirigint la Simfònica aconsegueixen una execució bastant digna. (EMI. Clàssica.)

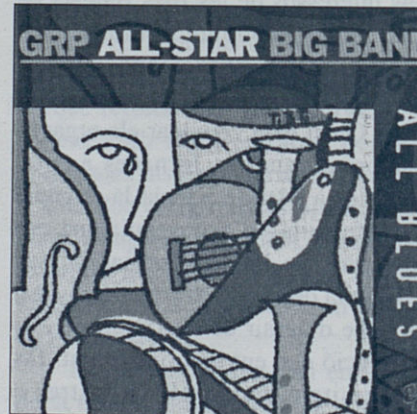
Amb el suport de

SURCOS
MÚSICA I REGALS
Alexandre Jaume, 8
Tel. (botiga) 72 46 46
07002 Palma de Mallorca

Homenatge al Liceu: Orquestra Simfònica i Cor del Gran Teatre del Liceu de Barcelona. José Collado / Andrés Máspero

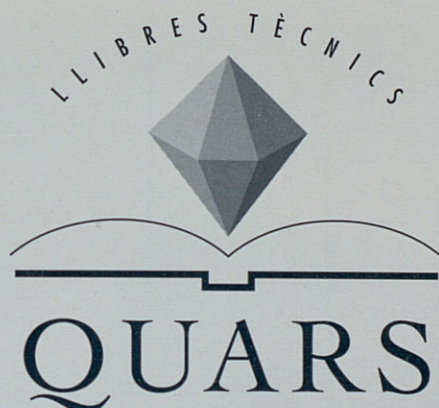
CD enregistrat, en directe, al Palau de la Música Catalana els dies 24 i 25 d'octubre de 1994 en homenatge al Gran Teatre del Liceu de Barcelona. José Collado dirigeix l'Orquestra i Andrés Máspero dirigeix el Cor. El CD inclou fragments d'obres de Ponchielli, Verdi, Gounod i Wagner. Els beneficis del disc repercutiran en el Fons Social dels col·lectius estables del Gran Teatre del Liceu. (HORUS. Clàssica.)

GRP All Star Big Band: «All Blues»

GRP edita un CD ben representatiu d'allò que és aquest segell, la fusió del jazz i el blues més clàssics, amb el so i la interpretació més actuals. Una reunió de músics d'autèntic luxe dirigida per Tom Scott i amb dos dels seus integrants com a productors executius, Dave Grusin i Larry Rosen. Una mica de T.Monk, J. Coltrane, Ch.Mingus, M. Davis... No és necessari seguir. És, en el seu estil, una de les millors edicions d'aquest començament d'any. Un CD realment excel·lent. (GRP. Blues Jazz.)

¿Ciències o lletres?

LLIBRES TÈCNICS - MEDICINA - INFORMÀTICA

Reina Esclaramunda, 13 . Telf. 72 64 96 - Fax. 72 05 88 . 07003 Palma de Mallorca.

PEDAGOGIA - PSICOLOGIA - CIÈNCIES SOCIALS

Pge. Papa Joan XXIII, 5-E • Geranis Centre - Tel. 71 33 50 . Fax 72 04 44 • 07002 Palma de Mallorca.

Born de llibres

LLIBRERIA DELS JOVES, SECCIÓ D'OFERTES

Sant Miquel, 55 - Tel. 71 03 04 - 72 75 40 - 07002 Palma de Mallorca.

BULEVARD

Pianos Can Garcias®

Pere Josep Garcias

Pianer

